

ISSN: 2147-088X

HUMANITAS

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

SAYI / NUMBER : 4

INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

GÜZ / AUTUMN 2014

NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
NAMIK KEMAL UNIVERSITY FACULTY OF ARTS AND SCIENCES

HUMANITAS

Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi
International Journal of Social Sciences

ISSN: 2147-088X

Uluslararası Hakemli Dergi
(International Peer-Reviewed Journal)

Sayı / Number: 4
Güz / Autumn 2014

©Namık Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Namık Kemal University Faculty of Arts and Sciences
TEKİRDAĞ 2014

HUMANITAS
Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi
International Journal of Social Sciences
Sayı / Number 4 Güz / Autumn 2014

Sahibi / Owner

Prof. Dr. Hasan BOYNUKARA (Dekan /Dean)
Namık Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Adına

On Behalf of Faculty of Arts and Sciences of
Namık Kemal University

Yayın Yönetmeni / Editor in Chief

Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Ali TİLBE

Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Sonel BOSNALI

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr./ Prof. Dr. Şener BAĞ

Doç. Dr./ Assoc. Prof. Dr. Murat ATEŞ

Yrd. Doç. Dr./Assist. Prof. Dr. İrfan ATALAY

Yrd. Doç. Dr./Assist. Prof. Dr. Hacı Veli AYDIN

Yrd. Doç. Dr./Assist. Prof. Dr. İmran GÜR

Yrd. Doç. Dr./Assist. Prof. Dr. Cahit KAHRAMAN

Yrd. Doç. Dr./Assist. Prof. Dr. Ensar YILMAZ

Öğr. Gör./Lecturer Haluk TURGUT

İngilizce Yazı Kurulu / English Editor

Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Petru GOLBAN

Arş. Gör./Res. Assist. Derya AVER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü /
General Manager

Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Ali TİLBE

Yazı İşleri / Editorial Assistance

Arş. Gör./Res. Assist. Fatma ER

Kapak Tasarım / Cover Design by

Kutalmış Tonyukuk YILMAZ

Yönetim Merkezi / Management Center

Namık Kemal Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi

Namık Kemal Mahallesi

Kampus Caddesi, Nu.: 1

59030 Tekirdağ - TÜRKİYE

Tel: + (90)282 250 2601

Belgeç / Fax: + (90) 282 250 9925

Elmek / Email: humanitasnku@gmail.com

Genel Ağ / Web: <http://humanitas.nku.edu.tr/>

Baskı Yeri / Printed by

Ege Reklam Basım Sanatları San. Tic. Ltd. Şti.

Esatpaşa Mahallesi, Ziyapaşa Caddesi, No:4

Ataşehir / İstanbul

Tel: + (90)216 470 44 70 /

Belgeç / Fax: + (90) 216 472 84 05

Elmek / Email: ege@egebasim.com.tr

Genel Ağ / Web: www.egebasim.com.tr

Humanitas - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Bahar ve Güz olmak üzere yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.

Humanitas,

- MLA (Modern Language Association) International Bibliography, New York, USA;
- EBSCO Publishing, Massachusetts, USA;
- CEEOL (Central and European Online Library), Frankfurt, ALMANYA;
- ASOS (Akademia Sosyal Bilimler İndeksi), TÜRKİYE;
- ARASTIRMAX Bilimsel Yayın İndeksi, TÜRKİYE;
- TEİ (Türk Eğitim İndeksi), TÜRKİYE;
- Namık Kemal Üniversitesi AÇIK DERGİ İndeksi, TÜRKİYE tarafından taranmakta ve dizinlenmektedir.

Humanitas - International Journal of Social Sciences is a double blind peer-reviewed international journal published twice a year *Spring* and *Autumn*.

Humanitas is indexed in:

- MLA (Modern Language Association) International Bibliography, New York, USA;
- EBSCO Publishing, Massachusetts, USA;
- CEEOL (Central and European Online Library), Frankfurt, GERMANY;
- ASOS (Akademia Sosyal Bilimler İndeksi), TÜRKİYE;
- ARASTIRMAX Bilimsel Yayın İndeksi, TÜRKİYE;
- TEİ (Türk Eğitim İndeksi), TÜRKİYE;
- Namık Kemal Üniversitesi OPEN JOURNAL Index, TÜRKİYE

OKUR YORUMLARI / LETTRES

Lütfen yayımlanan yazılar hakkındaki yorum, görüş ve önerilerinizi Yayın Yönetmenine gönderiniz.

Readers are highly encouraged to express their comments, views or suggestions on published articles to the editor:

Doç. Dr. /Assoc. Prof. Dr. Ali TİLBE:

atilbe@nku.edu.tr

Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Sonel BOSNALI:

sbosnali@nku.edu.tr

DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Neşe ATİK	Namık Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Michel BOZDEMİR	INALCO - Fransa
Prof. Dr. İhsan BULUT	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Tankut CENTEL	Koç Üniversitesi
Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Hayati DEVELİ	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Ayten ER	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Sabahattin GÜLLÜLÜ	Maltepe Üniversitesi
Prof. Dr. Günther LÖSCHNİGG	University of Graz - Avusturya
Prof. Dr. İbrahim SIRKEÇİ	Regent's University London - İngiltere
Prof. Dr. Yaşar ŞENLER	Namık Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Eduard VLAD	Ovidius Constanta University - Romanya
Prof. Dr. Kuvvet LORDOĞLU	Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Eser ERGUVANLI TAYLAN	Boğaziçi Üniversitesi

BİLİM KURULU / SCIENCE BOARD

Prof. Dr. Stefan AVADANEI	Alexandru Iona Cuza University - Romanya
Prof. Dr. Sevim AKTEN	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Evangelia BALTA	National Hellenic Research Foundation - Yunanistan
Prof. Dr. Adina CIUGUREANU	Ovidius University of Constanta - Romanya
Prof. Dr. Yakup ÇELİK	Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Paul DUMONT	Strasbourg University- Fransa
Prof. Dr. Werner GUMPEL	Ludwig-Maximilians University of Munich - Almanya
Prof. Dr. Ali Osman GÜNDOĞAN	Muğla Üniversitesi
Prof. Dr. Akile GÜRSOY	Yeditepe Üniversitesi
Prof. Dr. Cemil HASANLI	Bakı Dövlət University - Azərbaycan
Prof. Dr. Alpay HEKİMLER	Namık Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Tanju İNAL	Bilkent Üniversitesi
Prof. Dr. Tuğrul İNAL	Ufuk Üniversitesi
Prof. Dr. Hacı Bayram KAÇMAZOĞLU	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Abdullah KÖSE	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet MAKAL	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ÖLMEZ	Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Reinhard RESCH	Johannes Kepler University of Linz - Avusturya
Prof. Dr. Sergiu PAVLICENCO	Stat din MoldovaUniversity - Moldova
Prof. Dr. Müjdat ŞAKAR	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU	Rize Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim YEREBAKAN	Rize Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ZAMAN	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Medine SIVRİ	Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Ahmet BEŞE	Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Claire DESPIERRES	Université de Bourgogne - Fransa
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Murat Selim SELVİ	Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Emre TANDIRLI	İşık Üniversitesi
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Murat YILDIZ	Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Eren YÜRÜDÜR	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Dr. Wafa HAMMEDİ	University of Namur - Belçika
Dr. Isa SPHAILI	International Balkan University - Makedonya

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Ali TİLBE - Sonel BOSNALI

Sunuş / Presentation / 9-16

Hülya Bayrak AKYILDIZ

Eylemsizlik ve Anti Kahramanların Dönüştürücü Gücü Üzerine (On Anti Heros' Power to Transform Through Inactivity) / 17-30

Çiğdem ÇETİNKAYA

Basic Design Education Parameters in Turkey (Türkiye'deki Temel Tasarım Eğitimi Parametreleri) / 31-46

Savaş ÇOBAN

Sınav ve İktidar (Examination and Power) / 47-60

Rahime ÇOKAY

Peter Ackroyd's Chatterton: History vs Fiction (Peter Ackroyd'un Chatterton Adlı Romanında Tarih ve Kurgu Çatışması) / 61-74

Feryal ÇUBUKÇU - Merve GÜVEN

Pastoral Çocuklar: Sylvia Plath ve Nilgün Marmara (Pastoral Children: Sylvia Plath and Nilgun Marmara) / 75-86

Anzavur DEMİRPOLAT - Sıtkı YILDIZ

Modern Ticari Yaşamda MÜSİAD Üyesi Girişimcilerin İş Ahlakı: Denizli Örneği (The Work Ethics of the MÜSİAD Member Entrepreneurs in the Modern Economic Life: The Case of Denizli) / 87-108

Ümit EKİN - Hümmet KANAL

Tekfurdağı Sancağı'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1890-1902) (Social and Economic Situation of Tekfurdağı Sanjak (1890-1902)) / 109-128

Hanife Nâlân GENÇ - Songül Erdoğan GÜVELİ

Exemples de registres de langue dans la Comédie et la Tragédie et leur introduction en classe de FLE (Examples of Language Registers in Comedy and Tragedy and Their Use in FLE Classes) / 129-140

Zühre Yılmaz GÜNGÖR

Yabancı Dil Öğretiminde Şarkıların Kullanımı: Fransız Dili Eğitimi Bölümü Öğrencileriyle Bir Uygulama (The Use of Songs in Teaching Foreign Languages: A Study with the Students in French Language Education Department) / 141-152

Emine GÜZEL

Une lecture psychanalytique de La pleurante des rues de Prague: la voie qui mène Sylvie Germain de la souffrance à la catharsis (Psychoanalytical Reading in the Weeping Women on the Streets of Prague: The Way that Leads Sylvie Germain from the Suffering to the Catharsis) / 153-164

Cahit KAHRAMAN- Buğra ZENGİN

Facilitation Potential of the Mnemonics for the Teaching of Japanese Vocabulary to Turkish Speakers (Japonca Kelimelerin Türklere Öğretilmesinde Anımsatıcıların Getirebileceği Kolaylık Potansiyeli) / 165-182

Yakup KURT

Yunanistan (B. Trakya) Türk Edebiyatında Barış Özlemi (The Yearning for Peace in Turkish-Greek (Western Thrace) Literature) / 183-196

Özlem ÖZEN

Concepts of Self-Realization, Freedom, Free Will and Determinism in American Philosophy (Amerikan Felsefesinde Kendini Gerçekleştirme, Özgürlük, Hür İrade ve Determinizm Kavramları) / 197-206

Duygu Öztin PASSERAT

Siyasal Söylemde Tersinleme (Irony in Political Discourse) / 207-224

Jale SEZEN - Ahmet KUBAŞ

Ergene Havzası Koruma Eylem Planı Kapsamında İslah Organize Sanayi Bölgelerinin Uygulama Süreci (The Application Process of Treated Organized Industrial Zones within the Ergene Catchment Protection Plan Thracian) / 225-236

Hakan SOYDAŞ

Voltaire ve Micromegas Adlı Felsefi Hikâyesi Üzerine (On Voltaire and His Philosophical Story Micromegas) / 237-258

Sevda Gülşah YILDIRIM - Eren YÜRÜDÜR - Sedat YAZICI

Üniversite Öğrencilerinin Türkiye'de Yaşanan Askeri Darbelere İlişkin Algıları Üzerine Bir İnceleme (An Investigation of University Students' Perceptions on Turkish Military Coups) / 259-278

YAYIN DEĞERLENDİRME / REVIEW

Oktay ATİK

Asutay, H. (2012). Gençlik Edebiyatı ve İlkgençlik Romanı. İstanbul: Kriter Yayınları / 279-280

Yayın İlkeleri / 281-288

Principles of Publication / 289-295

SUNUŞ

Üçüncü sayısından itibaren TEİ (Türk Eğitim İndeksi) kapsamına da alınan dergimiz, bundan böyle yedi önemli indeks (CEEOL, EBSCO, MLA, ARASTIRMAX, ASOS, NKÜ AÇIK DERGİ, TEİ) tarafından taranmaktadır. Titiz ve özverili bir çalışmanın sonucu olan bu başarıda emeği olan yazar, hakem ve yayın kuruluna teşekkürü bir borç biliyoruz.

Dergimizin bu sayısında da sosyal bilimlerin çeşitli alanlarından birbirinden ilginç on yedi makale ve bir tanıtım yazısı yer almaktadır. İki Fransızca, dördü İngilizce ve diğerleri Türkçe kaleme alınmış bu makalelerin altısı edebiyat, yedisi dilbilim ve eğitim, diğer dördü ise tarih, felsefe, iktisat ve çevrecilik alanlarıyla ilgilidir.

Edebiyat alanındaki yazılardan ilki, Hülya Bayrak AKYILDIZ'ın *Eylemsizlik ve Anti Kahramanların Dönüştürücü Gücü Üzerine* adlı makalesidir. Anti kahraman teriminin tanımı ve edebiyat eleştirisinde kullanımından hareket eden yazar, eylemsizlikle karakterize olmuş anti kahramanlar ve bunların dönüştürücü gücünü ele almaktadır. Türk ve Dünya Edebiyatı'ndan örneklerle, eylemsizliği tercih eden anti kahramanların eylemsizlikle onları çevreleyen sistemi sarsmaları tartışılmaktadır.

Peter Ackroyd's Chatterton: History vs Fiction başlıklı çalışmada Rahime ÇOKAY, Ackroyd'un Chatterton romanından hareket ederek tarih yazımı ve kurgu yazımı arasındaki benzerlikleri ele almakta ve söz konusu romanı Linda Hutcheon'ın "tarihyazımsal üstkurmaca" kavramı çerçevesinde incelemektedir.

Feryal ÇUBUKÇU ve Merve GÜVEN ise *Pastoral Çocuklar: Sylvia Plath ve Nilgün Marmara* başlıklı çalışmalarında, Amerikalı şair Sylvia Plath ve Türk şair Nilgün Marmara'nın şiirlerini sosyolojik ve psikoanalitik eleştiri yöntemiyle çözümleyerek, bu iki şair arasındaki ilişkiyi şiirleri ve yaşam öyküleri açısından değerlendiriyorlar. Feminist yazına katkı sağlama ve kadın sorununun edebiyattaki yansımalarını ortaya koyma açısından önem taşıyan bu çalışmada, farklı kültürlerde yaşayan bu iki şair arasında, hem kişilik özellikleri hem de toplumsal cinsiyet ideolojisinin yarattığı ortak sorunlar ve yaşam öyküleri bakımından benzerlikler ortaya konulmaktadır.

Emine GÜZEL, *Une lecture psychanalytique de La pleurante des rues de Prague: la voie qui mène Sylvie Germain de la souffrance à la catharsis* başlıklı çalışmasında, yapıtlarında toplumları derinden etkileyen olayları kötülük kavramı doğrultusunda ele alan çağdaş Fransız yazarlarından Sylvie Germain'in *Prague sokaklarında ağlayan kadın* adlı öyküsünü psikanalitik bakış açısıyla "ortak bellek olgusu" çerçevesinde incelemektedir. Yazınsal metinlerin insanlığın yaşanmışlıklarına tanıklık eden belgeler olduğunun altını çizen yazar, bu öyküsünde ruhsal sıkıntılardan arınma yollarından biri olarak "yazma" eyleminin önemini ortaya koyduğunu ileri sürmektedir.

Yakup KURT, *Yunanistan (B. Trakya) Türk Edebiyatında Barış Özlemi* başlıklı çalışmasında, savaşın bedelini en ağır biçimde ödeyen halklar olarak nitelediği Balkan halkları ve onlarla birlikte yaşayan çeşitli topluluklar arasındaki

azınlıkların savaşın en kolay hedefi olduklarına dikat çekmektedir. Barışa duyulan özlemin sanatta ve edebiyattaki özel yerine değindikten sonra, Yunan toplumunda barışa vurgu yapan güçlü kalemlerin hep olageldiğinin altını çizmektedir. Bu bağlamda, Yunan toplumu içinde yaşayan azınlık konumundaki Batı Trakya Türklerinin barış özleminin edebiyata yansması konusunu irdelemektedir.

Hakan SOYDAŞ, *Voltaire'in Micromégas Adlı Felsefi Hikâyesi ve Felsefe-Bilim Çatışması* konulu çalışmasında, Voltaire'in kendine özgü biçemi ve felsefi yaklaşımıyla, hem çağdaşları hem de kendinden sonraki düşünürler üzerindeki etkilerine değindikten sonra, düşünürün XVIII. yüzyıl Fransa'sında felsefe ve bilim çatışmasını konu edinen Micromégas adlı felsefi öyküsünü incelemektedir. Yazın tarihine dair yapılan artsüremli okumaya dayanan yazar, kimi yazın eleştirmenlerinin Voltaire'in "felsefi öykünün yaratıcısı" olduğu iddiasına karşı çıkmaktadır. İngiltere'de yaşadığı yıllarda özellikle Jonathan Swift ve M.S. II. yüzyılda Samsatlı Lukianos' un *Gerçek Öykü* adlı hikâyesinden etkilenerek kaleme aldığı yapıtına vurgu yaptıktan sonra, yazar her üç yazınsal yapıtın izleksel ve biçimsel ortak yanlarını tespit etmeye ve Voltaire'in Micromégas adlı öyküsündeki felsefe-bilim çatışmasını serimlemeye çalışmaktadır.

Dilbilimi ve Eğitim alanlarındaki ilk makale, Çiğdem ÇETİNKAYA'nın *Basic Design Education Parameters in Turkey* adlı çalışmasıdır. Bu yazıda, tasarım kavramı ve süreci tanımlandıktan sonra, "temel tasarım eğitimi"; amacı, süreç içinde eğitimin verilmiş biçimindeki değişimler ve iletişimin rolü başlıklarıyla incelenerek eğitim kalitesinin arttırılması için yapılabilecekler tartışılmakta ve temel tasarım eğitimiyle entegre edilecek kavramsal öğretimin tasarım eğitime katkı ve etkileri sorgulanmaktadır.

Sınav ve İktidar konulu yazıda ise, Savaş ÇOBAN okul ve onun bir uzantısı olarak gördüğü sınav konusunu, iktidar ve hegemonya kavramları çerçevesinde ele almaktadır. "İktidar tarafından bırakılan boşluğa öğrencinin kendini koymaya çalışarak doğru seçenek olduğunu kanıtlama çabası" olarak tanımlanan sınav, "bireyleri ileride yaşamak istedikleri hayat konusunda kendi istediği şekilde şekillendirmek ve yönlendirmek" için iktidarın elindeki bir "yan araç" olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'de son yıllarda sınavlar konusunda yaşanan tartışmaların ve şaibelerin temelinde de ideolojik egemenliği sağlama çalışmasının yatmakta olduğunu savunan yazar, "kendi hegemonyasını kuran yeni ideolojik anlayışın egemenliğini her alana yaymaya çalışmakta" olduğunu ve "eğitimin de bunlardan birisi" olduğunu dile getirmektedir.

Exemples de registres de langue dans la comédie et la tragédie et leur introduction en classe de FLE adlı makalede, Hanife Nâlân GENÇ ve Songül ERDOĞAN GÜVELİ, bir taraftan Molière'in Dom Juan ve Les Femmes Savantes diğer taraftan Corneille'in Le Cid ve Racine'in Phèdre adlı yapıtlarından hareket ederek dil düzeylerini komedi ve trajedi kavramları çerçevesinde değerlendirmişlerdir. Bu inceleme kapsamında, ayrıca, yabancı dil

olarak Fransızcanın öğretiminde farklı dil düzeylerinin kazanımına yönelik düşünceler geliştirilmeyi amaçlamışlardır.

Zühre YILMAZ GÜNGÖR'ün *Yabancı Dil Öğretiminde Şarkıların Kullanımı: Fransız Dili Eğitimi Bölümü Öğrencileriyle Bir Uygulama* konulu çalışması, dil derslerinde kullanılan şarkıların öğrencilerin dil öğrenimine olan katkılarını belirlemeyi hedeflemektedir. Tarama modelinin kullanıldığı 19 öğrenciyle gerçekleştirilen nitel bir araştırmadan elde edilen veriler, belge incelemesi yöntemi kullanılarak çözümlenmiş; ayrıca sıklık dağılımı ve yüzde analizi yapılmıştır. Bulgular; şarkıların telaffuz, kelime dağarcığı, derse ilgi, dinleme-anlama becerileri gibi hem edinim hem de öğretim süreçleri ve niteliklerine olumlu katkılarının yanı sıra, öğrenilen dilin kültürel boyutunun edinimi konusunda da yararlarının olduğunu göstermektedir.

Facilitation Potential of the Mnemonics for the Teaching of Japanese Vocabulary to Turkish Speakers başlıklı yazıda, Cahit KAHRAMAN ve Buğra ZENGİN, Türk öğrencilerin Japonca kelime öğrenimini kolaylaştırmak amacıyla bellek tekniklerinin etkin ürünlerinden biri olan anımsatıcıların rolünü tartışmaktadırlar. Bu amaçla, 54 Türk öğrenciyle rastgele seçilen 68 kelime üzerinde yapılan araştırmada anımsatıcıların potansiyel etkisi sorgulanmıştır. Elde edilen bulgular, anımsatıcı örneklerin sessel benzerlik ve anlamsal ilişkilerden üretilmiş yaratıcı ve faydacı bağlantılar aracılığıyla hedef kelimelerin hatırlanmasını kolaylaştırdığı; hayal gücü yüksek kelime oyunlarının hedef kelimelerin zihinde işlenmesine derinlik kattığı ve mizahın öğrenciyi motive ettiği yönünde yorumlanmıştır.

Sözcelemsel, edimbilimsel ve sözbilimsel kuram ve ilkelere dayanarak siyasal söylemde tersinleme konusunu inceleyen Duygu Öztin PASSERAT, bütüncesini gezi olayları protesto gösterileri sırasında, Recep Tayyip Erdoğan ve Kemal Kılıçdaroğlu'nun mecliste yaptıkları grup konuşmalarının oluşturduğu *Siyasal Söylemde Tersinleme* başlıklı çalışmasında tersinlemeli söylemin kullanım amaçları, biçimleri ve rolünü tartışmaktadır.

İktisat alanına giren Anzavur DEMİRPOLAT ve Sıtkı YILDIZ'ın *Modern Ticari Yaşamda MÜSİAD Üyesi Girişimcilerin İş Ahlakı: Denizli Örneği* adlı çalışmalarında, 1990 yılından itibaren Türkiye'nin çevre bölgelerinde yükselmeye başlayan, “yeni bir dini burjuvazi ya da girişimci kesimi” olarak niteledikleri MÜSİAD girişimcilerini ele alınmaktadır. Denizli'deki muhafazakâr girişimcilerin geleneksel değerleri ile modern piyasa koşullarında gerçekleştirdikleri ekonomik aktiviteler arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla çoğunun MÜSİAD üyesi olduğu Denizlili girişimcileri temel alan saha çalışmasından elde ettikleri sonuca göre “muhafazakâr iş adamlarının çağdaş piyasa ekonomisinde başarılı olmalarının temel nedeni geleneksel-muhafazakâr değerleri modern rasyonel girişimcilik kültürüyle bütünleştirmeleridir”.

Üniversite Öğrencilerinin Türkiye'de Yaşanan Askeri Darbelere İlişkin Alguları Üzerine Bir İnceleme adıyla S. Gülşah IŞIK, Eren YÜRÜDÜR ve Sedat YAZICI'nın sunduğu çalışma, bu konuda Türkiye'de yapılan ilk araştırmadır.

Nicel veri yöntemlerinden genel tarama modelinin kullanıldığı ve küme örnekleme yöntemi ile belirlenen İstanbul ve Gaziosmanpaşa Üniversitelerinde öğrenim gören 197 öğrenciye uygulanan araştırmada, Betimsel analiz dağılımları, Pearson ki-kare testi, Tek Yönlü Varyans Analizi ile Fischer'in LSD testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, üniversite öğrencilerinin genelinin askeri darbelerin etki ve sonuçları üzerine olumsuz algılara sahip oldukları ve bu algılarda bütün değişkenler açısından anlamlı fark olduğu belirlenmiştir.

Felsefe alanındaki *Concepts of Self-Realization, Freedom, Free Will and Determinism in American Philosophy* başlıklı çalışmada Özlem ÖZEN, Amerikan felsefesinde birey ve Tanrı ilişkisi incelemelerinden üç felsefecinin (J. Royce, J. Edwards ve R.W. Emerson) düşünceleri temelinde bireyin toplumundaki konumunu Tanrıyı idrak ediliyle bağlantılı bir biçimde göstermeyi amaçlamaktadır. Yazar; kendini-gerçekleştirme, hürriyet ve hür irade, ve determinizm (gerekircilik) kavramları çerçevesinde, "Tanrının bireyin toplumdaki tecrübeleri yoluyla tecelli ettiği" anlayışına ışık tutarken aynı zamanda, bu üç filozofun düşünce biçimleri arasındaki farkı da ortaya koymaktadır.

Ergene Havzası Koruma Eylem Planı Kapsamında Islah Organize Sanayi Bölgelerinin Uygulama Süreci başlıklı çalışmada, Jale SEZEN ve Ahmet KUBAŞ Trakya Bölgesi'nin Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli illerini kapsayan Ergene Havzasında plansız sanayileşmenin sonucu olarak yaşanan nehir kirliliğinin yol açtığı önemli sorunlara ve bunların giderilmesine yönelik kurumsal çalışmalara değinmektedirler. Daha sonra, Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın Ergene Havzası Koruma Eylem Planı tanıtılmakta ve bu plan çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmaların Ergene Havzası Kirliliğinin önüne geçilmesinde önemli bir adım olduğu dile getirilmektedir.

Son olarak, Ümit EKİN ve Hümmet KANAL'ın Tarih alanına giren *Salnamelere Göre Tekfurdağı Sancağı'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1890-1902)* başlıklı yazısında, söz konusu yıllara ait Edirne Vilayeti Salnamelerindeki bilgiler ışığında Tekfurdağı Sancağı'nın sosyal ve ekonomik yapısı incelenmektedir.

Yayın Yönetmeni

Doç. Dr. Ali TİLBE

Doç. Dr. Sonel BOSNALI

PRESENTATION

Our Journal previously included in TEI (Turkish Education Index) is now scanned by seven important indexes, namely CEEOL, EBSCO, MLA, ARASTIRMAX, ASOS, NKU AÇIK DERGİ, TEI. We express our cordiality and sincere gratitude to the authors who are eager to share their knowledge, to the editorial board who works devotedly and meticulously, and the last and not the least, the reviewers that contribute greatly to the Journal with their critical efforts.

This issue of the Journal includes seventeen different and interesting articles and a literary presentation. Six of these articles are on literature, seven of them on linguistics and education, the other four are on history, philosophy, economics and environmentalism.

The first article on literature belongs to Hülya Bayrak AKYILDIZ and is entitled *On Inactivity and Anti Heroes' Power of Transformation*. It covers the meaning of the term antihero that is characterized by inactivity and transformative power and its use in literary criticism. The article is based on discussions around these questions and it portrays how antiheroes rock the system that surrounds them by giving examples from Turkish and world literature.

Rahime ÇOKAY in her *Peter Ackroyd's Chatterton: History vs Fiction* aims to explore some possible similarities between historiography and fiction writing within the frame of Ackroyd's Chatterton, and to examine the novel in the light of Linda Hutcheon's conceptualization of "historiographic metafiction".

In *Pastoral Children: Sylvia Plath and Nilgün Marmara*, Feryal ÇUBUKÇU and Merve GÜVEN evaluate the relationship between these two poets in terms of their poems and lives, while analyzing their poems by using sociological and psychoanalytic critical methods. In this work that contributes to the feminist writing and manifestation of the reflections of women problem in literature, these two poets' common similarities analyzed on the basis of identity and gender issues despite the fact they came from different geographical locations.

Emine GÜZEL in her study *Une lecture psychanalytique de La pleurante des rues de Prague: la voie qui mène Sylvie Germain de la souffrance à la catharsis*, examines French writer Sylvie Germain's story *The weeping woman on the streets of Prague* by using a psychoanalytic approach within the frame of a concept, 'the common memory'. She underlines that this work is an example of the literary texts which witnesses the experiences of humanity, and suggests that her study puts forward the significance of the act of 'writing' as one of the ways of purifying from spiritual distress.

Yakup KURT, in his article *The Yearning for Peace in Turkish-Greek (Western Thrace) Literature*, points out that the defenseless minorities living in Balkan countries have been the easiest target of war. After he touches upon the special place of the yearning for peace in literature and arts, he underlines the fact that

there have been always powerful writers that emphasize peace in Greece. In this respect, the reflection of Western Thrace Turks' yearning for peace on literature is studied.

In *Voltaire's Philosophical Story Micromegas and Science-Philosophy Conflict* Hakan SOYDAŞ studies Voltaire's philosophical story *Micromégas* which reveals the conflict of science and philosophy in the 18th century, after he points out Voltaire's influence on the thinkers of his age and the descendents by his original approach philosophy and style. The writer who depends on diachronic reading of history of literature, objects to the claims of the critics that Voltaire is 'the founder of philosophical story. After he emphasizes his work which is influenced by Jonathan Swift and True Story of Lucian who lived in the 2nd century, he tries to discover the common thematic and stylistic features of the three works and the conflict of science-philosophy.

The first article in the field of linguistics and education is Çiğdem ÇETİNKAYA's *Basic Design Education Parameters in Turkey*. The writer defines the concept and process of design, and explains that the basic design education is studied with the topics of the aim, changes of its education throughout the process and the role of communication. To improve quality, the role of concept and the methods of conceptual learning are discussed together with current methods, and the contributions of conceptual learning to basic design are questioned.

In *Examination and Power*, Savaş ÇOBAN handles the issue of examination which he considers as the extension of school within the frame of power and hegemonia concepts. Examination, which is defined as "the efforts of students to prove that they are the right choice for the space left by the ruling power", is considered as the 'side element' of the ideological apparatus of the ruling power to 'shape and direct individuals by examining them according to the life their citizens want to live their lives in the future'. The writer suggests that the reason of the arguments and blemishes that have taken place recently, is the struggle of providing the ideological domination, and says that "the new ideological idea that has built its own hegemony tries to distribute its dominance in every field and education is one of them".

Exemples de registres de langue dans la comédie et la tragédie et leur introduction en classe de FLE, co-authored by Hanife Nâlân GENÇ and Songül ERDOĞAN GÜVELİ aims to evaluate the language levels in the two comedies written by Molière, *Dom Juan* and *Les Femmes Savantes*, and Corneille's *Le Cid* and Racine's *Phèdre* in terms of the concept of comedy and tragedy. While doing this, they aim to produce new ideas on how language acquisition will be realised at different language levels in FFL.

Zühre YILMAZ GÜNGÖR's article *The Use of Songs in Teaching Foreign Languages: A Study with the Students of French Language Education Department* aims to investigate the contribution of songs to students' language learning in foreign language classes. The data collected from the qualitative

study conducted with 19 students, are analyzed using the method of document analysis and frequency and percentage analysis are used to obtain numerical data. The results show that the use of songs contributes positively to the students' pronunciation of words, and their lexical knowledge is increased.

In the article which entitled *Facilitation Potential of the Mnemonics for the Teaching of Japanese Vocabulary to Turkish Speakers*, Cahit KAHRAMAN and Buğra ZENGİN argue about the role of the mnemonics which is one of the efficient memory techniques in the teaching of Japanese to Turkish speakers. In this respect, the potential influence of mnemonics is questioned in a study that has been conducted on 54 Turkish students with 68 words chosen randomly. The result is that the majority of the mnemonics samples can facilitate the Turkish students' recall of the Japanese vocabulary through creative and pragmatic connections created out of acoustic similarity and semantic relations, and imaginative word plays contribute to the depth of processing the target language and humor motivates the learner.

Duygu Öztin PASSERAT in her study *Irony in Political Discourse* aims to tackle first pragmatically then rhetorically and humoristically the questions of how and why irony is employed in political discourse, and to what extent it plays a role in persuading the others, while discussing the aim, form, and the role of irony in the speeches of Recep Tayyip Erdoğan and Kemal Kılıçdaroğlu during the Gezi protests.

In their study *The Work Ethics of the MUSIAD Member Entrepreneurs in the Modern Economic Life: The Case of Denizli*, Anzavur DEMİRPOLAT and Sıtkı YILDIZ deal with MUSIAD member Entrepreneurs which they describe as “a new religious bourgeoisie or entrepreneur group” rising especially in the traditional cities of central Anatolia from 1990 onwards. According to field study that is based on the MUSIAD entrepreneurs from Denizli, “the success of the conservative entrepreneurs in Turkey, as observed in the case of Denizli, results from their ability to integrate their traditional – conservative values with the rational culture of modern entrepreneurship”.

A Review on University Students' Perceptions Related to Military Coups Experienced in Turkey, S. Gülşah IŞIK, Eren YÜRÜDÜR and Sedat YAZICI's study is the first that is conducted on this field in Turkey. In the research that is carried on 197 students studying at İstanbul and Gaziosmanpaşa Universities, and in which the browse model - one of the methods of quantitative data - descriptive analysis units, Pearson's Chi-square, one-way ANOVA, and Fischer's LSD test are applied. According to the results most university students have negative perceptions on the effect and result of military coup, and the meaningful difference is found in the whole of variable and perceptions related to effect and result of military coup.

In the philosophy field, Özlem ÖZEN in her study entitled *Concepts of Self-Realization, Freedom, Free Will and Determinism in American Philosophy*, aims to demonstrate the place of the individual in society related with his

perception of God, by combining three philosophers' ideas (J. Royce, J. Edwards, and R.W. Emerson) on individual-God relationship in American philosophy. In terms of self-realization, freedom and free will, and determinism, the writer reveals the difference between these three philosophers' ideas while explaining the understanding of the idea that "God expresses Himself through the experience of individual in his society".

In *The Application Process of Treated Organized Industrial Zones within the Ergene Catchment Protection Plan*, Jale SEZEN and Ahmet KUBAŞ touch upon the topics of water pollution caused by unplanned industrialization in Tekirdağ, Edirne, and Kırklareli, and institutional plans of solutions. Later on, Ergene Catchment Protection Plan announced by the Ministry of Forest and Water is introduced, and it is claimed that this rehabilitation is an important step in the prevention of pollution in Ergene Watershed.

Lastly, Ümit EKİN and Hümmet KANAL investigate the social and economical situation of Tekfurdağı Sanjak considering the information in Edirne province's annuals in their study *The Social and Economic Situation of Tekfurdağı Sanjak According to the Annuals (1890-1902)*.

Editors in Chief

Assoc. Prof. Dr. Ali TİLBE

Assoc. Prof. Dr. Sonel BOSNALI

EYLEMSİZLİK VE ANTI KAHRAMANLARIN DÖNÜŞTÜRÜCÜ GÜCÜ ÜZERİNE

Hülya Bayrak AKYILDIZ¹

Öz: Anti kahraman teriminin, edebiyat eleştirisinde kullanılması ve yaygınlaşması görece olarak yeni olsa da, anti kahramanlar hem edebiyatta hem de gerçek hayatta uzun zamandır varlıklarını sürdürüyorlar. “Geleneksel kahramanın antitezi olan başkışı” şeklinde tanımlanabilecek anti kahramanlar, kendi içlerinde de pek çok kategoriye ayrılır ve birbirinden farklı nitelikler taşır. Bu makalede eylemsizlikle karakterize olmuş anti kahramanlar ve bunların dönüştürücü gücü ele alınmaktadır. Toplumca kabul görmüş üstün niteliklere sahip kahramanların karşıtı özelliklerle donanmış, genellikle yalnız, başarısız ve toplum onayını alamamış bu karakterlere ilişkin eleştirel ilgi, genellikle içinden geldikleri edebiyatın mahkûm edilmesi şeklinde olmuştur. Özellikle Türkiye’de, 70’li yıllarda, Marksist eleştirinin hakimiyeti altındaki eleştiri dünyasında, anti kahramanlar, bireycilikle, kendine dönük olmayla, hatta politik sonuçları açısından gericilikle itham edilmişler; bu tür edebiyat bir “bunalım edebiyatı” olarak görülmüştü. Anti kahramanlar ve onların içine doğduğu edebiyat acaba gerçekten sadece bireyci olarak addedilebilir mi? Bir yazar, topluma ilişkin gözlem ve eleştirilerini, onun kıyısında kalan bir karakter üzerinden vererek etkileyiciliğini artırıyor olabilir mi? Kahramanların yol göstericiliğine karşı acaba anti kahramanlar da kendi meşreplerince toplumu dönüştürüyor olabilirler mi? Bu bağlamda edebiyat eseri ve okur arasında ne tür bir ilişki vardır? Bu makale, bu sorulara cevap niteliğindeki tartışmalardan oluşuyor. Türk ve Dünya Edebiyatı’ndan örneklerle, eylemsizliği tercih eden anti kahramanların eylemsizlikle onları çevreleyen sistemi sarsmaları tartışılıyor.

Anahtar Sözcükler: Anti Kahraman, Eylemsizlik, İsimsizlik, Beyaz Mantolu Adam, Bartleby, Aylak Adam, Akakiy Akakiyeviç, Uyuyan Adam, Peçorin.

Giriş

Anti kahraman teriminin, edebiyat eleştirisinde kullanılması görece olarak yeni olsa da, onlar hem edebiyatta hem de gerçek hayatta uzun zamandır varlıklarını sürdürüyorlar. Anti kahraman, çeşitli sözlüklerde farklı şekillerde

¹ Yrd. Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
hulyabayrak@gmail.com

tanımlanmıştır. Bunlar arasında “bir kahramandan beklenen genel özellikleri taşımayan başkişi”²; “akıl ve ruh asaleti, eylem ve amaçla yönlendirilmiş bir hayat ya da tutum gibi kahraman figürünü oluşturan özellikleri taşımayan başkişi”³; “kahraman olmayan ya da geleneksel kahramanın antitezi”⁴ gibi tanımlar vardır. Geleneksel kahraman cesur, güçlü, gözüpek, becerikli, asil ya da yakışıklıyken, anti kahraman yetersiz, şanssız, sakar, çirkin ya da kaba olabilir. Bu olumsuz niteliklere sahip olmayıp, toplumun inançlarını, tutumlarını, var olma biçimini onaylamadığı, marjinal bireyler de olabilir.

Toplumca kabul gören üstün niteliklere sahip kahramanların karşıtı özelliklerle donanmış genellikle yalnız ve toplum onayını alamamış bu karakterlere ilişkin eleştirel ilgi, genellikle içinden geldikleri edebiyatın mahkumiyeti şeklinde olmuştur. Özellikle Türkiye’de, 70’li yıllarda, Marksist eleştirinin hakimiyetinin görüldüğü eleştiri dünyasında, anti kahramanlar, bireycilikle, hatta politik sonuçları açısından gericilikle itham edilmişlerdi. Anti kahramanlar ve onların içine doğduğu edebiyat acaba gerçekten sadece bireyci olarak addedilebilir mi? Kahramanların rol modeli ve yol gösterici oluşlarına karşı acaba anti kahramanlar da kendi meşreplerince toplumu dönüştürüyor olabilirler mi? Bu makale, bu soruya cevap niteliğindeki tartışmalardan oluşuyor.

Toplum, marjinal bireyleri uyumlaştırmaya, standardize etmeye, normlara uygun hâle getirmeye çalışır. Bunu yalnızca iş bölümüne dayalı modern toplumlar yapmaz, Eski Yunan’a bakacak olursak, burada da, toplumsal normlara uymayanları ağır yaptırımların beklediğini görürüz.

Antropolog Vidal Naquet, *Kara Avcı* adlı kitabında marjinal birey arketipi kurmaya çalışmaktadır. Bu arketipi açıklamak için de, Eski Yunan edebiyatından iki farklı tipi ele alır: *Melanion ve Melanthos*. Melanion evlilikten kaçınır, bu da toplumla çatışmasına yol açar. Eski Yunan dünyasında evlilik bireysel bir mesele değildi, bu ritüel ile kişi yetişkinlik dönemine girmiş kabul edilirdi. Bu bakımdan evlilikten kaçmak, toplum kurallarını kırmak demektir. O dönemde erkek bireyler için evlilik de yeterli değildi, bunun yanında askerlik de yapmak gerekirdi.

Ephebie, iki yıllık bir askerlik hizmetiydi. Naquet, ephebie denen bu sürecin gençlere, gelecekteki vatandaş, aile babası, kısaca topluluğun bir üyesi rolünün öğretildiği eski çiraklık uygulamalarına dayandığını söyler (1968, s. 947). Roussel şöyle der: “Ephebie, bir askerlik hizmetinden bambaşka bir şeydir. Çocukluktan sosyal hayata mutlak katılıma geçiş sürecidir. Genç insanların sosyal gruba kabullerinden önceki dönemde hayatlarının değişmesi, Yunanistan’daki çeşitli toplumlarda, Spartalılarda tanık olunan bir gerçekliktir”

² <http://www.merriam-webster.com/dictionary/antihero>. Erişim tarihi: 11.07. 2014.

³ <http://dictionary.reference.com/browse/antihero> Erişim tarihi: 11.07. 2014.

⁴ http://web.cn.edu/kwheeler/lit_terms_A.html#antihero_anchor Erişim tarihi: 11.07. 2014.

(Brenot, 1921, akt. Naquet, 1968). Naquet'nin aktardığına göre, genç vatandaş için, “kesin kabul”ün iki temel şekli vardır: evlilik ve hoplit⁵lere, orduya ya da donanmaya katılmak (1968, s. 948).

Eski Yunan toplumlarında Spartalı iki ilginç sosyal tip vardı: *tresantes* ve *agamoï*. Tresantes, hainlerdi ve siyah bir manto giymek zorundaydılar. Tresantes (ödlekler, korkaklar, titreyenler) ve agamoï (evlenmemiş erkekler), Hypomeion adı verilen alt bir sosyal sınıfa dahildiler (Doran, 2011, s. 57). Spartalı sınıfında doğmuş ve evlenmemiş erkekler (agamoï), Spartalı sınıftan atılır, sahip oldukları topraklar üzerindeki hakları kaybederlerdi. Spartalı kadınlarla evlenmeleri sosyal baskıyla engellenir, tresantes ve diğer hakları azaltılmış kişiler gibi haklarından mahrum edilirdiler (Doran, 2011, s. 62).

Vatandaşlık ve siyaset hakları geriletilmiş ve bunlardan yoksun vatandaşlar, kazanılmış sosyal kabulü bir bakıma kaybederlerdi. Statülerini kaybetmeleri gibi hukuki cezaların yanında hukuki olmayan cezalar da vardı: Yagôgê zamanlarındakilerin maruz kaldığı türden bedensel cezalar gibi. Agamoï'nin, yani belli bir yaşa gelip hala evlenmemiş olan bireylerin durumu tartışmalıdır; belki de siyasi haklarını kaybetmiyorlardı ama kesinlikle hukuki bir yaptırıma maruz kalıyorlardı. Plutarkhos, onların bir tür “atimie”, yani aşağılanmaya uğradıklarını söyler ve cezalandırmanın çeşitli dışlama yöntemlerinden oluştuğunu belirtir.⁶

Görüldüğü gibi toplum bireyi kendi yapısına uyumlu ve işlevsel olacak şekilde sosyal uyumlaştırma sürecinden geçirir. Bunu başaramadığı durumlar sistemin bir aksaklığı, bir hatası olarak görülür ve bu durumun ürünleri derhâl sistem dışına itilmeye çalışılır. Bu, aslında sistemin kıyısındakileri sistem dışına itmekten çok sistem içinekilere bir yaptırım niteliği taşımaktadır.

1. Eylemsizlik ve Anlam Sorunu

Çaba ve anlam yan yana duran iki kavramdır. Anlamı bulmadığımız şeyler için çabalamayız ve uğruna çaba gösterdiğimiz şeyleri anlamı bulmaya başlarız. Toplumsal normlar, bireyi toplumsal değerlere uyumlaştırır ve iyi uyumlaşmış bireylerde, bireysel hedefler toplumsal onay testinden geçer Topluluğun onay verdiği seçimler güven vericidir. Bu seçimleri yapmayan kıyıdaki yalnız bireyler de, bu güven duygusunu normalde fazla etkilemezler. Ama sanat için içine girdiğinde durum değişir. Edebiyat örneğinden gidersek, okuyucu, belirli bir geliri olan, kitap satın alabilen, kitap okuma zevki olan, kısaca sisteme çeşitli yönlerden entegre olmuş olduğunu varsayabileceğimiz okuyucu, norm ve değerlere yöneltilecek eleştirilerle ve topluma çeşitli yollardan entegre olmamış,

⁵ Atina'da askerlik yapan delikanlılara *ephebos* denmişti, bu dönemden sonra bir geçiş ritüeliyle *hoplit* olur ve toplumca kabul edilirler.

⁶ PARADISO Annalisa. Le corps Spartiate. In: *Communications*, 61, 1996. Natures extrêmes. pp. 113-124. Erişim tarihi: 26 Haziran 2014, web/revues/home/prescript/article/comm_0588-8018_1996_num_61_1_1928.

olmayı reddetmiş kişilerin bakış açılarıyla tanışır. Anti kahramanlar toplumla en çok çatışan karakterler olarak bu etkiyi oluşturmada başı çeker. Acaba hayat içerisindeki bütün bu çaba anlamlı mıdır? Bu kadar çok istediği şeyler karşısında, bir başkasının alabildiğine kayıtsız olması, kişinin, kendi isteklerini sorgulamasına yol açacak, onları yok etmese de köreltecektir.

Bu noktada Louis Althusser'in ideoloji ve edebiyatın ideolojiyle ilişkisi konusundaki tezlerini hatırlamak yerinde olur. İdeoloji'yi, "bireylerin gerçek varoluş koşullarıyla aralarındaki hayalî ilişkilerin bir "tasarım"ı olarak tanımlayan Althusser (2000, s. 51), ideolojinin, bireylerin gerçek varoluş koşullarıyla aralarındaki hayalî ilişkilerini temsil ettiğini söyler. Buna göre ideoloji bir yanılısamadır. İdeolojide, insanların gerçek varoluş koşulları, gerçek dünyaları, gerçek üretim ilişkileri değil, onların bu varoluş koşullarıyla ilişkileri temsil edilir. Gerçek dünyanın ideolojik, yani hayalî olarak her tasarlanmasının merkezinde bu ilişki yer alır. Her ideoloji, zorunlu olarak hayalî çarpıtması içinde, varolan üretim ilişkilerini (ve onlardan türeyen öbür ilişkileri) değil, fakat her şeyden önce bireylerin, üretim ilişkileri ve onlardan türeyen ilişkilerle olan hayalî ilişkisini gösterir (2000, s. 52).

Edebiyatın işlevi bu ideolojiye görünürlük kazandırmaktır. İdeolojinin çalışma biçimini açığa vurarak bir tür bilgi sağlar. Bilimsel bilgidir farklıdır bu, ideolojiyi kavratmak bakımından okuru bilimsel bir anlayışa yönelten bir ara aşamadır (Moran, 1994, s. 60). Öyleyse, insanlar, normalde "hayalî ilişkiler" içinde olmaları nedeniyle farkında olmadıkları gerçeklerle, bir edebiyat eseri üzerinden yüzleşebilirler. Sistem dışı ya da sistem karşıtı oldukları için anti kahramanlar, bu yüzleşmenin daha da dramatik olmasını sağlayabilirler.

1.1. Eylemsizlik

Anti kahramanların önemli bir kısmında gördüğümüz bir özellik olan eylemsizlik, başarısızlık, uyumsuzluk, dışlanmışlık gibi pek çok kavramla, bir sebep sonuç ilişkisi içinde karşımıza çıkar. Bütün bu durağanlığa ve edilgenliğe rağmen, anti kahramanların eylemsizlikleri, toplumu dönüştürmekte şaşırtıcı bir etkiye sahiptir.

Eylemsiz anti kahraman tiplerinin Rus Edebiyatı'nda bir dönem büyük yaygınlık kazandığını biliyoruz. Berna Moran (1994), "gereksiz adam" olarak tabir edilen bu tipi şöyle anlatır:

Öndokuzuncu yüzyılda Rus Edebiyatında ağır basan bir tip vardı: zekası parlak, duyarlılığı ince, ama karamsar, bir işe yaramaz, topluma karşı olumsuz adam. Bazen iyi niyetli ve ümitli olsa da eyleme geçemeyen, sonunda hep yenilgiye uğrayan adam. Bu tipe gereksiz adam deniyordu, çünkü ilk defa Puşkin, kahramanı Eugene Onegin için bu deymi kullanmıştı (1994, s. 55).

Dostoyevski (1880/2014), *Puşkin Üzerine Konuşma*'da, Onegin'i şöyle değerlendirir:

Kendi ana yurdunun göbeğinde, irak köşelerde yaban çevrelere düşmüş bir sürgündür Onegin. Ne yapacağını bilemez bir türlü, ne aradığını ancak belli belirsiz sezmektedir. Sonraları yurdunu ve yabancı toprakları gezerken nereye gitse kendini yabancılarla çevrili görür, hattâ kendi kendine de yabancı olduğunu

anlar. Yurdunu sever, ama yurduna güveni yoktur. Ulusal emellerden söz edildiğini duymuştur, ama hiçbirine inanmaz. İnanıldığı tek şey kendi yurdunda hiçbir şey yapılamayacağıdır. Bir şey yapılabileceğine inananları da küçük görür, hattâ bir yerde acır öylelerine:

Gizli bıkınlığın o süreğen şeytani, belâ kesilmiştir çoktan başına (2014, s. 28).

Zamanımızın Bir Kahramanı'ndaki Peçorin, Turgenyev'in Rudin'i, Gonçarov'un Oblomov'u bu tipin örnekleridir.

Lermontov (1841/1984), *Zamanımızın Bir Kahramanı'nın* önsözünde, kahramanı Peçorin hakkında şunları söyler:

Baylar, Çağımızın Bir Kahramanı gerçek bir portredir, ama bir tek kişinin portresi değil; kuşağımızın gittikçe gelişen kusurlarından yaratılmış bir portre. Bana bir insanın bu denli kötü olamayacağını söyleyeceksiniz yine; ben de size derim ki, bir sürü trajik ve romantik haydutun varlığına inandınız da Peçorin gerçeğine neden inanmıyorsunuz? Çok daha korkunç, çok daha çirkin öykü kahramanlarını beğendiniz de neden şimdi bunu beğenmiyorsunuz? Ondaki gerçeklik istediğinizden çok olduğu için mi acaba? Bu öyküden ahlâk hiçbir şey kazanmaz diyeceksiniz. Özür dilerim. İnsanların tatlıyla beslendikleri yeter; mideleri bozuldu artık: onlara biraz acı ilâç, katkısız gerçek gerek (1984, s. 6).

Lermontov'un, Peçorin'i toplumun bazı gerçeklerine dikkat çekmek ve toplumu eleştirmek için kurguladığı anlaşılıyor. Peçorin, dünyaya küskündür, umudunu kaybetmiş ve eylemsiz hâle gelmiştir, ama bunda toplumun suçu büyüktür:

Alçak gönüllüydüm, beni hesaplı olmakla suçuyorlardı; sustum. İyilik ve kötülüğü derinden duyuyordum; beni anlamıyorlardı, hep kırıyorlardı; kinci oldum. Neşesizdim, öteki çocuklar gibi şen ve gezece değildim; kendimi onlardan üstün görüyordum ama herkes beni onlardan aşağı görmekte sözbirliği etmişti; kıskanç oldum. Bütün dünyayı sevebilirdim; beni kimse değerlendirmede; ben de dünyadan nefret etmeyi öğrendim. Renksiz gençliğim kendimle ve çevremle savaşmakla geçti. En güzel duygularımı, alay ederler diye, kalbimin derinliklerine gömdüm. Onlar da orada öldüler. Hep gerçeği söyledim, inandıramadım; ben de aldatmaya başladım (Lermontov, 1984, s. 124).

Aman ne yapalım? Ölmekse ölmek! Dünya için büyük bir kayıp değil ya? Bu ara kendimden de usandım zaten. Ben baloda uykusu geldiği için esneyen, ama arabası gelmediğinden yatağına gidemeyen adama benziyorum (Lermontov, 1984, s. 154).

Oğuz Atay'ın "Beyaz Mantolu Adam"ı, eylemsiz anti kahramanlara tipik bir örnektir. Beyaz Mantolu Adam, öykünün hemen başında başarısızlıkla tanımlanır:

Kalabalık bir topluluk içindeydi. Başarısızdı. Parası yoktu. Dileniyordu. Caminin önünde idi. (...) Bir kenarda duruyordu. Hiçbir hüner göstermediği için ya da acındırıcı bir garipliği olmadığı için ya da kendisini çevreden ayırıp başarısızlığına üzülecek kadar düşünmediği için dilenirken de başarısızdı (Atay, 2000, s. 11).

Beyaz Mantolu Adam, kıyıda bir tiptir, onun tuhaf yaşantısıyla toplumun ahlâkı bozulmaktadır. Bu yüzden diğerleri, sık sık, onu bir yabancı, hasta ya da esrarkeş olarak değerlendirir. Modern toplum, üyelerinin bir işe sahip olmasına

önem verir. İş hem bireyin ihtiyaçlarını karşılamakta hem de onu toplum için işlevsel kılmaktadır. Çalışmamak, toplumsal bir işleve sahip olmamak demektir. Bu sebeple birey hiçbir şey yapmayarak toplumun ahlâkını ve doğal doğrularını bozmaktadır. Öyküde, Beyaz Mantolu Adam bunun için suçlanmıştır zaten: “Sağlam adamsın, utanmıyor musun dilenmeye? Bir iş verilse çalışmazsın” (Atay, 2000, s. 13). İş, topluluğa girme yoludur. Ancak, Beyaz Mantolu Adam kendisine sunulan canlı mankenlik teklifini reddeder. Kara Avcı gibi o da topluluğa girmeyi kabul etmez. İşin mahiyeti de hem komik hem dramatiktir, zira, iş onu toplumun iplerini çektiği bir kuklaya döndürecektir:

‘Boyle put gibi durmasın,’ dedi tezgahtar. ‘Güzel bir poz verelim ona.’ Gene düşündüler. ‘Kollarını açalım,’ dedi patron. ‘Vitrini doldursun.’ ‘Yorulur, kollarını oynatıp durur.’ Naylon iplerle tavana asmaya karar verdiler sonunda kolları. Bir kolu ileri uzattılar, bağladılar ve ipi vitrinin üstündeki bir çiviye tutturdular. Öteki kolu da, duvarda boşalttıkları bir rafa yerleştirdiler (2000, s. 19).

Topluluk, bireyi yönetebildiği ölçüde kabul etmektedir. Burada cezalandırma da vardır, zira Beyaz Mantolu Adam’ın vitrindeki görüntüsü çarmıha gerilmeyi de hatırlatmaktadır.

Beyaz Mantolu Adam’ın geçmişini bilmeyiz, neden bu hâlde olduğunu onun geçmişine göndermeler yaparak açıklamayı tercih etmez, yazar. Öykü ilerledikçe çevredeki insanlarla açıklamaya başlarız Beyaz Mantolu Adam’ın durumunu. Etrafında onu en sonunda ölüme götürecek olan bir kıskacın giderek daralmasını izleriz. Bu kıskaç, Beyaz Mantolu Adam’ın insanlardan kaçmak için kendini attığı plajda, etrafını saran insan kalabalığıyla somut bir görünüme bürünür. Yazar, bize Beyaz Mantolu Adam’ın öyküsünden çok, içinde yaşa(yama)diği toplumun öyküsünü anlatır.

1.2. “I would prefer not to”

Eylemsizlik denince şüphesiz ilk akla gelen anti kahramanlardan biri, Herman Melville’in aynı adlı kısa öyküsünün başkişisi Katip Bartleby’dir. “I would prefer not to” (Yapmamayı tercih ederim) cümlesiyle ünlü bu anti kahramanın öyküsü, Wall Street’te bir avukatlık bürosunda geçer. Öykünün anlatıcısı olan avukat, bir katip aramaktadır ve bir ilan verir. İlanı cevap veren Bartleby’yi ilk gördüğü anı şu sözlerle anlatır:

İlanıma karşılık olarak, bir sabah, mevsim yaz olduğu için kapısı açık duran büronun eşliğinde, hareketsiz genç bir adam belirdi. Şimdi o çehre gözümün önüne geliyor - solgun bir incelik, acıma uyandıran bir düzenlilik ve onulmaz bir umutsuzluk! Bu, Bartleby’ydi (2013, s. 11).

Avukatın yanına, onun yazılarını kopyalamak üzere giren Katip Bartleby, önce kopyalarının rutin kontrollerine katılmayı “yapmamayı tercih ettiğini söyleyerek” reddeder, daha sonra da kopyalama işini büsbütün bırakır. Geceleri büroda uyuyan ve yemek için bile büroyu terk etmeyen bu garip adamı ne çalıştırmayı ne de işten atmayı becerebilen avukat, çareyi bürosunu taşımakta bulur ama bu kez de büronun yeni kiracıları oradan ayrılmayan bu garip mahlukla ilgili olarak avukattan yardım ister. Konuşma yararsız olur, Bartleby

polis zoruyla oradan çıkarılıp hapse gönderilir. Avukat, Bartleby'yi ikinci ziyaretinde onu bahçede, duvar kenarında, kıvrılmış yatarken bulur ve yanına yaklaşınca ölmüş olduğunu anlar. Bartleby'nin yapmamayı tercih ettiği şey aslında yaşamaktır.

“Benim için en iyi hayat en kolay olandır”, diyen anlatıcı kahraman, Bartleby'yle beraber değişmeye başlar. Onu anlamaya, çözmeye çalışır; en önemlisi, onu bu hâle getirenin ne olduğunu merak etmeye başlar. Çevresindeki insanlara ve işin kendisine sorgulayıcı gözle bakmaya başlar. “I would prefer not to” kalıbını kullanmaya başlaması Bartleby'nin onun üzerindeki dönüştürücü etkisinin en açık göstergelerindedir. Derrida'nın “Bartleby'nin verdiği cevaba benzemeyen cevapta, karanlık, düzen bozucu, komik ve yüce bir ironi vardır,” sözleriyle özetlediği bir etkidir Bartleby'nin yaptığı. Sistemin en küçük çarklarından biridir o ve yapmamayı tercih ederek bütün sistemi, hayatın iç düzenini bozmuştur. Wall Street gibi bir yerde ve onun temsil ettiği dünyanın ortasında tahayyül ve tahammül sınırlarını en fazla aşacak şeyi yapar hiçbir şey yapmayarak. Sınırları ve kuralları son derece belirgin, en ufak bir hata kaldırmayan bu dünya içinde garip bir özgürlük alanı açar ve biz okurlara, anlaşılamayan, geçmişteki ya da halihazırdaki herhangi bir şeyle temellendirilmeyen bir pasif direniş öyküsü sunar Bartleby. Onun bu direnişini “Ciddi bir insanı pasif direniş kadar çileden çıkaran başka bir şey yoktur,” (2013, s. 15) sözleriyle anlatan patronu daha sonra onun etkisi altına girecektir. Sistem bir kere bozulmuştur; Bartleby'nin ikinci etki alanı okuyucunun zihnidir.

1.3. Diğerleri: Susanlar, Uyuyanlar, Aylaklar

"Eylemsizlik söz konusu olduğunda, akla ilk gelen karakterlerden bir diğeri, yine bir katip olan Akakiy Akakiyeviç'tir." Gogol'un “Palto” adlı öyküsünün bu unutulmaz karakteri, yalnız, dışlanmış, hor görülen biridir. Çok gerekli olmadıkça konuşmaz. Onun işi de, Bartleby gibi evrak kopyalamak, mektupları temize çekmektir ve onun aksine bunu büyük zevkle yapar. Basit ihtiyaçları olan basit bir adamdır. Eğer paltosu epridiği için alay konusu olmasa, güçlükle para biriktirip yeni bir palto almak zorunda kalmamış olsa ve en kötüsü bu paltoyu aldığı günün ertesi çaldırmamış olsa huzurlu, basit bir hayat sürüp ölmesi işten bile değildir. Paltosunu üstlerinden birinin verdiği yemekten dönerken bir gece vakti çaldırır. Ne görevi başında uyuyan bekçi, ne de ertesi gün gittiği başkomiser ona yardımcı olur. Bir iş arkadaşının tavsiyesi üzerine gittiği üst rütbeli bir memur, ünvanının verdiği sarhoşlukla, Akakiy'i ezer, öyle hiddetle bağırır ki Akakiy bayılacak gibi olur. O gün eve dönerken soğuk alır, hastalanır ve iki gün boyunca sayıklama halinde başkomiserle, kendisini kovan üst düzey memurla ve paltosunu çalan hırsızlarla mücadele ettikten sonra ölür. Adalet yerini bulmamıştır ama Akakiy bir hayalet olup paltosunu çaldıracağı köprü üstünde paltolara dadanır. Sadece kendisi gibi dokuzuncu dereceden küçük memurların değil dördüncü, beşinci dereceden üst düzey memurların da paltosunu çalar. Şehirde bir kaos ve endişeye yol açar. Son olarak ölümüne neden olan üst düzey memurun paltosunu da çaldıktan sonra bir daha ortalarda görünmez.

Yaşarken ve küçük işini şevkle yaparken dünyaya bir etkide bulunmayı başaramaz Akakiy, hatta fark edilmeyi bile: “Çalıştığı dairede hiç mi hiç fark edilmiyordu Akakiy. Odacılar bile o içeri girdiğinde yerlerinden kalkmıyor, başlarını çevirip bakmıyorlardı; odanın içinde bir sinek uça ancak bu kadar ilgilerini çekerdi doğrusu. Üstleriyse ona soğuk, adeta zorbaca davranıyordu (2012, s. 11). Hayattayken fark edilmez ve başına gelen hırsızlıktan sonra bürokrasiyi aşip adaletin yerine gelmesini sağlayamaz ama ölünce bunu başarır:

Ama kim tahmin edebilirdi Akakiy Akakiyeviç’in hikâyesinin burada bitmediğini? Kim bilebilirdi kaderinde, tastamam önemsiz hayatını telafi edecekmişesine, ölüyken ortalığı birbirine katmak olduğunu? (2012, s. 59).

Gogol, hayalet hikâyelerine gerçekten inanmıyorduysa neden kahramanı Akakiy’i adaletsizliği gidermek üzere bir hayalete dönüştürmüştü? Belki, okurların yüreğini bir nebze ferahlatmak için. Çünkü, okurlar olarak biz, Akakiy’in uğradığı haksızlık ve bu haksızlık karşısındaki eylemsizliği karşısında çaresiz ve öfkeli hissediyoruz.

Akakiy ne düşünüyordu bilemiyoruz ama Perek’in Uyuyan Adam’ı, birşeyler yaparak dünyaya etkide bulunulabileceğine inanmayanlardan. Romanın başında Kafka’dan bir alıntıya yer verilmiştir:

Eviden çıkman gerekmez. Masandan kalkma ve dinle. Hatta dinleme, yalnızca bekle. Hatta bekleme bile, kesinlikle sessiz ve yalnız ol. Dünya maskesini düşüresin diye, gelip kendini sunacaktır sana, başka türlü olamaz; kendinden geçmiş bir halde eğilecektir önünde.

Bu sözler tam da Uyuyan Adam’ın felsefesini özetler niteliktedir.

Uyuyan Adam, sadece oturup beklemek ister, bekleyecek bir şey kalmayana kadar beklemek... Gece olsun, saatler vursun, günler geçip gitsin, anılar silikleşsin. Sokaklarda avare dolaşır (2013, s. 19).

Sen bir aylak, bir uyurgezersin, bir istiridyeesin. Tanımlar saatlere, günlere göre değişiyor ama taşıdıkları anlam az çok belli: Yaşamının, harekete geçmenin, bir şey yapmanın, pek sana göre olmadığını hissediyorsun; sadece sürüp gitmek istiyorsun, sadece bekleyişi ve unutuşu istiyorsun.

Modern yaşam bu tür eğilimleri genelde pek hoş karşılamaz. Çevrende her zaman eyleme, büyük tasarımlara, coşkuya ayrıcalık tanındığını gördün (2013, s. 20).

Görüldüğü gibi Uyuyan Adam, tam olarak eylemsizliği benimser. Böylelikle toplumun desteklediği değer ve tutumlarla karşı karşıya gelir.

Tüm yaşamını bir ağaca bakarak geçirebileceğini söyler. Onu tüketmeden anlamadan. Çünkü anlayacak bir şey yoktur. Ağaç hakkında söyleyebileceği tek şey ağaç olduğudur. Ağaçtan başka bir hakikat beklenmez. Ağacın ona önereceği bir ahlâkı, bir mesajı yoktur. İşte bu yüzden ağaç gözünü kamaştırır. Ağaç kabuğunun ve dallarının, yapraklarının bu su götürmez, kuşkulanılmaz gerçekliği, gözünü kamaştırır Uyuyan Adam’ın. Bir insanın ya da bir köpeğin karşısında yansız kalınmaz. Oysa bir ağaçla hiçbir zaman diyaloga girilmesine gerek yoktur. Ağaç hiçbir şey istemez. Köpeklerin tanrısı, yoksulların tanrısı

olunabilir, elde bir tasma, biraz servet buna yeter. Ama asla ağacın tanrısı olunamaz. Uyuyan Adam'ın da bir ağaç olmaktan başka isteği yoktur (2013, s. 31).

Toplumla etkileşmek, toplumun içine girmek onların değerleriyle etkileşmeyi getirecektir. Oysa o, bunu istemez. Toplumun her bireyini, fareye benzetir. Ona yavaşlar, onu alıkoyarlar; aşağılık hakikatlerini, sonsuz sorularını, doğru bildiklerini onun yüzüne tükürür herkes. Uyuyan adam kendi şehrinde boğulmuştur. Boğucu kalabalığın arasına karışmamak için kimi zaman günlerce odasından çıkmaz. Tek yaptığı duvardaki çatlakları izlemek, musluktan akan damlaların sesini dinlemektir. Sadece sessiz ve hareketsiz kalma arzusundadır:

Yaşam denen bu kazan, bu fırın, bu ızgara, bu milyonlarca uyarı, kışkırtma, tembih, coşkunculuk, bu bitmek bilmeyen baskı ortamı, bu sonsuz üretme, ezme, yutma, engelleri aşma, durmadan ve yeniden başlatma makinesi, değersiz varoluşun her gününü, her saatini yönetmek isteyen yumuşak bir dehşet... (2013, s. 32).

Uyuyan Adam, Althusser'in gerçekle hayalî ilişkiler içinde olduğunu söylediği insanların göremediği çıplak gerçeği görmektedir sanki:

Serüvenlerin öyle iyi betimlenmiş ki, en şiddetli isyan bile kimsenin kını kırıpdatmayacaktır. Sen istediğin kadar sokağa çıkıp insanların şapkalarını başlarından uçur, başına iğrenç şeyler tak, çıplak ayakla yürü, bildiriler yayınla, önüne çıkan bir kapkaççıyı geçerken kurşunla, boşuna, bir işe yaramayacak, düşkünler yurdunun yatahanesinde yatağın çoktan yapılmış, lanetli şairler sofrasında yerin ayrılmış. (...) Sen ruhunu şeytana satmayacak, ayaklarında sandaletlerle gidip kendini Etna'ya atmayacak, dünyanın yedinci harikasını yıkmayacaksın. Ölümün için herşey çokdan hazır. Seni öldürecek top güllesi çok uzun zamana önceden eritilip döküldü, tabutunun peşinden ağlayacak olan kadınlar çoktan tutuldu (2013, s. 32).

Yani ona göre eyleme geçerek, bir şey yaparak, birşeyleri değiştirmek mümkün değildir. Öyleyse hiçbir şey yapmayarak? Uyuyan Adam birşeyler yapmanın yararsızlığına ikna olmuştur. *Yapbozun eksik parçası* olmayı yeğler o (2013, s. 34).

Yusuf Atılğan'ın Aylak Adam'ı ise sıkıldığı için aylaktır. İş anlamlı değildir, çünkü kendini tekrar eder, ayrıca toplumun iş karşılığında sunduğu rütbelere ve ödüller de çekici değildir onun için. Dış dünya yeknesak ilerleyen renksiz bir sistemdir ve onun için bir çekiciliği yoktur. Bu yüzden hep sıkılır:

'İş avutur' derdi babası. O böyle bir avuntu istemiyordu. Bir örnek yazılar yazmak, bir örnek dersler vermek, bir örnek çekiç sallamaktı onların iş dedikleri. Kornasını ötekilerden başka öttüren bir şoför, çekicini başka bir ahenkle sallayan demirci bile ikinci gün kendi kendini tekrarlıyordu. Yaşamının amacı alışkanlıktı, rahatlıktı. Çoğunluk çabadan, yenilikten korkuyordu. Ne kolaydı onlara uymak! Gündüzleri bir okulda ders verir, geceleri sessiz, güzel kadınlarla yatardı istese. Ama biliyordu. Yetinemeyecekti. Başka şeyler gerekti (1985, s. 45-45).

İş sahibi olmayarak toplumun kıyısına çekilen Aylak Adam, buradan toplumla ilgili gözlemlerde bulunur. Eleştirdiği ve içine girmek istemediği bir toplumdur

bu: “Ben, toplumdaki değerlerin ikiyüzlülüğünü, sahteliğini, gülünçlüğünü görelî beri, gülünç olmayan tek tutamağı arıyorum: Gerçek sevgiyi!” (1985, s. 163).

Başkaları gibi olmak onun için boğucudur:

Akşamları elinizde paketlerle dönersiniz. Sizi bekleyenler vardır. Rahatsız. Hem ne kolay rahatlıyorsunuz. İçinizde boşluklar yok. Neden ben de sizin gibi olamıyorum. Bir ben miyim düşünen? Bir ben miyim yalnız? (1985, s. 43).

Görüldüğü gibi anti kahramanlar, toplumla çelişerek, sistemin kıyısında kalarak, toplumsal bir işlev sahibi olmayı reddederek, Althusser’in deyimiyle, insanların gerçeklikle kurduğu hayali ilişkileri açığa vurur, kalabalıklarca onaylanmış, doğrulara, zevklere, değerlere sorgulayıcı bir bakış açısıyla yaklaşılmasını sağlarlar.

2. İsimlilik ve Anti Kahramanların Toplumsal Konumu

İsim ile toplumsal statü ve toplumsal kabul arasında ihmal edilemeyecek bir ilişki vardır. Levi Strauss, Güney Amerika kabilelerinde, aç kalma, buzlu suda yıkanma, vahşi hayvanla silahsız savaşma gibi zorlu sınavlardan geçerek topluluğa kabul edilen bireylerden söz eder (1994, s. 34). Bireylerin bu aşamalardan sonra toplulukta bir konumları, bir isimleri olur.

Dede Korkut Hikâyeleri’nde bir çocuğa ad verilmesi için, bir kahramanlık göstermesi beklenir. Çünkü “Ol zamanda bir oğlan, baş kesme, kan dökmese ad komazlar idi” (Ergin, 1994, s. 83). Dirse Han oğlu Boğaç Han, azgın bir boğayı öldürdükten sonra (1994, s. 83), Kam Püre oğlu Bamsı Beyrek, babasının elçilerini düşman elinden kurtardıktan sonra (1994, s. 121) kahramanlıklarının ödülü olarak ad almışlardır. Bazen adı olan kişilere bir çeşit unvan, nişan olarak verilir. Burada, ad verilen kişilerin zaten bir adı vardır, ancak gösterdikleri bir kahramanlık, yararlılık, beceri sonrasında yeni bir ad, bir unvan alırlar.

Yakut Türkleri de çocuk doğduğunda gerçek adını vermezler. İlk eğreti bir ad verirler. Gerçek ad ise, ancak çocuk yay çekip ok attıktan sonra verilir. Çocuğun ad alması için bir yiğitlik göstermesi gerekir (Ülkütaşır, 1963, s. 8).

Çocuğa ad verilirken bir tören düzenlenir. Bu törenlerde ziyafet verilir, konuklar ağırlanır. Çocuğa törenle ad verilmesi, çocuğun topluma kabul ettirilmesi, çocuğa kişilik kazandırılmasıdır. Çocuk, törenle kendisine verilen adla birlikte, yeni bir dünyaya geçmekte, bulunduğu toplumda yeni bir statüye kavuşmaktadır (Acıpayamlı, 1992, s. 10).

Anti kahramanlar toplumsal kabul, statü ve onay yoksunluğunu simgelemek üzere çoğunlukla isimlidirler. Uyuyan Adam, Beyaz Mantolu Adam gibi bir eyleme ya da betimlemeye dayanan bir rumuzla, ya da *Aylak Adam* örneğinde olduğu gibi bir harfle (C.), Akakiy Akakiyeviç örneğinde olduğu gibi toplumca tuhaf karşılanacak bir isimle karşımıza çıkarlar.

Bu isimsiz ya da tuhaf isimli karakterler, dâhil olmadıkları ya da olamadıkları sistemin kıyısından gözlemler yaparak bizi ve dış dünyayla kurduğumuz ilişkileri etkilerler.

3. Anti Kahramanların Dönüştürücü Gücü

Marksist eleştirinin hakim olduğu edebiyat eleştirisinde genel olarak görülen eğilim, anti kahramanların hikâyelerinin küçük burjuva edebiyatı olarak görülmesi ve bu nedenle edebiyat açısından değersiz sayılmasıydı. Bu eleştirmenlerin çoğuna göre, bu edebiyat, bir tür “bunalım edebiyatı” olup, bireyci ve kendine dönüktü. Halbuki, anti kahramanlar, ne kadar bireyci, bencil, toplum dışı olsalar da toplumda bir dönüşüme yol açıyorlardı. Bu değişim belki, doğrudan doğruya, söz konusu eleştirmenlerin arzu ettiği yönde ve kapsamda değildi, ama toplumsal dönüşümün en temel adımını başarıyla yerine getiriyorlardı: *kuşku yaratmak*.

Toplum ya da tek tek bireyleri yapmış oldukları seçimlerden ve yaşadıkları hayattan en fazla kuşkuya düşüren şey, imkânı varken bu seçimleri yapmayan ve bu hayatı yaşamayan bireylerdir. Anti kahramanlar bu yüzden herhangi bir manifesto olmaksızın yahut açıkça sosyal eleştiri yapmaksızın da dönüştürücü bir güce sahiptirler. Kıyısında kaldıkları toplumun bireylerini kuşkuya düşürerek başarırlar bunu. Çocukluktan itibaren bir topluma uyumlaştırılarak büyüyen bireyler, o toplumun normlarını, yapıcı ve uygulayıcılarından öğrenir ve benimserler. Anti kahramanlar, bu bireylere aynı normları, bunların dışında kalan kişilerin gözünden görme fırsatı verir.

Anti kahramanlar, toplumda bir statü edinmeyerek, ya da toplumsal statüleri reddederek, toplumsal yapıların, ahlâkın ve değerlerin eleştirel bir biçimde altını çizmiş olurlar. Bu da gündelik hayatın içinde bireylerin toplumdışı ya da sistemin kıyısında oluşlarının görece görünmezliğini ortadan kaldıran ve sistemi görünür kılan bir şeydir. Anti kahramanlar biraz da bu nedenle öfke uyandırırılar. Onlar bir çeşit “iç düşman” olarak algılanır ve bu algıdan kaynaklanan öfkeden paylarına düşeni alırlar. Bununla birlikte kısa vadedeki öfke tepkisinin, uzun vadede yerini bir tür farkındalığa bırakması kuvvetle muhtemeldir.

İyi bir sanat eseri, tüketicisinin inançlarını ve değerlerini doğrudan doğruya değiştirmeye çalışmaz; onun ruhuna sızmanın yollarını arar. Farklı inanç, tutum ve değerleri, farklı dilleri ve toplumsal konumları nedeniyle zaman zaman yadırgatıcı olsalar, okurlarda öfke, kuşku, empati gibi farklı duygular uyandırsalar da, anti kahramanlar, okurlarını etkilemeye ve onları sessizce dönüştürmeye devam ediyorlar.

KAYNAKÇA

Acıpayamlı, O. (1992). Türk Kültüründe Ad Koyma Folklorunun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi. *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, IV, (s.10). Ankara.

- Althusser, L. (2000). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (Çev. Yusuf Alp - Mahmut Özişik). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atay, O. (2000). *Korkuyu Beklerken*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atılğan, Y. (1985). *Aylak Adam*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Doran, T. D. (2011). Demographic Fluctuation and Institutional Response in Sparta. *UC Berkeley: Ancient History & Mediterranean Archaeology*. Erişim tarihi: 26 Haziran 2014, <http://escholarship.org/uc/item/3pk467b6>.
- Dostoyevski, F. M.(2014). *Puşkin Üzerine Üç Konuşma*. (Çev. Özlem Üner). İstanbul: Dedalus Kitap.
- Ergin, M. (1994). *Dede Korkut Kitabı I*. Ankara: TDK Yayınları.
- Gogol, N. (2012). *Palto*. (Çev. Elif Ersavcı). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Lermontov, M. Y. (1984). *Çağımızın Bir Kahramanı*. (Çev. Nedim Ünal). İstanbul: Cem Yayınları.
- Melville, H. (2013). *Bartleby, the Scrivener: A Story of Wall Street*. Create Space Independent Publishing Platform.
- Moran, B. (1994). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Naquet, P. V. (1968). Le Chasseur Noir et l'Origine de l'Éphébie Athénienne. *Annales, Economies, Societes, Civilisations*, 23 (5), 947-964.
- Naquet, P. V. (2005). *Le Chasseur Noir*. Paris: Éditions la Découverte.
- Paradiso, A. (1996). Le corps Spartiate. *Communications*, 61 (61), 113-124. Erişim tarihi : 26 Haziran 2014. Doi : 10.3406/comm.1996.1928. Url : /web/revues/home/prescript/article/comm_0588-8018_1996_num_61_1_1928.
- Perec, G. (2013). *Uyuyan Adam*. (Çev. Sosi Dolanoğlu). İstanbul: Metis Yayınları.
- Ülkütaşır, M. Ş. (1963). Türklerde Ad Verme ile İlgili Adet ve İnanmalar. *Türk Kültürü*,(10), s.8.

ON ANTI HEROS' POWER TO TRANSFORM THROUGH INACTIVITY

Abstract: Although it is relatively recent that the term “anti hero” is used and it has become widespread, antiheroes do exist both in literature and in life for a long time. This article is based on the antiheroes, who are characterized by inactivity and their transformative power. The critical approach towards these characters, which are equipped with the opposite attributes of the traditional hero, and have dashing qualities and social acceptance, has mostly been as condemnation of the works of literature they come from. Particularly in 70's in Turkey, among the critics where Marxist criticism prevailed, antiheroes were blamed for being individualist and self absorbed, and even for retrogradation in terms of political consequences of their being and this type of literature was generally considered as “melancholy literature”. Are anti heros and the

literature they were born into, can really be considered as individualist? May it be a strategy of a writer to give criticism and observations towards society, through characters who live on the edge of it, in order to make it more striking? On the contrary to the leading heroes, may antiheroes be transforming society in their own ways? This article is based on discussions around these questions and it portrays how they rock the system that surrounds them.

Keywords: Anti hero, Inactivity, Indolence, Namelessness, The Man with the White Coat, Bartleby the Scrivener, Akaky Akakievich, The Man Who Sleeps, Pechorin.

BASIC DESIGN EDUCATION PARAMETERS IN TURKEY

Çiğdem ÇETİNKAYA¹

Öz: Tasarım, varolan problemin getirdiği sınırlılıklar içinde ve belirli hedefler doğrultusunda, zihinde oluşturulan birtakım resimlerin somut ve özgün birer ürüne dönüşme sürecindeki denemelerdir. Bu keşif ve deneylerin başarılı bir sonuca varabilmesi için tasarımcının önceki deneyimlerinden ve bilgisinden yararlanması gerekmektedir. Bunun ilk şartı ise, tasarımcının tasarım eğitimi veren kurumlarda- üniversitelerin ilgili bölümlerinde- görsel ve işlevsel estetik, teknik yeterlilik, ergonomi, üretim vb. konularda o günün gerekliliklerini karşılayabilecek ölçüde yetişmesidir. Eğitimi tamamlayan öğrenci, eğitimi sırasında edindiği bilgiler ile birlikte profesyonel hayatında tasarımlarını ahlaki ve etik kurallara uygun bir biçimde hayata geçirecektir. Kendi iç dünyasını, farklı bağlamlarda biçimlere dönüştüreceklerdir. Ayrıca, tasarım eğitimi, bireylerin gelişmekte olan dünyada düşünmesi, tanımlaması, ilişkilendirmeler yapabilmesi, bilgi ve becerilerini kullanıp uygulayabilmesi, değişmekte olan bir ortamda çalışabilmesi açısından zorunludur. Tasarım eğitiminin ilk basamağı olan temel tasarım eğitimi, tasarım eğitiminin kalitesini belirleme noktasında önemli görülmektedir. Bu çalışma kapsamında öncelikle, tasarım kavramı ve süreci tanımlanacaktır. Ardından, tasarım eğitiminin ilk yılında öğrencilere verilen “temel tasarım eğitimi”; amacı, süreç içinde eğitimin verilmiş biçimindeki değişimler ve iletişimin bu eğitimdeki rolü başlıklarıyla ayrıntılı olarak incelenecektir. Temel tasarım eğitiminin kalitesinin artırılması için yapılabilecekler arasında kavramın rolü, kavramsal öğretilerde kullanılacak metotlar, varolan yöntemlerle birlikte değerlendirilerek tartışmaya sunulacaktır. Temel tasarım eğitimiyle entegre edilecek kavramsal öğretimin tasarım eğitimine katkı ve etkileri sorgulanacaktır.

Anahtar Sözcükler: Tasarım, Eğitim, Temel Tasarım, Kavram, Öğrenme Yöntemleri, Bauhaus.

Introduction

International Council of Societies of Industrial Designers (ICSID) sees it fit to define design as following: “the central factor of innovative humanisation of technologies and the crucial factor of cultural and economic exchange” (Ürük,

¹ Araş. Gör., Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü. cigdem.cetinkaya@yasar.edu.tr

2008). As we can clearly infer from this definition, design plays a vital role in human life and helps people significantly to adapt to changes.

In order for a design to exist, an idea is firstly constituted. However, an unabridged idea lacking a system cannot be converted into a concrete product and fails. In this context, Kahn points out that design creates a system of expressions and principles that make the idea comprehensible by saying that “idea is the backbone of design and its development process.” According to him, design stems from two sources, one of which is the characteristics of nature and the other is mathematics. The most fundamental product designed by nature is organism. Even if each organ in the organism has separate functions, they are the parts of the whole of that same organism (Alexander, 1972).

Design is a plan proposed as a solution to an existent problem. At first it is a Form in the mind. Then this idea is given a shape and eventually the Form is made something real and concrete in the creation process (Tunalı, 2004). So that is why when defining design the process must be described rather than the literal meaning of the word. The process of design is the finalization phase of a design, which may have been thought as a product in mind, or given a shape in the mind in order to prepare a plan or a sketch (Ketizmen, 2002). This process cannot be called a linear one and it causes ambiguity for everyone-professional or not. In order to manage this process, conscious steps must be taken, the complex abstractness must be reduced into as much concreteness as possible to allow it to be controlled and dealt with.

Many disciplines, under which design education is received, put effort into managing the process properly and improving it. Among many design disciplines interior architecture has been taking its place in educational institutions recent year at an increasing pace-especially the foundation universities of Turkey are providing an education with their quotas fulfilled intensively.

Interior architecture education program aims to train individuals with the ability of creating innovative, dynamic, and original designs capable of more functional, wiser and aesthetical solutions for interior spaces. Began to blossom in the 19th century, the education was adopted as a teaching program in the 20th century thanks to the Bauhaus philosophy.

The goal of the interior architecture design is not only to provide students with information but also teach them how to get to knowledge and how they can develop themselves. Among the primary goals of the design education are to make students begin to embrace such an understanding in their first year of education and to take advantage of the educational process to the highest possible extent. What is expected at the end of this one year educational process is to have had a beneficial design process rather than a good quality of product.

Although this design education in the first year is named differently under various faculties, it is generally called “basic design education”. Basic design course given in the basic design education intends to increase the readiness level

of students up to a certain point, help them recognize their personal traits, and oversee their judgements and get rid of their prejudices (Seylan, 2005).

1. The Goals of Basic Design Education and the Relation with Bauhaus Philosophy

The basic design education is something more than a primarily art education. Because of this, from the first day on it is a tool for students to develop a base for understanding art first and creating artistic products. Here the goal is to make connections on the surface or in the space, between the ingredients – the material - and the thoughts and feelings by means of theories based on general perception (rhythm, direction, ratio, balance, etc.) (Gökaydın, 2002).

Basic design education ought to be evaluated as an experimental process. The goal of the process is to gain the ability to reflect the products of perception and thought. Thus the more experiments-studies, the more and better the perceptions and expressions will be. The success to be gained here is parallel to the theoretical aesthetics education the student receives.

Basic design education is the first step of the design education for design disciplines. The philosophy of education here needs a system which will define the theoretical and practical phases of the education. This system must be simple and have a perception oriented formula.

The first school on art has founded in France in 1671 with the name of French Kingdom Academy. After the closure of this school in 1793, Ecole Des Beaux Arts has opened. Mentor system is valuable for this education program. Two dimensional and symmetric design approach is dominant. Also, it is known that studio system is planned to enhance communication between instructor and student.

As a response to Beaux Arts, Bauhaus is revealed in Germany in 1919. Different from Beaux Arts, students are far from all the conditionings; creativeness, imagination and individual expression opportunity are supported by instructors (Ketizmen, 2002).

Since the first half of 20th century, Gestalt theory took a part in design education and changed especially basic design education. In this theory perception is fundamental issue. Therefore, pureness and easiness is a must for perception in one of the rules of Gestalt called Pragnanz rule. With the help of Gestaltian approach, basic design education had to transform into intelligible and inclusive form. Cognitive processes are valuable than behavioral processes. Especially after the second world war, a different view reveals stating that designers must take a part in social and economical issues much more than in past. And a new education program Ulm, has founded in 1947 in Germany. Beaux Arts is a role model for this new program (Özalp, 2006).

As seen, different education programmes are come up till today. Among these programmes, in Bauhaus, basic design is firstly accepted as a course in design education program. Besides being the birth of interior architecture education,

Bauhaus is the period when the basic design creed/teaching was discovered. According to this teaching, all design based disciplines (industrial design, architecture, interior architecture, sculpting, painting, etc.) need a thorough educational experience in “basic design concepts-their relations” both theoretically and practically. For Bauhaus, calling for an inter occupational study, these experiences should be accumulated in a common pool belonging the all of the disciplines.

Aiming to receive education in design and stepping on to the basic design studio, the student faces a different kind of education system when compared with the previous terms. Previously, in a theoretical education system the students learned the information through memorising. This information whose truthiness was not questioned by the students could later involve in the process of design either positively or negatively. According to the teachings of Bauhaus, preconceived opinions feature a resistance against the new and different while according to the positivist approaches originated in later years conventions and knowledge over years shed light on design and constitute a creative design foresight (Ertek, 1999). Both of these approaches have some point. Nevertheless, it must be remembered that basic design education is, in a sense, the pre-school of the design education. In this school, students ought to be taught that they must realize themselves, they have ideas, and these ideas can be supported by others as well as they might be objected. The main purpose is provide them with an education system appropriate for their own skills, and in which they can stand out, as Denel states it all by saying “after we base our education system on a principle that gives credit to obedient persons whom can be developed in a multi-faceted way and destroys those resisting, not literally but their ideas, we try to reteach the troubled ones what we have been unteaching for years.”

Another goal of this education is to maintain it as workshop training in studios. In this way, the student will think more creatively and productively, will be able to come up with alternatives, and will be provided with an infrastructure in order for him to develop a different system of thinking. By means of workshops that are organised for a defined time in studios, students can scan sources about the subject, can make observation, can make new collaborations in groups. These groups can be conducted with small or large groups depending on the context and process of the workshop. In small group workshops, each member take in charge more, and the group can be controlled easily. Conversely, workshop groups which are broad in subject, groups have more members and if it is possible to work effectively, can have result with much more alternative and improved projects.

Besides short-time workshops, studio places must be designed in proper way for increasing students’ productivity and relaxing for whole of the semester. Therefore, any wall or boundry in non- pysical way should not be placed between students and teachers, they must have a strong communication for any moment in studio time.

Figure 1. Basic design course, studio critics in University of Camerino, Italy

In addition, basic design course would not be seen as only a pre course for design education, it also aims to give cultural, social, historical and ideological point of view to the students. Basic design studios also aim to integrate the knowledge and skills gained by students through practicing, form a mathematical logic in the problem solving process, connect the student to the outside world more, encourage them to gain making decisions ability, and more importantly develop their designing skills within the framework of designing philosophies and theories (Hacıhasanoğlu, 2003).

It is expected from students to be practical in the context of problem solving and creative thinking, to be improved in visual memory and observation, to be able to use various drawing techniques and presentation techniques, besides of two-dimensional thinking also be capable of three dimensional thinking and perception, to have knowledge about colour and material.

2. The Organization of Traditional Basic Design Education and Other Applied Methods

Basic design course is an applied course given in a studio environment in line with the other applied design courses. In a studio environment, students are taught to some extent according to the traditional education chart, and then they are directed to applications in which they solve problems based on what they learned. At the end of these applications, various student outcomes are discussed openly and criticized. Students also participate in these. Theoretical knowledge is given at intervals. After each of these intervals, the application phase takes place. The applications are firstly characterized by intangibility, and informative of the principles. Skills gained later serve in functional studies with certain goals and analysing architectural designs (Güngör, 1972).

The education chart that Güngör (1972) points to is a generally accepted chart for basic design education. It regards a plan which advances by presenting technical knowledge to students and practicing them through applications whose phases and outcome products are discussed in order to overcome the deficiencies. The point of this chart is to teach the student the knowledge effectively and ensure them to think logically without memorising—make them notice the faulty parts. In this context, as long as being dependent on the framework that is drawn, applications may vary.

In table 1; the credits, departments and faculties of basic design courses in selected 3 universities in foreign countries are given.

Table 1: *European Credit Transfer Systems of basic design courses in selected foreign universities*

UNIVERSITY	FACULTY	DEPARTMENT	ECTS (European Credit Transfer System)	SEMESTER TOTAL ECTS
Parsons Unv.	School of Constructed Environments	Interior Design(BFA)	3	15
Politecnico di Milano	Scuola Del Design	Interior Design	10	35
Columbian College of Arts and Sciences	Interior Architecture and Design Program	Bachelor of Fine Arts	6	12

Credits, departments and faculties of basic design courses in selected 6 universities (3 private and 3 state) in Turkey can be seen at the table below.

Table 2: *European Credit Transfer Systems of basic design courses in selected universities in Turkey.*

UNIVERSITY	FACULTY	DEPARTMENT	THEORY	PRACTICE	ECTS	SEMESTER TOTAL ECTS
Anadolu Unv.	Arch. and Design	Interior Arch.	3	3	8	30
ITU	Arch.	Interior Arch.	2	2	6	32,5
Bilgi Unv.	Arch.	Interior Arch.	-	-	10	24
Bilkent Unv.	Fine Arts, Design and Arch.	Interior Arch. and Env. Design	-	-	6	31
Yaşar Unv.	Arch.	Interior Arch. and Env. Design	2	6	10	30
Hacettepe Unv.	Fine Arts	Interior Arch. and Env. Design	4	2	5 (Cred it)	25 (Credit)

In comparison with table 1 and table 2, datas indicate that in selected foreign universities, basic design courses are not divided into two parts, practice and theory. Also, in these universities, except University of Parsons, the ECTS of basic design course has a considerable ratio in total ECTS alike with the selected universities in Turkey. Thus, it can be stated that the belief of the necessity of basic design course in design education is leading in these universities.

To have an idea about the proposed methods of basic design courses in Turkish universities, some examples will be given from the universities. In basic design courses at Bilgi University, it is considered that students can think and plan with design concepts under favour of abstraction and conceptualization of environment they involved in. The limitation of time and datas given to students help them to focus on the theme. Exercises that improve hand and mind coordination are intensely used. Process is valuable as product. Critics in studio, increase students' ability of self- expressions.

The other example will be given from Yasar University. In this studio course, subjects are given to students and expected them to have an observation about the subject before coming to course. After this preliminary work, instructors will give a brief information about the subject and allocate a time for brain storming with students. Therefore, can be provided to have students to think freely without any boundry. After then, it is expected them to work on assignment with the determined datas and restricts of subject. During the semester, students practice on a great amount of assignment. Thus, it is aimed to improve students' rapid and practical thinking, ability of present alternatives.

Figure 2. Basic Design Course in Yasar University- 2D Works- symmetric balance, asymmetric balance

Figure 3. Basic Design Course- 3D Works- repeat of triangles in rhythmic order

Finally, methods of basic design course at Anadolu University are mentioned. The semester begins with line and tone practices; concepts like surface, volume and mass are given correlated with the line. After each concept, memoribility is provided by practices.

Basic design studio involves some assignments. At the beginning of each of these assignments, advisors set out goals, expectations, general mechanisms and

criteria to be fulfilled as well as the qualities. This can be called as completing “the homework / mission”. Throughout the designing process, the advisor meets with the students individually or in groups. These meetings might be either in the form of desk criticisms or clipboard criticisms. It should be defined that the student performance level is the primary parameter in the basic design studio.

In this context, there are activities which involve fundamental geometry–basis of basic design-(point and lines), intersecting lines and linear elements, direction, etc. and then plane creating techniques, and creating textures. Another important aspect is measuremental and proportional values. In addition to that; colours, colour values, primary-secondary colours, bright and cold colour tones are thought about and these colours are applied in accordance with basic design principles (rhythm, hierarchy). Besides; contrasting through shapes, studying rhythm, depth, and surface- shape relationship, etc. are subject to practice. After perceiving the relationship between these concepts; transparency, lineament, dominancy, repetition, visual equality balance (symmetry-asymmetry) etc. are analysed. Studies are carried out in order to provide understanding of structure, modularity, geometry, void-solid, perception of volume, and perception of space-place.

With the development of technology, as the other areas of education, also in design, forms are changed. Especially with 90s, technology is seen as a valuable data for design. Computer aided designs, are participated in design education for the aim of help to traditional education forms besides of them. Under favour of this media, designs are improved in much more shorter time, alternatives can be produced easily and the flexibility in design process can increased.

Beyond computer aided design, “digital design” take a part in design education rapidly. In 2000, FEIDAD Award, the Far East International Digital Architectural Design Award has been launched. The aim of the Award is to find projects investigating digital concepts such as computing, information, electronic media, hyper, virtual, and cyberspace for defining and discussing future spaces in the digital age (Liu, 2006).

For having an unique impacts of digital design, a search began in new educational frameworks. So many researchers and educators pointed out the need of digital design in architectural design education. Design computation and digital design had a crucial impact on the development of theoretical; computational and cognitive approaches by so many researchers as a foundation for design education and pedagogy. Digital architecture as a challenge for design pedagogy: theory, knowledge, models and medium (Oxman, 2008).

Today, digital methodologies are enhancing definite capabilities of generative and performative processes that were never available in previous conventional, paper-based methods. By this way, they are also changing the traditional processes and sequence of conventional design (Oxman, 2008).

Students need to use digital techniques for understanding how computing can provide architecture's diverse endeavours and thinking modes. Students can

explore and present design ideas fluidly using digital and traditional media, and they must understand conceptual frameworks and strategies to approach new technology (Oxman 2008).

Not only students, schools also have dramatically responsibility about digital education. They must provide networking and output devices such as printers, plotters and projectors and training on their use.

Finally, schools need to have a qualified and experienced instructors specified in software applications and a positive learning environment must be provided (Saad, M. N. S., 2011).

Considering design as a translation which successfully communicates verbally-visually can be described as showing effort to comprehend its formal and stylistic structure and this effort strengthens the relationship between the advisor and advisee throughout the design process-thus expanding the fixed perspective of advisee regarding participation. In fact designers imagine the concrete design variations more easily and prefer them to the complexity of the abstractness. According to Kavaklı and Gero (n.d.), experienced designers are more active and productive in terms of cognitive actions and coming up with alternatives as well as conceptional designing process depending on these (Arıdağ and Uraz, 2006).

3. The Role of Communication in the Methods of Basic Design Education

Design studios witness a rather dynamic and unsteady process due to the nature of design process. In these educational environments, unlike the other theoretical courses, design studies are carried out in accordance with a much more intensive program. The effort and enthusiasm to create products with high aesthetical values, and which live up to expectations enable many factors in the studios. Besides the educational studios and the time factor, lecturer and the receiver profiles and the relationship between them are also essential elements of the process.

The process in the design studio requires a different kind of communication. In this kind of communication, the trio interaction of the student- message-receiver is an important cycle. Communication is the key concept of basic design studio as well. So it enhances freely expressing of oneself and sharing during the process of transferring and increasing knowledge. The communication in question is not only oral but also by means of drawings, diagrams, sketches, three dimensional modelling (Potur, 2007). The advisor and advisee, in other words the studio manager and the student walk together. The students, together with the studio manager evaluate their designs-their sketches, drawings, model, etc. through which they have embodied their ideas.

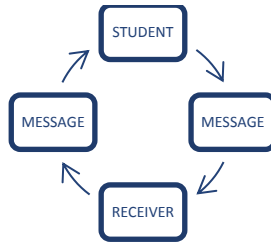

Figure 4. A cycle model for communication in design studios

The positive relationship between the student and the advisor helps the students approach their designs with different points of view as well as enabling their designs to go much further than the point where they were normally intended to be the final version. Therefore, the advisor needs to be able to empathize, to notice the words by which the advisees express themselves, try to understand them both at the studio and in their lives (Arıdağ and Uraz, 2006).

4. The Importance of Conceptual Teaching in the Methods of Basic Design

Concept is an essential part of human daily lives, it helps him to make sense of this world and communicate with it and give him the chance to influence his thoughts. Conception is a good way to think, gain experience, and know what to do. These wise compositions made up of intellectual structures might have been come into being out of creation, experiences, or other different concepts according to different theories (Oxman, 2003).

As for the concept in design disciplines, it forms the basis of design idea. Conceptual knowledge constitutes the ideational base of design and it is one of the most important forms of knowledge in design. When it is taken into consideration with regards to the interior architecture education, concept refers to a special way in which the requirements regarding the program, the content, the context and the philosophical thoughts are gathered together (Balkan, 2005).

As it is seen, concept is a complicated phenomenon as of its definition and its relations with other phrases. In order to increase the comprehensibility of this phenomenon by students, all the elements constituting the concept must be simplified. The most important of them must be analysed and that data should be provided for students.

The way Engelmann (1969) presents the conceptual teaching to the students is a successful example in terms of simplification. The sample group is selected from among primary school students rather than university students. Engelmann firstly defines conceptual learning in five phases.

These are the following:

- Concept analysis,
- Teaching,
- Task analysis,
- Correct programming and
- Problem solving.

Engelmann devises an example sentence for the **concept analysis** which he calls as the first phase. For example, if a war is intended to be told, simply describing it as “a lot of people fight” creates the war image in the mind of the student. In this way, an illustration of it is formed.

The next step is the **task analysis** phase which is structured in order for the student to perceive by experiencing. In this phase, whether the student gets the message as desired or not is being tested. For example, the student is asked to design a scene about war.

Appropriate **programming** is crucial for the student to be able to conceive the concept. Solutions must be reached through subjects in line with the concept.

About **problem solving** Engelmann argues that “problem solving can be possible by solving conceptual clustering”. The formation of primary concept depends on forming sub concepts and these sub concepts must serve the basic design. Also, there are 6 rules to be regarded while learning the sub concepts:

1. Customizing the conceptual clustering (elective)
2. Routinizing each conceptual clustering so that they are taught in the same way
3. Choosing a representation from these conceptual clustering, so avoiding loss of rule
4. Using tips to apply on different subjects
5. Preparing representations realizable and valid for students
6. Working to ensure routine compliance and functionality for students.

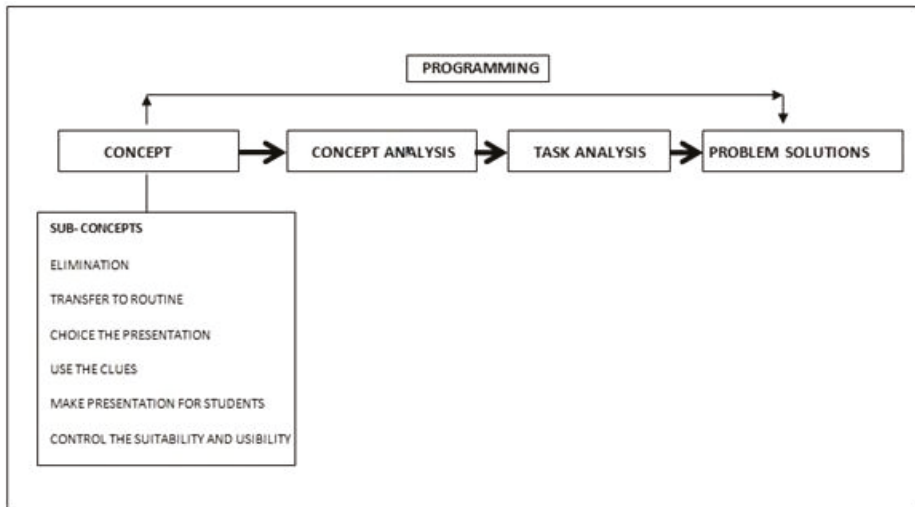

Figure 2. The Conceptual Design Process Illustration According to Engelmann

5. Methods of Conceptual Design

Concept is considered an interesting subject by psychologists as well. This is because it is a phenomenon existing in the real world though abstracting,

measuring and discussing it is challenging. Psychology has a close relationship with design disciplines which are also discussing about how to realize conceptual teaching.

The following methods below are some of the useful ones inclining students to embrace conceptual learning during the design process, especially the basic design education process.

5.1. Analogy and Metaphor

Concepts can be used in unusual ways in mind. For instance, they can be regarded as a metaphor or an analogy by means of which something is perceived and experienced from a different perspective.

According to Lackoff and Johnson (1980), the thinking process is mostly metaphorical. Therefore, conceptual system of humans also has a metaphorical structure. Metaphor means “a personal transfer of verbal or non-verbal knowledge of physical or metaphysical facts from one field to another in a sensual, intuitive, and logical manner, ensuring the form-content consistency of the transfer. This transfer is in fact the creation of a brand new meaning-deep rooted and permanent- rather than being temporary (Sayın, 2007).

In metaphorical concepts two different sources are mentioned. Source concept and goal concept (target). To tell target concept and provide it to be permanent, is envisioned to use with source concept. Generally, used source concept is tangible but target concept is intangible and difficult to understand. In basic design studio, source concept can be used to tell target concept. Likewise, proper conditions can be created for students to use source concept for telling target concept (<http://www.ege-edebiyat.com>).

Besides, Analogies also play an important role in human thinking and can be used for explaining conceptual content. Analogy is a conceptual structure laying down the systematic resemblances between two similar sources. Analogic causality can only be used if there is some experience in certain fields. Conceptual structures are considered within the framework of relational structures such as Analogy and it is a form of explaining knowledge.

5.2. Architectural Ideas Method

As a starting point for design; natural lighting the space features, space and space arrangements, structural composition, form, settlement patterns on terrain and such architectural terms are used. This data will provide students with new thoughts by creating divisions in their minds.

5.3. Organized Ideas Method

This method can be thought to concern the parts constituting the whole and the required geometric arrangements and hierarchy between the whole and itself. Thanks to it, parts will be diverse and in return this will strengthen the whole and form new wholes.

5.4. Chart and Sketch Method

Sketching is one of the methods in practice as a visual material in basic design studios. Sketching is the basis of a creative design for a designer. Schön and Wiggins (1992) characterize the design as a meeting between the mind and sketching which affect each other. Sketching which has several different meanings involve repetitions that ease the search of alternatives through the recognition of the design subject to commentaries and available options.

Highlighting the use of conceptual and graphical expressions, this method stems from Beaux Arts schools (Balkan, 2005).

5.5. Discourse Utterances Method

In order for an architectural design to yield success, it has to have a solid architectural idea. However it is not yet enough. The designer should be able to put his thoughts on paper with a chart or an outline and communicate it across. This enriches the phase of presentation while ensuring that the architectural idea of the design is dominant and clear enough to draw attention.

5.6. Making Key Words Method

Each design has its own “keywords” distinguishing it from the others and proving its originality. The task of the designer is to determine these words out of the data he has obtained so as to rotate his design.

All these methods listed above are provided for design students to guide them upon the problems they encounter. However, the design process should not be expected to be an obvious process whose successful outcomes depend on certain criteria as it is in other scientific branches. There exists many variables. Numerous elements affect the process, such as the number of experiments and up to what extent they are beneficial, personal ambitions, the adopted method of the design, antecedence precedence relationships. As Kurt states (2009) the design process is full of entertainment, enjoyment, and ambiguities. Complete success may not be possible. The casual system is not linear, thus making it unable to describe. This process which is difficult for students to conceive in the beginning requires a personal beginning effort, which necessitates a maturing process by making trials and making evaluations with the advisor on a regular basis.

In the basic design studio, the concept of “**creativity**” also affects the teaching highly. The main reason why students are concerned about being creative is that they see the concept as “the word of God”, which leads to hurrying and failing to produce. In fact, what mostly plays a role in creativity is one’s success, background, experience and properly and logically thinking rather than personal skills, which have a less share regarding creativity.

Conclusion

Design maintains its place as a large and primary problem in the centre of disciplines which have design as their focus. While every discipline has diverse definitions of this word, making various senses out of it, architectural disciplines as well question design and reserve a place for it in their curriculums. Especially

in recent years, together with the appearance of concepts like sustainable designs which have a vision of energy saving, as well as functional, aesthetic and technological designs, new expectations both open up a rich way for designers and encourage them, and also challenge them on the other hand. The more this demand increases the more the number of the institutions giving design education. Especially the increasing intensity of students in foundation universities paved a way for more faculties giving interior architecture education. Besides, the education programs tend to renew themselves. The curriculums of the departments giving interior architecture education change, and the expectations of the faculties have begun to differ.

In this study, the importance of basic design courses given in various universities and faculties has been highlighted and by presenting traditional methods, it has been aimed to discuss that different methods can be attempted to be applied together with the classical methods in studios. It has been emphasized throughout the article that freshmen design students equipped with an understanding based on memorising due to the curriculums of primary and secondary schools, can be gained the ability of thinking, judgement, questioning, and making decisions, and what methods could be effective for achieving these.

The main goal of the basic design education is to encourage the individuals who will become professionals in future to firstly trust in themselves and their ideas and then to unleash their skills without being scared. Naturally this courage will mostly come into being by raising awareness in individuals and with the knowledge to be gained. Hence, the individual must be aware of the process while advancing and interpret the design process conceived through a couple of examples and methods, in accordance with self-experiences and characteristics basing it on self-designing skills. The main requirements for that are to maintain a healthy communication with the advisor and the other individuals with whom the studio environment is shared, and to embrace the conceptual nature of the designs.

REFERENCES

- Akşehirli, S. (2007). “Çağdaş Metafor Teorisi”. *Ege Edebiyat*. Date of Access: 30th of August 2014, www.ege-edebiyat.org/docs/257.doc.
- Alexander, M. (1972). *Designing The Interior Environments*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Arıdağ, L. ve Uraz, T. (2006). Tasarım Diyaloğunda İmgeler ve Simgeler. *İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi*, 5(1), 57- 68.
- Balkan, E. (2005). *Mimari Tasarımda Konsept*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- Çetinkaya, Ç. (2010). *Tasarım ve Kavram İlişkisinin İç Mimarlık Temel Tasarım Eğitimi Kapsamındaki Yeri: Farklı İki Üniversite Örneği Üzerinden Temel Tasarım Eğitimi Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Denel, B. (1979). *A Method for Basic Design*. Ankara: METU Mimarlık Fakültesi Yayınevi.
- Engelmann, S. (1969). *Conceptual Learning*. California: Dimensions Publishing Co.
- Gökaydın, N. (2002). *Temel Sanat Eğitimi*. İstanbul: MEB.
- Güngör, H. (1972). *Temel Tasar*. İstanbul: Çeltüt Yayınevi.
- Hacıhasanoğlu, O., Hacıhasanoğlu, I. ve Emer, Ö. (2003). Tasarım Stüdyosundaki Amaçlar. *Ege Mimarlık*, 3(47), 29-31.
- Kavaklı, M. and Gero, J.S. (n. d.). "Strategic Knowledge Differences between an Expert and a Novice Designer". *Pre-Proceedings of Human Behavior in Design*. Date of Access: November 13th 2013, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.112.5705&rep=rep1&type=pdf>.
- Ketizmen, G. (2002). *Mimari Tasarım Stüdyosunun Biçimlenmesinde Yöntemsel ve Mekânsal Etkilerin İncelenmesi: Anadolu Üniversitesi Mimarlık Bölümü Mimarlık Stüdyosu Örneği*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kurt, S. (2009). An Analytic Study on the Traditional Studio Environment and the Use of the Constructivist Studios in the Architectural Design Education. [Geleneksel Stüdyo Çevresi Üzerine Analitik Bir Çalışma ve Mimari Tasarım Eğitiminde Konstrüktivist Stüdyonun Kullanımı]. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 1, 401-408.
- Lackoff, G. and Johnson, M. (1980). The Metaphorical Structure of the Human Conceptual System.[İnsan Kavramsal Sisteminin Metaforik Yapısı]. *Cognitive Science*, 4, 195-208.
- Liu, Y. T. (2006). New tectonics: a preliminary framework involving classis and digital thinking. R Oxman (Ed.). [A Special Issue on Digital Design]. *Design Studies*, 27 (3), 267-307.
- Oxman, R. (2003). Think-Maps: Teaching Design Thinking in Design Education [Düşünce Haritaları: Tasarım Eğitiminde Tasarımsal Düşünmeyi Öğretmek]. *Design Studies*, 25 (1), 63-91.
- Oxman, R. (2008). Digital architecture as a challenge for design pedagogy: theory, knowledge, models and medium. [Tasarım Eğitimbilimi İçin Bir Başkaldırış Dijital Mimari: Teori, Bilgi, Model Ve Ortam]. *Design Studies*, 29 (2), 99-120.
- Özalp, H. (2006). *Uluslararası Entegresyon ve Akreditasyon Programları Kapsamında Dünya'da ve Türkiye'de İç Mimarlık Eğitimi*. (Sanatta Yeterlik Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Potur Ayyıldız, A. (2007). *Mimarlık Eğitimi Başlangıcında Bireyin İlgili Yetenek- Yaratıcılık Düzeyi İle Tasarım Performansı Arasındaki İlişkiler*.

(Yayınlanmış Doktora Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Saad, M. N. S. (2006). *Digital Architecture Theoretical Study Of Digital Design Modelling*. (Master Thesis). Egypt: Alexandria University Architecture Engineering.

Sayın, T. (2007). *Mimari Tasarım Anlayışına Bütüncül/ Metaforik Bir Yaklaşım*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Schön, D. and Wiggins, G. (1992). Kinds of Seeing and Their Functions in Designing. [Görme Biçimleri ve Tasarımdaki Fonksiyonları]. *Design Studies*, 13(2), 135-156.

Seylan, A. (2005). *Temel Tasarım*. Ankara: M-Kitap.

Tepecik, A. Aypek Arslan A. ve Eyiol P. (2005). Sanayileşmede Sanatın Yeri ve Önemi [Bildiri]. *Atatürk Üniversitesi Sanatta Anadolu Aydınlanması Ulusal Sanat Sempozyumu Bildirileri*, (02-05 June 2005). (pp.V41-47). Ankara: Kariyer Matbaacılık.

Tunalı, İ. (2004). *Tasarım Felsefesine Giriş*. İstanbul: YEM Yayınevi.

Ürük Birkan, F. (2008). *Tasarım Yönetimi ve Tasarımdaki Yeri*. (Yayınlanmış Sanatta Yeterlik Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Fakültesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

BASIC DESIGN EDUCATION PARAMETERS IN TURKEY

Abstract: Design can be described as the efforts during the process of transforming some images created in the mind into real and original products within certain restrictions brought by the existent problem and the scope of certain criteria. In order for these expeditions and experiments to result in success the designer has to take advantage of his previous experience and knowledge. To achieve this, designer has to be qualified in universities about visual and functional aesthetic, technical proficiency, ergonomic, production. Graduates will actualize their designs regarding ethic and moral attitudes with their knowledge. They will convert their inner worlds into forms in different contexts. Design education is obligatory for individuals to think, make definitions and connections, put their knowledge and skills into use in a developing world and to work in an ever changing environment. First step of design education, basic design course, is considered significant concerning the definition of quality in design education. In the scope of this study, design and its process are defined, and basic design education is studied with the topics of the aim, changes of its education throughout the process and the role of communication. To improve quality; role of concept, methods of conceptual learning is discussed together with current methods. The contributions of conceptual learning to basic design are questioned.

Keywords: Design, Education, Basic Design, Concept, Learning, Methods, Bauhaus.

SINAV VE İKTİDAR

Savaş ÇOBAN¹

Öz: Devletin ideolojik aygıtlarından biri olan okul ve onun bir uzantısı sayılabilecek olan sınav konusu günümüzde büyük bir öneme sahiptir. İktidar sınav yoluyla bireyleri ileride yaşamak istedikleri hayat konusunda kendi istediği şekilde şekillendirmekte ve yönlendirmektedir. Sınav iktidar tarafından bırakılan boşluğa öğrencinin kendini koymaya çalışarak doğru seçenek olduğunu kanıtlama çabasıdır. Yaşamdaki her şey gibi okullar, sınavlar hepsi iktidarın elindedir ve ideolojiktir. Türkiye'deki sınavlar konusuna gelirsek, kendi hegemonyasını kuran yeni ideolojik anlayış egemenliğini her alana yaymaya çalışmaktadır ve eğitim de bunlardan birisidir. Son yıllarda sınavlar konusunda yaşanan tartışmaların ve şaibelerin temelinde de ideolojik egemenliği sağlama çalışması yatmaktadır. Sınav ve iktidar ilişkisi bu anlamda şimdiye kadar derinlemesine düşünülmemiş ve incelenmemiş olsa da eğitimden ve okuldan ayrı düşünülmemeyeceği için sınav, iktidarın ideolojik aygıtları içinde bulunan yan unsurlardan birisidir. Ancak bu yan unsurun önemi Türkiye açısından büyük önem arz etmektedir. Çünkü sınav hegemonyanın sağlanmasında önemli bir yer tutar. Gramsci'nin eserlerinde hegemonya, egemen sınıfın boyun eğenlerin rızasıyla gücü kazanması olarak ele alınmıştır. Zoraki bir yönetim olmayan hegemonya daha çok burjuvazinin değerlerine göre işleyen kültürel ve ideolojik bir yöntem olarak anlaşılır. Hegemonya kavramı, siyaset bilimi literatüründe Gramsci'ye atfedilen ve siyasal olgunun, sadece devlet katında değil, tüm toplumsal ilişkileri kapsayıcı bir şekilde var olduğunu ifade eden bir kavramdır.

Anahtar Sözcükler: Sınav, İktidar, İdeoloji, Hegemonya.

Giriş

Devlet insanları şekillendirmek ve daha sonrasında çeşitli anlamlarda yönlendirmek için ideolojik aygıtlarını kullanmaktadır. Bu aygıtların en önemlileri aile, okul, din, basın vs. bizim düşüncemizi ve geleceğimizi belirlemektedir. Althusser, çağımızda devletin ideolojik aygıtları içinde en etkili olanının, 'öğrenimsel dia(devletin ideolojik aygıtı)' yani okul olduğunu ifade etmektedir. Pedagojiye göre de öğrenme, bireyin çevresi içerisindeki yaşantıları yoluyla meydana gelen, oldukça kalıcı ve belirleyici olan davranış değişiklikleri

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı/İletişimci. savascoban@gmail.com

olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda çocukların düşünsel anlamda etkiye en açık oldukları dönemde, haftanın beş günü sürekli maruz kalacağı öğretimin sadece bilgi ve yetenek kazandırmak amacıyla yapılmadığı amacın sistemin devamı için gerekli olan 'kaliteli', 'sorgulamayan' ve 'başkaldırmayan' işgücü yetiştirmektir. İdeoloji bizi özneleştirir, çünkü “İdeoloji ancak somut özneler için vardır ve ideolojinin hedefi de ancak özne sayesinde, özne kategorisinin işleyişi sayesinde imkân kazanır. Özne kategorisi, her tür ideoloji somut özneler kurma işlevine sahip oldukça, her tür ideolojinin kurucusudur” (Althusser, 2003, s. 99). Her tür ideoloji, özne kategorisinin işleyişi sayesinde, somut bireylere somut özneler olarak seslenmektedir. Althusser bu seslenme eylemini açıklarken, polislin sokaktaki insana “hey sen” diye seslenmesini örnek vermektedir. Sokakta polislin “hey sen” dediğini duyduğumuzda, polise doğru döneriz. Bu seslenişin kendimize yapıldığını bilmemiz ve sese tepki vermemiz bizi özne yapar. Aynı şekilde okulda müdürün, öğretmenlerin sesini duyan öğrencinin ona tepki vererek özneleşmesi gibi. İdeoloji insanları kendi 'özne'leri yapmaya ailede başlar ama bunu sistemli bir şekilde okul eliyle yürütür daha sonra iletişim araçlarıyla ona nasıl düşünmeye devam etmesi gerektiğini gösterir.

Okullarda yapılan sınavlar öğrencileri daha çok çalışmaya ve daha az düşünmeye yöneltir. Sınavlar yoluyla öğrenciler bir anlamda dizginlenir sınavlardan başarısız olmak, hayatta başarısız olunacağı şeklinde yansıtılır. Bu anlamda sınav, hem zekâ hem beceri bunlarında üstünde başarı ölçütüdür. Öğrenciler için sınav hayata, hayat sınava dönmektedir. Okul size kim olacağınızı ve ne düşüneceğinizi söyleyen büyük ustadır. Althusser'e göre: “Okul, bir sürü beceri öğretiyor, fakat bunu yönetici ideolojiye boyun eğmeyi ya da bu ideolojinin 'pratiğinin' egemenliğini sağlayan biçimlerde yapıyor”(Althusser, 2003, s. 23). Bu anlamda iktidarın elinde bulunan okullar egemen ideolojinin yayılma ve yeniden üretilme alanları olarak birçok kişinin farkında olmadığı bir görevi yerine getirmektedir.

Birey, sosyal yaşam içerisinde ve verili sistemin devamı için sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürmek için iletişim kurmak zorundadır. Ancak bireyin hayatının vazgeçilmezi olan ruhsal - bedensel ihtiyaçları gidermesi gerekir ve bunun için iletişim oldukça gereklidir. Ayrıca tüm toplumsal kanun ve kuralların uygulanması, ideolojinin kendini sürekli olarak yeniden üretmesi ve hegemonyanın sağlıklı bir biçimde işletilebilmesi için iletişim gereklidir. Birey toplumsal yaşam içinde kendi yerini ve konumunu ise eğitim yani okullar yoluyla gerçekleştirir ve bu yapının içindeki 'sınav' unsuru oldukça önemlidir. Sınavlarda başarılı olanlar sosyal hayatta yukarıya doğru çıkarken vasat olanlar ortalarda başarısız olanlar ise altlarda yer alırlar. Ancak unutulmaması gereken okulların sınıfsal yapısıdır. Her sınıf kendi kategorisindeki okullara gider ve bazı üstün başarılı olanlar hariç alt sınıfın yeri önceden bellidir. Sınav, farklı bir iletişim modelidir, size yerinizin neresi olduğunu ya da olacağını söyler.

Çalışmamız bir makale olması nedeniyle sınav ve iktidar ilişkisi konularını kısa ve önemli noktalarıyla ele almaktadır. Teorik anlamda ele alınan konular bazı

örneklerle desteklenmeye çalışılmaktadır. Yorumlar konusunda nesnel bir yaklaşım sergilenmeye çalışılmakta, sınav ve iktidar arasındaki ilişki eleştirel bir tarzda ele alınmaktadır. Nihai amacımız 'sınav' olgusunun 'iktidar'la nasıl içiçe geçmiş olduğu ve ideolojik şekillendirmede 'sınav'ın nasıl kullanıldığını ve toplumsal yaşama sızdığını ortaya koymaktır.

1. Okul ve İktidar

İktidarda bulunanlar bazı okullarda geleceğin yöneticilerini bazı okullarda kaliteli işgücünü, bazılarında ise ara işgücünü hayata hazırlamaktadır. İllich'in de ortaya koyduğu gibi: “Yalnızca eğitim değil sosyal gerçekliğin kendi de okullaştırılmıştır. Bu durumun gideri, aynı sömürgece yaşayan varsıl ya da yoksul için aynıdır...yoksullar ve varsıllar, eşbiçimde hayatlarını yönlendirip, dünya görüşlerini oluşturan ve kendileri için yasalı ve yasa dışını tanımlayan okullara bağımlıdırlar” (Illich, 2006, s. 15). İktidar bu anlamda dışarıdan görünmeyen bir düzenleyici olarak önemli bir görevi yerine getirir. “İktidara nüfuz edilemez. İktidara sahip olan insan başka insanların içinini *okur*, ama onların kendi içinini okumalarına izin vermez, iktidar sahibi herkesten ketum olmalıdır; niyetlerini ve fikirlerini hiç kimse bilmemelidir” (Eliade, 1998, s. 291). Bu bağlamda öğrenciler iktidarların niyetlerini bilmeden sınavlara hazırlanmakta ve onun daha önceden kendileri için hazırladığı yerleri kapmak için birbirleriyle yarışmaktadır. Giddens konuyu net bir şekilde ortaya koymaktadır: “Çağcıl okullar pek çok bireyin başka yerlerde yaşadığı başarısızlık duygusunu da yeniden üretmektedir. Eğitim için esas olan kişisel gelişim ideallerine yalnızca, eğer insanlar kendi yaşamlarını denetim altında tutabiliyor ve kendilerini dile getirebilecek yetenek ve gücü geliştirebiliyorlarsa ulaşılabilir. Yaşadığımız kapitalist sistemde okullar, ‘eşitsizliği meşru kılmaya, kişisel gelişimi keyfi otoriteye boyun eğmekle uyumlu biçimlerle sınırlı tutmaya ve gençlerin kaderlerine razı olma süreçlerine yardımcı olmaya mahkumdur (Giddens, 2000, s. 442). Tezcan (2005, s. 45) da Giddens'ın söylediklerini başka bir şekilde şöyle ifade etmektedir: “Egemen sınıfların ayrıcalıklı konumu, eğitimsel başarı yoluyla haklı görülür. Alt sınıfların ayrıcalıksız konumları, eğitimsel başarısızlık yoluyla meşrulaşır. Eğitim sistemi egemen sınıfların gücünü korumada etkindir. Bourdieu, eğitimin, uygulamada temel olarak, yerleşik düzenin yeniden üretimi ile ilgilendiği sonucuna varır” Burada sınavdan başarısız olanların duruma boyun eğmesi ve yaşadıklarını kabullenmesi egemen ideolojiyle çatışmasını önlemektedir.

Okul konusunda birçok şey yazılmış ve söylenmiştir. Bütün sistemler açısında okullar vazgeçilmezdir. İvan İllich'in 'Okulsuz Toplum'da yazdıkları ise okulun gerekli olup olmadığını sorgulamamıza neden olmaktadır. İllich'e göre; “insanları sayılabilir şeyler olarak gören üreticiler bile, yalnızca bedenleri öldürüyor. Okul, gelişimin sorumluluğunu kendilerine vermeyerek bu insanların çoğunu bir tür törel intihara götürüyor” (Illich, 2006, s. 82). Burada okul ağır bir biçimde itham edilmektedir. Okulun düşüncüyü öldürmesinin, insan öldürmekten daha ağır bir suç olduğu ortaya konulmuştur. İllich (2006, s. 49) de okulun devletin ideolojik aygıtı olduğunu farklı bir şekilde ifade etmektedir:

"Öğretmen, kurallara uyulması konusunda hakemlik eder ve yaşam üyeliğine kabul edilme anındaki çetrefil açıklamaları yönlendirir. Okul müdürlerinin hep yaptığı gibi, kimi becerilerin kazanılması için bazı ortamlar oluşturur. Ayrıntılı herhangi bir bilgi olmadan öğrencilerine bir kısım temel törenleri yineletir. Öğretmen törel bir değer olarak ebeveynlerle ve tanrıyla yer değiştirir. Öğrencilerine yalnız okulda değil toplumsal hayatta da doğruyu ve yanlışlı öğretir. Bu yola bütün öğrencilerin kendilerini aynı devletin çocukları olarak duymasını sağlar) Bu sayede devlet hem insanlar üzerinde egemenliğini hissettirmekte hem de iktidarda bulunan ideolojiyi zihinlere zerk etmektedir.

Okul konusunda çok tartışılan eserlerden biri olan anarşist düşünceye sahip bir anne olan Catherine Baker'ın *Zorunlu Eğitime Hayır* adlı eserinin arka kapak yazısı bize okulun ne olduğunu anlamızda yardımcı olmaktadır:

Kitabında esas olarak, okulun, devletin kendine köle yetiştirmek için organize ettiği bir kurum olduğunu, yetişkinlerin, bu köle eğitimden başarıyla geçtikleri için bunun farkına varamadıklarını anlatıyor. Ona göre 'okul, çocuklara gardiyanlık yapan bir kurumdur, ana-babaları çalışırken onları gözetim altında tutar; toplumsal-iktisadi makinenin işlemesi için gerekli olan bilgileri onlara öğretir, itaati aşılır, eller ve rolleri dağıtır.' Okulda, sezgi ve düşüncünün geliştirilmesi, aşkın ve düşüncenin yaratıcı bir nitelik kazanması için çok gerekli olan 'aylaklık' yerine, üretimi artıran ve itaati sağlayan bir eğitimin uygulandığını söyleyerek bir 'karşı-kültür' oluşturma çabasında olanları 'zorunlu eğitime hayır!' demeye çağırıyor. Baker'e göre, 'okul, çocuğun çocuk olabileceği, gençliğini ve neşeyi tam anlamıyla yaşayabileceği bir ortam sunabilmeli ve asla onun önüne, ulaşılması gereken hedefler koymamalıdır' (Baker, 2006).

Baker, okulun ne olduğunu ve ne olması gerektiğini çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. Ancak kapitalist sistem eğitimi kendi çıkarları dışında kullanmayacak kadar onun önemini bilmektedir ve kendisine tehdit oluşturacak oluşumlara ve düşüncelere direnecek ya da tepki gösterecektir.

2. İktidar'ın Sınavı

Sınav, hayatın her alanında küçük yaşlardan itibaren toplumsal anlamda kendini gösteren ve bireyselleştirilmiş bir uygulamadır. Tüm iktidarların ve kurumlarının kendilerini gerçekleştirme alanlarından biri olan sınav bireyleri şekillendirme ve yöneltme anlamında kullanılmaktadır. Çocukluktan itibaren okul denilen iktidarın ideolojik aygıtına girebilmek ya da bu aygıt içerisinde kendini ifade edebilmek adın karşılaşılan bir uygulamadır.

Sınav, gözetim altında tutulan hiyerarşi teknikleriyle, normalleştirilen yaptırım tekniklerini birleştirmektedir. Normalleştirici bir bakış; nitelermeye, tasnif etmeye ve cezalandırmaya izin veren bir gözetimdir. İktidar ilişkilerinin ve bilgi bağlantılarının çakışmaları, sınav içerisinde tüm görülebilir parlaklığına kavuşmaktadır. Sınav kendisiyle birlikte, belli bir iktidar icraatını belli bir bilgi oluşumu tarzına bağlayan koskoca bir mekanizmayı taşımaktadır.

- sınav iktidarın icra edilmesinin içinde görülebilme ekonomisinin sırasını değiştirmektedir.
- sınav aynı zamanda bireyselliği belgesel bir alan sokmaktadır.

- bütün bu belgesel tekniklerle çevrelenmiş olan sınav, her bireyi bir şık haline getirmektedir.

Dolayısıyla sınav bireyi iktidarın sonucu ve nesnesi olarak, bilginin sonucu ve nesnesi olarak oluşturan usullerin merkezindedir” (Kurt, 2012)².

'Sınav'ın sözcük olarak anlamı sözlükte şöyle tanımlanmaktadır: “Sınav: 1. Öğrencilerin veya bir işe girmek isteyenlerin bilgi derecesini anlamak için yapılan yoklama, imtihan, test 2. *mec.* Direnme, dayanışma, güç gerektiren, sonuçta bir deneyim kazandıran zor durum 3. Sınıf geçme, bir okulu bitirme, bir üst okula yazılma durumunda bulunan öğrencilerin ya da bir işe girmek isteyenlerin anıklık, yetenek, bilgi ve beceri derecesini anlamak için yapılan yoklama, bk. sözlü sınav, yazılı sınav”(TDK, 2012)³. Bu tanımlar içerisinde yer alan “direnme, dayanışma, güç gerektiren, sonuçta bir deneyim kazandıran zor durum” maddesi aslında toplumsal anlamda çok şey ifade etmektedir ancak iktidarın amacı direnme ve dayanışmayı yok etmek ve toplumsal olanı “bireysel”e dönüştürmektir.

Konu ile ilgili olarak Gramsci önemli tespitlerde bulunmuştur. Gramsci'nin karısına ve kız kardeşlerine yazdığı mektuplarda, okullarda verilen bilginin önemli olduğunu ve bu bilginin bir değerlendirme/ölçme aracı olan sınav tekniği ile yeniden üretildiğini vurgular. Daha sonra annesine yazdığı mektuplarda ise statünün başlangıç noktasının okuldaki sınav olduğunu belirtir ve şunları söyler: “Okulda ilk kez yapılan sınav, yaşamda sık sık karşılaşılan bir deneyimi kazandırır. Fakat sınav, pasif ve mekanik alıcı konumunda olan öğrenciyi tam olarak dönüştüremez” (Gramsci'den akt. Aka 2012, s. 334)⁴. Gramsci sınavın çocuklara sınırlı bir bilinç kazandırdığını ve özellikle de gerçeklerden ziyade bireysel karar verme ve yaratıcı fikir kazandırma konusunda yetersiz olduğunu söylemektedir. “Öğrenci pasif ve mekanik bir alıcı, bir gramfon plağı değildir -dinsel ayine benzeyen sınavlar kimileyin onun bu şekilde gözükmesini sağlasa bile-. Bu eğitimsel biçimler ile çocuğun psikolojisi arasındaki ilişki her zaman aktif ve yaratıcıdır, tıpkı işçinin kendi kullandığı aletlerle olan ilişkisinin de aktif ve yaratıcı olması gibi” (Forges, 2010, s. 398). Buradan hareketle okulda yapılan sınavların pasif olan öğrenciyi bilgi üretimi ve statüye boyun eğme konusunda şekillendirmede kullanıldığını ifade ettiğini söyleyebiliriz. Sınav hegemonyanın kabul ettirilmesi ve kanıksanması anlamında okulda ve sonrasında kullanılan bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

İktidar ilişkilerinin toplumun kılcal damarlarına kadar işlediğini vurgulayan düşünür Foucault, bu ilişkileri çok açık bir biçimde ortaya koymuştur. Foucault,

² Kurt, M. (2012). Michel Foucault ve İktidar Çözümlemesi. Erişim tarihi: 21.11.2012, <http://bilgitoplumu.blogspot.com/2004/12/mchel-faucault-ve-iktidar-zmlemesi.html>.

³ TDK Online Sözlük. Erişim tarihi: 27.05.2012, <http://tdkterim.gov.tr/bts/ BSTS / Eğitim Terimleri Sözlüğü 1974>.

⁴ Aka, A. (2012) Antonio Gramsci ve “Hegemonik Okul”. Erişim tarihi: 30.05.2012, <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c12s21/makale/c12s21m20.pdf>.

“İktidar mekanizmalarını ve tekniklerini teşhir etmek, iktidarın mikro ilişkilerini, kılcal damarlarını çözümlemek ister, yani toplumun merkezi siyasal düzeyindeki iktidarın evrensel tanımını ya da kuramını oluşturmak yerine, ‘İktidarın bireylerin hücrelerine nüfuz ettiği noktayı’ çözümlemeye çalışır” (Larrain, 1995, s. 130). Foucault ayrıntıların peşindedir ve onları çözümlemeye çalışmıştır.

Foucault’nun iktidar anlayışı tek yönlü bir kavrama değildir. Bu yüzden de diğer iktidar anlayışlarıyla karşılaştırdığımızda Foucault’nun iktidar kavramının diğer tanımlamalardan ne denli farklı olduğunu görebiliriz. Foucault iktidar kavramını açıklarken bilgi ve iktidar arasındaki ilişkiye vurgu yapar ve bu ilişkiye dayalı yaygın görüşü ters yüz eder “genelde bilgiyi biz, iktidar eliyle yapmak istediklerimizi yapabildiğimiz ama o olmadan yapmak istediklerimizin hiçbirini yapamadığımız bir bağlamda düşünürüz. Foucault bilginin başkaları üzerine abanan bir iktidar olduğunu, buna bağlı olarak da başkalarını tanımladığını öne sürer. Ona göre bilgi, özgürleşimin önünü keserek gözetlemeye, düzene sokmaya, disipline etmeye yönelik bir kip halini alır” (Sarup, 2004, s. 101). Bu bağlamda bilgiden söz ettiğimizde ‘sınav’ olgusu da meydana çıkmaktadır. Bilgiyi elinde bulunduran iktidar ‘sınav’ üzerinden insanları ve toplumu ayırıştırmakta ya da birleştirmektedir. Sınav insanları disipline etme ve iktidara boyun eğdirme araçlarından birisi olarak kullanılmaktadır. Foucault’nun ifadesiyle sınav ‘gözetim altında tutan hiyerarşi teknikleriyle normalleştiren yaptırım tekniklerini birleştirmekte; normalleştirici bir bakış; nitelermeye, tasnif etmeye ve cezalandırmaya izin veren bir gözetim olmakta; bireylerin üzerinde, onların onun boyunca farklılaştırdıkları bir görünebilirlik kurmakta ve bu nedenle sınav düzenleri, tüm disiplin düzenlemelerinde yüksek derecede ayinselleştirilmektedir” (Foucault 2006, s. 274).

Bilgi ve iktidar pratikleri ‘sınav’ı da beraberinde getirmekte ve insanları ‘başarılı’ ya da ‘başarısız’ olarak sınıflandıran sonuçlarıyla bireylere ve buradan topluma sızmaktadır.

Foucault’ya göre iktidar; “kendi örgütlenmelerini kendi oluşturan, güç ilişkilerini dönüştüren, güçlendiren ya da tersine çeviren bir süreç ve bu güç ilişkilerini etkili kılan stratejiler olarak anlaşılmalıdır” (Canpolat, 2003, s. 99). İnsanlar ‘sınav’lar sonucunda edindikleri konumlarla ilişkilerini ve yaşamlarını sürdürmektedir. Okulda ve işyerinde sürekli bir ‘sınav’ pratiği yaşayan insanlar bu anlamda baskılanmakta ve özgürlükleri ellerinden alınmaktadır. Çünkü ‘sınav’ sonucunda başarılı olamazlarsa istediklerini ve kendilerini gerçekleştirememekte ve toplumsal yaşamdaki tüm konumlarını sınavlar üzerinden gerçekleştirmektedir. Sınav insanlar üzerinde oluşturduğu baskı ve ayırıştırma açılarından bakıldığında disipline edici bir yapıya sahiptir. Foucault’ya göre; “... disiplin tekniğini dışlamayan ama onu içine alan, onu kısmen değiştiren ve özellikle, bir biçimde onun içine yerleşerek ve gerçekten de önceden var olan bu disiplinci teknik sayesinde iyice yerleşerek onu kullanacak olan bir iktidar teknolojisidir bu. Bu yeni teknik, disiplinci tekniği

ortadan kaldırmaz, çünkü çok basit olarak, disiplinci teknik başka bir düzeye aittir, başka bir ölçektir. Başka bir dayanak yüzeyi vardır ve çok başka araçlardan yararlanır. ... disiplin, insanların çokluğunu yönetmeye çalışır öyle ki bu çokluk gözetlenecek, eğitilecek, kullanılacak, belki de cezalandırılacak bireysel bedenlere dönüşebilmeli ve dönüşmelidir. Ve sonra, yerleşen yeni teknoloji, insanlar asal olarak bedenlerden ibaret oldukları için değil, tersine yaşama özgü ve doğum, ölüm, üretim, hastalık vesaire gibi süreçler olan toplu süreçlerden etkilenen, global bir kitle oluşturması nedeniyle insanların çokluğuyla ilgilenir” (Foucault, 2003, s. 248). Okulda, askerde, işte yapılan sınav ve uygulamalar disiplin kavramının içselleştirilmesine ve normleştirilmesine hizmet eder.

Sınav, ‘özne’nin yaşam pratikleri içerisinde önemli bir yer tutar. Bireyin yaşamla ilgili ilk deneyimlerini kazandığı okul ve sınav neredeyse iç içe geçmiştir. Okullarda bize ‘verilen’ bilgi, görgü ve davranış biçimleri sınavlar yoluyla denetlenir ve bu anlamda şekillenmeye bizi mecbur ederler. Burada ‘iktidar’ın gücü ortaya çıkar, egemen güç (hegemonya) bize istediklerini öğretir ve öğrenmemizi istemediklerini saklar ve bize küçük yaştan itibaren boyun eğme pratiğini kazandırarak, başkaldırmanın ‘kötü’ bir şey olduğunu öğretir. Okul önemli bir ideolojik araç olarak öznelerin şekillendirilmesi ve ehlileştirilmesi için kullanılmaktadır.

İktidar yaptığı sınavlarla hem insanlar hakkında bilgi edinir hem de onları yönlendirir ve baskılar. “İktidara nüfuz edilemez. İktidara sahip olan insan başka insanların içini *okur*, ama onların kendi içini okumalarına izin vermez, iktidar sahibi herkesten ketum olmalıdır; niyetlerini ve fikirlerini hiç kimse bilmemelidir” (Eliade, 1998, s. 291). İktidar kendi istek ve amacını gizli tutar, insanların onun tutumunu eleştirmesine, sorgulamasına izin verecek boşluklar bırakmaz. “Bu iktidar biçimi kendini, bireyi kategorize eden doğrudan gündelik yaşamda geçerli kılar, ona kendi bireyselliğinin damgasının vurur, ona kendi kimliğini takar, kendisinin kabul etmesi gereken bir hakikat yasası dayatır. Bu, bireyleri özne yapan bir iktidar biçimidir. Özne sözcüğünün iki anlamı vardır: denetimle ve bağımlılıkla başka birilerine tabi, vicdanı ya da öz bilgisiyse kendi kimliğine bağlı. Her iki anlam da özneye boyun eğdiren ve özneye tabi kılan bir iktidar biçimini akla getirir” (Foucault, 1994, s. 112). Bireyin özneleşme yoluna atılan ilk adımlar sınavlarla başlar. Okulla birlikte toplumsal alana giren birey, iktidar tarafından ‘özne’ haline getirilir. Foucault özne ve iktidar adlı makalesinde (Foucault 2000, s. 110) bu durumu şöyle anlatır;

Gerçi iktidar sorununa epey bulaşmış durumdayım. İnsan öznenin, bir yandan üretim ve anlamlandırma ilişkilerine girerken, öbür yandan ve aynı derecede, çok karmaşık bir nitelikte olan iktidar ilişkilerine de girdiğimi anlamam uzun sürmemişti. Bana kalırsa, ekonomi tarihi ve kuram üretim ilişkileri açısından iyi bir araçtı. Linguistik ve göstergebilim ise anlamlandırma ilişkilerini incelemenin araçlarını sunuyordu. Ama iktidar ilişkilerini incelememiz için elimizde bir araç yoktu. Bir tek yasal modeller temelinde iktidar hakkında düşünme yollarına, ‘iktidarı meşru kılan nedir?’ sorusuna başvurabiliriz. Ya da kuramsal modellere

dayalı iktidar hakkında düşünme yollarına, yani ‘devlet nedir?’ sorusuna başvurabiliriz. Bu yüzden, bu tanımdan öznenin dışsallaştırılmasını incelerken yararlanmak isteniyorsa, iktidar tanımının boyutlarını genişletmek bir zorunluluktur (Foucault, 1994, s. 110).

İktidar bu anlamıyla yaşamın her alanında kendini yaratan bir organizma gibi bireylerin ve toplumun tüm pratiklerinde kendini yeniden üretme eğilimindedir.

Sınav bizi meşgul eder ve nasıl düşünmemizi dikte ederek ‘iktidarı’ sorgulamamızı sağlar. Bütün bunları çocuk yaşlarda kabul eden özne gönüllü olarak iktidar ilişkileri içerisinde iktidarın istediği gibi şekillenir. ‘Mutlu’ bir yaşam için özgürlüğünden vazgeçer.

İktidarın başladığı yerde özgürlük biter. “... son tahlilde iktidar özgürlüğü tümüyle belirlemek eğilimindedir” (Foucault, 2000, s. 75). Bazı mücadeleler iktidara karşıdır, bazı mücadelelere ise iktidar karşıdır. “İktidar ilişkisinin özünde yatan ve onu devamlı kışkırtan etken, istencin boyun eğmeyişi ve özgürlüğün inadıdır” (Foucault, 2000, s. 76). Bu anlamda iktidara boyun eğmemek ve özgürlük aramak; iktidarın varlığının nedeni olmakla beraber ‘karşı iktidar’ oluşturulmasına karşı olan iktidarın mücadele ettiği pratiklerdir. Ancak iktidar kendine karşı olanları da ‘sınav’dan geçirerek toplumsalın dışına itmekte ve özneleştiremediklerini ‘öteki’leştirmektedir.

Sınavın disipline edici ve boyun eğdirici bir yönü vardır ve bu yön birçok anlamda toplumsal yaşamın birçok yerinde kendini göstermektedir. Okuldan iş hayatına, iş hayatı içerisinde yükselme ya da başka işe geçme çabalarına kadar sınav önemli bir yer tutar. “Bütün büyük disipline edici makineler -kışlalar, okullar, atölyeler ve hapishaneler bireyi kuşatmayı, kim olduğunu, ne yaptığını, onunla ne yapabileceğini, onu nereye yerleştirmek gerektiğini bilmeyi sağlayan makinelerdir” (Foucault, 2005, s. 213-214). Sınav sayesinde iktidar insanlara kim olduklarını ve nerede ne yapabileceklerini söyleyebilme gücüne sahip olan iktidarın elinde olan bir silah/araçtır.

3. Türkiye’de Sınav ve İktidar İlişkisi

Buraya kadar ele aldığımız iktidarın, okul ve sınavla ilişkisi Türkiye açısından da geçerlidir ancak Türkiye özelinde ele alınması gereken çok farklı konular da vardır. Türkiye açısından eğitim her zaman beraberinde sorunlar getiren ve hiçbir zaman belli bir düzen içerisinde devam etme olanağı bulamamış karmaşık bir alandır. Eğitim her zaman iktidarın elinde kendi kadrolarını yerleştirdiği ve yetiştirmeye çalıştığı bir alan olarak ele alınmış ancak bazı durumlarda bu pratikte uygulanamaz hale gelmiştir. Bu anlamda eğitim Türkiye açısından hep sancılı bir süreci içermiştir. Eğitim konusunda hazırlanan bir raporun önsözünde şunlar söylenmektedir:

Türkiye’de milli eğitim ideolojisinin değişmezliğinden zaman zaman şikayet edilmesine rağmen, milli eğitim politikalarında bir istikrar ve süreklilik görülmemektedir. Değişik ölçeklerde bir reform çabasının varlığı, farklı hükümetler ve Milli Eğitim Bakanları döneminde sürekli gözlenmektedir. Özellikle de ilköğretimden ortaöğretime geçiş ve ortaöğretimden yükseköğretime geçişte, neredeyse her yıl önemli ve ani değişikliklere gidilmesi, vatandaşların

eğitim sistemine olan güvenini zedelemektedir. Öğrencilerin eğitim serüvenleri boyunca çok sayıda koklu değişikliğe şahit olmaları, “son” yapılan değişikliklere karşı da bir güvensizliğe neden olmaktadır. Dahası, toplumsal bir mutabakat aranmaksızın, öğrencilere ve velilere yeterince danışmadan öğrencilerin geleceği üzerine oynamak, eğitimin asıl öznelere olan öğrencileri ve velileri kendi meseleleri hakkında karar verme imkanından yoksunlaştırmakta ve bu durum da demokrasiye olan güveni sarsmaktadır (Gür ve Çelik, 2009, s. 9).

Burada yazılanlar bile aslında konu üzerinde çalışanların bile eğitim konusunda düşünce ve algılarının iktidarın belirlediğinin çok fazla dışına çıkamadığını görmekteyiz. Diğer taraftan Türkiye'de eğitim iktidarı elinde bulunduran düşünceye hatta Milli Eğitim Bakanına göre değişikliklere uğramaktadır. Bu bağlamda özel ya da vakıf okulları dışındaki okullarda sürekli karmaşa yaşanmaktadır ve kapitalist sistemin tam olarak oturmadığı ve demokratikleşmenin sağlanamadığı bir ortama uygun bir 'yapı' daha doğrusu 'yapısızlık' ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de eğitim denince akla sınavlar gelmektedir. Eğitimciler göre Türkiye'de bir insan üniversiteyi bitirene kadar yaklaşık 800 sınava girmektedir. Sınavlar öğrencilerin psikolojilerini de etkilemektedir.

Mondler ve Sarason (1952) herhangi bir test durumunun öğrenilmiş kaygı dürtüsünü ortaya çıkardığını ileri sürerler. Öğrenilmiş kaygı sonucu ortaya bazı tepkiler çıkar. Bu tepkiler;

- a) Yetersizlik duyguları
- b) Çaresizlik
- c) Ceza beklentisi
- d) Benlik saygısının azalması
- e) Durumu terk etme girişimleri
- f) Artan somatik belirtiler" (Geen, 1985; Akt. Kapıkıran 2002, s. 35).

Türkiye bu anlamda güvenilmez ve şaibeli sınavlarıyla psikolojisi bozulmuş bireyler yaratmaya devam etmektedir.

İktidarın elinde bulunan ve insanların hayatlarını belirleyen sınavları yapan ÖSYM (Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi) özellikle 2010 yılından beri tartışmalara konu olan sınavlara imza atmıştır. İktidarı elinde bulunduran güçlerin, soruları, kendi ideolojisi çerçevesinde yetiştirdiği kadrolara sızdırdığının iddia edildiği sınavlar yapıldığı ileri sürülmektedir. Özellikle Kamu Personeli Seçme Sınavı'nda iktidarı elinde bulunduran güçlerin soruları kendi düşüncesinden olanlara verdiği iddiası bir haber ajansı tarafından bazı fotoğraflarla sınav sürerken yayınlanmış ve kitapçıklar yayımlandığında soruların kitapçıklardakilerle aynı olduğu görülmüştür. Bu konuda yayın yasağı konulmuştur. Yine aynı sınavla ilgili başka bir iddia iktidara yakın kişilerin sınav sorularına sahip olduğu ve 1. ve 2. sırayı alacakları sınavdan önce iddia edilmiş ve sınav sonucunda iddia gerçeğe dönüşmüştür. Son yıllarda gerçekleştirilen KPSS, YGS, LYS, Açıköğretim sınavlarına ilişkin şifre ve kopya iddiaları ÖSYM'yi ve onun yöneticilerini atayan iktidarı zan altında

bırakmaktadır. Türkiye'de eğitim sistemi ideolojik kırılmanın yaşandığı bir ortamda oldukça tartışmalı bir durumdadır.

Dünyanın her yerinde, örgün eğitim sürecinde sınavlar yapılır. Bu sınavlar daha çok çocuğun becerilerini, var olan yeteneklerini tanımaya ve bu doğrultuda başarılı olabileceği bir alana yönlendirmeye yöneliktir.

Türkiye'de, emperyalizmin işbirlikçisi gerici iktidar sınavları, milyarlarla ifade edilen bir sömürünün, hem de devleti tümüyle ele geçirmenin bir aracı olarak kullanılmaktadır. Türkiye'de son 50 yıldır artarak yaygınlaşan sınav alanları ve türleri, bu gerici iktidar döneminde daha da çeşitlendirilmiş, yaygınlaştırılmıştır. Yaygınlaştıkça da iştahı kabaran iktidar, yeni sınav alanları yaratarak yoluna hızla devam etmektedir. YGS, LYS, SBS, KPSS, KPDS, TUS, DGS, ÜDS, ALES, vb. Sınavlara her gün yenisi eklenmektedir (Doğan, 2013)⁵.

Hegemonik ilişkilerin değişmesi ile eğitim sistemi de değişime girmiştir. İktidar kendi ideolojisini yaymak ve yeniden üretmek için eğitim alanında kendi kadrolaşmasını da sınav yoluyla yapmak durumundadır ancak Türkiye'de şu an egemen olan ideolojiyle yetişenlerin bu sınavlarda başarılı olamaması ihtimali yüksek olduğu için iktidar bu duruma el koymakta ve bir anlamda süreci farklı yollarla hızlandırmaktadır. Çünkü şimdiki kadar iyi eğitim alan ve sınavlarda başarılı olan ya da olacak olanların ideolojisi iktidarla çatışma halindedir. Bu anlamda hegemonik kırılmanın ardından egemen olan ideoloji kendi egemenliğini sağlamak için kaçınılmaz olarak sınavdan başarıyla çıkacaktır. Bu anlamda sınav Türkiye'de her yerde olduğundan daha ideolojiktir.

Sonuç

İktidar yaşadığımız hayatın her alanına sızmıştır ve kendini hissettirmeden bizim üzerimizde bir denetim uygulamaktadır. “Siyasetin vazgeçilmez uzantısı olan iktidar da bugün artık gözlerden saklanmış, perdelenmiş, içselleştirilmiş bir halde yaşamımızın köşe bucak her yerine nüfuz edip yayılmış gibi. İktidar ve siyasetin (bunların eskiden devlet içinde yuvalandığı düşünülürdü) giderek devlet gibi kurumlarla bir ilgisinin kalmadığı, ama bizim gündelik yakın gerçekliğimiz içerisinde kendi mikro-temelleriyle giderek daha fazla ilintili oldukları gözlenmiştir” (Thomas, 2009, s. 23). Sınavda iktidarın bir aracı olarak toplumsal bir belirleyendir. Günümüzde insanlar işe sınavlarla (genel anlamda sözlü) alınmaktadır. “Marx’ın Kapital’de sözünü ettiği fabrikanın girişindeki levhada yazan söz (İŞİ OLMAYAN GİREMEZ) tılsımlı bir güce sahiptir ve başka herhangi bir şey kadar devlet için de geçerlidir” (Thomas, 2009, s. 49) Sınavda başarısız olanlar ‘devlet’in ‘fabrika’larına girememektedir. Kendilerine başka alanlar aramakta ya da diğer sınavlara hazırlanmaktadır.

Sınav yoluyla insanlar denetim altında tutulmaktadır ve onların yaşamlarında önemli bir etken ve belirleyendir. “Sınav, gözetim altında tutan hiyerarşi

⁵ Doğan, T. (2012). Emperyalizmin “Sınav” Oyunu. Erişim tarihi: 05.02.2013,

<http://www.anafikir.gen.tr/yazarlar/64-tahsin-dogan/232-emperyalizmin-snav-oyunu-tahsin-dogan.html>.

teknikleriyle normalleştirici yaptırım tekniklerini birleştirmektedir. Normalleştirici bir bakış; nitelermeye, tasnif etmeye ve cezalandırmaya izin veren bir gözetimdir. Bireylerin üzerinde, onların onun boyunca farklılaştırıldıkları bir görünebilirlik kurmaktadır. İşte bu nedenden ötürü, tüm disiplin düzenlemelerinde sınav yüksek derecede ayınleştirilmiştir” (Foucault, 2006, s. 274). Sınav sayesinde iktidar birey üzerindeki gücünü gösterir ve onun iktidar ilişkilerinin neresinde duracağını belirlemesi gösterir. İnsanları birbirleriyle rekabet halinde tutarak, birbirleriyle dayanışma duygularını yok eder. Sınav çok önemlidir ve iktidarın oynadığı bu oyunda sınava girenler sadece piyondur. “Okul, eğitim işlemini tüm uzunluğu boyunca ikiye katlayan kesintisiz bir sınav aygıtı haline gelmiştir” (Foucault, 2006, s. 276). Sınavlar yoluyla insanlar ne iş yapacaklarını, ne kadar para kazanacaklarını belirlerler. Bu anlamda sınav sadece sınav değildir. Sınav; iştir, paradır, güçtür ya da işsizlik, parasızlık, güçsüzlüktür. Illich’e göre başarı belgelenmezse, kimse eğitim için para ve zaman harcamaz. Başarının belgelenmesi öznenin toplumsal yaşam içindeki statüsünün belirlenmesi açısından çok önemlidir, çünkü “belgeli üniversite mezunları yalnızca eder etiketlerini bulunduranların yaşadığı bir dünya için uygundur” (Illich, 2006, s. 53). Bu anlamda sınav ve sınavla ilgili belgeler devletle ve şirketlerle iletişim kurmamızı sağlar. Sınavları kazanan ve önemli okulları bitirenler bu iletişime hak kazanırlar ve değerlerine göre sistemin çarklarına yerleştirilirler.

Sınav insanların istek ve hedeflerini gerçekleştirme konusunda karşlarına çıkan ilk şeydir. Sınav ve iktidar arasındaki ilişki burada kendini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Özne ve iktidar arasındaki ilişki birçok çatışma ve direnişi de içerir. Burada ise mecazi anlamıyla yani ‘direnme’ anlamıyla ‘sınav’ ortaya çıkmaktadır. Sınavlar girenler için öznel olsa da iktidar için öznel değil toplumsal bir nitelik taşımaktadır. “Foucault iktidarı belirli bir toplumda ilan edilmemiş, çeşitli toplumsal kurumlarda, ekonomik eşitsizliklerde, dilde, bedenlerimizde yaşayan çatışmaları kapsayan sessiz ve gizli bir iç savaş olarak tanımlar” (Canpolat, 2003, s. 101). Bu iç savaş toplumsal hayatın birçok yerinde yaşanmaktadır ancak hegemonya yoluyla bu iç savaşın sonucu neredeyse her zaman iktidar lehinde sonuçlanmaktadır.

Okul kapitalist sistem içerisinde ideolojik bir aygıt olarak görevini yerine getirir ve bu çarkın içine giren ürünleri istenilen şekle sokar. Erdoğan bunu şöyle açıklıyor:

Okullar ekonomik yapıyı yeniden-yaratmada (sürekliliğini ve yapısını desteklemede) gerekli koşulları yaratarak\üreterek kapitalist sermaye birikimine yardım ederler; Bunu da "başarı" ölçekleri koyarak ve kapitalist sistemi yansıtan bir eğitim yapısı içinde, kapitalist sistemin örnek yapısını üreterek yaparlar. Eğitim sisteminin (dekanından öğrencisi, kapıcısı ve çaycısına kadar) kademeli örgütlenmesi ve iş yapma biçimi genel olarak o toplumun sınıfsal örgütlenme biçimini yansıtır: Okullar iş gücünün kademeleşmiş yapısını (bağnazlığı, ırkçılığı, seksist tutumu, büyüklük ve aşağılık duyguları, bürokratik ezme ve ezilme kültürel pratikleri dahil) kendi yapısı ve pratiklerinde üretir.

...Okullar resmi devlet ideolojisinin ve bu ideolojinin sınıfsal örgütlenme biçiminin meşrulaştırmasında en önde gelen bir kurumdur. Bu meşrulaştırma pratikleriyle eğitim sistemi hem kendi yapısını hem de içinde iş gördüğü yapıyı hem sembolik olarak hem de yapısal biçimiyle günlük faaliyetlerinde kurar, yeniden-kurar, tutar ve geçerliliğini yanıtlar. Okul sistemi ve ideolojisi kapitalizmin fırsat eşitliği, demokratik çoğulculuk ve çabayla yükselme ideolojilerini, dolayısıyla, toplumun adil ve demokratik bir rayda olduğunu ve geliştiğini anlatır.⁶

Okul, kapitalizmin yetişmiş insan gücünü yaratırken sınavı da bu anlamda ayırıştırma ve seviyelendirme anlamında kullanır. Sınavlar ve sınavlarda alınan puanlar bu sistem içindeki insanların sistem içerisindeki yerlerini belirlemem konusunda önemli bir görev üstlenirler.

Sınav toplumsal yaşam içerisinde bir belirleyen olarak çocukluktan itibaren hayatımıza giren ve neredeyse hayatımızın sonuna kadar karşılaştığımız bir uygulama olarak toplumsal iktidarın üzerimizden kaldırmadığı bir baskı aracıdır. Bu baskı aracı bazen devletin bazen ise şirketlerin elinde bize bir okula, işe, vs. girip giremeyeceğimizi söyler. Diğer bir taraftan bakarsak ise sınav, devlet ve bireyler arasındaki iletişim araçlarından birisidir. Bu araç bizim kim olacağımızı/olduğumuzu belirler/belirtir. Öğrencilikte ise ölçme/değerlendirme olarak karşımıza çıkan bu deneyim neyi bilmemiz ve bilmememiz gerektiğini söyleyen/öğreten iktidarın ideolojik bir aygıtı olan okulun en önemli unsurlarından biridir. Daha sonrasında ise daha iyi okullara geçebilme, işe girebilme ve daha birçok aşamada karşımıza çıkmakta ve hayatımızı belirlemektedir. Bu anlamıyla tüm hayat aslında bir “sınav”dır. Bizi geçmişimizle ve geleceğimizle belirleyen şeydir “sınav”. İktidar bir kapının önünde durmakta ve bize şunu söylemektedir: “Sınavı Kazan(a)mayan Giremez!”.

KAYNAKÇA

- Aka, A. (2012). *Antonio Gramsci ve “Hegemonik Okul”*. Erişim tarihi: 30.05.2012, <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c12s21/makale/c12s21m20.pdf>.
- Baker, C. (2006). *Zorunlu Eğitime Hayır*. İstanbul: Ayrıntı.
- Canpolat, N. (2003). *“Michel Foucault”*; *Kadife Karanlık*. İstanbul: Su.
- Doğan, T. (2012). *Emperyalizmin “Sınav” Oyunu*. Erişim tarihi: 05.02.2013, <http://www.anafikir.gen.tr/yazarlar/64-tahsin-dogan/232-emperyalizmin-snav-oyunu-tahsin-doan.html>.
- Eliade, M. (1998). *Şamanizm*. Ankara: İmge.

⁶ Erdoğan, İ. (2014). Eğitim İdeolojisi. Erişim tarihi: 03.05.2014, <http://www.irfanerdogan.com/egitim/egitimideolojisi.htm>.

- Entwistle, H. (1978). Antonia Gramsci. *Educational Theory*, 28 (1).
- Erdoğan, İ. (2014). *Eğitim İdeolojisi*. Erişim tarihi: 03.05.2014, <http://www.irfanerdogan.com/egitim/egitimideolojisi.htm>.
- Forges, D. (2010). *Gramsci Kitabı-Seçme Yazılar 1916-1935*. Ankara: Dipnot.
- Foucault, M. (2000). *Özne ve İktidar-Seçme Yazılar 2*. İstanbul: Ayrıntı.
- (1994). Özne ve İktidar. *Edebiyat Eleştiri Dergisi*. (Çev. O.Akinhay), 6 (7).
- (2003). *İktidarın Gözü*. İstanbul: Ayrıntı.
- (2005). *Entelektüelin Siyasi İşlevi*. İstanbul: Ayrıntı.
- (2006). *Hapishanenin Doğuşu*. Ankara: İmge.
- Giddens, A. (2000) *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç.
- Gür, B. S. ve Çelik, Z. (2009) *Türkiye’de Millî Eğitim Sistemi - Yapısal Sorunlar ve Öneriler*. İstanbul: SETA.
- Illich, I. (2006). *Okulsuz Toplum*. İstanbul: Oda.
- Kapıkıran, Ş. (2002). Üniversite Öğrencilerinin Sınav Kaygısının bazı Psiko-sosyal Değişkenlerle İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (11).
- Kurt, M. (2012). *Michel Foucault ve İktidar Çözümlemesi*. Erişim tarihi: 21.11.2012, <http://bilgitoplumu.blogspot.com/2004/12/mchel-faucault-ve-iktidar-zmlmesi.html>.
- Larrain, J. (1995). *İdeoloji ve Kültürel Kimlik*. İstanbul: Sarmal.
- Sarup, M. (2004). *Post-yapısalcılık ve Post-modernizm*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- TDK Online Sözlük, “Sınav”. *Eğitim Terimleri Sözlüğü* 1974. Erişim tarihi:27.05.2012, <http://tdkterim.gov.tr/bts/ BSTS/>
- Tezcan, M. (2005). *Sosyolojik Kuramlarda Eğitim*. Ankara: Anı.
- Thomas, P. (2009). *Yabancı Politik*. Ankara: Dipnot.

EXAMINATION AND POWER

Abstract: Both school and exams have great importance today since school is considered as one of the ideological state devices and exam is considered as the extension of it. The ruling power shapes and directs the individuals by examining them according to the life their citizens want to live their lives in the future. Exams are the efforts of students to prove that they are the right choice for the space left by the ruling power. Like everything else in life, schools and exams are in the hands of the ruling power and they are ideological. When we comment on the subject of examinations in Turkey, the new ideological idea that has built its own hegemony tries to distribute its dominance in every field and education is one of them. The reason of the arguments and blemishes that have taken

place recently, is the struggle of providing the ideological domination. Although examinations and power relations have neither been considered nor analyzed deeply up to now, because exams cannot be considered separately from education and school, they are the side element of the ideological apparatus of the ruling power. However, the importance of this side element is great for Turkey. Because exam has an important function in providing hegemony. According to Gramsci, hegemony gains power by the consent of the subservient to the ruling class. Hegemony, which isn't always coercive, would mainly be understood as a cultural and ideological power, which is based on the values of bourgeoisie. The term hegemony is attributed to Gramsci in political literature, and perceived to exist not only at the state level but also within the layers of society.

Keywords: Examination, Power, Ideology, Hegemony.

PETER ACKROYD'S *CHATTERTON*: HISTORY VS FICTION

Rahime ÇOKAY¹

Öz: Postmodern kuram tarihi geçmişin imgesel yorumu olarak görür ve tarih yazımının kurgu yazımıyla aynı evrelerden geçtiğini öne sürer. Tarihçi tıpkı bir roman yazarı gibi geçmiş olaylardan (açık açık belirtmiş olduğu ya da gizil tuttuğu) amacına yönelik hizmet edenleri seçerken okuyucuya iletmek istediği mesajla örtüşmeyen kısımları eler. Seçmiş olduğu bu olayları ideolojik bağlılıklarını göz önünde bulundurarak öznel şekilde yorumlar, hayal gücünü devreye sokarak olaylar arasındaki boşlukları doldurur ve anlamlı bir bütün oluşturur. Bu bakımdan, tarihin geçmiş gerçekliği olduğu gibi yansıttığı söylenemez ve dolayısıyla bu durum tarihin tarafsızlık iddialarını ortadan kaldırır. Peter Ackroyd, *Chatterton* (1987) adlı romanında tarihçilerin kullanmakta olduğu bu yönteme oldukça benzer bir yöntem benimser. Ackroyd, ünlü şair Thomas Chatterton'ın biyografisindeki boşluklardan yola çıkarak bu boşlukları - birçoğu yazarın resmi biyografisi ile çelişen- hayali olaylarla doldurur ve yazarın hayatını kurgusal bir hikâyeye dönüştürür. Yazar, romanında bir yandan şairin kurgusal hayat öyküsünü yazarken, diğer yandan da tarihyazımı sürecini gözler önüne sererek okurlarının tarih ve kurgu arasında gittikçe kaybolan o ince çizginin farkına varmalarını amaçlar. Bu bağlamda, bu makale Ackroyd'un *Chatterton* romanını temel alarak tarih yazımı ve kurgu yazımı arasındaki benzerlikleri irdelemeyi ve ilgili romanı Linda Hutcheon'ın "tarihyazımsal üstkurmaca" kavramı çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Peter Ackroyd, Tarihyazımı, Thomas Chatterton, Biyografi, Tarihyazımsal Üstkurmaca, Postmodern Roman.

Introduction

Peter Ackroyd is one of the most important postmodern writers who address the issues of narrative representation and reconstruction of the past and the problematic relation between history and fiction. Highly conscious of ontological questions of postmodernism, Ackroyd displays a deep awareness of the postmodern understanding of history and explores the answers of such questions as whether it is possible to seize the past, how history is interpreted

¹ Araş. Gör., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. rahimecokay@gazi.edu.tr

and constructed and to what extent historians can represent the past. Like Julian Barnes, Graham Swift, Salman Rushdie and other postmodern writers, Ackroyd adopts Lyotard's incredulity towards metanarratives including history, problematizes traditional history and questions the adequacy of history and the reliability of historical accounts. In most of his novels, Ackroyd reflects his sceptic attitude towards history, plays with the conventions of traditional history, breaks its boundaries and creates a fragmented and unreliable account of the past which is in direct contrast with the linearity and wholeness of traditional history.

Chatterton (1987) is one of these postmodern historical novels in which Ackroyd is concerned with ontological problems of historiography and explores the blurring boundary between history and fiction. Through *Chatterton*, Ackroyd foregrounds the fictionality of history by displaying the striking similarity between historiography and fiction and questions the objectivity and reliability of representations of the past. Allowing the existence of possible alternative histories by ignoring the official history and subverting the ways traditional history is written, *Chatterton* is regarded as what the Canadian academic Linda Hutcheon coined as "historiographic metafiction" (Hutcheon, 1988, p. 5). Thus, the aim of this paper is to explore possible similarities between historiography and fiction within the frame of Ackroyd's *Chatterton*, and to examine the novel in the light of Linda Hutcheon's conceptualization of "historiographic metafiction."

1. Postmodern Challenge to History

Adopting the postmodern understanding of history, Ackroyd rejects the claims of traditional historians that history is objective and reliable similar to empirical sciences. History is traditionally regarded "as an empirical search for external truths corresponding to what was considered to be absolute reality of the past events" (Onega, 1995, p. 12). However, postmodern theorists such as Hayden White and Paul Ricoeur oppose to this idea by asking such questions as:

[...] is it possible to say what really happened in the past, to get to the truth, to reach objective understandings or, if not, is history incorrigibly interpretive? What are historical facts (and indeed are there any such things)? What is bias and what does it mean to say that historians ought to detect it and root it out? Is it possible to empathise with people who lived in the past? Is a scientific history possible or is history essentially an art? What is the status of those couplets that so often appear in definitions of what history is all about: cause and effect, similarity and difference, continuity and change? (Jenkins, 1991, p. 4).

According to such theorists, the objective representation of history is not possible firstly because historians cannot seize the past as it is; they can reach the past only through historical documents written probably by other historians. What historians attain is not the past itself, but representations of the past; thus, the very opposition lies within the fact that history is not equal to the past. Jenkins (1991) clarifies the difference between history and the past as follows:

The past has occurred. It has gone and can only be brought back again by historians in very different media, for example in books, articles, documentaries, etc., not as actual events. The past has gone and history is what historians make of it when they go to work. History is the labour of historians (and/or those acting as if they were historians) and when they meet, one of the first questions they ask each other is what they are working on (p.8).

Having a deep awareness of this difference, Hayden White (1978) argues that history is the historian's interpretation of past events (p. 51). The historian searching for facts about the past comes up against a wide range of historical materials, which leads him to make a choice among these materials. Thus, he selects the appropriate ones in accordance with his intention while omitting others. According to Elisabeth Wesseling (1991), "the historian only selects as noteworthy those historical data that fit into the picture which he has in mind" (p. 126). In other words, the historian begins his search with certain questions and possible answers to these questions in his mind and looks for the facts which will support his argument. This selection is, for Wesseling, also ideological in that the historian is inevitably influenced by and reflects his ideological commitment in his narrative of the past. The process of interpretation of the selected materials undergoes the same influences, as well; that is, how the historian interprets these materials is closely related with what he aims to reveal. Considering this selectivity and influence of ideology and politics, postmodern theorists reject the claim that the past can be truthfully and objectively represented. Accordingly, what the historian presents as "history" can by no means be the actual representation the past; it is only one of the possible interpretations of past events.

When taking into account that history is composed of fragmented and incomplete events, what is meant by the historian's 'interpretation' is virtually to link these fragmented events to one another and create a whole which he calls "history". In order to compose a chronological whole out of pieces of past events, Alun Munslow (1997) states that these events are "correlated and placed within a context, sometimes called the process of colligation, collation, configuration or emplotment, which then leads the historian to generate the 'facts' " (p. 6-7). In other words, these events are turned into facts through the historian's narrativization.

Considering the role of emplotment, narrativization and selectivity in historiography, White asserts possible similarities between historiography and fiction. According to White, the historian composes his narrative of past events in the same way a novelist produces his novel out of imaginary events. As he marks:

The events are *made* into a story by the suppression or subordination of certain of them and highlighting of others, by characterization, motific repetition, variation of tone and point of view, alternative descriptive strategies, and the like-in short, all of the techniques that we would normally expect to find in the emplotment of a novel or a play (1978, p. 84).

The historian, just as a novelist, chooses a plot to present the historical events he has chosen, fills the gaps between these events with his imagination, sets imaginary relations and creates a story. Bearing in mind that history and fiction are both modes of writing, linguistic constructs and intertextual, Linda Hutcheon (1988), like White, emphasizes the relation between history and fiction by asserting:

[both] are discourses, that both constitute systems of signification by which we make sense of the past (“exertions of the shaping, ordering imagination”). In other words, the meaning and shape are not *in the events*, but *in the systems* which make those past “events” into present historical “facts.” This is not a “dishonest refuge from truth” but an acknowledgement of the meaningmaking function of human constructs (p. 89).

2. Ackroyd's Vision of History

Ackroyd, who is obviously influenced by the theories of Hayden White, clearly displays his skepticism towards history which he regards as a product of the historian whose only difference from a novelist is that the materials he uses are real rather than being imaginary as those of a novelist. In *Chatterton*, Ackroyd employs a working method strikingly similar to that of a historian. He creates a fictional version of the famous poet Thomas Chatterton's life focusing on the gaps in his biography, and filling these gaps with imaginary events, many of which seem to contradict the official history regarding the poet. While writing about the poet's personal history, he also highlights the process of historiography with the purpose of making his reader aware of the blurring boundary between history and fiction.

Reflecting the postmodern theory of history, problematizing the relation between historiography and fiction and underscoring the fictionality of history, *Chatterton* is properly among postmodern historical novels which Linda Hutcheon labelled as historiographic metafiction. By historiographic metafiction, Hutcheon (1998) means “those well-known and popular novels which are both intensely self-reflexive and yet paradoxically also lay claim to historical events and personages” (p. 5). Recalling Patricia Waugh's definition of metafiction as “fictional writing which self-consciously and systematically draws attention to its status as an artefact in order to pose questions about the relationship between fiction and reality” (1984, p. 2), historiographic metafiction displays the process of historiography by both making use of and at the same time subverting the conventions of traditional historiography with the purpose of demonstrating the reader the unreliability and indeterminacy of history.

Although the materials that both historiographic metafiction and traditional historical novels use are the same, namely past events or personages, these two differentiate from each other in terms of how they use these materials. Traditional historical novelists do not make any amendment on historical materials; in other words, they use real events together with imaginary events

without interweaving them. In this sense, Georg Lukacs (1962) asserts in his book entitled *Historical Novel*:

A writer who deals with history cannot chop and change his materials as he likes. Events and destinies have their natural objective weight, their natural, objective proportion. If a writer succeeds in producing a story which correctly reproduces these relationships and proportions, then human and an artistic truth will emerge alongside the historical truths and on the other hand if his history distorts these proportions, then it will distort the artistic picture as well (p. 290).

While writers of traditional historical novels pay attention to preserving the authenticity of historical materials and avoid problematizing the boundary between history and fiction, historiographic metafiction writers aim to blur this boundary by deviating from historical events, blending history with fiction and presenting this blend in a non-chronological order. In such novels, the reader cannot differentiate what is real from what is fictional and the moment they believe in the truthfulness of a historical account, it turns out to be unreal, which shakes their faith and leads them to adopt an incredulous attitude towards any discourse including history.

Defining the difference between postmodern historical fiction, particularly historiographic metafiction, and traditional historical fiction, Wesseling recalls Brian McHale's theories on postmodernism. According to McHale (1987), postmodernist writing deals with ontological issues, that is the nature of existence, while modernist writing deals with epistemological ones (p. 9-10). Applying these terms to historical fiction, Wesseling (1991) argues that "modernist writing focuses on problems of interpretation in historical inquiry, whereas postmodernist writing flaunts alternative histories" (p. 117). Historiographic metafiction, as Wesseling declares, recognizes the silenced, propounds their untold histories and undermines the authority and objectivity of the official history, which is because the official history is regarded as equally fictional as alternative histories. Based on the postmodernist thought that there is not a single reality but realities which are actually linguistic constructs, historiographic metafiction is an assemblage of multiple realities, multiple representations and multiple histories. It does not suggest any objectivity or reliability, rather aims to foreground the multiplicity and unreliability of history.

3. *Chatterton* as a Historiographic Metafiction

Belonging to the category of historiographic metafiction, *Chatterton* functions as a parody of historiography which is reflected in terms of both form and subject matter. Choosing Thomas Chatterton, who is a well-known forger and Romantic poet, as its subject matter, the novel deconstructs the authenticity and originality of historical facts and art by employing various metafictional techniques and games. Before the novel begins, Ackroyd presents a biography of Chatterton, which serves as the official history of Chatterton's life. Chatterton's life is summarized as born in Bristol, beginning to write at the age of fifteen or sixteen after being inspired by the scraps of manuscript that his

mother gave him, composing verses under the name of Rowley by imitating medieval styles, moving to London with the hope of fame and committing suicide by swallowing arsenic in his attic room because of depression at the age of seventeen. Briefing the official biography of Chatterton which can be easily found in any encyclopaedia, Ackroyd intends to create a contradictory situation resulting from the difference between the official history of Chatterton's life and alternative histories that he will introduce in the forthcoming pages of the novel. Ackroyd, who regards both biography and fiction as "aspects of the same process" and being "just writing", creates characters who attempt to create the fictionalized version of Chatterton's life (Ackroyd & Onega, 1996, p. 213).

The plot of the novel is constructed upon four different stories in three different time periods, extracts of which are given just after one-page biography. These four extracts give hints about the stories following: The first story occurs in the eighteenth century and focuses on Thomas Chatterton's own life; the second takes Henry Wallis preparing a portrait of Chatterton's death with his model George Meredith in the nineteenth century as focus; lastly, in the twentieth century another storyline is given based on the attempt of another failed poet Charles Wychwood to represent the truth about the death of Chatterton by collecting historical documents about the poet just like a historian after discovering a portrait of the poet. In this time zone, Ackroyd depicts another story which is about Harriet Scrope who is a plagiarist novelist. These four stories occurring in different periods with different characters are connected to one another through Chatterton just in the same way that "everything [in Wallis' portrait] moved towards the center, towards Thomas Chatterton" (Ackroyd, 1987, p. 164)². Presented in fragments, interpenetrating into one another in a non-chronological order, each story serves as a means with the purpose that, in Onega Susana's words, "the protagonists of each story, the visionary poets Thomas Chatterton, George Meredith, and Charles Wychwood, can easily cross their respective historical boundaries and interact with each other" (1999, p. 60).

The novel begins with Charles Wychwood's discovering a painting which reveals a portrait of a dying man in an antique shop where he has gone to sell some books so as to support his family. The moment he notices the portrait, he forgets about the financial problems of his family and trades his books in return for the portrait. Charles, highly impressed by the portrait, spends all his time staring at it trying to remember who the man in the portrait is and finally finds out that he resembles Thomas Chatterton, the forger poet, with the help of his friend Philip. Later he discovers that the portrait dates back to 1805 although Chatterton is reported to have died in 1770. Upon this discovery, Charles's curiosity leads him to find the owner of the painting and acquire some

² Only page number will be given in the following quotations retrieved from the novel.

documents about Chatterton. Keenly examining these documents, Charles finds some manuscripts which end with the initials T.C. but actually belong to William Blake. This discovery together with Chatterton's being a forger leads Charles to infer the possibility that Chatterton might have faked his own death. Charles then notices the incomplete autobiography of Chatterton in which he declares his plan to forge his death and to go on writing his works under different names since he fears that people might have learnt about his forgery in his poetry. Having failed in publishing his poems, Charles gets excited with the idea of discovering something unknown about Chatterton and decides to write the poet's biography which will gain him fame and money that he couldn't manage to attain with his poems. Although the documents Charles has found are not complete, he starts writing the preface for the poet's biography by filling the gaps with his imagination as follows:

Thomas Chatterton believed that he could explain the entire material and spiritual world in terms of imitation and forgery and so sure was he of his own genius that he allowed it to flourish under other names. The documents which have recently been discovered show that he wrote in the guise of Thomas Gray, William Blake, William Cowper and many others; as a result, our whole understanding of the eighteenth century poetry will have to be revised. Chatterton kept his own account of his labours in a box from which he would not be parted, and which remained concealed until his death (p. 127).

A week before his death, Charles writes this incomplete preface but is not able to finish it because of his health problems. Through Charles' attempt to write a personal history of Chatterton's life, Ackroyd manages to depict the process of historiography. Charles begins his search for truths due to his personal interest, looks for the facts that will support his assumption and intends to compose a well-made story out of the historical fragments of the poet's life. What drives Charles into setting his historical research is, in Beverley Southgate's words, "a tentative hypothesis underpinned by a possibly unstated, but nonetheless specific purpose" which underlies every attempt to write history (1996, p.7). Each historian, just like Charles, approaches the past events with a picture in his mind and aims to draw this picture with the historical documents he selects; thus, all history is, as Jenkins (1991) states, not "as the history of past people's minds' then, but 'all history as the history of historian's minds' " (p. 57). In other words, it is the historian himself that turns the past events into facts just as Charles does. With Charles' version of Chatterton's biography, Ackroyd not only reveals to the reader how history is a human construct, but also highlights the multiplicity of histories. Charles challenges the official biography of the forger poet with his alternative history: in a one-page biography given in the beginning of the novel, Chatterton is reported to have committed suicide by swallowing arsenic due to his being depressed by poverty and failure; however, the poet is, in Charles' version, claimed to have forged his death just like forging his poetry in order to contentedly go on with his forgery and make money out of it. Ackroyd presents these two contradictory accounts of Chatterton's death together in the novel with the purpose of making the reader

grasp the fact that the official history might have been constructed in the same way Charles makes up his story of the poet's life.

Just after Charles' death, Harriet Scrope, who hired Charles to write her autobiography, takes up his documents with the purpose of gaining a triumph over literary critics by completing the alternative history of Chatterton's life. Harriet, who is a plagiarist novelist who takes her plots from an obscure Victorian novelist's works, does not refrain herself from receiving the documents about Chatterton and the portrait from Charles's wife by lying to her that she will publish Charles' poems and without mentioning her real intention. Soon Harriet discovers that the portrait is fake while at the same time Philip, who is a friend of Charles, learns that the autobiographical manuscripts of Chatterton were actually written by Chatterton's publisher after the poet's death and they are fake as well when he delivers them to the man from whom Charles has taken these documents. Thus, it is understood that Charles' assumption about the death of Chatterton has no actual grounding since the documents that he cites as evidence are all forgery.

Unfolding the whole process of Charles' writing the biography of Chatterton, Ackroyd problematizes historiography by displaying the fact that the historian creates the truth about the past. As Frank Ankersmit (1996) asserts, since it is impossible to experience the past exactly as it was, documents serve as clues that help the historian "to formulate hypotheses with regard to what the past has actually been like" (p. 48). In other words, what the historian knows about the past is limited to the documents he is able to attain. The historian bases his assumptions on these documents which he interprets according to the picture in his mind; however, what is problematic about this process of interpretation and creating hypothesis is the reliability of these documents. One can never be sure of the reliability of a human construct as seen in the case of the autobiographical manuscript of Chatterton, which directs the reader to essentially question the reliability of history written by being based on such documents.

Ackroyd creates a third version of Chatterton's death by presenting the scenes of Chatterton's last days parallel to the death of Charles. In this version, Chatterton is portrayed as full of vitality, prolific and optimistic in contrast to what is written in the official version of his life. The only problem that he seems to have is the venereal disease that he has come down with after having his first sexual intercourse with his landlady. Desiring to recover from this illness, he learns from one of his friends that drinking a mixture of arsenic and laudanum will help to heal it. On the night that he uses this mixture, he doesn't remember the exact measure of these chemical elements and drinks them randomly: "One for fame. He drops it into his glass. One for genius. He puts in another. And one for youth. He picks up a third grain, and adds it to the brandy. Then on a sudden instinct, he pours most of the laudanum into the same glass and swallows the whole draught" (p. 224). Thus, on his bed with a smile on his

face with the hope of healing, he accidentally and unintentionally dies of overdose.

Along with the one in the official biography, Ackroyd offers two alternative versions of Chatterton's death which all contradict with one another. In the official one, Chatterton is presented as having committed suicide by swallowing arsenic due to being "apparently worn down by his struggle against poverty and failure" (p. 1). In the second version, it is claimed that he forged his own death and continued to write under the name of William Blake since people began to realize that he is a forger. Lastly, he is revealed as happy with his life and his poetry but accidentally killed himself with arsenic while actually trying to cure himself. Through three different versions of Chatterton's death, Ackroyd depicts how the same event can be interpreted differently and turned into facts by the historians, which leads the reader to question the validity of the official version as well: "each biography described a quite different poet: even the simplest observation by one was contradicted by another, so that nothing seemed certain" (p. 127).

This discrepancy among the versions of Chatterton's biography blurs the distinction between what is real and what is imaginary because "the real world is just a succession of interpretations. Everything which is written down immediately becomes a kind of fiction" (p. 40). This reminds the reader of how meaning is constructed through writing; in Hutcheon's words, "[t]he real exists (and existed), but our understanding of it is always conditioned by discourses, by our different ways of talking about it" (1988, p. 157). Ackroyd highlights that since the real which existed in the past cannot be experienced as it occurred, it is brought to the present through its present interpretations. As Ackroyd states, "...the past is absorbed within that present so that all previous moments exist concurrently in every present moment" (qtd. in Appleyard, 1989, p. 54). That is, what is claimed to be history is just one of the representations of the past which are as fictional as the novel, which is because the moment the past event is written; it severs all its ties with reality and turns into fiction.

In *Chatterton*, Ackroyd problematizes not only the written representations of the past but also its visual representations by depicting the process of Henry Wallis' portraying Chatterton's death. Wallis draws a painting of the poet's death by using George Meredith as a model by composing a realistic setting in the attic where Chatterton lived. By making use of realistic decorum and costumes, Wallis is sure that he will create a realistic demonstration of Chatterton's death; however, it is obvious that he has no access to see how Chatterton died although he insists that he "can only draw what [he] see[s]" (p. 133). What he knows about Chatterton's death is limited with the official biography which is given in the beginning of the novel. He establishes a realistic setting which is, he assumes, similar to that of Chatterton and has Meredith wear the eighteenth-century clothes. Nonetheless, what he sees is not Chatterton himself, but Meredith who strives to pretend to be Chatterton in the

way Wallis has instructed him, which makes the reader pose the question “Is it Meredith or Chatterton or Wallis’ imagination on the painting?” Creating the same problematic situation with Wallis’s painting of Chatterton’s death as he does with the biography of the poet, Ackroyd points out that “[...]the greatest realism is also the greatest fakery” (p. 139). In this sense, Brian Finney (1992) states:

The Victorian episodes in which Wallis uses Meredith to pose as the dead Chatterton offer a perfect simulacrum of the world as Ackroyd conceives it in his fiction, fiction which is itself - as Chatterton’s publisher says of his forgeries - “an imitation in a world of Imitations.” (p. 255).

Throughout the whole novel, Ackroyd constantly deals with the idea of fakery by choosing a narrative technique which is based on pastiche and intertextuality. He introduces Chatterton as a forger poet “forming new and happy combinations” out of the works of medieval poets (p. 58). Chatterton describes his method of creating his poetry as follows:

I had already around me, in Volumes taken from my Father's shelves or purchas'd from the Booksellers, Charters and Monuments and such like Stuff; to these I added my Readings from Ricat, Stow, Speed, Holinshed, Leland and many another purveyor of Antiquity. If I took a passage from each, be it ever so short, I found that in Unison they became quite a new Account and, as it were, Chatterton's Account (p. 85).

Just like Chatterton attaining intertextuality, Harriet also plagiarizes the novels of a Victorian novelist and tries to hide this fact from everyone. The issue of fakery is valid for visual representations as well. Wallis draws the painting of Chatterton taking into consideration the official biography which is equally unreliable as other alternative histories while Charles’ wife Vivien works in a gallery where the paintings of famous artists are imitated and sold by being claimed to be original. Moreover, Charles attempts to write a biography of Chatterton by interpreting the autobiographical manuscripts which are fake as well. In this sense, Manguel states:

[Ackroyd] tells us, repeatedly, that fiction is deceit. That all art is forgery [...] Then he tells us a few facts and allows us to mark them as true or false. Within the fiction, we put them down as true because-we try to play this game as best we can—they are false in a historical sense, and therefore fiction [...] Ackroyd has always been interested in the play between the reader’s and the writer’s fictions (and their realities) (qtd. In Gibson & Wolfrey, 2000, p. 125)

As Manguel marks in his statement above, Ackroyd first constructs facts, then proves them to be unreal; by this way, he reverses the binary oppositions between forgery and authenticity; imitation and originality; representation and reality. By blurring the boundaries between these concepts, he plants the seeds of incredulity in the reader towards the nature of art and history. Unable to distinguish what is original from what is imitation in painting, the reader fails in understanding what is real and what is imaginary in history.

Conclusion

As the product of a novelist who adopts the postmodern incredulity towards history as a metanarrative, *Chatterton* problematizes history as a human construct which has no difference from a novel in terms of its use of the same narrative techniques. Ackroyd depicts history as an artifact and a discourse which has no right to claim any objectivity or reliability since history is only a representation of the past in the present actions; that is, in Hutcheon's words, "a dialogue with the past in the light of the present" (1988, p. 19). In the light of this, Greg Clingham (1998) rightfully asserts that "Ackroyd's novel conceptualizes the difference between then and now-repeats and defers the closure of history as a metaphysical system-by holding up a mirror to that trace and allowing us to see it more fully in operation" (p. 40). As Clingham remarks, Ackroyd mirrors the process of historiography by introducing three alternative representation of the same event that are equally unreliable and equally fictional, which is crucial in placing the novel in the category of historiographic metafiction. The novel corresponds exactly to Hutcheon's description of historiographic metafiction:

[it], like both historical fiction and narrative history, cannot avoid dealing with the problem of the status of their "facts" and of the nature of their evidence, their documents... It rejects projecting present beliefs and standards onto the past and asserts, in strong terms, the specificity and particularity of the individual past event. Nevertheless, it also realizes that we are epistemologically limited in our ability to know that past, since we are both spectators of and actors in the historical process... [It] suggests a distinction between "events" and "facts" that is one shared by many historians...[It] often points to this fact by using the paratextual conventions of historiography (especially footnotes) to both inscribe and undermine the authority and objectivity of historical sources and explanations (1988, p. 122-123).

Ackroyd successfully first constructs history as a metanarrative by borrowing the conventions of traditional history, but then deconstructs it in order to display its constructedness. In this sense, the novel challenges the authority of the traditional concept of history as "pure fact, independent of individual perception, ideology, or the process of selection necessitated simply by creating a written narrative" (Lee, 1990, p. 29). Rather it depicts history as a well-made story in a chronological order out of fragments of past events and portrays the historian just like a novelist who turns historical materials into fiction by employing the same narrative techniques that a novelist uses. Finally Ackroyd explicitly demonstrates that the historian, just like Charles who is "eating the past" (p. 15), takes past events away from their authentic place, disturbs their originality through the use of narrative techniques and turns them into fictional representations which no longer have ties with reality.

REFERENCES

Ackroyd, P. (1987). *Chatterton*. New York: Grove Press.

- Ackroyd, P. and Onega, S. (Summer 1996). Interview with Peter Ackroyd. *Twentieth Century Literature*, 42 (2), 208-220.
- Ankersmit, F. (1996). Can We Experience the Past? *KVHAA Konferenser 37*, (p. 47-76).
- Appleyard, B. (9 April 1989). Aspects of Ackroyd. *Sunday Times Magazine*, 50-54.
- Clingham, G. (1998). Chatterton, Ackroyd, and the fiction of eighteenth-century historiography. *Bucknell Review*, 42 (1), 35-58.
- Finney, B. (Summer 1992). Postmodernist Play and Chatterton. *Twentieth Century Literature*, 38 (2), 240-261. Date of access: 10.12.2012, <http://www.jstor.org/stable/441621>.
- Gibson, J. and Wolfrey, J. (2000). *Peter Ackroyd: The Ludic and Labyrinthine Text*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hutcheon, L. (1988). *A Poetics of Postmodernism: History, Theory and Fiction*. London: Routledge.
- Jenkins, K. (1991). *Re-thinking History*. London: Routledge.
- Lee, A. (1990). *Realism and power: postmodern British fiction*. London: Routledge.
- Lukacs, G. (1962). *The Historical Novel*. (Trans. Hanay and Stanley Mitchell). London: Merlin Pres.
- Mchale, B. (1987). *Postmodernist Fiction*. London: Methuen.
- Munslow, A. (1997). *Deconstructing History*. London: Routledge.
- Onega, S. (1995). *Telling Histories: Narrativizing History, Historicizing Literature*. Amsterdam-Atlanta: Rodopi.
- (1999). *Metafiction and Myth in the Novels of Peter Ackroyd*. Columbia: Camden House.
- Southgate, B. (1996). *History: What and Why? Ancient, Modern, and Postmodern Perspectives*. London: Routledge.
- Waugh, P. (1984). *Metafiction: The Theory and Practice of Self-Conscious Fiction*. London: Methuen.
- Wesseling, E. (1991). *Writing History as a Prophet: Postmodernist Innovations of the Historical Novel*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- White, H. (1978). *Tropics of Discourse: Essays in Cultural Criticism*. London: The Johns Hopkins University Press.

PETER ACKROYD'S CHATTERTON: HISTORY VS FICTION

Abstract: Postmodern theory regards history as an imaginative construction of the past, and suggests that historiography undergoes the same process as fiction writing. The historian, just like a novelist, selects some past events in accordance with her/his stated or unstated purpose

while omitting others which s/he finds irrelevant to the message that s/he aims to convey to the reader. S/He interprets these events subjectively by taking her/his ideological commitment into consideration, and using her/his imagination constructs a meaningful whole by filling the gaps between these events. In this sense, history cannot truly reflect past reality, and therefore cannot claim objectivity. In his novel *Chatterton* (1987), Peter Ackroyd employs a working method strikingly similar to that of a historian. He creates a fictional version of the famous poet Thomas Chatterton's life focusing on the gaps in his biography, and filling these gaps with imaginary events, many of which seem to contradict the official history regarding the poet. While writing the poet's personal history, he also highlights the process of historiography with the purpose of making his reader aware of the blurring boundary between history and fiction. Thus, the aim of this paper is to explore possible similarities between historiography and fiction writing within the frame of Ackroyd's *Chatterton*, and to examine the novel in the light of Linda Hutcheon's conceptualization of "historiographic metafiction."

Keywords: Peter Ackroyd, *Chatterton*, Historiography, Postmodern Fiction, Biography, Historiographic Metafiction.

PASTORAL ÇOCUKLAR: SYLVIA PLATH VE NİLGÜN MARMARA

Feryal ÇUBUKÇU¹
Merve GÜVEN²

Öz: 20.yüzyılda kadın ile ilgili felsefe, sosyoloji, psikoloji gibi alanlarda yaşanan önemli gelişmeler edebiyat alanına yansımıştır. Amerikan edebiyatını okuyup, inceleyen Türk edebiyatçılar da, onlar ile etkileşim içinde olmuştur. Bu çalışmada Amerikalı şair Sylvia Plath (1932-1963) ve İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirme tezini Plath üzerine yapan Türk şair Nilgün Marmara'nın (1958-1987) yapıtlarında cinsiyet ve kimlik sorununun önemli bir yeri vardır. Bu çalışmanın amacı, Sylvia Plath ile Nilgün Marmara arasındaki ilişkiyi şiirleri ve yaşam öyküleri açısından değerlendirmektir. Bu bağlamda Plath'ın "Daddy" "Medusa", "Lady Lazarus" adlı şiirleri Marmara'nın ise; "Mezar", "Kan Atlası", "Kuşum ve Ben" adlı şiirleri sosyolojik ve psikoanalitik eleştiriden yararlanılarak çözümlenmiştir. Farklı kültürlerde yaşayan Marmara ve Plath'ın arasında, kişilik özellikleri bakımından çok fazla farklılıklar bulunmadığı gibi, toplumsal cinsiyet ideolojisinin yarattığı ortak sorunlar ve yaşam öykülerinde benzerlikler de bulunmaktadır. İki şairin eserlerinde, kan, baba, aile ve yokluk gibi birçok ortak imge ve tema saptanmıştır. Hem Plath hem de Marmara'da anneye karşı olan sevgi-nefret tutumu, suçluluk hissi, bastırılmış geriye atılan çocukluk duyguları, erkek kardeşe duyulan kıskançlık, ölen babanın idealleştirilmesi, annenin kızını idealleştirmesi, ruh ikizini araması, çatışan anne-kız ilişkisi, kafalarındaki kadın imajına bağlılık ve intihar, feminist eleştirinin "dişil estetik" önerisini doğrulamaktadır. Dolayısıyla, bu çalışma feminist yazına katkı sağlama ve kadın sorununun edebiyattaki yansımalarını ortaya koyma açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: Feminizm, Sylvia Plath, Nilgün Marmara, Kimlik.

Giriş

Geçmişten günümüze değin toplumsal yapı ile edebiyat arasında sıkı bir ilişki ve etkileşim olmuştur. Edebiyat, ortaya koyduğu eserler yoluyla toplumsal yapı içinde var olan kültürel ve ideolojik pratikleri yansıtmakta ve etkilemektedir. Modernizm ile birlikte toplumsal yapı sürekli bir değişim geçirmekte,

¹ Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalı. feryal.cubukcu@deu.edu.tr

² Araş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı. merve.guven@deu.edu.tr

durağanlığı dışlamakta ve çeşitliliği savunmaktadır. Modernleşme sürecinde bireyler sürekli değişen toplum yapısına ayak uydurmada zorlanırken, diğer yandan ilerlemeci değişim anlayışı ile kurulan ekonomik, sosyal ve kültürel düzen bireyin gelişmelere alışmasını zorunlu kılmaktadır. Buna bağlı olarak kadın ve erkek tanımlarında da değişimler yaşanmakta, toplumsal cinsiyet rollerine eklemeler ve çıkarmalar yapılmakta, bu durum da bireylerin tutumlarında farklılıkların oluşmasına neden olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet içinde değişen roller ile birlikte özellikle 60'lı yıllardan sonra "kadın hakları" sık tartışılan kavramlardan olmaya başlamıştır. Kadın hakları kavramının içeriği ve talepleri ise feminist hareketin öncülüğünde ortaya koyulmuştur. Genel anlamda feminizmi kadın-erkek ayrımcılığına karşı çıkararak, cinsler arasında eşitliği savunan bir görüş olarak tanımlayabiliriz. Bununla birlikte kadın sorunu, yalnızca kadın erkek eşitsizliği olarak sınırlandırılmayan; ekonomik, politik, ideolojik, psikolojik ve kültürel boyutları iç içe geçmiş karmaşık bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarihsel açıdan feminist hareket; I. Dünya Savaşı öncesi-1920 yılları arasında "ilk dalga", 1960-1970 yılları arası "ikinci dalga" ve 1980-1990 yılları arası "üçüncü dalga" olmak üzere üç döneme ayrılmaktadır (Özkişi, 2013, s. 892). 1960'lı yıllarda başlayan "ikinci dalga" feminist hareket olarak anılan süreç özellikle 1986 sonrasında oldukça geniş bir kitleye yayılmıştır. Feminist bilincin yerleştiği bir kültürde doğan "üçüncü dalga" feminist hareket ya da "Fransız feminizmi", "Derrida ve Foucault aracılığıyla Postmodernizm/Postyapısalcılığa götürmüştür" (Beasley, 1999, s. 48'den aktaran Grant, 2006). Üçüncü dalga hareket; sahte teori, çok kültürlülük, siyahi feminist eleştiri, eşcinsel teori, Post-Marksist feminizm ve pozitif kadın kavramlarını ele almaktadır. Toplumsal yaşamdaki önemli değişimler sonucu şekil alan bu üç dönemde, temel olarak ataerkil düzen içinde kadınların konumunu sorgulanmış, ancak "...feminist görüşü bir bütün olarak çözümlenmeye imkân tanıyan bir teori geliştirilemediğinden, feminist düşünürler, liberalizm, Marksizm, psikanaliz, varoluşçuluk, radikalizm..." (İmamçer, 2002, s. 158) gibi düşünce akımlarını sentezlenen yeni teoriler ("Liberal Feminizm", "Marksist Feminizm", "Radikal Feminizm", "Feminizm ve Varoluşçuluk", "Psikanaliz ve Feminizm", "Post-Marksist Feminizm") ile kadın sorununa çözüm aradılar. Feminist kuramcılarının gerek toplumsal yaşam içinde gerekse edebiyat incelemeleri alanında ortaya koyduğu bu teorilerdeki ortak nitelik ise ataerkil düzende kadının sömürülmesine karşı duran tutumdur.

Bununla birlikte feminist edebiyat eleştirisi "...1960'larda Amerika'da, İngiltere'de, Fransa'da toplumsal ve siyasal bir savaşım olarak canlanan genel feminist hareketin edebiyat alanına kaydırılması sonucu ortaya çıktı" (Moran, 2013, s. 249). Moran, feminist eleştiriyi öncelikle edebiyata kadın okurlar açısından yaklaştığı için "okur merkezli kuramlar" (duygusal etki kuramı, alımlama estetiği ya da kuramı) kapsamında değerlendirirken, feminist eleştirilenlerin iki ana yaklaşımları olduğunu ifade etmiştir. Bunlar; okur olarak kadına yönelik eleştiri ve yazar olarak kadına yönelik eleştiridir (Moran, 2013,

s. 250). Okur olarak kadına yönelik feminist eleştiri “Kişi kadın doğmaz, kadın olur / kadın doğulmaz, kadın olunur” (Gamble, 2000’den akt. Grant, 2006, s. 12) söyleminden yola çıkmaktadır. Modern feminizmin en önemli savunucusu Simone de Beauvoir’a göre kadın olmak biyolojik ya da psikolojik bir durum olmaktan ziyade eril ideolojinin şekillendirdiği dişil davranış kodlarının bütünüdür. Beauvoir’ın kuramından yola çıkan Germaine Greer, erkek arzularının nesnesi olmak üzere inşa edilen kadın bedeni algısında her şeyin başka türlü olabileceğini öne sürmektedir.

Diğer yandan yazar olarak kadına yönelik feminist eleştiri ise, önemli kadın yazarların edebiyat tarihinde yeterince yer almaması sorununu ele almaktadır. Kadınların unutulmuş geçmişini geri kazanmaya yönelik bu bakış açısı 18. ve 19. yüzyılların kadın yazarları tarafından kaleme alınmış ancak ilk baskıdan sonra unutulmaya yüz tutmuş bir dizi romanın yeniden basılmasına yönelik çalışmalara önyak olmuştur. Dale Spender’in *Romanın Anneleri: Jane Austen’den Önce 100 İyi Kadın Romancı* (1986) adlı çalışması ile Elaine Showalter tarafından kaleme alınan *Kendilerine Ait Bir Edebiyat: Bronte’den Lessing’e İngiliz Kadın Romancılar* (1977) adlı eseri buna örnek olarak gösterilebilir. Kate Millet ise sosyal yaşamda kadın ezilişinin erkek romanlarına yansıdığını ve erkek romanlarında yaratılan klişe kadın tiplerinin kadın sömürsünü pekiştirdiğini ifade eder. Erkek romanlarının bu niteliği, erkek egemen dünyadaki kadın rolünü kontrol altında tutmayı hedefleyen politik bir uygulamadır (1987, s. 45). Bu nedenle ikinci dalga Anglo-Amerikan feminizm kuşağının önemli teorisyenlerinden Kate Millet, Elaine Showalter, Sandra Gilbert Susan Gubar ve Ellen Moers ortaya koyduğu Jino-eleştiri kavramının amacı kadın edebiyatı geleneğinin ilkelerini ya da evrimini izlemektir. Kadınlar toplumsal hayatta karşılaştıkları baskılar nedeniyle dünyayı ve yaşamı erkeklerden farklı algılar bu farklılık onların zekâları ya da yetenekleriyle ilgili bir durum değil politik ve kültürel bir olgudur. Kadınların toplum içinde uğradıkları haksızlıklar onların bir alt-kültür yaratmasına neden olurken; üst-kültür olan edebiyat alanındaki yaratılarına seçtikleri konular, sergiledikleri davranışlar, savundukları değerler bağlamında etki eder (Showalter’dan, 1977, s. 11, akt. Moran, 2013, s. 255). Dolayısıyla kadın eserleri arasında “dişil imge”, “dişil dil” ya da en azından benzerlik vardır.

Bu çalışmada ele alınan iki kadın şair; Sylvia Plath ve Nilgün Marmara, arasında feminist edebiyat eleştirisi kuramı bağlamında bir değerlendirme yapılmıştır. Sylvia Plath ilk Amerikan feminist roman olan *Sırça Fanus* adlı eserin yazarıdır. Plath hayranı olan Nilgün Marmara *Sylvia Plath’in Şairliğinin İntiharı Bağlamında Analizi* adlı inceleme çalışmasında *Sırça Fanus* eserini “giz dökümcü türün uç noktasında bir otobiyografik roman” (2007, s. 41) olarak tanımlamaktadır. Marmara ve Plath’in genç yaşta intihar ederek ölmesi gibi benzerlik gösteren biyografik özellikleri, eserlerindeki öz biçim ilişkisi, konu ve tema seçimleri, imge örüntüsü, şiirlerine yansıyan psiko-sosyal özellikleri arasında karşılaştırma yapılmıştır.

1. Sylvia Plath

27 Ekim 1932 de Boston’da doğan Sylvia Plath, Avusturya’lı bir anne ile Alman bir babanın ilk çocuğuydu. Boston Üniversitesi biyoloji bölümünde profesör olan Otto Plath, bal arıları üzerinde kitaplarıyla tanınan ünlü bir bilim adamıydı. Kendisinden yirmi üç yaş küçük olan master öğrencisiyle evlenmiş, henüz kızı Sylvia sekiz yaşına gelmeden on gün önce, tedavi edilemeyen şeker hastalığına bağlı ayağının kesilmesi sonucu ortaya çıkan komplikasyon sebebiyle vefat etmişti.

Sylvia Plath yıllar sonra annesinin ilgisini hastalıklı olan erkek kardeşine daha çok vermesi sebebiyle yalnız geçirdiği çocukluktan bahseder. Galli Poet Dylan Thomas’ı göremediği gerekçesiyle önce bacağında jiletle deneme yapmış, sonra da Harvard üniversitesine kabul edilmediği için 1953 Ağustosunda annesinin uyku haplarını alarak ilk intiharına kalkmıştı. Freud (1910) kadın şairlerin ruhsal baskıyı daha çok hissettiklerini ve bilinçaltındakileri sesli dile getirecek kadar cesur olduklarını, bu yüzden intihara meyilli olduğunu söyler. Plath’in, eşinden ayrıldıktan sonra gelen 2.intiharı ise başarılı olacak, gaz ocağını sonuna kadar açarak, pencereyi ve kapıyı kapatarak ölüme gidecektir.

Plath’ın şiirlerinde bu bireysel, kişisel ve kadın kimliği sorunlarıyla boğuştuğunu okuyucu hemen fark eder. Gerish (1996-1998, s. 737) intihar olgusunu incelerken, intihara kalkışan veya edeni 3 çerçevede inceler: kültürel, aile içi dinamikleri (özellikle anne-kız), ve ruhsal tepkileri (ruhsal süreç). Plath, burada intihar edenlerin ortak özelliklerinin hepsine sahiptir. Ruhsal süreç bağlamında aşağıdaki unsurlar ön plandadır:

- a. anneye karşı olan sevgi-nefret tutumu,
- b. suçluluk hissi,
- c. bastırılmış geriye atılan çocukluk duyguları,
- d. erkek kardeşe duyulan kıskançlık,
- e. ölen babanın idealleştirilmesi,
- f. annenin kızını idealleştirmesi,
- g. ruh ikizini araması,
- h. çatışan anne-kız ilişkisi,
- i. kafasındaki kadın imajına bağlılık ve
- j. intiharı, kendi sahte kişiliğini yok eden bir unsur olarak görme.

Ölümünden 4 ve 8 gün önce yazdığı son şiirleri olan “baba “ ve “Medusa” , Sylvia Plath’ın anne ve babasıyla olan sorunlu ilişkisini yansıtmaktadır. Babasını Nazi, kendisini ise Yahudi’ye benzeterek, Dachau, Auschwitz ve Belsen katliamlarını göndermelerde bulunarak, “chuffing,” “achoo,” “gobbledygo” gibi çocuk nidaları kullanıp, kendi çocuk ruhudaki savaşı durdurmaya çalışır. Daha ilk mısralarda, kendisini siyah bir ayakkabı içindeki ayağa benzetip, nefes alamadığını ve bu işin bitmesi gerektiğini belirtir. 8 dize de mermer kelimesi mezar taşını çağrıştırmakta ve God-Tanrı kelimesi kullanılmaktadır. 9. mısradaki ürkütücü bir heykel vardır, ama bu tüm ABD’yi kaplamaktadır. 14. dizedeki “recover” kelimesinin pek çok anlamı vardır,

hastalığı yenmek, iyileştirmek ve tekrar kazanmak ve Plath, artık Almanca bir kelime ile babasına hitap etmektedir. Kendi diline ve ruhuna yabancılaşma burada barizdir. Bunun acı mı yoksa kızgın bir iç çekme olup olmadığı sonraki satırlarda belli olacaktır. 18.dizede savaş kelimesi 3 defa kullanılmıştır ve hamurun üzerinden adeta bir buldozer geçmiştir, kendisinin hayatta mücadelesini üzerinden buldozer geçmiş bir savaşa benzetmektedir, Plath.

I was ten when they buried you. Seni gömdüklerinde 10 yaşındaydım

At twenty I tried to die. 20 sinde ölmeye çalıştım

And get back, back, back to you. Sana dönmek istedim/kavuşmak

I thought even the bones would do. Kemikler bunu yapar diye düşündüm.

Bir sonraki dizeler ise Plath'ı "I do I do", evlilik yemini ettiğini söyler. Plath, babasına benzeyen biriyle evlenmiştir. Sonraki mısralarında ise 7 yıllık esaretin bittiğini vurgular, okuyucu o zaman bu baba şiiri mi yoksa ayrıldığı eşi Ted Hughes'a bir gönderme olup olmadığını düşünmeye başlar. Bu kişi, 7 yıl boyunca onun kanını emmiştir. Son satır ise "artık bitirdim" cümlesidir, şiir bitmiştir, ama babasını da eşini de öldürmüştür.

"Baba" şiirinden 4 gün sonra ise "Medusa" yazılır. Bu şiir annesine olan duygularını yansıtmaktadır, içi gene kırık ve eziktir. Yunan mitolojisine gönderimlerde bulunan Plath, annesinin adı olan Aurelia yerine onun Yunanca karşılığı olan Medusa'yı kullanmıştır. Aurelia aulita, bu aynı zamanda bir çeşit denizanasıdır. Annesinden uzaklaşmak istemektedir. Kırmızı plesanta ile aralarındaki yakın kan bağına hatırlamakta, hem annesine yakın olmak hem de bağımsızlığını kazanmak duyguları arasında gelip gitmektedir. Şiir boyunca, Medusa, vücut organları ile anlatılmaktadır: mouth, eyes, ears, head, umbilicus, placenta/ağız, gözler, baş, kordon bağı, plasenta. Atlantik kablosu olmasına rağmen aralarında, şair Medusa'dan yani annesinden kaçamamaktadır. Ortak şair arkadaşları Assia Wevill ile eşinin ihanetini yakaladığında annesi de evdedir ve bu Sylvia Plath'ın öfkesini artırmıştır. Kendisinden daha ünlü bir şair olan eşi Ted Hughes, Plath'ın ölümünden sonra Assia ile evlenecektir. Assia'nın sonu da Sylvia ile aynıdır, ama tek farkla: gaz ocağını açtığında yanında kızı da vardır. Sylvia Plath annesine düşkündür, hatta 9 yaşındayken annesine asla evlenmeyeceğine dair yemin bile ettirir. Annesinin bu kadar kendilerine bağlı olmasından aşırı derecede hoşnutsuzdur. Erkek kardeşine yazdığı mektupta, annemizin yaşantısını 20 yıl kadar emdikten sonra, ona mutluluk parçaları getirmek bizim görevimiz diye yazar (Plath, 1992). Plath'ın annesiyle olan bu çarpık ilişkisi ve duyguları, aslında kendisine yönelik duyguları ile eş değerdir. Aslında başarılı bir baba, anne ve eş arasında kendisini boğulmuş hissetmekte, anlaşılmadığından dolayı ve kendisinden beklediği görevlerin artarak ona baskı yapmasından dolayı, hayata karşı savaş benzetimleri kullanarak, kendini de ezilmiş ve yıkılmış olarak görmekte ve kaçış yolu bulamamaktadır.

Uzun süre yazıştığı bir arkadaşı onu gördüğünde "Aman Tanrım, hiç spontane bir hareketi yok, baştan sona maske takıyor" diye şaşkınlığını dile getirmişti, eşi

de “son 3 ay dışında sanki onun gerçek halini hiç görmedim” demekten kendini alıkoyamamıştı (Alexander, 1991, s. 60). Taktığı ve kendisini sakladığı psikolojik ve sanatsal maskeler o kadar fazlaydı ki, artık öfkesini ve hoşnutsuzluğunu kendisine yöneltmişti. “The Bee Meeting” şiirinin başında, “kolsuz yazlık elbisem içinde kendimi çok incinir görüyorum, hiç bir korumam yok. Birisi beni sever mi?” diyerek kendi kendine kırılmasını göstermiştir. Plath’ın bu durumu bazı yazar ve doktorlar tarafından şizofreni olarak tanımlanmıştır (Lant, 2001). Lady Lazarus onun bu ikilemini vurgulamakta, şair, sonra da “sizi korkutuyor muyum?” diye sormaktadır. Şiir “gene yaptım” (I have done it again) ile başlamaktadır, her 10 yılda bir Plath’ın yaptığı şey intihardır. Kendisini bir Yahudi’ye benzeterik, karşısındakinden yüzündeki peçeteyi alıp çekmesini ister, sonra da “size korkutuyor muyum?” diye merak eder. Tıpkı dokuz canlı bir kedi gibidir, ama her intiharından sonra fıstık yiyen kalabalık ona bakmaya gelmiştir. Ölüm bir sanattır ve kendisi bunu çok iyi yapmaktadır. Travmatik olan ölüm değil, tekrardan dünyaya dönmek, dirilmektir. Karşısındakine "Herr Dockter" ve "Herr Enemy," diye seslenir, Herr God, Herr Lucifer’e kendisinden sakınmasını, zira küllerinden yeniden doğacağını söyler. Feminist bakış açısıyla, ataerik toplumdaki kadın sanatçının otonomi/bağımsızlık için didinmesi, hem onun karanlık ve depresif duygularını ortaya çıkartır hem de ölüm ile bunun bitmeyeceğini ve kendisinin yaratıcı yeteneklerinin ölümle bile sona ermeyeceğini vurgular. Karşısındaki bir erkektir, ama Plath onu Nazi doktoru, şeytan ve tanrı ile özdeşleştirmekte, içinde bulunduğu ataerik toplumun kendi üzerindeki etkisini vahşi, yıkıcı ve depresif olarak betimlemektedir. O yüzden son satırda söylediği “Küllerimden, kızıl saçlarımla yeniden doğuyor ve erkekleri yutuyorum” tehdidine kimse inanmaz. Kızıl saçları kendisinin kızgınlığını ve dünyaya olan öfkesini gösterir, fakat okuyucu şiirin ne kadar güçsüz ve incinir olduğunu anlamıştır.

2. Nilgün Marmara

Nilgün Marmara, Balkan göçmeni olan bir ailenin iki kızından biri olarak, 13 Şubat 1958’de İstanbul, Moda’da dünyaya geldi. Karl Marx’ın görüşlerini benimsemiş bir solcu olan babası Fikri Marmara, muhasebe müdürüydü. Babası Bulgaristan’ın Plevne şehrinden, annesi ise çocukluk ve gençlik yıllarına dair büyük bir özlem duyduğu Vidin şehrinden İstanbul’a göç etmişti.

Öğrenim hayatında başarılı bir öğrenci olan Nilgün Marmara, ilkokul beşinci sınıfta kolunu kırmasına rağmen tüm kolejlere giriş hakkı kazandı (solaktı, sol kolunu kırmişti). Marmara’nın iyi bir eğitim almasını isteyen ailesi onu önce Avusturya Lisesi’ne kayıt ettirdi fakat daha sonra maddi nedenlerle kaydını Kadıköy Maarif Kolejine aldı. Liseyi bitirene kadar bu okulda okuyan Marmara, üniversite eğitimine İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde başladı. Ancak o dönemde İstanbul Üniversitedeki öğrenci profilinin hâkim olduğu sağ görüş, özellikle babasının etkisiyle Marmara’nın sempati duyduğu sol görüş ile örtüşmemekteydi. Bununla birlikte Marmara hayatının hiçbir döneminde aktif bir siyasi hareketin savunucusu olmamıştır. Üniversitedeki siyasal ve sosyal ortamından rahatsızlık duyan Marmara, ertesi yıl tekrar sınava

girerek Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümüne başladı. Burada, üniversite öğreniminin yanında yaşamı boyunca etkisi altında kaldığı Sylvia Plath üzerine incelemeler yapmaya başladı.

Bu dönemde Türkiye’de yaşanan 1980 askeri darbesi Nilgün Marmara’nın edebiyat ile ilişkisine yeni bir boyut kazandırdı. Siyasal olaylar nedeniyle edebiyat çevresi genellikle ev partilerinde toplanıyor, edebiyatla ilgili uzun sohbetler yapılıyordu. Bu sohbetler sırasında Nilgün Marmara, ünlü şair ve yazarlardan; İlhan Berk, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Cihat Burak, Turgut Uyar, Edip Cansever, Cemal Süreya ve genç kuşaktan; Seyhan Erözçelik, Orhan Alkaya, Lale Müldür, Günseli İnal, Cezmi Ersöz, Turgay Özen, Mustafa Irgat gibi isimlerle dostluk kurdu. Ev partilerinin birinde tanıştığı Kaan Önal ile birlikte yaşamaya başladı. Evliliğe karşı olan Nilgün Marmara hem kendisinin hem de Kaan Önal’ın ailesinin ısrarı nedeniyle 1982 yılında evlendi. Bir süre sonra (1985) *Sylvia Plath’in Şairliğinin İntiharı Bağlamında Analizi* adlı lisans tezi ile lisans eğitimini tamamladı. Mezun olduktan sonra iş hayatına atıldı. Marmaris’te bir tatil köyünde çalıştı. Farklı şirketlerde yönetici sekreterliği, metin yazarlığı gibi işler yaptı. Bebek’te Mısır Konsolosluğu’nda çalıştı. Ancak Nilgün Marmara’nın tüm bu iş deneyimleri kısa sürdü ve yaşamının geri kalanında sadece şiir yazdı.

Yalnızca yakın arkadaş çevresi ile paylaştığı şiirler *Daktiloya Çekilmiş Şiirler* (1988) *Metinler* (1990 ve *Kırmızı Kahverengi Defter* (1993) adlı günlüğünden yapılan derleme ölümünden sonra kitaplaştırıldı. Nilgün Marmara’nın şiirleri özellikle konu anlamında varoluşçuluk akımından etkilenmiştir. Varoluşçu edebiyat metinlerinde sıkça rastlanan; kendilik (ipseite), içe dalış, iç neden, hiçlemek gibi özellikler Marmara’nın şiirlerinde açıkça izlenebilir. Ayrıca varoluşçu edebi metinlerinde karşılaştığımız sıkıntı, yalnızlık, bunalım, umut-umutsuzluk, yabancılaşma, rastlantı, iletişimsizlik, intihar gibi konuları işler. Ancak Marmara’nın özgün anlatımını varoluşçu bir edebiyat olarak tanımlamak ve bu konuları seçmesindeki nedeni yalnızca varoluşçuluk ilgisi ile sınırlandırmak eksik bir değerlendirme olacaktır. Marmara’nın seçtiği konuların temelinde onun manik depresif hastalığının ve toplumsal yaşamda kadın olarak karşılaştığı zorlukların etkisi yadsınamaz. Nitekim 13 Ekim 1987’de, henüz 29 yaşındayken “yaşama karşı ölüm diyerek” evinin beşinci katından atlayarak yaşamına son vermesi, geride bıraktığı günlüğü ve yaşamını yansıtan şiirleri bu etkileri ortaya koyar.

Nilgün Marmara’nın şiirini daha iyi anlayabilmek için onun psiko-sosyal özelliklerine değinmemiz gerekiyor. Yaygın bir ruh sağlığı sorunu olan depresyon ve bağlı olarak intihar davranışını açıklayan birçok kuramsal yaklaşımdan birisi de Beck’in bilişsel modelidir (Beck, 1963). Bu modele göre depresyona yatkın bireylerde, kendisine, dış dünyaya ve geleceğe karşı olumsuz beklentiler vardır. Bu tutumlar ve kavramlar kişinin düşüncesinde sistematik hatalara, olumsuz yargılara ve sessiz kabullenişlere neden olur (Beck, 1979). İntihar düşüncesinin yoğunluğu ve şiddeti ise geleceğe yönelik umutsuzluk derecesi ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda toplumsal kurumlar ve erkek

egemen edebiyat dünyası Nilgün Marmara'nın depresyona yatkın kişiliğini etkileyen önemli faktörlerden olabilir. Örneğin, toplumsal ve ailevi baskılar nedeniyle kendini bir anda karşı durduğu evlilik kurumunun içinde bulmuştur. Bu evlilik nedeniyle Nilgün Marmara, Kaan Önal ile birlikte on altı aylığına Libya'ya yerleşecek ve buradaki baskı ortamı içinde hayatının en sıkıntılı dönemlerini geçirecektir. Marmara Libya'daki günlerinde yaşadığı yabancılaşmayı şu sözlerle ifade eder; "Bir tarafı Gadard şantiyesi, bir taraf Altmann gölü bu garip mekânın ortasındaki ben Nilgün." (Kırmızı Kahverengi Defter, 21).

Bununla birlikte evliliği ve eşiyle ilişkisi Marmara'yı yalnızlaştıran etmenlerden biri olarak karşımıza çıkar. Marmara'nın günlüğünde eşi ile ilgili "Kağan eteğine pis bir herif oldu, her gün barlarda sürtüyor. Soruyorum "yine hangi bardaydın bugün?" "Ambar'da" diye yanıtlıyor. (Ekipmanı kontrol ediyor ambarda) (21). Özellikle Libya'da geçirdiği günlerde eşi dahil olmak üzere paylaşımda bulunabileceği kimse yoktur yanında. *Kuşum ve Ben* adlı şiirinde bu durumun yansımalarını gözlemleyebiliriz. İlk iki dizede kuşum diye nitelendirdiği eşi ile kendisini bir aynaya sıkışmış ya da kafese kapatılmış olarak yansıtır. Dördüncü dizede ise yaşadığı ortamı nasıl algıladığını soğuk kar metaforu ile ifade eder. Altıncı dizeye gelindiğinde eşi ile arasındaki tek bağ olarak gördüğü cinsellikten bahseder. Sekiz ve dokuzuncu dizelerde ise bu bağ çözülsün geriyeye hiçbir şey kalmayacağını ifade eder. Bu şiirin birinci ve dokuzuncu satırlarındaki ayna imgesi ise göstergebilimsel açıdan oldukça önemlidir:

"... ama ayna kişiliğinden ödün vermez; kendimize aynaya bakarak bakarız. Ayna ürkünçtür; çünkü yalan söyleyemez. Görüntüye mutlak sadakat, edilginliğin en uç noktaya vardığı yerle örtüşür aynada; kişilik, bütünüyle ters yönden ele geçirilmiştir burada; kusursuz bağımlılık, kusursuz kararlılığın göstergesidir esasen" (Ergüven, 42).

Aynanın neyi göstereceği algıya bağlıdır; gelgelelim, algı gerçekten tamamen bağımsız bir kavram değildir. Marmara'nın evliliğini bu şekilde yansıtmayı ve ayna imgesini kullanması onun şair ve kadın duyarlılığının yanı sıra birtakım gerçeklere dayanır.

Salt evliliği değil mesleki yaşantısı da yalnızlık ile çevrilidir. Nilgün Marmara erkek egemen edebiyat dünyası içinde kendine bir yer edinmemiştir. Kullandığı dişil imgeler birçoğu arkadaş çevresinden olan erkek şairler tarafından yeterince anlaşılmamış, hatta kimi zaman okunmaya değer bulunmamıştı.

26 Nisan Pazar Gecesi anne baba evindeki televizyonda gördüğüm yeşil ışınla ve babamın "bu ülkede gerçek deli bile yoktur, hepsi sahtekârdır" demesiyle başladı. 25 Nisan Cumartesi gecesiyse E... derin korkusu ve suçluluğuyla bana saldırdığında aldığım derin yara, 26 Nisan Pazar günü ben tarafından düşünülür ve her şey bir bir açıklığa kavuştu. Ben bir tehdidim onlar için çünkü bir varlığım, cinsiz bir bebek rolünü bulamamış, iyi ezberleyemediğimiz bir hayvan, her yöne savrulabilir, dağılabilir bir atom... Bu atomik kuvvetten

koruyorlar, enerjisinden, çekirdek enerjiden, çünkü onlar potansiyeli ekonomik... (Marmara, 1993, s. 102).

Marmara'nın günlüğünde ifade ettiği gibi toplumsal cinsiyet rolü olan "kadınlık" daima şairliğinin önüne geçiyordu. Ondan beklenen eş olma, anne olma, kız evlat olma rollerini reddettiğinden çevresi tarafından "cinssiz bir bebek, rolünü bulamamış..." olarak nitelendirildiğini düşünüyordu. Marmara'nın Mezar adlı şiirinde bu durumun yarattığı çıkmaz açıkça görülebilir:

"tükenirdi monolog/

kaçarken içine düştüğüm kara toplum"

Nilgün Marmara, içinde süregelen çatışmanın toplumsal sorunlarla birlikte çözümsüz bir sona gittiğini ifade eder. Bu umutsuz ruh hali onu intihara sürükleyen yegâne unsurlardan biri olarak karşımıza çıkar. Ölümünden bir yıl önce yazdığı Kan Atlası (1986) şiirine "Ben babamın yuvarladığı/çıgın altında kaldım" diye başlar. Şiir boyunca toplumsal sorunların kadın- birey üzerinde yarattığı etkilerin nasıl şiddete dönüştüğünü gözlemleyebiliriz. Kadına yönelik bu sembolik şiddeti Marmara, bir yandan "boy atışta salgıları cücelmiş sezgileri" diye eleştirirken diğer yandan "Ey yüzleri bir babakuş gölgesinde çakılmış olanlar üzgün adım ileri marş!" diyerek otoriteye karşı suskun bir tutum içine girmiştir.

Sonuç

Paralel sıra dışı yaşamlara sahip olarak adlandırılan, kadın olmanın çelişkili süreçlerini benliklerinde duyarlı olarak yaşayan, Plath ve Marmara, kadınları hapseden, boğan toplumsal sırça fanustan intihar ile kurtulmaya çalışmışlardır. (Soyşekerci, 2012). Genel anlamda kişinin isteyerek yaşamına son vermesi olarak tanımlayabileceğimiz intihar olgusu, Sylvia Plath ve Nilgün Marmara'yı anlama açısından kilit bir role sahiptir. İntihar davranışı; intihar düşüncesi, intihar girişimi ve tamamlanmış intihar olmak üzere üç grupta ele alınır (Sayıl, 2000). Bu açıdan değerlendirdiğinde Marmara ve Plath varoluşu sorgulayan yaşam felsefesinin yansıması olan şiirlerinde, intihar düşüncesi üzerinde yoğunlaşır. Plath yakın çevresi tarafından intihar eğilimli bir genç kız olarak tanımlanıp, yineleyici intihar girişimlerinde bulunurken; intiharı şaşkınlık ve kuşkuyla karşılanan Marmara, daha önce intihar girişiminde bulunmamıştır.

Bununla birlikte yaşamını tamamlanmış intihar davranışı ile sonlandıran Sylvia Plath ve Nilgün Marmara arasındaki ilişkiyi incelerken öncelikle onları intihar olgusuna yakınlığının nedenleri değerlendirmek gerekir. İntihar olgusunun nedenlerini temel olarak üç başlıkta inceleyebiliriz; kültürel yapı, aile içi dinamikler (anne-kız ilişkisi), ve ruhsal tepkiler (ruhsal süreç) (Gerish, 1996, 1998, s. 737). Kültürel yapı ile ilgili nedenlere baktığımızda yaşamını ABD ve İngiltere'de geçiren Plath'te intiharın sosyal tetikleyici yönü belli bir ölçüde bulunurken; Marmara'nın intiharındaki en önemli nedenlerden biri Türkiye'nin sosyo-kültürel yapısıdır. Bununla birlikte konuyu aile içi dinamikler açısından değerlendirdiğimizde "Annem bir catechist!" diyen Marmara'da özellikle

toplumsal temelli aile baskıları dikkatimizi çekerken; Plath'ın aile ilişkisinde birden fazla travmaya rastlarız. Plath'ın *Sırça Köşk* adlı çalışmasının psikanalitik yorumlarına baktığımızda; Freud'un "ölüm itkisiyle" Lacan'ın "Odipus karmaşası" içinde bulunan ana karakterin, ölüm olgusuna arkaik bütünlüğe dönme çabası olarak yaklaştığını görmekteyiz. Plath'ın intiharında bu "ana rahmine geri dönme", acılardan kurtulmak için üretilen bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Masterson (1988), anne ile çocuk arasındaki ilişkinin taşıdığı patolojik özellikler, çocuğun bağımsız bir benlik olarak gelişmesini engellediğini, gerçek benliğin yerini yazarın "sahte benlik" olarak adlandırdığı hastalıklı bir oluşum alacağını belirtir (psikanalitik edebiyat). Plath'ın anneye karşı olan beslediği nefret-sevgi çatışmasının yanında, babasına karşı beslediği büyük hayranlık da bulunmaktadır. Babasına oldukça benzeyen eşi ile ilişkisi Plath'ın ilerleyen dönemlerdeki ailevi yaşantısında yeni sorunlara neden olmuştur. Masterson'ın üzerinde durduğu sahte benlik, özellikle ölümüne yakın eşiye karşı takındığı tavır olarak karşımıza çıkar. Plath intiharı, sahte benlikten kurtulmanın bir yolu olarak görmektedir. Nilgün Marmara da evliliğinde bir takım sorunlar yaşamaktadır. İntihar girişimlerinde risk faktörlerine baktığımızda; kadın olmak, yakın zamanda gerçek ya da sembolik anlam taşıyan kayıplar, yakın çevre ile iletişim sorunları yaşamak, başta depresyon olmak üzere bir ruhsal sorunun bulunması (Isometsa,1998 ve Tejedor, 1999) gibi nedenlere rastlarız. Marmara ve Plath'ın yaşamında bu özelliklerin yanında şair olmalarından kaynaklanan duygusal yoğunluk etmeni bulunur. Her iki şair de yaşamları boyunca manik depresif özellikler gösterir. Bununla birlikte Plath'ın intiharında ailevi travmalardan kaynaklı psikolojik etmenler baskın rol üstlenirken, Marmara'nın intiharında sosyal baskılardan ve iletişimsizlikten kaynaklı etmenler dikkat çekicidir. Marmara ve Plath'ın biyografik özelliklerinin bir yansıması olarak, eserlerindeki öz biçim ilişkisi, konu ve tema seçimleri ve imge örüntüsü arasında benzerlikler bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Alexander, P. (1991). *A Biography of Sylvia Plath*. New York: Viking Press.
- Beck A.T. (1979). *Cognitive therapy of depression A treatment Manuel*. New York: Guilford Press.
- Christodoulides, N. (2005). *Out of the Cradle Endlessly Rocking*. New York: Rodopi.
- Ergüven, M. (2007). *Sırdaş Görüntüler*. İstanbul: Agora Yayınevi.
- Gerish, B. (1998). This is not Death, it is Something Safer. *Death Studies*, 22, 735-761.
- Grant, M. J. (2006). *A Feminist Analysis of Francis Poulenc's Sonata for Oboe and Piano*. (Doktora Tezi). Ohio: The Graduate School of the University of Cincinnati.
- Isometsa E.T. (1998). Lönnqvist JK. Suicide Attempts Preceding Completed Suicide. *British Journal of Psychiatry*, 173, 531-535.

- Lant, M. (1993). The big strip tease. *Contemporary Literature*, XXXIV (4), 620-669.
- Masterson, J. (1988). *The Search for the Real Self*. New York: The Free Press.
- Marmara, N. (2007). *Sylvia Plath'in Şairliğinin İntiharı Bağlamında Analizi*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Marmara, N. (2010). *Daktiloya Çekilmiş Şiirler*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Millet, K. (1987). *Cinsel Politika*. (Çev. Seçkin Sevi). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Moran, B. (2013). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul : İletişim Yayınları.
- İnal, G. (1994). *Kırmızı Kahverengi Defter*. İstanbul: Telos Yayınları.
- Özkişi, Z. G. (2013). Müzik Disiplini Bağlamında Feminist Müzik Teorisi ve Cinsiyet Semantiği. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8 (12), 889-961.
- Plath, S. (1992). *Letters Home. Correspondence 1950-1963*. Aurelia Schober Plath (Ed.). New York: Harper Perennial, Henceforth LH.
- Sayı1. I. (2000). İntihar Davranışı, Kriz ve Krize Müdahale. *Ankara: AÜ Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları*, 6.
- Soyşekerci, H. (2012). Hayaller ve Harfler: Sylvia Plath ve Nilgün Marmara'nın Ruh Ortaklığı. *Feminist F Dergisi*, 2. Erişim tarihi: 24 Nisan 2014 <http://www.cafrande.org/?p=45150>.
- Tresca, D. Maternal Ambition and the Quiet Righteous Malice of Motherhood: An Examination of Sylvia Plath's "Medusa". *Musemedusa*. Erişim tarihi: 10 Mart 2014, http://musemedusa.com/dossier_1/tresca/.

PASTORAL CHILDREN: SYLVIA PLATH AND NILGUN MARMARA

Abstract: The philosophical, sociological and psychological developments of the 20th century regarding women have found their reverberations in literature. Turkish novelists, dramatists and poets have been in close touch with their western counterparts. This study tackles and problematizes gender and identity issues in the poems of Sylvia Plath (1932-1963) and Nilgün Marmara (1958-1987) who wrote her thesis on Sylvia Plath. The poems "Daddy" "Medusa", "Lady Lazarus" by Plath and "Mezar", "Kan Atlası", "Kuşum ve Ben" by Marmara have been sociologically and psychoanalytically grappled in this study. Marmara and Plath who do not show many discrepancies in terms of personality, also share many common similarities on the basis of identity and gender issues despite the fact they came from different geographical locations. Both poets were interested in the same themes and motifs such as blood, father, family, alienation and loss. Both Plath and Marmara's hatred –love relationship with their mothers, sense of guilt, repressed childhood memories, jealousy of their brother, death of the father, being idealized by their mothers, seeking for a soulmate, woman's image, mother-daughter in conflict and suicidal attempts justify the female aesthetic of feminist

criticism, that is why such a study is exemplary to show the gender issues and their reflections in literature.

Keywords: Feminism, Sylvia Plath, Nilgün Marmara, Identity.

MODERN TİCARİ YAŞAMDA MÜSİAD ÜYESİ GİRİŞİMCİLERİN İŞ AHLAKI: DENİZLİ ÖRNEĞİ

Anzavur DEMİRPOLAT¹
Sıtkı YILDIZ²

Öz: 1990'lı yıllara değin, Türkiye'de muhafazakar-dindar kesimler arasında herhangi bir burjuva sınıfı mevcut değildi. Aksine, 1980'li yıllara değin, esnaf ve "geleneksel tüccar"ın Türk toplumunun dini - muhafazakar kesimleri arasında, özellikle Orta Anadolu'nun geleneksel şehirlerinde temel ekonomik aktörler olduğu söylenebilir. 1990 yılından başlayarak, Türkiye'nin çevre bölgelerin de, özellikle Konya, Kayseri, Yozgat ve Gaziantep gibi şehirlerinde "Anadolu Kaplanları" ya da "Yeşil Sermaye" olarak nitelendirilen yeni bir dini burjuvazi ya da girişimci kesimi yükselmeye başladı. Sonrasında, bu gelişmelerin paralelinde, Türk ve Batılı akademisyenler arasında Türk toplumunda bu yeni yükselmeye başlayan dini burjuvazinin gelişiminde önemli olduğu düşünülen sosyo-ekonomik faktörlere yönelik yükselen bir ilgi ortaya çıktı. Daha önceki akademik çalışmaların büyük bir kısmı devlet ve büyük işadamları arasındaki ilişkinin niteliği üzerineydi. Yeni yükselen girişimcilerin dinsel kimliklerinin tersine bu işadamlarının çoğu seküler yönelimli bir işadamları derneğinin (TÜSİAD) üyesiydi. İslam, Kapitalizm ve iş ahlakı arasındaki ilişki sorunsalını tartıştıktan sonra, bu çalışma Denizli'deki muhafazakâr girişimcilerin geleneksel değerleri ile modern piyasa koşullarında gerçekleştirdikleri ekonomik aktiviteler arasındaki ilişkiyi ele almayı amaçlar. Diğer bir deyişle, bu çalışma, kendi muhafazakar değerleri ile modern ekonomik aktiviteleri arasında uyumluluğu nasıl ve hangi yollarla sağladıklarını değerlendirmeyi amaçlar. Bu saha çalışması, 2010 yılında çoğunun MÜSİAD üyesi olduğu Denizlili girişimcilere uygulanmıştır. Bu çalışmanın temel tezini şu şekilde ifade edebiliriz: muhafazakâr iş adamlarının çağdaş piyasa ekonomisinde başarılı olmalarının temel nedeni geleneksel-muhafazakâr değerleri modern rasyonel girişimcilik kültürüyle bütünleştirmeleridir.

Anahtar Sözcükler: Girişimcilik, Çalışma Ahlakı, Muhafazakâr İşadamları, İslam ve Kapitalizm.

¹ Yrd. Doç. Dr., Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. ademirpolat@gmail.com

² Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. sitkiyildiz@yahoo.com

Giriş: İslam, Kapitalizm ve İş Ahlakı

Sabri Ülgener (1991), Modern dönemlere yani, 19. yüzyıla gelinmesine rağmen Osmanlı-Türk toplumunda iktisadi ve toplumsal anlamda eksikliği duyulan en önemli şeyin “batılı” anlamda bir girişimci “ethos”unun ve zihniyetinin oluşmaması olduğunu belirtir. Ülgener, tüm çalışmalarında, Osmanlı-Türk toplumunda rasyonel bir iş ahlakının ve zihniyetinin gelişimini engelleyen sosyo-kültürel dinamikleri, tarihsel bir perspektifle ele almaya çalışır. On’a göre, bizde eksikliği duyulan şey, zenginlik ya da mala ve servete karşı duyulan isteksizlik ya da olumsuz bakış değildir. Batıdaki üretici sınıfların, yani esnaf ve küçük burjuvaziyi oluşturan kesimlerin tersine, Osmanlı-Türk toplumunda, düzenli ve disiplinli çalışmaya dayalı, kazancı ya da zenginliği normal geçim yollarından temin etmeye çalışan, tüketmekten ziyade tutumluluk üzerine temellendirilmiş bir iş ahlakı ve iktisat zihniyeti gelişmemiştir. Tam tersine, Ülgener göre, Osmanlı-Türk toplumunda, zenginlik daha çok irrasyonel yollardan elde edilmeye çalışılmış ve biriktirmekten ziyade feodal değerlere sahip üst sınıfların aşırı tüketime yönelik anlayışları (ağalık ve efendilik şuuru) üretici kesimler, yani esnaf ve tüccar başta olmak üzere diğer toplumsal gruplar arasında yer etmiştir. Şerif Mardin (1991, s. 218), Ülgener’in bu görüşünü destekler bir biçimde Osmanlı-Türk toplumunda orta-sınıfın oluşmama nedenini açıklarken “hane halkının” yani Osmanlı saray zümresinin tüketim alışkanlıklarının ve kültürünün diğer toplumsal zümreler, özellikle de memur kesimleri tarafından taklit edilmesinin en önemli faktörlerden biri olduğunu belirtir. Mardin’e göre 19. Yüzyıl Osmanlısında burjuvalaşabilecek ya da orta sınıf olabilecek tek toplumsal kesim her türlü savaş ve toplumsal olumsuzluklara rağmen düzenli olarak maaşlarını alan, Tanzimat sonrası yaratılan devlet bürokrasisi ve onun en önemli uzvu olan memur kesimleriydi. Ancak, dönemin getirdiği tüm zorluklara rağmen Devlet-i Aliyye’nin düzenli bir biçimde maaşlarını ödemediği bu toplumsal kesim, “tutumluluk” göstermek ve “iktisat yapmak” yerine saray kesimlerinde görülen aşırı tüketime dayalı yaşam tarzını kendi hane yapısında ve tüketim alışkanlıklarında sürdürme çabası içinde olmuştur.

Osmanlı-Türk toplumunda, 19. Yüzyılda bile varlığını ve izlerini sürdüren “Ortaçağlaşmış” bir dünyanın üst sınıflarının zihniyet biçiminin yansıması olan “ağalık” ve “efendilik şuuru”, esasında sadece Doğu toplumlarına has bir durum değildi. Tersine, hem Batılı Ortaçağın Feodal dünyasında hem de İslam ve diğer Doğu toplumlarında hâkim olan zihniyet biçimi, temel değer ve kıymetler düzenli çalışma, biriktirme ve bu günkü kapitalist toplumlarda görülen normal iktisadi yollardan geçimini temin etme istek ve çabasından oldukça uzaktı. Hirschman’ın belirttiği üzere Ortaçağ Batı toplumlarında hâkim olan değer ve zihniyet biçimi Ortaçağ şövalyelilik kültürünün yücelttiği ve onun bir parçası olan “şan ve onur uğruna mücadele etmek” anlayışıydı (Hirschman, 1997, s. 32). Gerçekte bu anlayış ticarete dâhil her türlü çalışma ve kazanç biçimlerine, özellikle de biriktirmeye ve tutumluluğa en uzak zihniyet biçimi ve yaşam tarzıydı. Ülgener (1991)’in vurguladığı “Ortaçağlaşma” süreciyle birlikte,

“fetalık”, yani “delikanlılık” ruhu ve zihniyeti, Osmanlı-Türk toplumunda, başta esnaf ve zanaatkârlar olmak üzere tüm üretici kesimlere sirayet etmiş ve hâkim bir değer biçimi olarak modern zamanlara değin varlığını sürdürmüştü. Bu noktada, sorulması gereken soru:

Ticaret, bankacılık ve buna benzer para kazanmaya yönelik uğraşlar; yüzyıllarca doymak bilmezlik, paragözlük ve açgözlülükle ilişkilendirilerek aşağılandıktan ve lanetlendikten sonra nasıl oldu da modern çağın bir noktasında namuslu işler durumuna geldiler? (Hirschman, 1997, s. 31).

Bu durum, yani öncesinde kınanan ve küçük görülen para kazanmaya yönelik işlerin daha sonraları sadece meşrulaşmakla kalmayıp, kişilerin yaşamlarında “düzenli çalışma ve bir kâr çabası” biçiminde hayati ve merkezi bir öneme sahip olmasını ve diğer tüm toplumsal ilişkileri önceler bir hale gelmesini Weber, Batıda yükselen “Püriten” değerlerle açıklamaya çalışmıştır (Kalberg, 2011, s. 9). Bilindiği üzere Weber, başta “Protestan Ahlakı Ve Kapitalizmin Ruhu” olmak üzere diğer tüm çalışmalarında, Batıda rasyonel bir kapitalizmin doğuşunda diğer faktörlerin yanında dini değerlerin, yani “püriten” değerlerin oynamış olduğu rolü ve katkırı göstermeye çalışır. Çünkü Weber’e göre, nihai noktada, ne “rasyonel daimi işletme” nede “rasyonel hesaplama, rasyonel teknoloji ve rasyonel hukuk,” Batı’da “rasyonel bir kapitalizmin” gelişmesi için yeter şartlar olarak görülemez. Ona göre, bu sayılan faktörlerin yanında “rasyonel ruha, genel olarak yaşamın düzenlenişinin (conduct) rasyonelleşmesine ve rasyonel bir iktisat ahlakı”na (Weber, 1961, s. 260) ihtiyaç vardır. Weber’in bu görüşünü Kalberg (2011, s. 9) *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*’na yazdığı girişte şu şekilde açıklar: “PE’de, Weber,...modern iş ahlakı ve maddi başarıya yönelimin en önemli kaynaklarından birinin...dinsel alandan kaynaklandığını, yani on altıncı ve on yedinci yüzyılda Kalvinist, Methodist, Baptist [ve diğer Protestan mezheplerin] formüle ettiği “Protestan ahlakından” kaynaklandığını ileri sürmüştür. Weber’in Protestan ahlakı ve modern iş ahlakı arasında yapışmış olduğu bu ilişkilendirme kendi döneminde ve sonrasında çokça tartışılan sosyal bilim sorunsallarından biri olmuştur.

Max Weber’in “püriten” değerler ve Batıda Kapitalizm gelişimi üzerine yapmış olduğu *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu* adlı çalışmasından sonra, Batı-dışı toplumlarda, özellikle Latin Amerika, Ortadoğu ve Doğu Asya’daki toplumların iktisadi geri kalmışlığını ve Batılı anlamda rasyonel bir “iş ahlakı”nın bu toplumlardaki girişimci kesimler arasında var olup olmadığını araştırmaya yönelik ortaya konan çalışmaların 1940 sonrası dönemde hızla artmaya başladığını görmekteyiz. Bağımlılık Kuramı ve Dünya Sistemi Yaklaşımının tersine, McClelland, Inkeless, Lipset ve Bellah gibi klasik Modernleşme kuramının üyeleri, soruna ilişkin ya da “Üçüncü Dünya problemlerinin nedenleri”ne ilişkin çözümlerinde “geleneksek kültür, kazançlı yatırımların yokluğu ve Üçüncü Dünya’da başarı motivasyonunun olmayışı gibi özelliklere işaret eden içsel açıklamada” (So, 1990, s. 108) bulunurlar. Bir başka deyişle, Gelişme yazını, geri kalmışlık ve Batılı anlamda

rasyonel bir iş ahlakının ve girişimcilik kültürünün Üçüncü Dünya ülkelerinde oluşmamasını, daha çok bu toplumların ‘içsel faktörlerine,’ yani bu toplumlara özgü kültürel değerleri ve dinsel inanç biçimlerini merkeze alarak açıklamaya çalışırlar (Harrison, 1988, s. 30). Berger (1991, s. 21)’in ifadesiyle; “...Talcott Parsons ve Neil Smelser, Fred W. Riggs, ve Everett Hagen rol beklentilerinin ve değer ve normların genel olarak girişimciliği meşrulaştırıcı sosyal iklimin oluşumundaki etkisi hakkında yazarlar”. Örneğin Bellah Tokugawa dönemi üzerine yapmış olduğu çalışmasında Japonya’daki iktisadi gelişmeleri, bu toplumda Batılı “Püriten” değerlere koşut ve paralel değerlerin var olup olmaması ile açıklamaya çalışmıştır:

Bellah, Weber’in araştırma yolunu izleyerek, Japonya örneğinde, dinsel faktörün dahlinin olup olmadığını anlamaya çalışır. Diğer bir deyişle, modern Japon endüstri toplumunun yükselişine neden olan Japon dininde protestan ahlakına bir fonsiyonel benze[lik] var mıdır? (So, 1990, s. 44).

Bellah gibi Hershlag’da Orta Doğu toplumlarının ekonomik yapıları üzerine yapmış olduğu çalışmasında, *The Economic Structure Of The Middle East*, “içselci” bir yaklaşımı benimseyerek “diğer gelişmekte olan bölgelerin çoğunda olduğu üzere, Orta Doğulu Girişimciliğin iki temel noktadan yetersiz olduğunu” belirtir. Ona göre bu iki nokta: “1) kaynaklar açısından ve risk alabilen girişimciler açısından oldukça yoksun olması ve 2) girişimcilerin kötü ünlenmiş ufuk darlığına” sahip olmalarıdır. Hershlag, Orta Doğu toplumlarında yaygın iktisadi tutumun her türlü hesaplama, analiz ve uzun dönemli planlamadan uzak olduğunu; tam tersine, girişimcilerin risk almaktan uzak kısa dönemli büyük kar sağlayan iktisadi faaliyetleri tercih ettiklerini söyler (Hershlag, 1974, s. 34).

Yukarıda örneklerini verdiğimiz Modernleşmeci yaklaşımlar, Bağımlılık Okulu ve Dünya-Sistemi Yaklaşımının tersine, Batı-dışı toplumların iktisadi anlamda geri kalmışlığını hiçbir şekilde dışsal faktörlerle ilişkilendirmeye, özellikle Batı’da 16. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlayan ve zamanla uluslararası bir nitelik kazanan Kapitalizmin bu toplumlarda oluşturduğu “bağımlılık” ve “sömürü ilişkisini” analizlerinde göz önünde bulundurmaya çalışmazlar. Ancak 1940’lı yıllardan sonra ivme kazanan ve “... toplumları anlamada, aralarındaki farklılıkları analizde, ve onların ekonomik ve politik gelişmelerinde önemli bir unsur olarak kültüre daha fazla öncelik veren” bu yaklaşım 1970’li yıllarda büyük ölçüde önemini yitirmiştir (Huntington, 2000, s. XIII). Aynı yıllarda, yani 1970’li yıllarda yükselişe geçen Bağımlılık Okulu ve Dünya Sistemi Yaklaşımları ise Modernleşme Teorilerinin tersine, başta Latin Amerika olmak üzere birçok Üçüncü Dünya ülkesinin iktisadi geri kalmışlığını ve bu toplumlarda Batılı anlamda bir kapitalist girişimci kültürünün gelişmeyişi *dışsal faktörlere* daha fazla öncelik vererek açıklamaya çalışırlar: “Tersine, klasik bağımlılık bakış açısı, Üçüncü Dünya ülkelerinin geri kalmışlığının şekillenmesinde sömürgecilik ve yeni sömürgeciliğin oynadığı rolü vurgularken dışsal bir açıklama önerir” (So, 1990, s. 108).

Weber öncesi dönemde, Ernest Renan ve Cromer gibi ilk dönem oryantalistleri, İslam dünyasının Batı karşısında başta bilim ve felsefe olmak üzere diğer tüm

sosyo-kültürel alanlardaki görece geri kalmışlığını büyük ölçüde İslam toplumlarının içsel dinamiklerini merkeze alarak açıklamaya çalıştılar. İlk dönem oryantalistlerine göre, Batı ile karşılaştırıldığında, İslam dünyasının geri kalmışlığı büyük ölçüde İslam'ın vazettiği temel değerlerle ilişkilidir; zira onlara göre, bizzat İslam'ın vazettiği temel değerler, İslam dünyasında “özgür araştırmaya” karşı ve engelleyici bir tutumun gelişimine sebebiyet vermişlerdir. Bu yüzden, tarihsel süreçte, İslam dünyasında ortaya çıkan tüm bilim ve felsefe alanındaki gelişmeler büyük ölçüde Yunan ve Pers kültürünün katkılarıyla gerçekleşmiştir (Kuran, 1997, s. 50).

İslam'la ilgili okumalarını büyük ölçüde ilk dönem Oryantalistlerin, özellikle “Carl Heinrich Becker, Julius Wallhausen, İgnaz Goldziher ve Joseph Kohler” (Schluchter, 1996, s. 111) gibi Alman Şarkiyatçıların çalışmaları üzerinden yapan Weber, İslam dünyasında batılı tarzda rasyonel bir çalışma ahlakının gelişmeyişi, İslam dinini ortaya çıkışı ve ilk dönem vazettiği değerlerle ilişkilendirilemeyeceği görüşündendir; zira, Weber İslam'ı, Eisentadt (1999, s. 282)'ın ifadesiyle, “insan davranışının rasyonalizasyonu için çok güçlü bir potansiyele sahip olan en saf monoteist ve evrenselci din” olarak görmekteydi. Ayrıca Weber (1978, s. 444), Mekke döneminde, Hz. Muhammed'in daha çok “dindar bir zengin topluluğa önderlik” etmiş olduğunu belirtir. Ancak, Weber açısından sorun daha çok Hz. Muhammed'in Medine'ye hicret etmesiyle başlar; zira bu yeni dönemde dinin yöneldiği ve çağrıda bulunduğu temel toplumsal kesimler değişmiştir: tüccarların yerini savaşçı kesimler, yani bedevi Arap kabileleri almıştır. Böylece, İslam dini ilk Mekke dönemindeki monoteistik, etik ve rasyonel özelliğini yitirerek savaşçı Arap kabilelerin ahlak ve dindarlık biçimine dönüşerek, “savaşçı ahlakı” haline gelmiştir. Ayrıca, Weber'e göre, İslam dinin monoteistik, etik ve rasyonel karakterini kaybetmesinde etkili olmuş diğer sosyo-kültürel faktörlerden biriside, Ortaçağ boyunca, İslam'ın temel taşıyıcısı haline gelmiş şehirli unsurlar, yani esnaf ve küçük burjuvaziye oluşturan kesimler arasında yer etmiş olan dindarlık biçimi, yani, büyük ölçüde Orta Doğu'nun ve Doğunun kadim öğretilerinden, özellikle Hinduizm'den etkilenmiş olan heterodoks ve öbür dünyacı özellikler taşıyan tasavvuf anlayışıdır. Weber Medine dönemi ve sonrasında, özellikle İslam Ortaçağında dinin toplumsal taşıyıcıları haline gelen kesimleri ve şehirli gruplarda yer etmiş olan dindarlık biçimini şu şekilde açıklar:

İlk döneminde İslamiyet, dünyayı-fetheden savaşçıların dini ve disipline edilmiş mücahitlerin şövalye örgütüydü. Onların tek eksiği, Haçlı Seferleri devrindeki Hristiyan benzerlerinde görülen cinsel riyazetti. Fakat İslami Orta Çağ döneminde tefekkürü ve mistik Sufilik de halktan gelen ifrat ustaları sayesinde en az bu mertebeye yükseldi. Hristiyan Tertiaryenler'inkine benzeyen ancak daha fazla evrensel hale gelmiş küçük burjuva kardeşlikleri Sufizimden neşet etti (Weber, 1946, s. 269).

Modern dönemlere değin İslam dinin temel toplumsal taşıyıcısı olmuş bu şehirli unsurların yanında, Weber, “keyfiliğin” esas olduğu politik yapının, yani patrimonyal devlet geleneğinin, İslam dünyasında rasyonel hukuku ve otonom

şehirlerin doğuşunu yanında “kapitalist ruhun” ve sermaye birikimin oluşumunu da engellediği görüşündedir. Çünkü ticaret sermayesine ve finans sermayesine sahip olan kesimler ne birikimlerini koruyacak her hangi bir güvenceye sahip oldular nede sermaye birikimlerini üretime ve endüstriyel sermayeye dönüştürebildiler. Tersine, bu kesimler ellerindeki iktisadi birikimleri zorunlu olarak iktisat dışı alanlara, özellikle vakıflara yönlendirdiler (Turner, 1974, s. 122-124).

Max Weber’in aksine, İslam’ı “Judeo-Christian” geleneğinin bir parçası olarak gören Rodinson (1978)’a göre, Weber’in ‘kapitalizmin ruhu’ olarak nitelendirdiği ‘ethos’u ve kapitalist toplumlara özgü sınıfsal yapıyı İslam’ın ilk yayılmaya başladığı dönemlerde ve sonrasında, özellikle tüccar ve üretici kesimler arasında görmek mümkündür. Rodinson, İslam Ortaçağında, Weber ve Marx’ın Kapitalizme geçişin ön koşulu olarak gördükleri sermaye biçimlerinin, yani finans ve ticaret sermayesinin hayli gelişmiş düzeyde var olduğunu belirtir. Hatta O, İslam dünyasındaki üretici kesimlerin, yani esnaf ve zanaatkarın en az batılı muadilleri kadar rasyonel bir zihniyet ve üretim anlayışına sahip olduklarını göstermeye çalışır. Ancak, İslam dünyası Batı tarzı rasyonel kapitalizmin gelişimi için her türlü uygun ekonomik şartlara sahip olmasına rağmen iki temel dışsal faktör yüzünden bu süreci tamamlayamamıştır. Bu iki dışsal faktör: Moğol istilasının beraberinde getirdiği yıkım ve 16. yüzyıldan itibaren Batıda yükselmeye başlayan kapitalizmin İslam dünyası da dahil olmak üzere diğer tüm coğrafyaları iktisadi ve politik olarak belirlemeye başlamasıdır. Böylece, İslam dünyasında var olan iktisadi potansiyel ve gelişim süreci akamete uğramıştır.

Rodinson’un Weber’e yönelttiği eleştiriler ve İslam hakkındaki açıklamaları, başta Ülgener olmak üzere birçok Batılı ve Doğulu uzmanlar tarafından bazen zımnî ve bazen de açık bir biçimde dile getirildi. Weber’in İslam üzerine tezlerini eleştirenler genellikle İslam dünyasında kapitalist yapıların ve girişimcilik kültürünün oluşmayışının ne İslam’ın vazettiği değerlerle ne de İslam’ın yayılış döneminde dinin temel taşıyıcısı olmuş kesimlerle ilişkilendirilemeyeceğini ileri sürdüler. Ülgener (1981) ve Turner (1974) gibi düşünürlere göre, Mekke döneminden itibaren İslam’ın “iktisat ahlakı”nın belirleyicisi olmuş olan temel toplumsal kesimler büyük ölçüde tüccarlardan oluşmaktaydı. Hatta Ülgener (1984, s. 121) Peygamberin Medine’deki iktisadi uygulamalarının müdahalecilikten ziyade “serbesti”lik esasına dayandığını göstermeye çalışır.

Diğer taraftan, Ülgener (1981), Fazlurrahman (1976), Goitein (1968) gibi düşünürler, İslam dünyasında Rasyonel bir kapitalizmin gelişmemesinin tarihsel nedenlerini açıklarken büyük ölçüde Weberci bir tutum sergilemişlerdir: yaygın kanaat, modern dönemlere değin, İslam dünyasında, başta esnaf ve küçük burjuvazi olmak üzere şehirli gruplar arasında batını ve heteredoks Sufi anlayışların yer etmesi, İslam’ı etik, monoteist ve rasyonel özünden uzaklaştırmıştır. Ülgener bu durumu “Ortaçağlaşma” ve “esnaflaşma” olarak nitelendirmiştir. Goitein (1968, s. 219-220)’e göre, İslam dünyasında tüccar-

ulema kesimi zenginliğe olumlu değerler atfederken genellikle toplumsal tabakanın alt kesiminde yer alan Sûfîler daha çok dünyayı reddedici ve dünya nimetlerine karşı mesafeli yani, riyazetçi bir tutum içerisinde olmuşlardır. Goitein gibi Rahman (1976, s. 10)'da, problemin İslam dünyasında tarihsel olarak oluşmuş olan ikircikli tutumdan kaynaklandığını göstermeye çalışır. Ona göre, Ortaçağa değin Müslümanların hayatlarında ne zenginlik ne de kazanç olumsuz bir değere sahipti; Ancak, İslam Ortaçağında yükselen öbür dünyacı ve zühtçü İslam anlayışı, İslam'ın özüyle bağdaşmayan bir biçimde, dünyaya ve dünyevi kazançlara karşı olumsuz bir tutum sergiledi. Rahman gibi Ülgener (1981, s. 83-84)'de, İslam tarihinde, çalışma, kazanç ve zenginliğe karşı ikircikli bir tutumun sergilendiğini, hatta bu ikircikli tutumun Sufî kesimler arasında bile görülebileceğini göstermeye çalışır. O'na göre, Melâmet ehli ve Melâmeti neşeye sahip Sufî üstatları (virtuosus) adeta İslam dünyasının ilk pürütenleridir. Ancak, geniş halk tabakalarına ve esnaf kesimlerine inildikçe durum değişir: Bu kesimlerde yer etmiş olan dindarlık biçimi ve “iktisat zihniyeti” her türlü rasyonel kazanç biçimlerine, çalışmaya ve zenginliğe mesafeli duran, hatta olumsuz bakan, kadim Hint ve Ortadoğu kültürlerinden, özellikle Neo-Platonizm'den etkilenmiş batini tasavvuf anlayışıdır. Dahası, Atlantik ekonomisinin doğuşu ve İslam dünyasında, özellikle Akdeniz havzasında yarattığı olumsuz iktisadi etkiler Osmanlı'da tüccar kesimlerinin iktisadi faaliyet alanlarının daralmasına ve böylece “esnaflaşma”sına neden olmuştur. Batıdaki sürecin tersine, bizde çalışma ve kazanca dayalı yollardan zenginleşme anlayışı ve isteği terk edilerek irrasyonel ve iktisadi olmayan yollardan servet, mal ve mülk edinme arayışları yaygınlık kazanmıştır (Ülgener, 1991, s. 24-25).

Yukarıda belirttiğimiz Rodinson'cu yaklaşımın, 90'lı yıllarda, İslam dünyasında konuya ilişkin ortaya konan akademik çalışmalarda da hakim bir söylem olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin Alatas (1991, s. 251)'a göre, Weber'in “pürüten” değerler olarak saydığı “direkt olarak Tanrı'ya karşı sorumlu olma, uğraşında samimiyet, çok çalışma, tutumluluk, gündelik yaşamda zamanın metodik bir düzenlenişi, rasyonel hesaplama” gibi değerlerin tümü İslam ahlakında güçlü bir biçimde vazedilmiştir. Dahası, Malezya'da Müslümanlar, Protestanlar gibi, iktisadi hayattaki başarılarını Tanrı'nın rızasının ve lütfunun kendi üzerlerindeki bir göstergesi olarak yorumlarlar. Benzer bir biçimde, Mutlu (1990, s. 99-104) Kuran'ın vazettiği değerlerle Protestan ahlakı arasında “bireysellik, çok çalışma, yatırım ve tasarruf ve rasyonellik” açısından tam bir benzerlik olduğunu belirtir. Malezya'daki Müslüman girişimciler örneğinden yola çıkarak İslam ve Gelişme sorununu irdeleyen Özcan (1995, s. 19)'a göre de İslam dünyasının geri kalmışlığı sorunu İslam dininin sunduğu değerlerle ilişkili değildir; tersine, sorunun kökeninde Müslümanların ‘...İslam'ı yorumlama biçim’i yatmaktadır.

1. Türkiye’de Müsiad Üyesi Yeni Girişimci Kesimlerin Yükselişi

19. Yüzyıla değin, İslam dünyasında içsel dinamikler sonucu ortaya çıkmış bir iktisadi dönüşümden ve bağımsız bir burjuva sınıfını gelişiminden

bahsedemeyiz. Başta Osmanlı olmak üzere, İslam dünyasında kapitalist yapıların ve girişimci kesimlerin ortaya çıkışı, Wallerstein’cı anlamda, büyük ölçüde bu coğrafyaların Kapitalist dünya ekonomisine eklenme süreciyle yakından alakalıdır. Ancak, Keyder (1989)’in gösterdiği üzere, bu süreçte ortaya çıkan burjuvazi ya da girişimci kesim daha çok uluslararası sermayeye aracılık eden gayrimüslim ahali arasında yükselmeye başlayan ticaret burjuvazisiydi. Cumhuriyetin hemen öncesi ve sonrasında Osmanlı-Türk toplumunda boy göstermeye başlayan yerli burjuvazi ise daha çok devlet destekli, özellikle İttihat ve Terakki Partisi kökenli devlet bürokratlarının “milli burjuvazi” yaratma politikalarının bir sonucuydu. Cumhuriyet’in Batılılaşma politikalarını ve Cumhuriyet döneminin “laiklik” anlayışını benimsemiş olan yerli burjuvazi hem değerler açısından hem de izledikleri ekonomik model bakımından daha çok Avrupa’ya, özellikle burjuvazinin devlet desteğiyle geliştiği Alman modeline daha yakındı. Buğra (1998, s. 523)’nın belirttiği üzere, Türkiye’de 1950’li yıllarda gelişmeye başlayan Türk burjuvazisi, başta ekonomik olmak üzere tüm avantajlarını ve dezavantajlarını büyük ölçüde devletin kendileriyle kurmuş olduğu enformel ilişki biçimine borçluydu. TUSİAD etrafında örgütlenmiş ve büyük ölçüde Cumhuriyetin ideolojik yönelimleriyle örtüşen bu yerli burjuvazi, zaman zaman devletin kendileriyle kurmuş olduğu bu enformel ilişki biçiminin beraberinde getirdiği sıkıntılara, özellikle devletçi müdahalelere, karşı rahatsızlıklarını dile getirmiştir. Demokrat Parti iktidarına değin, devletin ideolojik ekseninin dışında kalmış olan muhafazakâr kesimler bakıldığında, bu toplumsal kesimler arasında herhangi bir sermaye - finans, ticaret ve endüstriyel - biçimine sahip büyük sermayedarların oluşmadığını görürüz. Özal’lı yıllar ve sonrasında başta Konya, Kayseri, Antep ve Denizli gibi Orta Anadolu kentlerinde yeni bir burjuva sınıfı muhafazakar kesimler arasında yükselmeye başlayınca değin, bu kesimler arasında var olan ve Weberci anlamda Türkiye’deki dinin temel toplumsal taşıyıcısı olan toplumsal kesimler, genelde eski tabirle ‘bezirgân’ ya da ‘tacir’ olarak nitelendirebileceğimiz küçük burjuvaziydi. Bezirgân ya da tacir olarak nitelendirdiğimiz bu kimseler hem iktisadi zihniyet, hem kazanç biçimleri ve devletle olan ilişkileri açısından dezavantajlı konumdaydılar; zira hem dünya görüşü hem de iktisadi zihniyet açısından büyük ölçüde Ülger’in tasvir etmeye çalıştığı geleneksel “iktisat zihniyeti”nin modern zamanlardaki temsilcileri/taşıyıcıları durumundaydılar. Ticaret ve finans sermayesi açısından oldukça yetersiz konumda olan bu muhafazakâr ‘bezirgan’ ya da ‘tacir’ olarak nitelendiğimiz kimseler arasında, 1980’li yıllara değin, ciddi bir kapitalistleşme ya da iktisadi dönüşüm süreci yaşanmadı. Muhafazakar kesimler arasında dönüşümün esas dinamiğini eğitim oluşturdu: 60’lı yıllardan itibaren, muhafazakar kesimler arasında mühendislik eğitimi almış ve zihniyet olarak büyük ölçüde devletin ‘kalkınmacı’ ideolojisini ve politikalarını benimsemiş yeni bir eğitilmiş sınıf yükseldi.

Aralarında Necmettin Erbakan ve Turgut Özal’ında bulunduğu bu eğitilmiş yeni sınıf, Cumhuriyet elitlerinin Batıcılık anlayış ve politikalarının tersine, Türkiye’de 1980’li yıllardan sonra ivme kazanmaya başlayan ‘muhafazakâr

modernleşme'nin ilk öncüleri ve başlatıcıları oldular. Erbakan'ın 'Ağır sanayi hamlesi' söylemiyle 1990'lı yıllarda Anadolu'nun geleneksel şehirlerinde yükselmeye başlayan girişimci kesimlerin ve MÜSİAD üyelerinin sık sık dile getirdikleri 'Asya kaplanları' söylemi büyük ölçüde örtüşür. Özellikle mühendislik eğitimi almış bu yeni sınıf zaman içerisinde yetiştiği muhafazakâr-dindar kesimlerin yeni toplumsal taşıyıcıları haline gelmekle kalmadı aynı zamanda bu kesimleri başta siyaset olmak üzere diğer sosyo-ekonomik alanlara yönlendirdi.

Ancak, Türkiye'de "yeşil sermaye" ya da "Anadolu kaplanları" olarak isimlendirilen kesimlerinin gelişim süreci büyük ölçüde 1980 askeri darbesinden sonra Turgut Özal'ın başbakan olarak iktidara gelmesiyle başlar. Özal'ın liberal eğilimlerinin yanında, iktisadi alanda aşırı devletçi uygulamalardan kaynaklanan ekonomik sorunlar ister istemez bu dönemde liberal ekonomiye geçiş sürecini hızlandırmıştır. Diğer taraftan, Özal döneminde Türkiye'de, özellikle orta Anadolu şehirlerinde yaşanan önemli süreçlerden birisi de, bu dönemde Anadolu'nun farklı şehirlerinde boy göstermeye başlayan küçük ve orta ölçekli işletmelerin merkezdeki büyük ölçekli firmalardan daha dinamik ve daha desteklenebilir bir görünüm arz etmeleriydi. Buğra, Orta Anadolu kentlerinde ortaya çıkan bu yeni üretim sürecinin Türkiye'nin özgün koşullarının ya da kendi dinamiklerinin bir sonucu olarak görülemeyeceğini; zira, bu dönemde, küresel düzeyde de, "esnek üretim" yani, "büyük şirketler"ın üretimlerini kendi başlarına gerçekleştirmek yerine "üretimin farklı aşamalarını daha küçük ölçekli üretim birimlerine aktarma"ları genel bir süreç haline gelmişti. Bunun sonucunda, "büyük metropollerin yanında yerel sanayi odakları" gelişmeye başlamıştır (Buğra, 2010, s. 94-95). Özal'ın bu yeni sürece yapmış olduğu en önemli katkı; O, bir taraftan TUSİAD üyesi büyük sermayenin iktisadi girişimlerini desteklerken, diğer taraftan da, taşradaki Anadolu sermayesinin gelişiminin önünü açacak uygulamalara imza attı. Navaro-Yaşın (2002, s. 232)'e göre, Özal'ın "devletin ekonomisini, Anadolu'nun küçük şehirlerindeki dindarların şirketlerinin (özellikle onların) lehine... kullanmasındaki temel amaç... kaynakları Türk sermayesinin bu bölümüne de aktarmak, Müslüman kapitalistleri, işadamlarını ve küçük tüccarları da Batı merkezli kapitalizm ile daha sıkı bağları olan burjuva ile rekabete sokarak piyasayı canlandırmaktı." Dahası Özal, bu yeni gelişmeye başlayan muhafazakâr sermayeyi dış pazara, özellikle 1989'da SSCB'nin dağılma sürecine girmesiyle birlikte, Türk Cumhuriyetlerde oluşmaya başlayan yeni pazara yönlendirmeye çalıştı (Şen, 2001). Her ne kadar, 1990'lı yıllarda ve sonrasında, Anadolu'nun Kayseri, Konya, Karaman ve Gaziantep gibi geleneksel şehirlerinde yükselmeye başlayan bu çok ortaklı şirketler ve holdingler kuruluşlarını büyük ölçüde Avrupa'daki Türk işçilerinin sermaye birikimlerine borçlular da, gerçek gelişimlerini, öncelikle Özal'ın muhazakar girişimcilere verdiği desteğe ve O'nun öncülük ettiği liberalleşme politikalarına borçludurlar.

Ancak, göz ardı edilmemesi gereken önemli bir nokta ise, Anadolu'daki ilk sanayileşme ve girişimcilik adımları 1970'ler sonrasında Erbakan'ın öncülüğünde Konya'da TÛMOSAN adı altında kurulan motor fabrikasıyla gerçekleşmiştir. Buğra (1998, s. 525)'nın da gösterdiği üzere, bu ilk girişimcilik çabalarında Erbakan'ın çok büyük katkısı olmuştur; zira 1969 seçimlerinde Konya'dan bağımsız aday seçilen Erbakan, desteğini aldığı muhafazakâr kesimleri siyasetin yanında endüstriyel yatırımlara ve iktisadi faaliyetlere teşvik etmiştir. Esasında Erbakan ve etrafındaki bu yeni eğitimli "orta sınıf"ın içinde yer aldıkları muhafazakâr kesimleri farklı sosyo-ekonomik alanlara mobilize etmeleri tesadüfî değildir. Zira başta Erbakan olmak üzere bu yeni eğitimli "orta sınıf"ın en bariz özelliği, yukarıda da belirttiğimiz üzere, muhafazakâr görüşlerinin yanında almış oldukları mühendislik eğitimini sonucunda hem "mühendislik ideolojisi"ne hem de "ulusal kalkınmacılık" söylemine sahip olmalarıdır. İlerleyen süreçte, İslam ve "ulusal kalkınmacılık" arasında kurulan bu sentez, sadece bu yeni yükselen orta-sınıf mensupları arasında değil diğer muhafazakar eğilimli toplumsal kesimler ve sınıflar arasında da yer etmeye ve karşılık bulmaya başladı (Özcan ve Çokgezen, 2003, s. 2070). Denilebilir ki, bu yeni muhafazakâr "orta sınıf"ın zaman zaman dile getirdiği ve kendilerini TÛSİAD üyesi sermaye kesimlerinden farklılaştırmaya çalıştıkları söylemlerinin arka planında bu sentez yer almaktadır.

İdeolojik söylem açısından bakıldığında, Buğra (1998, s. 527)'nin da belirttiği üzere, TÛSİAD üyeleri daha çok Avrupa merkezli ve daha batıcı bir zihniyet ve tutumu benimsemişken, MÛSİAD üyesi dini sermaye kendilerinin izlemiş oldukları girişimcilik modelinin "Asya Kaplanları" tarafından uygulanan modele benzer bir model olduğunu sık sık dile getirmişlerdir. Yankaya (2014, s. 18)'ya göre MÛSİAD'ın en önemli fonksiyonlarından birisi bu yeni Müslüman girişimcileri "İslami bir iş ahlakı anlayışı etrafında" örgütlendirebilmesi ve bu sayede Müslüman işadamlarının, söylemsel düzeyde, kendilerini diğer seküler sermaye kesimlerinden, özellikle TÛSİAD üyesi iş adamlarından, ayırtılabilecekleri bir simgesel araca sahip olmalarıdır. MÛSİAD'ın kendisinin ve üyelerinin sık sıkı dile getirdikleri "İslami iş ahlakı" ya da izledikleri girişimcilik modeli "Homo İslamicus" olarak nitelendirilir. "Homo İslamicus" modelinin, hem Batı kapitalizminin ortaya koyduğu anlayış ve uygulamalardan hem de geleneksel "esnaf İslamı" anlayışının sergilediği değer ve anlayışlardan farklı olduğunu ve şayet bu modele hayatiyet kazandırabildiklerinde hem Türkiye'nin ekonomik olarak kalkınmasının sağlanacağını hem de Müslüman girişimcilerin iktisadi hayatta başarılı olabileceğini belirtirler. Bir dönem MÛSİAD'ın danışmanlığını yapmış olan Özel'in yazılarına ve MÛSİAD üyesi girişimcilerin söylemlerine bakıldığında, geleneksel iktisadi zihniyetin ve uygulamaların büyük ölçüde yadsındığını ve yerine daha "özcü" bir tarih anlayışının ortaya konduğunu görmekteyiz; İslam tarihi daha liberal bir biçimde okunarak İslam dünyasının içinde bulunduğu her türlü – sosyo-ekonomik – açmaz ve olumsuzluğun tarihsel yapı ve zihniyet biçimlerinden kaynaklandığını belirtilerek İslam'ın vazettiği değerler ve Peygamberin ortaya koyduğu

uygulamaların ne sermaye birikimini ne de zenginleşmeyi engellemediğini belirtirler. Hatta temel söylem, Peygamberin, Medine Pazarında uyguladığı iktisadi modelin, “Serbest Piyasa ekonomisi modeli” olduğudur (Özel, 1996, s. 40-41). Yine birçok yerde, Peygamber ve yakınındaki insanların hayatı “Homo İslamicus”un temsil ettiği ahlaklı girişimcilik örnekleriyle dolu olarak sunulur. Ancak, ticaret ve zenginliğe olumlu ve insan eylemine daha çok ahlakilik boyutu çerçevesinde yaklaşan bu anlayışın sonraki dönemlerde “bir lokma bir hırka” anlayışının Müslümanlar arasında yer etmesiyle önemini yitirmiş olduğu özellikle vurgulanmaya çalışılır.

Her ne kadar MÜSİAD üyeleri ve yeni muhafazakâr girişimciler “Homo İslamicus” söylemiyle kendilerini geleneksel tasavvufi dünya görüşünü büyük ölçüde yansıtan “esnaf İslami”ndan ve Batılı girişimcilik kültüründen uzaklaştırmaya çalışsalar da konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalarda muhafazakâr kesimler arasında yükselen bu yeni burjuvazinin gelişimi geleneksel yapılarla, özellikle Ahilik kurumu ve zihniyetiyle ilişkilendirilmeye, hatta modern Ahiler olarak sunulmaya çalışıldığını görmekteyiz. Oysa, gerçekte işleyen süreç, muhafazakâr iş adamlarının geleneksel-muhafazakar değerlerinin, çağdaş piyasa ekonomisinin hakim olduğu bir ortamda, modern rasyonel girişimcilik kültürüyle bütünleşmesidir.

2. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bu araştırmanın konusu, muhafazakâr değerlere sahip iş adamları/tüccarların sahip oldukları geleneksel değerler ile modern piyasa şartlarında yürütülen ekonomik faaliyetleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu çalışma özellikle MÜSİAD etrafında örgütlenen bu kesimi anlamayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın ana amacı, özellikle 1980’lerden sonra canlanan ve “Anadolu kaplanları” olarak isimlendirilen muhafazakâr iş adamlarının ekonomik faaliyetlerini nasıl ve hangi yöntemlerle yürüttüklerini anlamak ve analiz etmektir. “İş ahlakı” (business ethics) teriminin, “çalışma ve meslek ahlakını da içerme” sinden dolayı “bir toplumda işe ve çalışmaya karşı takınılan tutum ve davranışlar”ıda kapsadığı bilinmektedir (Murat, 2008, s. 70). Dolayısıyla, bu çalışmanın diğer bir amaç ise, iş adamlarının muhafazakâr değerler ile iş faaliyetlerini nasıl ve hangi yollarla bağdaştırdıkları ve bunları uyumlu hale getirip getirmediğini incelemektir.

2.1. Araştırmanın Yöntemi ve Teknikleri

Bu araştırmanın saha çalışması, köklü bir ekonomik geleneğe sahip olan Denizli ilinde Temmuz 2010 tarihinde sosyologlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma tekniği olarak tamamı MÜSİAD üyesi iş adamı/iş işverenlerden oluşan 35 kişi ile yarı yapılandırılmış yüz yüze mülakat ve 40 kişi ile de 63 sorudan müteşekkil anket formu kullanılmıştır. Bu çalışmada daha çok anket verileri kullanılacaktır. Yorumlar yapılırken mülakat verilerinde faydalanılacaktır. Anket sorularının 55’i değerler ve yargılar üzerine, 8’i ise demografik ve ticari faaliyetler üzerinedir. Bu çalışmada tüm değerler yer almamaktadır. Örneklem seçiminde basit tesadüfi yöntem kullanılmış olup,

MÜSİAD Denizli Şube yöneticilerinin katkılarıyla katılımcılara ulaşılmıştır. Bulgular, frekans tabloları yoluyla sunulmuş olup ilgili değişkenler arasında varyans analizleri yapılmış ve yorumlanmıştır.

2.2. Araştırmanın Bulguları

2.2.1. Demografik Bilgiler ve Kimlik Algısı

Araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcılara ait demografik bilgiler ve kendilerine uygun gördükleri kimlik algıları aşağıdaki gibidir:

Tablo 1: *Katılımcıların Yaş Dağılımı*

	Sayı	Yüzde
25-29 yaş	12	30,0
30-39 yaş	8	20,0
40-49 yaş	10	25,0
50-59 yaş	7	17,5
60 yaş ve üzeri	3	7,5
Toplam	40	100,0

Katılımcıların yaş ortalaması 39,68 olup, dağılım 25 ile 71 yaş aralığındadır. Tablo 1'den de anlaşılacağı üzere araştırmaya katılanların daha çok orta yaş grubunda olduğu görülmektedir.

Tablo 2: *Katılımcıların Eğitim Düzeyi*

	Sayı	Yüzde
İlkokul	5	12,5
Ortaokul	2	5,0
Lise	15	37,5
Üniversite	15	37,5
Yüksek Lisans veya Doktora	3	7,5
Toplam	40	100,0

Tablo 2'den katılımcıların ağırlıklı olarak lise ve üniversite mezunu oldukları anlaşılmaktadır.

Katılımcıların kendilerini daha çok hangi kimlikle tanımladıklarını gösteren dağılım ise aşağıdaki sunulmuştur.

Tablo 3: Katılımcıların Kendilerine Uygun Gördükleri Kimlikler³

	Sayı	Yüzde
Müslüman	33	19,8
İnançlı	26	15,6
Muhafazakâr	21	12,6
Türk	21	12,6
Milliyetçi	18	10,8
Çağdaş	17	10,2
Demokrat	14	8,4
Cumhuriyetçi	8	4,8
Laik	6	3,6
Diğer	3	1,8
Toplam	167	100,0

Katılımcılar en yüksek oranlarda Müslüman, İnançlı, Muhafazakâr ve Türk kimliklerini en düşük oranlarda ise Laik ve Cumhuriyetçi kimliklerini kendilerine uygun kimlikler olarak görmektedir. Bilindiği üzere MÜSİAD üyesi girişimciler büyük ölçüde muhafazakâr/dini değerlere önem veren işadamlarından oluşmaktadır. Bu anlamda bu veriler şaşırtıcı değildir.

2.2.2. Ticaret Hayatına Başlama Üzerine Bulgular

Katılımcıların %60,5'i ticaretle ilgili her hangi bir eğitim almadıklarını belirtmişlerdir. Daha çok geleneksel yöntemlerden aile işletmeciliği ve usta-çırak ilişkisi ile ticareti öğrendikleri tespit edilmiş olup, başta ihracat olmak üzere diğer modern ticari yöntemleri daha sonradan ve büyük ölçüde dernek vasıtasıyla öğrendikleri tespit edilmiştir. Nitekim katılımcıların %68'i kendisinden önce ailesinde ticaretle ilgilenenlerin olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca %67 oranında bir katılımcı kitlesi de ailelerinde kendisinden başka kimselerin de halen ticari faaliyetlerde bulunduğunu belirtmiştir. Özetle, araştırma grubuna dâhil olan girişimcilerin büyük oranda aile işletmeciliği faaliyetinde bulunduğu ve ticaret yapmayı bu sayede öğrendiği anlaşılmıştır.

2.2.3. Ticari Değerler Üzerine Bulgular

Ticari değerlere ilişkin bulgular; (a) dini değerler bağlı kalmak, (b) çok çalışmak, (c) zengin olmak ve (d) din-ticaret ilişkisi olmak üzere dört alt başlık halinde sunulmuştur. Bu dört başlık altında yer alan tüm değer yargıları ile katılımcıların yaşları ve eğitim düzeyleri arasında varyans analizi yapıldığında $P=0,05$ anlamlılık düzeyinde hiç bir anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Diğer bir ifadeyle; katılımcıların hem yaşları hem de eğitim düzeylerindeki farklılıklar,

³ Birden fazla kimlik seçimi yapıldığı için toplam sayı örneklem sayısından fazladır.

aşağıda yer alan tüm değer yargılarına bakış açılarında anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır.

Tablo 4: Dini Değerlere Bağlılık

	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim yok		Katılmıyorum		Hiç Katılmıyorum	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
İbadetleri düzenli olarak yerine getirmek gerekir.	31	77,5	9	22,5						
İbadetleri cemaatle birlikte yapmak etmek gerekir.	17	42,5	17	42,5	3	7,5	3	7,5		
İşe başlarken her sabah dua etmek gerekir.	26	65,0	12	30,0	1	2,5	1	2,5		
Gündelik yaşantıda israftan uzak durulmalıdır.	26	65,0	12	30,0	1	2,5	1	2,5		
İnsan mutlaka kendi dininden biriyle evlenmeli.	17	42,5	11	27,5	4	10,0	6	15,0	2	5,0
Dini yaşamak için bir cemaat içinde bulunmak gerekir/önemlidir.	14	35,0	8	20,0	10	25,0	5	12,5	3	7,5
Önemli dini günlerde insanlar bir araya gelmelidir.	21	52,5	18	45,0	1	2,5				
Cemaat içinde olmak insanları kötü işlerden alıkoyar.	15	37,5	20	50,0	2	5,0	1	2,5	2	5,0
Yaşadığım yerin/mekânın İnançlı insanlara yakın olması önemlidir.	17	42,5	18	45,0	2	5,0	3	7,5		
İnançlı insanlarla ticari ilişkilerimde dini değerlere uygun davranırım.	12	30,0	17	42,5	3	7,5	6	15,0	2	5,0
Bir cemaat içinde bulunmak iş başarısında etkilidir.	11	27,5	8	20,0	9	22,5	8	20,0	4	10,0
Denizli’de dini değerlerin ve maneviyatın artması gerekir.	17	42,5	17	42,5	3	7,5	2	5,0	1	2,5

Katılımcıların günlük yaşamlarında dini değerlere çok önem verdiği anlaşılmaktadır. Hem bireysel ibadetlerin yapılması anlamında hem de sosyal yaşamda dinin referans kabul edilmesi gerektiği, büyük oranlarda kabul görmektedir. Mülakat sonuçlarına göre de “dini değerlerin bireyleri öbür dünyaya yönelttiği ve bu dünyadan uzaklaştırdığı” şeklindeki görüş katılımcılar tarafından çok fazla kabul edilmemiştir. Aksine dini değerlerin ekonomik yaşamda motive edici bir yönünün olduğu vurgulanmıştır.

Tablo 5: Çok Çalışmak Gerekir mi?

	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim yok		Katılmıyorum		Hiç Katılmıyorum	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Allah tembel insanları sevmez.	36	90,0	4	10						
Hiç ölmeyecekmiş gibi dünya, yarın ölecekmiş gibi ahiret için çalışmalıyız.	35	87,5	5	12,5						
Allah yolunda çok yardım yapabilmek için çok çalışmak gerekir.	20	50,0	19	47,5	1	2,5				
İnsan emeği ölçüsünde kazanır.	11	27,5	19	47,5	2	5,0	8	20,0		
Müslümanların tembel olması onların güçsüz olmasına neden olmuştur.	18	45,0	12	30,0	6	15,0	2	5,0	2	5,0
Ticaret günümüzün ne büyük cihazıdır.	11	27,5	16	40,0	8	20,0	4	10,0	1	2,5
Paranın dini imanı olmaz.	6	15,0	11	27,5	8	20,0	10	25,0	5	12,5

Çok çalışmak ve başarılı olmak gerektiği katılımcılar tarafından vurgulanmakta ve bunun dini temellerinin olduğu yargısı büyük ölçüde kabul edilmektedir. Örneğin “hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için yarın ölecekmiş gibi ahiret için çalışmalıyız” görüşüne destek vermeyen tek bir katılımcı bile bulunmamaktadır. Yine mülakat esnasında katılımcılar rızık ve çalışma arasındaki ilişkiyi açıklarken, rızıkın Allah’tan olduğuna inanmanın kesinlikle inançlı kimseleri tembelliğe sevk etmemesi gerektiğini vurgulamışlardır. İslam dünyasının Batı’ya göre gelişmemiş olmasının bir nedeni olarak da çok çalışmamak olduğunu ifade eden çok sayıda katılımcı da olmuştur.

Tablo 6: İnançlı Bir İşadamı/Girişimci Zengin Olmalı mı?

	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim yok		Katılmıyorum		Hiç Katılmıyorum	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
İnsanın öbür dünyadaki kurtuluşu için çalışmak ve zenginlik önemlidir.	12	30,0	10	25,0	1	2,5	11	27,5	6	15,0
Zenginlik insanın Ahiretini kurtarır.	6	15,0	3	7,5	2	5,0	16	40,0	13	32,5
Dini daha iyi yaşamak için zengin olmak gerekir.	6	15,0	8	20,0	5	12,5	11	27,5	10	25,0
İnançlı insan dünyada en iyi nimetlere ve imkânlarla layık olan insandır.	10	25,0	16	40,0	5	12,5	8	20,0	1	2,5
Allah verdiği nimeti kulunun üzerinde görmek ister.	18	45,0	17	42,5	4	10,0	1	2,5		
Allah ilmi isteyene zenginliği ise istediğine verir.	28	70,0	8	20,0	2	5,0	2	5,0		
İnançlı insanlar sosyo-ekonomik olarak güçlü olmalıdır.	20	50,0	13	32,5	5	12,5	2	5,0		

Zenginliğin tek başına bir amaç olmadığı ancak Müslümanların güçlü olması için gerekli bir araç olduğu görüşü hâkimdir. Dini hayatı daha iyi yaşamak için zenginlik şart değildir. Mülakat sonuçlarına göre de “insanların dini bir hayat yaşamaları için zenginliğin önemli olduğu” görüşü büyük oranda kabul görmemektedir. Ancak, “inançlı bir kimse zengin olmak için çaba sarf etmeli mi?” şeklindeki soruya katılımcıların çoğunluğu olumlu cevap vermiştir. Katılımcılara göre, inançlı bir kimsenin zengin olması öncelikle ailesine ve sonrada çevresine daha faydalı olması anlamına gelir. Bu sayede dine çok daha fazla hizmet etmiş olur.

Tablo 7: Din ve Ticaret İlişkisi

	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim yok		Katılmıyorum		Hiç Katılmıyorum	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Bu dünyada yapılan her şeyin öteki dünyada bir karşılığı vardır.	30	75,0	8	20,0	2	5,0				
İnsanlara iş imkânı sunmak dini bir vecibedir.	12	30,0	13	32,5	9	22,5	5	12,5	1	2,5
Dini değerler insanı ticari hayatta başarılı kılar.	14	35,0	20	50,0	4	10,0	2	5,0		
İnançlı insan işinde başarılı olan insandır.	13	32,5	12	30,0	7	17,5	8	20,0		
İslam dünyası İslam ahlakını benimsedikçe ekonomik olarak ta güçlenecektir.	24	60,0	12	30,0	2	5,0	2	5,0		
Ticaret yapılan kişilerin dini değere sahip olması önemlidir.	9	22,5	16	40,0	5	12,5	9	22,5	1	2,5
İnançlı girişimcilere iş kurmada yardımcı olmak gerekir.	18	45,0	16	40,0	2	5,0	3	7,5	1	2,5
Ticaret yaptığım insanların inançlı olması önemlidir.	9	22,5	13	32,5	8	20,0	10	25,0		
İnançlı insan borcuna sadık olur.	22	55,0	12	30,0	2	5,0	3	7,5	1	2,5
İnançlı bir tüccar finans işlemlerini katılım bankacılığı yoluyla yerine getirmelidir.	12	30,0	7	17,5	10	25,0	6	15,0	5	12,5
Dinin yasakladığı (haram kıldığı) alanlarda iş yapılmaz	30	75,0	7	17,5	3	7,5				
Dinimden önce ben bir tüccarım/ girişimciyim.	1	2,5	3	7,5	7	17,5	7	17,5	22	55,0
Finansman ihtiyacını faizsiz bankacılık yoluyla karşılamak gerekir.	5	12,5	7	17,5	13	32,5	9	22,5	6	15,0
İnançlı insanlara ticari faaliyetlerde daha fazla kolaylık gösterilmelidir	10	25,0	16	40,0	6	15,0	7	17,5	1	2,5
İnançlı insanlarla ticari ilişkilerimde dini	12	30,0	17	42,5	3	7,5	6	15,0	2	5,0

değerlere uygun davranırım.										
İnançlı olmayan insanlarla ticaret yaparken dini değerlere ve ölçülere dikkat edilmese de olur.			2	5,0	5	12,5	19	47,5	14	35,0
Müslüman diğer Müslümandan faiz almamalıdır.	25	62,5	8	20,0	4	10,0	2	5,0	1	2,5
İnançlı olmayanlarla olan ticari ilişkilerde piyasanın kuralları geçerlidir.	7	17,5	4	10,0	8	20,0	17	42,5	4	10,0
İşletmemde istihdam ettiğim kişinin inançlı olmasını tercih ederim	13	32,5	18	45,0	3	7,5	6	15,0		
Müslümanların ekonomik geri kalmışlığının önemli bir nedeni de “bir lokma bir hırka” anlayışıdır..	11	27,5	10	25,0	10	25,0	7	17,5	2	5,0

Genel olarak katılımcılar dini değerler ile iktisadi başarı arasında dolaylı veya dolaysız olarak herhangi bir zıtlık görmemektedirler. İnançlı işadamlarının İslam ahlakına bağlılığının çok önemli olduğu ve ancak bu ahlak sayesinde daha da başarılı olunacağına inanılmaktadır. Örneğin “bir lokma bir hırka” anlayışının yanlış uygulandığı ve bu anlayışın Müslümanları ekonomik olarak geri bıraktığı görüşü katılımcıların çoğu tarafından ifade edilmiştir. Banka faizi ve kredisi konusunda katılımcıların büyük bir çekincelerinin olduğu gözlenmiştir. Finansal işlemlerin faizsiz bankacılık yapan katılım bankaları yoluyla yapılması tercih edilen bir sistem olarak görülmektedir.

Mülakat esnasında “ekonomik faaliyetlerinizle dini değerlerinizin çatıştığı durumlarda bunun üstesinden nasıl geliyorsunuz?” biçimindeki soruya da ekonomik faaliyetler esnasında ellerinden geldiğince dini değerleri uygulamaya çalıştıklarını ancak haksız rekabet, vade farkı, çek-senet işlemleri gibi kimi durumlarda piyasanın kurallarını istemeye istemeye uygulamak zorunda kalabildiklerini ifade etmişlerdir. Aksi halde bu piyasada var olmanın imkânsızlıkları dile getirilmiştir.

Yine mülakat sorularından “ekonomik alandaki başarınız/kazancınız hayat tarzınızda, sosyal çevrenizde ve dine bakışınızda değişiklikler oluşturdu mu” biçimindeki soruya katılımcıların çoğu önemli değişikliklerin olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların bir kısmı, kazançlarının artmasıyla daha fazla yardımda bulunduğunu ve zekât verdiğini, çevresinde daha fazla saygın hale geldiğini, çocuklarına daha iyi eğitim imkânı sunabildiğini, tatil başta olmak üzere kimi tüketim alışkanlıklarının değiştiğini, vs. belirtmiştir. Ancak ekonomik başarı sonucunda elde edilen kazanç ile dine bakışı arasında çok fazla bir ilişkinin olmadığını da ifade etmişlerdir.

Anket ve mülakat uygulamalarından elde bulguları genel olarak özetleyecek olursak; inanca sahip bir işadama/girişimci değerlerinden taviz vermeden çok çalışmalı, zenginliği bir düşman olarak değil, hizmet için bir araç görmelidir. Ancak bu sayede hem inanca sahip kesim siyasal ve sosyal olarak güçlü hale gelecektir ve hem de ülke kalkınması sağlanabilecektir.

3. Sonuç Yerine

Denizli’de katılımcıların anket sorularına vermiş oldukları cevaplardan ve derinlemesine yapmış olduğumuz mülakatlardan elde ettiğimiz sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz;

Türkiye’de 1980’li yıllara değin, muhafazakar-dindar kesimler arasında büyük çaplı bir sermayedar grubunun varlığından bahsedemiyoruz. Tersine, bu kesimlerde ticari aktivitelerle uğraşanlar genellikle lise ya da üniversite eğitimi almamış, küçük burjuvazi olarak nitelendirebileceğimiz esnaf, zanaatkar ve tüccar kesimleri. Ancak Denizli örneğinde de görüleceği üzere, 1990 sonrası dönemde dindar kesimler arasında yükselmeye başlayan muhafazakâr iş adamlarının çoğu ya lise ya da üniversite mezunu. Dahası, Denizli’de görüştüğümüz bazı girişimciler çocuklarını ya yurt içinde ya da yurt dışında, genellikle İşletme ya da ilgili oldukları sektöre yönelik alanlarda yüksek lisan ve doktora gönderdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, katılımcıları büyük bir kısmı (% 60,5) hayatlarının daha önceki dönemlerinde ticaretle ilgili herhangi bir eğitim almadıklarını, yetişmelerinin büyük ölçüde ya kendi aile işletmeleri ya da usta - çırak ilişkisi ve dernekler sayesinde gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla, bu veriler bize, Denizli’de muhafazakar kesimler arasında yerleşmiş ve süreklilik arz eden ve gittikçe rasyonelleşen bir girişimcilik kültürünün var olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, MÜSİAD gibi yapıların üyelerine ‘güven’in yanı sıra ticari alanlarda, özellikle girişimcilik kültürü ve iş ahlakı konusunda eğitim hizmeti verdiğini görmekteyiz. MÜSİAD’ın üyelerine yönelik düzenlemiş çeşitli eğitim faaliyetleri ve seminer çalışmaları, geleneksel ‘esnaf İslamı’ndan farklı bir zihniyet biçiminin, yani Homo Islamicus’un üyeleri arasında kabul görmesini ve hakim zihniyet biçimi haline gelmesini sağlıyor.

Denizli’deki girişimcilerin iş ahlakını ve iktisat zihniyetini irdelediğimizde “çok çalışma”, “tutumluluk” gibi “püriten” değerlerin ve çalışma, kazanç ve birikime yönelik her türlü olumlu tutumun var olduğunu görmekteyiz. Yapılan anketlerde ve derinlemesine mülakatlarda, Denizlili girişimciler, sahip oldukları dini değerlerin kendilerini bu dünyada çalışmaya yönelttiğini; çok çalışmanın ve yapılan işte başarılı olmanın dini bir vecibe olarak görülmesi gerektiğini; geçmişte İslam dünyasında çalışmaya ve kazanca yeterince değer verilmediği için Batı karşısında geri kaldığını; İslam’ın kendilerine sunduğu değerlerle zengin olma ve iktisadi başarı arasında bir çelişkinin olmadığını, tersine İslam ahlakına bağlı kaldıkları sürece iktisadi hayatta daha başarılı olunacağını belirtiyorlar. Ayrıca, tüm katılımcılar, zenginliğin ne bir amaç ne de ahiretteki kurtuluşun ve gerçek dindarlığın bir göstergesi olarak yorumlanamayacağı görüşünde. Katılımcıların söylemlerinin, MÜSİAD’ın yayınlarında ve üyelerinin dile getirdiği “Homo Islamicus” anlayışıyla büyük ölçüde örtüştüğü görülmekte: geleneksel anlayışta var olduğu düşünülen ‘bir lokma ve bir hırka’ anlayışı eleştirilmekte ve Müslümanların iktisadi anlamda güçlü olmalarının, özellikle çevrelerindeki yoksul insanlara yardımcı olabilmek için, bir zorunluluk olduğu vurgulanmakta.

Modern koşullarda, ekonomik faaliyetleriyle dini değerleri arasında bir çatışmanın yaşanıp yaşanmadığına yönelik sorularımızda katılımcılar, ekonomik faaliyetler esnasında ellerinden geldiğince dini değerleri bağlı kalmaya çalıştıklarını, ancak haksız rekabet, vade farkı, çek-senet işlemleri gibi kimi durumlarda piyasanın kurallarına uygulamak zorunda kalabildiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar kendileri için en sorunlu konun faiz ve vade farkı konusu olduğunu belirtmişlerdir. Bir çoğu, ticari işlemlerinde mümkün mertebe faiz işlemlerinden kaçınmaya çalıştıklarını ve bankacılık işlemlerini büyük ölçüde özel finans kurumları aracılığıyla yürüttüklerini, ancak zorunlu durumlarda diğer bankaları da kullandıklarını belirtmektedirler. Katılımcıların bir kısmı modern koşullara göre faiz konusunun din uleması tarafından yeniden enflasyon koşulları göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedirler.

Sonuç olarak bakıldığında; 1990 sonrası dindar kesimler arasında yükselmeye başlayan ve büyük ölçüde MÜSİAD çatısı altında örgütlenmiş olan bu yeni muhafazakâr iş adamlarının çağdaş piyasa ekonomisinde başarılı olmalarının temel nedeni sahip oldukları geleneksel-muhafazakâr değerleri modern rasyonel girişimcilik kültürüyle bütünleştirebilmeleridir. Özoral (2011, s. 121)'a göre bu durum, İslami firma ve işletmelerin “İslami değerleri reddetmeksizin modernlikle bütünleşmesini” temsil etmekle kalmayıp aynı zamanda “kapitalizm ve İslam arasındaki yüksek düzeydeki uygunluğa”da işaret eder. Bu yüzden, O’na göre, Türkiye’de muhafazakâr-dindar kesimler arasında yaşanan tüm bu süreçleri, özelliklede iktisadi alandaki gelişmeleri “...ahlaki olarak muhafazakâr... ekonomik olarak liberal ve aynı zamanda sosyal ve kültürel olarak aktif/yenilikçi Müslüman iş adamı modeli” ile ilişkilendirerek açıklamak mümkün gözükmektedir. Dolayısıyla, diyebiliriz ki, günümüzdeki MÜSİAD üyesi girişimcileri ekonomik aktivitelerinde ve ilişkilerinde başarılı kılan şey sahip oldukları geleneksel-muhafazakâr değerleri modern girişimcilik kültürü ile bağdaştırabilmeleridir. Ancak burada unutulmaması gereken şey, bu bağdaştırma yetenek ya da kabiliyetinin arka planında Türkiye’deki dindar-muhafazakâr kesimlerin çok uzun bir zamandır, en azından 19. yüzyılın başlarından itibaren, modernlikle, özellikle modernliğin tekno-bilimsel unsurlarıyla kurmuş oldukları “esnek” ilişkidir. 1960’lı yıllardan bu yana muhafazakâr-dindar kesimler arasında yükselen ve farklı “motto”lar şeklinde kendini ifade eden söylemler, özellikle Erbakan’ın “Ağır Sanayi Hamlesi” ve 1990’lardan itibaren başta MÜSİAD üyeleri olmak üzere tüm muhafazakâr-dindar girişimcilerin dillerine pelesenk ettikleri “Homo İslamicus” söylemi uzunca bir zamandır modernlikle kurulmuş olan “esnek” ilişkiseliliğin farklı zaman ve dönemlerde farklı tezahür ediş biçimleri olarak görülebilir. Yukarıda da söylendiği gibi, “Ağır Sanayi Hamlesi” bu tekno-bilimsel unsurların altyapısal yönüne vurgu yaparken, “Homo İslamicus” söylemi ise tekno-bilimsel yaklaşımın iktisadi yönünü yansıtır.

KAYNAKÇA

- Berger, B. (1991). The Culture of Modern Entrepreneurship. Brigitte Berger (Ed.). *The Culture of Entrepreneurship* (p.13-32). California: ICS Press.
- Buğra, A. (1998). Class, Culture and State: an Analysis of Interest Representation by Two Turkish Business association. *Int. J. Middle East Stud.* 3, 521-539.
- Buğra, A. ve Savaşkan O. (2010). Yerel Sanayi be bugünün Türkiye'sinde İş Dünyası. *Toplum ve Bilim*,(118), 92-123.
- Eisenstadt, S. N. (1999). Weber's Analysis of Islam and the Specific Pattern of Islamic Civilization. Toby E. Huff ve Wolfgang Schluchter (Ed.). *Max Weber And Islam* (p. 281-294). London: Transaction Publishers.
- Goitein, S. D. (1968). *Studies in Islamic History and Institutions*. Leiden: BRILL.
- Hershtag, Z. Y. (1975). *The Economic Structure of the Middle East*. Leiden: BRILL.
- Hirschman, A. O. (2007). *Tutkular Ve Çıkarlar*. (Çev. Barış Cezar). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kalberg, S. (2011). Introduction to The Protestant Ethic. *The Protestant Ethic And The Spirit of Capitalism* (8-63). New York.
- Keyder, Ç. (1989). *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kuran, T. (1997). Islam and Underdevelopment: An Old Puzzle Revisited. *JITE* 153, 41-71.
- Mardin, Ş. (1991). *Türk Modernleşmesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Murat, S. (2008). İş Ahlakı ve İş Uygulamaları. *İGİAD İş Ahlâki Sempozyumu Bildirileri*, (ss. 67- 80). İstanbul: İGİAD.
- Mutlu, K. (1990). Toplumların Gelişiminde Dini Değer Yağlarının Önemi. *Journal of Islamic Research*, 4 (2), 99-104.
- Navora-yaşın, Y. (2002). Metalar, İslamcılık, Laiklik. Deniz Kandiyoti ve Ayşe Saktanber (Ed.). *Kültür Fragmanları* (229-258). İstanbul: Metis Yayınları.
- Özcan B. G. ve Çokgezen M. (2003). Limits to Alternative Forms of Capitalization: The Case of Anatolian Holding Companies. *World Development* 31(12), 2061-2084.
- Özel, M. (1996). Ekonomi Modern Dünyanın Dinidir. *İzlenim*, (40).
- Özcan, Y. Z. (1995). Is Islam an Obstacle to Development? Evidence to the Contrary and Some Methodological Considerations. *Intellectual Discourse*, 3 (1), 1-22.
- Özoral, B. (2011). *Economic Engagemment Of Religious Ethics In A Global Economy: The Rise Of Islamic Capital In Central Anatolia As A New Economic Power, 1980-Present*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Montreal: McGill University.

- Rahman, F. (1976). *İslamiyet ve İktisadi adalet Meselesi*. (Çev. Y. Ziya Kazıcı). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Rodinson, M. (1978). *Islam And Capitalism*. Austin: University of Texas Press.
- So, A. Y. (1990). *Social Change and Development*. London: Sage Publications.
- Schluchter, W. (1996). *Paradoxes of Modernity*. Stanford: Stanford University Press.
- Şen, M. (2001). *Turkish Entrepreneurs In Central Asia: The Case of Kazakistan and Kyrgyzstan*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: ODTÜ.
- Turner, B. S. (1974). *Weber and Islam*. London: Routledge and Kegan Paul.
- (1984). *Capitalism and Class in the Middle East*, 76-77. New Jersey: Humanities Press.
- Ülgener, S. (1981). *Zihniyet ve Din*. İstanbul: Der Yayınları.
- (1984). *Darlık Buhranları Ve İslam İktisat Siyaseti*. İstanbul: Der Yayınları.
- (1991). *İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası*. İstanbul: Der Yayınları.
- Weber, M. (1946). *From Max Weber*. Gerth, H. and Mills, C. W. (Ed.). New York: Oxford University Press.
- (1978). *Economy And Society 1*, Guenter Roth ve Claus Wittich (Ed.), London: University of California Press.
- (2011). *The Protestant Ethic And The Spirit of Capitalism*. (Çev. Stephen Kalberg). New York: Oxford University Press.
- Yankaya, D. (2014). *Yeni İslami Burjuvazi: Türkiye Modeli*. (Çev. Melike Işık Durmaz). İstanbul: İletişim Yayınları.

THE WORK ETHICS OF THE MÜSİAD MEMBER ENTREPRENEURS IN THE MODERN ECONOMIC LIFE: THE CASE OF DENİZLİ

Abstract: Until the 1990s, there had not been any bourgeoisie class among conservative – religious members of Turkish Society. Rather, it could be claimed that until the 1980’s both the tradesman and ‘traditional merchants’ had been the essential economic actors among the conservative –religious groups of Turkish society, especially in the traditional cities of central Anatolia. From 1990 onwards, there has been a rise of a new religious bourgeoisie or entrepreneurs, named as “Anatolian Tigers” or “Islamic Capital”, in the peripheral regions of Turkey, especially in such cities as Konya, Kayseri, Yozgat, Denizli and Gaziantep. Afterwards, in line with these developments, there has been a rising concern among the Turkish and Western academicians about the socio-economic factors which were considered as crucial for the development of this newly rising religious bourgeoisie in Turkish society. Previous academic studies were mostly on the nature of the relationship between the state and the big businesses in Turkish society. In contrast to

the religious identities of the newly emerging entrepreneurs, most of them are the members of a far more secularly oriented business association, that is MÜSİAD. This study aims to evaluate the relationship between the traditional values of the conservative entrepreneurs of Denizli, and their economic activities performed in the modern market conditions after discussing the problem of the relationship between Islam, Capitalism, and work ethics. In other words, this study aims to evaluate how and through which ways these entrepreneurs harmonize their conservative values with their modern economic activities. This fieldwork was conducted in 2010 to the entrepreneurs of Denizli, most of which were the members of the MÜSİAD. The main thesis of this study is as follows: the success of the conservative entrepreneurs in Turkey, as observed in the case of Denizli, results from their ability to integrate their traditional – conservative values with the rational culture of modern entrepreneurship.

Keywords: Entrepreneurship, Work Ethics, Conservative Entrepreneurs, Islam and Capitalism.

TEKFURDAĞI SANCAĞI'NIN SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI (1890-1902)

Ümit EKİN¹
Hümmet KANAL²

Öz: 19. yüzyılın sonlarında Tekfurdağı Sancağı, konumu itibariyle stratejik bir öneme sahiptir. Sahip olduğu iskele, demiryolu ve karayolları sayesinde Balkanlar ile başkent İstanbul arasında bir köprü konumundaydı. Bu çalışmada, 1890-1902 yılları arasına ait Edirne Vilayeti Salnamelerindeki bilgiler ışığında Tekfurdağı Sancağı'nın sosyal ve ekonomik yapısı ilmi bir disiplin içerisinde analiz edilmiştir. Giriş kısmında salnamelerin tarih araştırmalarındaki önemine değinildikten sonra Tekfurdağı Sancağı isminin kaynağı, coğrafyası, incelediğimiz dönem içerisindeki sınırları, konumu, İstanbul'a ve Gelibolu'ya olan mesafesi, nüfusu, kazaları, nahiyeleri, demiryolları, camiler, kiliseler, şehirde bulunan mahalleler, dükkânlar, mağazalar, çeşmeler, fırınlar, hanlar, hamamlar, meyhaneler, gazinolar ve ambarların miktarlarından bahsedilmiştir. Makalede Tekfurdağı Sancağı'nın ekonomik yapısı kısmında, sancağın gelir ve giderleri, madenleri, tarım ve hayvancılık, liman idaresi, ticaretin yapıldığı pazarlar ve panayırlar ele alınmıştır. Konunun daha iyi anlaşılması için sancağın gelir ve giderleri Edirne vilayetindeki diğer sancaklarla birlikte tablolar halinde verilmiştir. Böylece Tekfurdağı Sancağı'nın Edirne vilayeti içerisindeki ekonomik durumu belirlenmeye çalışılmıştır. Sosyal yapıda ise sancağın idari teşkilatlanması, nüfusu, eğitim durumu irdelenmiştir. Nüfus kısmında, incelenen dönemdeki tarihler arasında Tekirdağ'da yaşayan Müslim, Rum ve Ermeni nüfus değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Müslüman ve Müslüman olmayan nüfusla ilgili ayrı ayrı tablolar ve grafikler düzenlenmiştir. Eğitim kısmında, sancaktaki İslam, Rum, Bulgar, Yahudi, Katolik, Protestan ve Ermeni okulları ele alınmıştır. Okullardaki öğrenci ve öğretmen sayıları tablolar halinde incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Salname, Edirne, Tekirdağ, Sosyal Yapı, Ekonomik Yapı, Liman.

¹ Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. uekin@sakarya.edu.tr

² Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı. hkanal51@hotmail.com

Giriş

Bir senelik olayları topluca gösteren eserler olan salnameler, Osmanlı Devleti'nde ilk olarak 1847 yılında Mustafa Reşit Paşa'nın öncülüğünde Ahmet Vefik Paşa tarafından hazırlanarak "Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye" adıyla neşredilmiştir. Devlet salnamelerinin faydalarının görülmesi üzerine vilayet salnameleri de çıkarılmaya başlanmış olup, bu anlamda ilk vilayet salnamesi 1866 yılında neşredilen Bosna Vilayeti Salnamesidir (Duman, 2000, s. 1-5). Konumuzu ilgilendiren Edirne Vilayeti Salnameleri ise 1287/1870 ile 1319/1902 yılları arasında yayımlanmış olan 28 salnameden ibarettir (Duman, 2000, s. 97-99)³.

1847-1922 tarihleri arasında yayımlanmış olan salnameler, bulunduğu dönemin idari yapısı, tarihi, kurumları, ekonomisi, ordu ve donanması, yeraltı ve yerüstü zenginlikleri, eğitimi, demografik yapısı hakkında ayrıntılı bilgiler içerdiği için son derece önemlidirler. Bu cümleden olarak, incelediğimiz dönem itibarıyla salnamelerde Tekfurdağı Sancağı ile ilgili ayrıntılı bilgiler verildiği görülmektedir.

Edirne Vilayeti Salnamelerine göre Tekirdağ, 1357 (H.759) yılında Osmanlılar tarafından fethedilmiş ve şehrin eski isimleri Rodosto, Rodosçuk ve Tekavur Dağı'dır. Zamanında burada pek çok Ermeni sakin olduğundan ve civarında tekavurları bulunduğu Tekavur Dağı denilip sonra Tekfurdağı adıyla anılmaya başlanmıştır (EVS, 1309, s. 351; EVS, 1310, s. 656). Şehrin bugünkü adını güneybatısındaki Tekirdağı (ya da Ganos Dağı) denilen dağ silsilesinden aldığı bilinmektedir. Tekirdağı adı eski Türkçede "Tekfur Dağı" şeklinde yazılmakta olup, Bizans tekfurlarına nispetle bu adı aldığı iddialar arasındadır. Evliya Çelebi'nin, burada İstanbul tekfurlarına ait birçok bağların olduğunu kaydetmesi bu görüşü kuvvetlendirmektedir (Darkot, 1979, s. 133; Kurtuluş, 2005, s. 6).

Salnamelerde İstanbul'un 127 kilometre batısında, Gelibolu'nun 97 kilometre kuzeydoğusunda yer aldığı belirtilen Tekfurdağı, Marmara Denizi sahilinde bir yarım daire teşkil eden birkaç tepe üzerinde kurulmuştu. Havası ve suyu hoş, arazisi kısmen dağlık, kısmen ovalık olan şehir, bereketli toprakları olan, eski bir surla çevrili güzel bir yerleşim yeri olarak tasvir edilmiştir (EVS, 1309, s. 351; EVS, 1319, s.1106).

1902 yılında kuzeyde Kırkkilise, doğuda Çatalca, güneyde [güneyde Marmara denizi olduğuna göre Gelibolu güneybatı olmalı] Gelibolu, batıda Edirne sancaklarıyla çevrili olan Tekfurdağı Sancağı'nın nüfusu 113.704 kişiydi. Sancak, merkez kaza, Çorlu, Malkara ve Hayrabolu kazalarıyla 12 nahiye ve 261 köyden oluşmaktaydı. Merkez kazası, kuzeyde Hayrabolu ve Çorlu kazaları

³ Bu salnamelerden Tekirdağ ile ilgili olanlardan bir kısmı Mehmet Serez tarafından yayımlanmıştır. Geniş bilgi için bkz. (Serez, 2006, 1-132).

doğuda yine Çorlu kazası ile Marmara Denizi, güneyde Marmara Denizi ile Mürefte kazası, batıda Malkara ve Hayrabolu kazalarıyla çevriliydi. Kazanın 14.011'i Müslüman, 19.302'si Rum, 8.596'sı Ermeni ve geri kalanı da Yahudi olmak üzere toplam 41.827 kişilik nüfusu bulunmaktaydı. Kaza, Ereğli, Naib, İncelik nahiyeleri ile birçok çiftlikten meydana gelmekteydi (EVS, 1319, s. 1106).

Merkez kazada Ciğalazade Rüstem Paşa, Orta, Cami-i Atik, Teygos, Şabanoglu, Salihçe, Hasan Efendi, Hoca Hürmüz adlarını taşıyan 9 cami⁴; 1 gümrük, 12 tekke, 5 Rum kilisesi, 3 Ermeni kilisesi, birer Katolik, Protestan ve Latin kilisesi, 1 havra, 1 telgrafhane, jandarma, askeri karantina daireleri, bir debboy (depo), bir idadi, bir kız rüşdiyesi, 4.114 hane, 78 çeşme, 49 han, 981 dükkân, 278 mağaza, 47 fırın, 252 arsa, 161 kira odası, 75 gazino ve meygede (meyhane), 15 ambar, 91 kahvehane, 4 hamam, 3 bağhane, 5 un fabrikası, 1 çömlekhane, 4 kiremithane, 8 yel değirmeni mevcuttu (EVS, 1317, s. 494, 495).

Sancağın sınırları içinde Çorlu ve Muratlı olmak üzere iki tren istasyonu⁵ vardı. Merkez kazadan Çorlu istasyonuna 4,5, Muratlı'ya 3,5 saatte gidilirdi. Kasabadan Muratlı istasyonuna kadar 22 kilometrelik yolun şosesi oldukça iyi inşa edilmiş olduğundan yolcu ve yük nakilleri kolayca yapılabilmekteydi (EVS, 1310, s. 656).

1. Sancaktaki İdari Yapılanma

15. asırda Çirmen, 17. asır sonlarından itibaren Gelibolu Sancağı'nda yer alan Tekfurdağı, Tanzimat döneminde Edirne vilayetine bağlı bir sancak merkezi haline geldi. İncelenen dönemde Tekfurdağı, üçüncü sınıf bir sancağın merkezi olup Çorlu, Malkara, Hayrabolu isimlerinde 3 kaza, 12 nahiye ve 261 köyden⁶ oluşmaktaydı (EVS, 1309, s. 351; EVS, 1319, s. 1106; EVS, 1317, s. 494). Salnamelerde "Nefs-i Tekfurdağı" ya da "Tekfurdağı Kasabası" olarak geçen merkez kazada 1892 yılı itibariyle 42 mahalle 5 nahiye ve 23 köy bulunmaktaydı (EVS, 1310, s. 656; EVS, 1309, s. 351). 5 nahiyeden Ereğli, İncelik, Naib nahiyelerinin müdürleri muvazzaf, Ortaca ve Işıklar nahiyelerinin müdürleri ise fahriydi. 1897 yılında Ortaca ve Işıklar nahiyelerinin ilga edilerek köy statüsüne indirildikleri tespit edilmiştir (EVS, 1314, s. 208-210; EVS, 1310, s. 656). 1900 yılında merkez kazanın köy sayısı 44'e, 1902 yılında ise 70'e ulaşmıştır (EVS, 1319, s. 1106; EVS, 1317, s.494).

1900-1902 yıllarında köy miktarındaki artışa rağmen diğer idari birimlerin mevcut sayılarını korudukları görülmektedir. Sancak merkezinde bulunan idari,

⁴ Tekirdağ camileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Tuncel,1974,s. 30-41).

⁵ 1310 salnamesinde Çorlu ve Muratlı olmak üzere 2 tren istasyonundan söz edilirken, 1319 salnamesinde bu sayı Türbedere istasyonunun eklenmesiyle 3'e çıkmıştır (EVS, 1319, s. 1124).

⁶ Köy sayısı salnamelere göre değişiklik göstermektedir. 1317 (1900) Salnamesinde sancak genelinde 221 köy geçmesine karşılık bu sayı 1319 (1902) Salnamesinde 261 olarak gösterilmiştir. 2 yıl içerisinde 40 adet köyün arttığı tespit edilmiştir (EVS, 1319, s. 1106; EVS, 1317, s. 494).

adli, iktisadi ve askeri kurumlar şunlardı: Mutasarrıfın başkanlığını yaptığı Liva İdare Meclisi, Tahrirat Kalemi, Muhasebe Kalemi, Nüfus Kalemi, Defter-i Hakani İdaresi, Vakıflar İdaresi, Orman İdaresi, Vesâit-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu, Nâfia Komisyonu, Adliye Dairesi, Ziraat Bank Şubesi, Maarif Meclisi, Muhacirin Komisyonu, Ticaret ve Sanat Odası, Ziraat Odası, Posta ve Telgraf Dairesi, Rûsûmât Dairesi, Düyûn-ı Umûmiye İdaresi, Reji İdaresi, Karantina Dairesi, Belediye Dairesi, Jandarma Dairesi, Liman İdaresi, Yabancı Devletler Konsolos Vekilleri, Cemaat-i İslamiye Meclisi, Rum Cemaati Meclisi, Ermeni Cemaati Meclisi (EVS, 1310, s. 647-652; EVS, 1312, s. 212-218; EVS, 1313, s.216-223; EVS, 1315, s. 204-211; EVS, 1316, s. 205-213 EVS, 1319, s. 817-827).

Çorlu, Hayrabolu ve Malkara kazalarında ise Kaymakamın başkanlığını yaptığı Kaza İdare Meclisi, Belediye Dairesi, Maarif Meclisi, Muhacirin Komisyonu, Ticaret, Ziraat ve Sanat Odası, Vesâit-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu, Tahsilat Komisyonu, Bidayet Mahkemesi, Ziraat Bankası Şubesi, Emlak-ı Hümayun İdaresi, Evkaf Komisyonu gibi kurumlar bulunmaktaydı (EVS, 1316, s. 216-218; EVS, 1319, s. 829-841). Ancak kurumlar bazında bazı değişiklikler göze çarpmaktadır. Çorlu ve Malkara'da Cemaat-i İslamiye Meclisi, Rum Cemaati Meclisi, Ermeni Cemaati Meclisi bulunurken Hayrabolu'da sadece Cemaat-i İslamiye Meclisi bulunmaktaydı (EVS, 1319, s. 832, 836, 841). Ayrıca Çorlu kazasındaki Musevi Cemaati Meclisi ve Redif Dairesi ile Malkara Kazasındaki Turuk ve Meâbir Komisyonu kazalar arasındaki farklılıkları gösteren kurumlardı (EVS, 1319, s. 831, 835).

1890-1902 yılları arasında Tekfurdağı Sancağı'nın idari yapılanmasına baktığımızda, Sancak İdare Meclisi'nde mutasarrıf, mutasarrıf muavini, naip, müftü, tahrirat müdürü, Rum Metropolit, Ermeni Murahhası ve azalar bulunmaktaydı. Kaza İdare Meclisi'nde ise kaymakam, naip, müftü, mal müdürü, tahrirat kâtibi ve azalar görev yapmaktaydı. Salnamelere göre 1890-1902 yılları arası sancak merkezi ve kaza yönetiminde etkin olan görevliler şöyleydi:⁷

1890/1891 yılında Mutasarrıf Mehmet Salih Bey, Müftü Tahir Efendi, Muhasebeci Osman Remzi Efendi, Tahrirat Müdürü Hacı Salih Sırrı Efendi, Metropolit Bermiyos Efendi. Çorlu kazasında Kaymakam Ahmet Nuri Bey, Naip Mehmet Hurşit Efendi, Malkara kazasında Kaymakam Salih Münir Bey, Naip İsmail Zühtü Efendi, Hayrabolu kazasında Kaymakam Celal Bey, Naip Ali Rıza Efendi (EVS, 1308, s. 230, 241, 245, 251).

1892/1893 yılında Mutasarrıf Hayri Paşa, Naip Mehmet Fuat Efendi, Müftü Tahir Efendi, Muhasebeci Osman Nuri Efendi, Tahrirat Müdürü Sırrı Efendi, Rum Metropolit Yermanos Efendi, Ermeni Murahhas Vekili Yani Efendi. Çorlu kazasında Kaymakam Ahmet Nuri Bey, Naip Mehmet Said Efendi, Malkara kazasında Kaymakam Salih Münir Bey, Naip Mehmet Feyzi Efendi,

⁷ Sancaktaki idari görevlilerin Tekirdağlı olanları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Ulu, 2013, s.1-210).

Müftü Reşit Fehmi Efendi, Hayrabolu kazasında Kaymakam Süleyman Zihni Bey, Naip Mustafa Tevfik Efendi (EVS, 1310, s.647, 675, 680, 688).

1893/1894 yılında, Mutasarrıf Hayri Paşa, Naip Hayrettin Efendi, Müftü Tahir Efendi, Muhasebeci Mahmut Hayri Bey, Tahrirat Müdürü Salih Sırrı Efendi, Rum Metropoliti Yermanos Efendi, Ermeni Murahhası Vekili Panogmiyos Efendi. Çorlu kazasında Kaymakam Ahmet Nuri Bey, Naip Rıza Efendi, Malkara kazasında Kaymakam Salih Münir Bey, Naip Ömer Ziya Efendi Müftü Mehmet Feyzi Efendi, Hayrabolu kazasında Kaymakam Saffet Bey, Naip Ahmet Tevfik Efendi (EVS, 1311, s. 210, 220, 223, 228).

1894/1895 yılında, Mutasarrıf Hayri Paşa, Naip Hayrettin Efendi, Müftü Tahir Efendi, Muhasebeci Mahmut Hayri Bey, Tahrirat Müdürü Salih Sırrı Efendi, Rum Metropoliti Yermanos Efendi, Ermeni Murahhası Vekili Panogmiyos Efendi. Çorlu kazasında Kaymakam Ahmet Nuri Bey, Naip Rıza Efendi, Malkara kazasında Kaymakam Salih Münir Bey, Naip Ömer Ziya Efendi, Müftü Mehmet Feyzi Efendi, Hayrabolu kazasında Kaymakam Hüseyin Hüsnü Bey, Naip Ahmet Tevfik Efendi (EVS, 1312, s. 212, 222, 225, 230).

1895/1896 yılında Mutasarrıf Hayri Paşa, Naip Tevfik Bey, Müftü Tahir Efendi, Muhasebeci Mahmut Hayri Bey, Muavin İspiraki Pavlidis Efendi, Tahrirat Müdürü Salih Sırrı Efendi, Rum Metropoliti Yermanos Efendi, Ermeni Murahhası Vekili Pertogmiyos Efendi. Çorlu kazasında Kaymakam Mehmet Halis Efendi, Naip Vasfi Efendi, Malkara Kazasında Salih Münir Bey, Naip Ömer Ziya Efendi, Müftü Mehmet Feyzi Efendi, Hayrabolu kazasında Kaymakam Hüseyin Hüsnü Bey, Naip Ahmet Tevfik Efendi (EVS, 1313, s. 216, 226, 229, 234).

1896/1897 yılında Mutasarrıf Rıza Bey, Naip Saffet Efendi, Müftü Tahir Efendi, Muhasebeci Hayri Bey, Tahrirat Müdürü Hacı Sırrı Efendi, Mutasarrıf Muavini İspiraki Efendi, Rum Metropoliti Efendi⁸, Ermeni Murahhası Vekili Efendi.⁹ Çorlu kazasında Kaymakam Mehmet Şakir Efendi, Naip Vasfi Efendi, Malkara kazasında Kaymakam Salih Münir Bey, Naip Ömer Ziya Efendi, Müftü Mehmet Feyzi Efendi, Naip Ömer Lütfi Efendi (EVS, 1314, s. 200, 211, 214, 219).

1897/1898 yılında Mutasarrıf Şeref Paşa, Naip Saffet Efendi, Müftü Tahir Efendi, Muhasebeci İsmail Bey, Tahrirat Müdürü Hacı Sırrı Efendi, Mutasarrıf Muavini İspiraki Efendi, Rum Metropoliti Efendi, Ermeni Murahhası Efendi. Çorlu kazasında Kaymakam Mehmet Şakir Efendi, Naip Kamil Efendi, Malkara kazasında Kaymakam Salih Münir Bey, Naip Ömer Ziya Efendi, Müftü Mehmet Feyzi Efendi, Hayrabolu kazasında Kaymakam Mehmet Hayri Bey, Naip Mehmet Vasfi Efendi (EVS, 1315, s. 204, 215, 219, 224).

⁸ Salnamede ismi belirtilmemiş.

⁹ Salnamede ismi belirtilmemiş.

1898/1899 yılında Mutasarrıf Şeref Paşa, Naip Şükrü Efendi, Müftü Tahir Efendi, Muhasebeci İsmail Bey, Tahrirat Müdürü Hacı Sırrı Efendi, Mutasarrıf Muavini İspiraki Efendi, Rum Metropoliti Efendi, Ermeni Murahhası. Çorlu kazasında Kaymakam Mehmet Şakir Efendi, Naip Kamil Efendi, Malkara kazasında Kaymakam Ahmet Cemal Bey, Naip Hacı Ömer Ziya Efendi, Hayrabolu kazasında Kaymakam Mehmet Hayri Bey, Naip Mehmet Vasfi Efendi (EVS, 1316, s. 205, 216, 219, 224).

1899/1900 yılında Mutasarrıf Şeref Paşa, Naip Şükrü Efendi, Müftü Tahir Efendi, Muavin İspiraki Efendi, Muhasebeci Nuri Efendi, Tahrirat Müdürü Hacı Sırrı Efendi, Rum Metropoliti Efendi, Ermeni Murahhası Efendi. Çorlu kazasında Kaymakam Mehmet Şakir Bey, Naip Bekir Sıdkı Efendi, Malkara kazasında Kaymakam Ahmet Cemal Bey, Naip Hacı Ömer Ziya Efendi, Hayrabolu kazasında Kaymakam Ahmet Hilmi Bey, Naip Veliyüddin Efendi (EVS, 1317, s. 215, 227, 231, 237).

1901/1902 yılında Mutasarrıf Şeref Paşa, Naip Hasan Hayrah Efendi, Muavin İspiraki Pavlidis Efendi, Muhasebeci Şakir Efendi, Tahrirat Müdürü Hacı Salih Sırrı Efendi, Rum Metropoliti Grigoryus Efendi, Ermeni Murahhası Nersis. Çorlu kazasında Kaymakam Mehmet Cemal Bey, Naip İsmail Hakkı Efendi, Müftü Halil Efendi, Malkara kazasında Kaymakam Ahmet Cemal Bey, Naip Ömer Ziya Efendi, Müftü Hacı Feyzi Efendi, Hayrabolu kazasında Kaymakam Ahmet Hami Bey, Naip Veliyüddin Efendi, Müftü Hacı Şükrü Efendi. (EVS, 1319, s. 817, 829, 833, 839).

2. Tekfurdağı Sancağı'nın Nüfusu

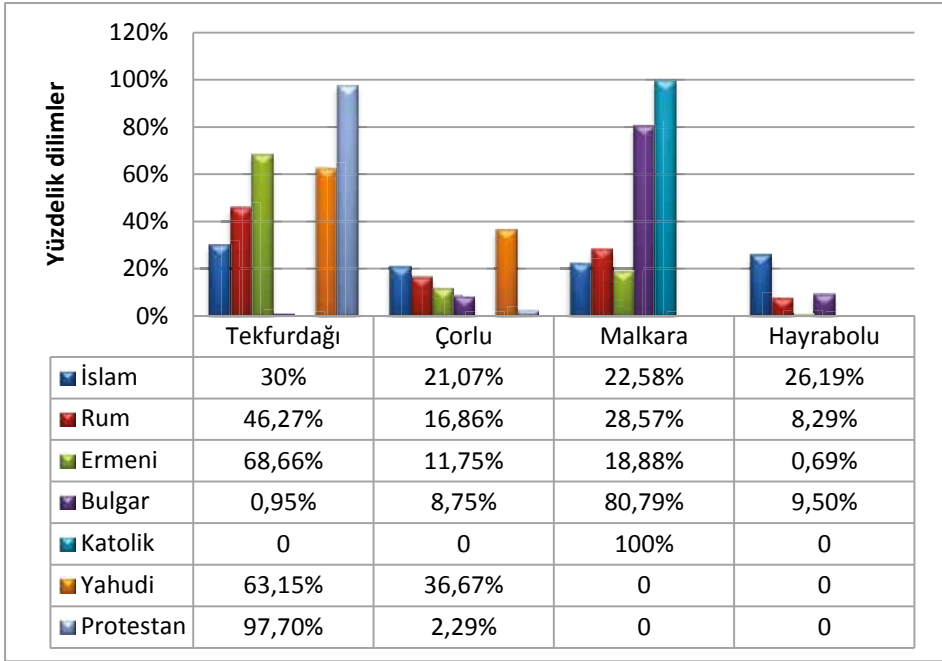
Osmanlı Devletinde ilk nüfus sayımının yapıldığı 1831 yılında Tekirdağ'ın nüfusu Çorlu, Hayrabolu ve Malkara kazalarıyla birlikte 23.423'tür (KARAL, 1997, s. 195). Bu sayı 1877'de 49.751'e yükselmiştir. Nüfusu devamlı surette artan sancakta, 1893'te 100.701, 1902'de 113.704, 1907'de 159.002 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir (EVS, 1319, s. 345; KARPAT, 2010, s. 260-262).

Salnamelerde Tekfurdağı Sancağı'nın nüfusu ayrıntılı olarak verilmektedir. 1319 salnamesine göre 1902 yılında Müslim ve gayrimüslim nüfus şöyledir;

Tablo 1: 1902 Yılında Tekfurdağı Sancağı'nın Nüfusu

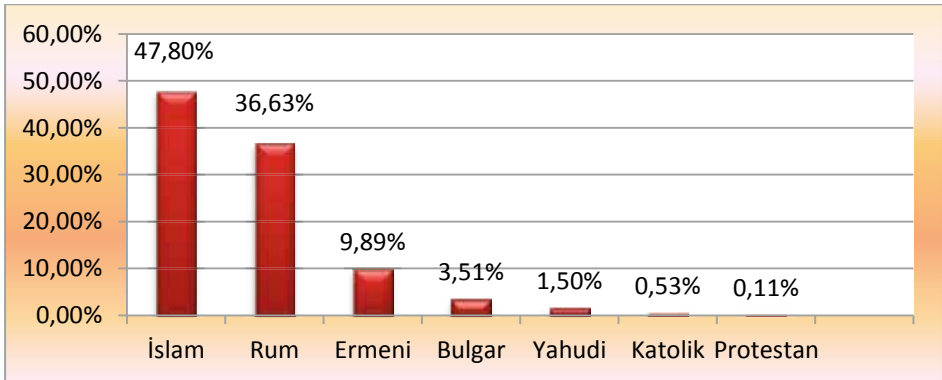
	Tekfurdağı	Çorlu	Malkara	Hayrabolu	Toplam
İslam	16.392	11.454	12.276	14.238	54.360
Rum	19.273	7.024	11.902	3.454	41.653
Ermeni	7.726	1.323	2.125	78	11.252
Bulgar	38	350	3.230	380	3.998
Katolik	-	-	603	-	603
Yahudi	1.078	626	-	-	1.707
Protestan	128	3	-	-	131
Toplam	44.635	20.780	30.136	18.150	113.704

Kaynak: EVS, 1319, s. 345.

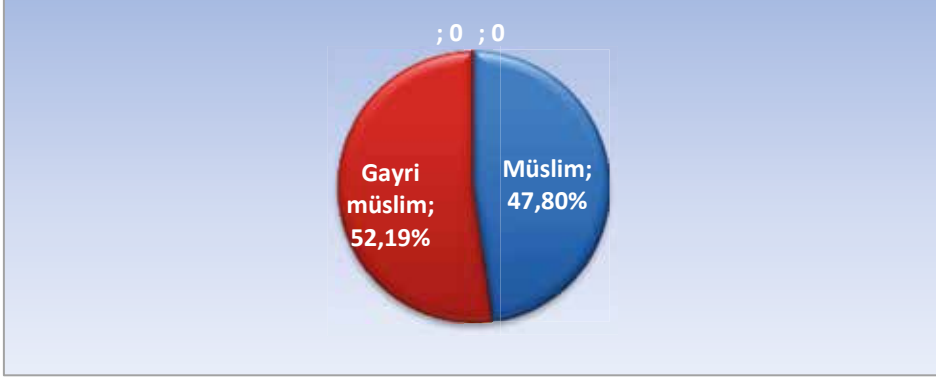
Grafik 1. Tablo 1'e Göre Kazalardaki Müslüman ve Müslüman Olmayan Nüfusun Oranları

Tablo 1 ve grafik 1'e göre İslam nüfusu tüm kazalarda birbirine yakın seviyededir. Rum ve Ermeni nüfus en fazla Tekfurdağı'nda, en az Hayrabolu kazasında bulunmaktadır. Bulgar nüfus en fazla Malkara'da, en az Tekfurdağı'ndadır. Katolik nüfusu hepsi Malkara'dadır. Yahudi ve Protestan nüfusu Tekfurdağı ve Çorlu paylaşmaktadır. Fakat iki cemaatin de büyük çoğunluğu Tekfurdağı'nda yaşamaktadır. Sancak genelindeki nüfusu birbirine oranladığımız zaman şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır;

Grafik 2. Tablo 1'e Göre Sancak Genelindeki Müslüman ve Müslüman Olmayan Nüfusun Oranları

Tekfurdağı sancağında % 47,8 ile İslam nüfusu büyük bir orana sahiptir. Bu nüfusu sırasıyla Rum, Ermeni, Bulgar, Yahudi, Katolik ve Protestan nüfus izlemektedir.

Grafik 3. Sancak Genelinde Müslüman ve Müslüman Olmayan Nüfusun Birbirine Oranları

Grafik 3'te Tekfurdağı Sancağı'ndaki nüfus, yekûn olarak değerlendirilmiş olup sancak genelinde gayrimüslim nüfus oranının Müslim nüfusa göre yüksek olduğu görülmektedir. Demografik yapıdaki bu durum doğal olarak Tekirdağ'daki kurumlara da yansımıştır. Liva İdare Meclisleri ve Kaza İdare Meclislerinde gayrimüslimlerin de görev aldığı ve sancakta gayrimüslimlere ait çok sayıda okulun bulunduğu tespit edilmiştir.

3. Tekfurdağı Sancağında Eğitim

Salnamelere göre Tekfurdağı Sancağı'nda eğitim kurumu olarak iptidai, rüşdiye, idadi ve cemaat okulları bulunmaktadır. Müslüman olmayan nüfusun fazla olduğu sancakta, devlete ait okulların yanında cemaatlara ait Rum Cemaati Mektebi, Ermeni Cemaati Haç Kilisesi Mektebi, Ermeni Surp Tekavur Kilisesi Mektepleri bulunmaktaydı. Rum Cemaati Mektebi, 250 erkek, 250 kız öğrencisi ile Tekirdağ'daki en büyük okuldu. Öğretmenlerinin tamamı gayrimüslim olan okulda, yedi bayan, beş erkek olmak üzere 12 öğretmen görev yapmaktaydı (EVS, 1316, s. 213-214). Ermeni Cemaati Haç Kilisesi Mektebi'nde 140 erkek, 60 kız öğrenci eğitim görmekteydi. 6 öğretmenin görev yaptığı okulda Osmanlıca derslerine Türk öğretmenin girdiği görülmektedir. Okulda sadece 1 bayan öğretmenin bulunması ise dikkat çekicidir. Ermeni Surp Tekavur Kilisesi Mektebi 230 erkek ve 220 kız öğrencinin eğitim gördüğü okulda, 12 öğretmen bulunuyordu. Bu öğretmenlerden beşi bayan yedisi erkekti. Osmanlıca derslerine bir Ermeni, bir de Türk öğretmen girmektedir (EVS, 1319, s. 827).

Tekfurdağı Sancağı'ndaki okulların sayısını, öğrenci ve öğretmen sayılarını tablolar halinde incelemenin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Sancaktaki devlete ait okulları iptidai, rüşdiye ve idadi olarak üçe ayırabiliriz. Burada dikkat çeken husus, yukarıda zikrettiğimiz cemaat okullarından başka gayrimüslim vatandaşlara ait iptidailerin de bulunmasıdır. Gayrimüslim vatandaşların

yaşadığı mahalle ve köylerde de açılan iptidailer, ilköğretim seviyesinde eğitim veren okullardı.

1317 ve 1319 salnamelerinde iptidailerdeki öğrenci sayıları net değilken, 1310 salnamesinde öğrenci sayısı daha net olarak belirtilmiştir. Bunların dışında kalan diğer salnamelerde¹⁰ ise eğitim ile ilgili bilgilere yer verilmemiştir.

Tablo 2: 1310 Salnamesine Göre İptidailer ve Öğrenci Sayıları

	İptidai Sayısı	Öğrenci Sayıları	
		Erkek	Kız
Müslüman	129	3358	935
Rum	46	3249	702
Ermeni	6	821	487
Protestan	2	38	34
Bulgar	5	81	-
Katolik	1	15	-
Yahudi	2	150	50
Toplam	191	7712	2208

Kaynak: EVS, 1310, s. 661.

Tabloyu incelediğimizde 1894/1895 yıllarında Tekfurdağı Sancağı'nda, demografik yapının kozmopolit olduğu ve bu durumun eğitim kurumlarına da yansıdığı görülmektedir. 129 adet Müslüman, 62 adet gayrimüslim iptidaisinin olduğu sancakta, gayrimüslimlerde en fazla iptidaiye sahip kesim Rumlardı. Kız öğrenci sayısının azımsanamayacak seviyede olduğu ve erkek öğrencilerin neredeyse 1/3'üne denk geldiği tespit edilmiştir.

1310 (1893) salnamesinde sancaktaki Müslümanlara ait iptidai sayısı 129 iken, 1319 (1902) salnamesinde bu sayı 149'a çıkmıştır (EVS, 1319, s. 825; EVS,1310, s. 661). Tekfurdağı Sancağı'nda bulunan bir diğer eğitim kurumu günümüzün ortaokulları diyebileceğimiz rüştiyelerdir.

Tablo 3: 1319 Salnamesine Göre Rüştiyeler, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları¹¹

Kazalar	Rüştiye Adedi	Öğrenci Sayıları	Öğretmen Sayıları
Tekfurdağı	1	?	?
Çorlu	1	40	2
Malkara	1	60	1
Hayrabolu	1	?	1
Toplam	4	100	4

Kaynak: EVS, 1319, s. 830-842.

Tabloya göre her kazada 1'er adet olmak üzere toplam 4 rüştiye bulunmaktadır. Tablo-1 ile Tablo-2'yi karşılaştırdığımızda sayı bakımından rüştiyelerin

¹⁰ Eğitimle ilgili bilgilerin yer almadığı salnameler şunlardır: 1308,1311, 1312, 1313, 1314, 1315, 1316, 1318 salnameleridir.

¹¹ 1319 salnamesinde Tekfurdağı ve Haryabolu'ya ait öğretmen ve öğrenci sayıları yer almadığı için bu kısımlar tabloda “?” işareti ile gösterilmiştir.

iptidailere göre oldukça az olduğu gözlenmektedir. Salnamelerde öğrenci sayıları konusunda eksiklikler göze çarptığı gibi Tekfurdağı ve Hayrabolu'daki kazalardaki rüştiyelerin sayıları da belirtilmemiştir. Salnamelerdeki verilere göre 1895 yılında 3 olan rüştiye sayısı, 1902 yılında 4'e çıkmıştır (EVS, 1319, s. 825; EVS, 1310, s. 661).

Tekfurdağı Sancağı'nda bulunan bir diğer eğitim kurumu da idadidir. Mekteb-i İdadi-i Mülki adı altında faaliyet gösteren ve günümüzün liseleri diyebileceğimiz idadilerin, sancak genelindeki sayısı 1'dir.

Tablo 4: 1319 Salnamesine Göre İdadi, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

Okul İsmi	Öğretmen Sayıları		Bir Öğretmene Düşen Öğrenci Sayısı			
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız
Mekteb-i İdadi-i Mülki	9	-	120	-	13	-

Kaynak: EVS, 1319, s. 825-826

İdadi'nin 9 öğretmeni, 120 tane öğrencisi vardı. Müdür Abdülkerim Nadir Efendi aynı zamanda Fransızca, Ma'lûmât-ı Zirâiyye ve Sıhhiye, Usûl-i defter, Cebir derslerine de giriyordu. İdadi'nin 8 öğretmeni Müslüman, 1 öğretmeni ise gayrimüslimdi. Gayrimüslim olan Dimestokli Efendi İlm-i Eşya ve Hesap dersine girmektedir (EVS, 1319, s. 825-826).

4. Sancağın Gelir-Gider Dağılımı

Tekfurdağı Sancağı'nın 1892 senesi itibariyle ekonomik durumu şöyleydi; 1.205.063 kuruş 20 para emlak ve akar, 833.339 kuruş 10 para kazanç, 1.150.037 kuruş 1 para bedel-i askeri, 1.182.160 kuruş ağnam ve 13.575 canavar vergisi, 5.305.983 kuruş aşar bedeli, 17.831 kuruş 13 para emlak-ı emiriye, 88.779 kuruş 20 para çeşitli vergiler, 59.710 kuruş 10 para orman hakkı, kereste ve pul resmi, 2.053 kuruş madenler, 234.713 kuruş 9 para emlak ve tapu harcı, 143.514 kuruş 17 para mahkeme harçları, 109.106 kuruş 37 para çeşitli hasılatlar, 50.520 kuruş 13 para maaşât tevkifâtı, 33.210 kuruş 37 para maarif-i hassa ianesi, 10.559 kuruş 36 para emanet, 18.719 kuruş 1 para geri alınan¹² olmak üzere toplam 10.458.916 kuruş 24 para idi. Bu meblağın yaklaşık % 85'ine denk gelen 8.883.525 kuruş 37 paralık kısmı tahsil olunmuş, geriye kalan 1.575.390 kuruş 27 para ise tahsil edilememiştir. 1892 yılı zarfında sancak gelirlerinden, 914.398 kuruş hazineye ve 8.103.258 kuruş ise Edirne Vilayeti'ne gönderilmiştir (EVS, 1310, s. 661).

¹² Salnamede "18.719 kuruş 1 para geri alınan" şeklinde geçen değerle ilgili açıklayıcı bilgi bulunmamaktadır. Bu değerın yapılan yanlış ödemeler mi? yoksa krediler mi? olup olmadığı hakkında herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

1319 salnamesinde Edirne Vilayeti'ne bağlı sancakların gelir-gider kalemleri verilmiş olup Tekfurdağı Sancağı'nın diğer sancaklara göre ekonomik durumunun kıyaslanması adına önemli veriler olduğu kanaatindeyiz.

Tablo 5: 1895-1896 Yılı Edirne Vilayeti 'ne Bağlı Sancakların Gelir Durumları

Gelirin Cinsi	Edirne Sancağı	Gümülcine Sancağı	Kırkkilise Sancağı	Dede-ağaç Sancağı	Gelibolu Sancağı	Tekfurdağı Sancağı	Toplam
Emlak Vergisi	2.855.740	2.270.395	1.451.502	903.924	1.141.283	1.231.051	9.853.895
Temettu Vergisi	1.862.694	1.560.787	975.522	556.406	698.118	846.883	6.500.410
Bedel-i Askeri	2.687.553	837.728	1.876.867	846.675	1.403.111	1.237.396	8.789.330
Ağnam Vergisi	2.948.585	3.871.935	1.771.507	1.376.430	833.240	969.625	11.771.322
Canavar Vergisi	73.500	3.500	79.710	20.000	22.000	15.725	224.435
Toptan İhale Olunan Aşar Bedeli	3.675.450	6.605.064	715.536	1.571.615	1.467.551	1.460.338	13.505.559
Emaneten İdare Olunan Aşar Bedeli	4.083.305	-	2.423.000	-	767.900	1.306.087	8.580.292
Emlak-ı Miri Muaccele ve İcar Hasılatı	3.000	10.500	4.248	6.200	6.600	9.360	39.958
Çeşitli Vergiler	324.528	158.355	112.562	126.204	56.360	86.146	864.155
Orman Hakkı, Kereste ve Pul Vergileri	50.000	150.754	931.075	105.552	31.200	49.000	1.317.581
Maden Gelirleri	9.449	5.671	8.700	9.000	11.650	600	45.070
Emlak ve Tapu Harçları	275.000	353.475	200.000	100.000	221.860	165.000	1.315.335
Mahkeme Harçları	358.000	208.884	232.822	130.000	76.500	150.000	1.156.206
Haslat-ı Müteferrika	265.000	185.327	129.328	60.000	94.666	123.000	857.321
Toplam	19.491.804	1.422.375	10.912.379	5.712.006	6.832.089	7.650.211	64.820.864

Kaynak: EVS, 1319, sayfa belirtilmemiş.

Tabloya göre Tekfurdağı Sancağı, 7.650.211 kuruş gelire Edirne vilayetine bağlı altı sancak içerisinde üçüncü sırada yer almakta ve vilayet gelirlerinin %

22'lik kısmını karşılamaktadır. Bu oran, sancağın vilayet içerisinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 6: 1895-1896 Yılı Edirne Vilayeti'ne Bağlı Sancakların Gider Durumları

Giderin Cinsi	Edirne Sancağı	Gümülcine Sancağı	Kırkkilise Sancağı	Dedağaç Sancağı	Gelibolu Sancağı	Tekfurdağı Sancağı	Toplam
Şer'iye	165.594	136.350	122.550	78.825	1.154	115.400	734.119
Dahiliye	1.388.908	466.520	470.816	288.520	299.260	317.540	3.231.564
Adliye	881.156	263.200	343.992	161.476	152.132	181.920	1.983.876
Maliye	543.481	276.490	265.200	157.290	185.824	172.850	1.601.135
Maaşat-ı Zatiye	433.515	3.381	23.225	22.215	253.126	253.126	870.054
Esham-ı Mütenevvia	254.520	400	2.716	5.434	9.892	12.721	285.683
Jandar- ma	3.735.498	1.455.878	1.536.863	787.828	913.379	117.599	964.545
Polis	326.198	48.784	55.700	60.486	48.784	52.628	529.580
Orman	69.300	51.000	74.400	17.400	19.200	336.600	267.900
Toplam	7.798.170	2.702.003	2.895.462	1.579.474	1.996.997	2.199.350	19.171.457

Kaynak: EVS, 1319, sayfa belirtilmemiş.

Tabloya göre gider bakımından Tekfurdağı Sancağı dördüncü sırada bulunmaktadır. Tablo 1 ve tablo 2'deki gelir gider dengesine baktığımız zaman 7.650.211 kuruş geliri, 2.199.350 gideri bulunan sancağın genel bütçeye katkısı 5.450.861 kuruştur.

5. Tarım ve Hayvancılık

1310 ve 1317 salnameleri tarım ve hayvancılık hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Merkez kazanın arazisi oldukça verimli olup halkın geneli ziraatla meşguldü. Sancak genelinde birinci derecede buğday, kızılca arpa, susam, yulaf, çavdar, mısır, kuşyemi, burçak, nohut, fasulye, keten, mercimek, pamuk¹³, kara tohum ve üzüm tarımı yapılmaktaydı. Hayrabolu kazasında buğday cinsi ak, sarı ve karabaşak isimleriyle üç çeşit olup verimi oldukça yüksekti (EVS, 1310, s. 664). Bunlardan başka Tekfurdağı ve civarındaki otuz köyde tütün ekilmekte ise de buranın tütünlerinin kalitesi düşüktü. Tüccar rağbet etmediği için reji idaresi tarafından satın alınarak başkente gönderilmekteydi (EVS, 1309, s. 354).

¹³ Mikes Kelemen'in verdiği bilgilere göre 18. Yüzyılın başında da Tekirdağ'da yaygın olarak pamuk tarımı yapılmaktaydı bkz. (Kelemen, 2006, s. 52, 92, 93)

Tekfurdağı Kasabası civarında bir hayli bağ ve bahçe mevcut olup gayet lezzetli her çeşit üzüm hâsıl olur¹⁴ ve üzümün bol olduğu senelerde Tekfurdağı Limanı'ndan İstanbul ve diğer Osmanlı şehirlerine 400.000 kilogram kadar üzüm sevk ve ihraç olunurdu (EVS, 1317, s. 495). Ayrıca buranın üzümlerinden üretilen şaraplar da meşhurdur. Sancak dâhilinde Naib nahiyesi, Kumbağı köyü başlıca şarap üretim merkezleriydi.¹⁵ Naib nahiyesinde senede 7.000 metre, Kumbağı köyünde ise senede 30.000 metre şarap üretimi yapılırdı (EVS, 1309, s. 357). Merkezi idarenin teşvikiyle birkaç seneden beri ipek böcekçiliği halk arasında yayılmaya başlamış ve birçok dutluklar tesis edilmiştir (EVS, 1317, s. 495). Ayrıca Benados köyünde Tekirdağ'ın en meşhur karpuzları üretilirdi (EVS, 1309, s. 358).

Salnamelerde Tekfurdağı ve Malkara kasabalarına ait zahire miktarına dair bir malumat yoktur. Ancak Hayrabolu ve Çorlu ile ilgili bilgiler mevcuttur. Hayrabolu, Çorlu ve İncecik kasabalarında 1893 senesi zarfında 378.500 kile buğday, 128.000 kıyye¹⁶ kızılca, 122.000 kıyye arpa, 153.500 kıyye yulaf, 10.675 kıyye çavdar, 30.025 kıyye kablucu, 5.000 kıyye darı, 8.675 kıyye kuş yemi, 45.100 kıyye mısır, 7.500 kıyye burçak, 1.500 kıyye keten, 200 kıyye susam, 5.000 kıyye nohut, 5.000 kıyye mercimek, 2.000 kıyye fasulye, 2.000 kıyye de bakla üretilmiştir. Ereğli nahiyesinde ise 1.600.000 kuruş kıymetinde buğday, 180.000 kuruş kıymetinde kızılca, 225.000 kuruş kıymetinde arpa, 955.000 kuruş kıymetinde yulaf, 500.000 kuruş kıymetinde kablucu, 500.000 kuruş kıymetinde bostan ve 360.000 kuruş kıymetinde saman üretimi gerçekleşmiştir (EVS, 1310, s. 668).

Hayvanlarla ilgili verilen bilgiler salnamelere göre değişiklik arz etmektedir. 1892 yılında Sancak genelinde hayvan miktarları şöyleydi: Tekfurdağı Sancağı'nda 167.999 koyun, 45.058 keçi, 13.631 öküz, 2.347 manda, 3.422 dana, 2.812 beygir, 160 manda boğası, 301 sığır boğası, 4.000 manda ineği, 8.670 karasığır ineği, 2.050 malak, 43 deve, 1.180 eşek, 2.410 canavar (domuz) olduğu tespit edilmiştir (EVS, 1310, s. 668). 1900 yılında ise bu sayı, 2.400 öküz, 500 koşu mandası, 2.000 dişi manda, 2.500 eşek, 200 manda boğası, 300 karasığır boğası, 2.000 beygir, 4.000 karasığırdan ibaretti (EVS, 1317, s. 495).

6. Fabrikalar ve İmalathaneler

Tekfurdağı Kasabası'nda Benados Caddesi ve Kurnalı mevkiinde iki adet buharlı un fabrikası vardı. Bunlardan birisi 16, diğeri 8,5 beygir kuvvetindeydi ve her yıl ilkinde 641.025, diğesinde 384.515 kıyye zahire öğütülürdü (EVS, 1309, s. 355; EVS, 1310, s. 668). Selcik köyünde vapur kömürüyle çalışan 12 beygir kuvvetinde bir un fabrikası olup buradan yıllık 2.000 kile zahire

¹⁴ Tekirdağ'da bağcılığın yaygın olduğuna dair yine bkz. (Kelemen, 2006, s. 52.)

¹⁵ Bu iki köyün, merkez kazanın meşhur 7 Rum köyünden (Banados, Cedid, Naib, Çanakçı, Kumbağı, Işıklar ve Köseilyas (Örneğin bkz. BOA, NFS. d, nr. 3995, s. 1-82; BOA, NFS. d, nr. 4001, s. 1-112; BOA, NFS. d, nr. 4014, s. 1-33) ikisini teşkil etmiş olmasının da buralarda şarap üretiminin yaygın olmasına etki ettiği düşünülebilir.

¹⁶ 1 kıyye = 1.283 gram

öğütülürdü. Malkara'da on iki ve altı beygir kuvvetinde iki un fabrikası vardı. Bunlardan biri 360.000 ve diğeri 180.000 kuruş kıymetinde zahire öğütürdü. Hayrabolu kasabasında 9 ve Mir Yakup köyünde 7 beygir kuvvetinde iki un fabrikasından senede 75.000 kile zahire öğütülürdü (EVS, 1310, s. 668). Çorlu Kasabası'nda üç¹⁷ ve Germiyan köyünde bir olmak üzere toplam dört adet tuğla ve kiremit ocağında senede 98.000 tuğla ve 300.000 adet kiremit imal edilirdi (EVS, 1309, s. 362-363).

Merkez kazada iki adet kıl dokuma tezgâhı olup yün ve pamuk ipliğinden çeşitli tekstil dokuması yapılırdı (EVS, 1310, s. 668). Bazı Hristiyan köylerinde¹⁸ ise çeşitli elbiseler, küpe, kuşak ve keçe dokuma tezgâhları bulunuyordu (EVS, 1310, s. 664).

Tekfurdağı'nda Mera, Kurnalı ve Karabayır mevkilerinde bulunan üç tane tuğla ve kiremit ocağında yılda 62.000 adet tuğla ve kiremit (EVS, 1309, s. 355), Koz köyündeki kiremithanelerde senede ikişer yüz bin, Karabayır'daki kiremithanede ise 20.000 kiremit imal edilirdi. Bunlardan başka Hayrabolu kasabasında dört adet çömlekhane ile Evri ve Kırcaakör ve Arzulu çiftliğinde üretim durum ve miktarları hakkında bilgi sahibi olamadığımız birer kiremithane daha bulunmaktaydı (EVS, 1310, s. 669).

7. Madenler

Tekfurdağı Sancağı madenler açısından zengin bir bölge değildi. Malkara ve Hayrabolu kazalarının bazı köylerinde başta kömür yatakları olmak üzere bakır, demir, kurşun rezervleri bulunmaktaydı. Malkara kazası Ortadere mevkiinde ve Hayrabolu'nun Yazıcı mezarası ile Turabcı köyünün bazı yerlerinde, İncecik ve Ferhedanlı köylerinde kömür madeni var ise de yalnız Ortadere'den kömür çıkarılmaktaydı (EVS, 1310, s. 670). Yine Hayrabolu'nun Kabahöyük, Kesrice, Umurcu, Turabcı köyleri civarında bakır, demir, kurşun, zımpara, kömür madenleri olmakla birlikte buralardaki maden rezervleri yeterince işletilmemekteydi. Bunlardan başka Malkara kasabası Ballı köyü civarında (EVS, 1310, s. 670) ve Hayrabolu kasabasına bir saat mesafede Çamurluk mevkiinde maden suyu kaynağı bulunmaktaydı (EVS, 1319, s. 1120).

8. Panayırlar ve Pazarlar

Pazarlar ve panayırlar ticaretin yoğunlukla yapıldığı mekânlardı. Tekirdağ'da Cuma ve Pazartesi günleri olmak üzere haftada iki defa Kömür Pazarı denilen yerde hayvan pazarı kurulur ve her çeşit hayvan satışı yapılırdı. Yine adı geçen günlerde Eski Cami yakınlarında kurulan sergi tezgâhlarında kasabada üretilen her türlü meyve ve civarda dokunan bezler satılırdı. İncecik kasabasında da Çarşamba günleri pazar kurulurdu. Malkara kazasına yarım saat mesafedeki Kalviye köyünde Ağustos'un 23. Günü, Hayrabolu'da Mart ayının sonlarında

¹⁷ Salnamelerde bazı bilgiler birbiriyile örtüşmeyebiliyor. Örneğin 1310 Salnamesi'nde "Çorlu'da altı beygir kuvvetinde bir un fabrikası vardı" derken 1309 Salnamesi'nde bu bilgi üç olarak gösterilmiştir (EVS, 1310, s. 668; EVS, 1309, s. 362).

¹⁸ Salnamelerde bu köylerin ismi zikredilmemiştir.

bir hafta ve Türbedere'de¹⁹ Ağustos'un 23'ünde üç gün süren panayırlar kurulur ve hayli alışveriş yapılırdı (EVS, 1319, s. 1113; EVS, 1310, s. 670-671). Hayrabolu kazasında ise mesire alanları bulunmaktaydı. İlkbahar mevsiminde Hayrabolu deresi boyunca Cuma ve Pazar günleri mesireler yapılırdı. Bağ bozumuna yakın Karaburçak Köyü civarında Kabakkök mesiresi başlar ve 3 hafta devam ederdi. Kasaba ve köylerden birçok kimse toplanır, geceleri bile burada kalıp eğlenirlerdi (EVS, 1310, s. 696).

1901/1902 yılı itibariyle Edirne vilayeti sınırları içerisinde Nisan- Eylül ayları arasında 34 panayır kurulmaktaydı:

Tablo 7: 1901/1902 Yıllarında Edirne Vilayeti Genelinde Kurulan Panayırlar

Sayı	Panayırın İsmi	Tarihi	Süresi	Kurulduğu Yer
1	Kırkpınar	Nisan 20	3 Gün	Ortaköy dahilinde Samavine ve Sarıhızır köyleri arasında ve Edirne Caddesi üzerindedir.
2	Kayacık Baba	Mayıs 20	1 Gün	Ortaköy dahilinde Kurfallar köyü yakınında
3	Elmalı Yayla	Ağustos 15	3 Gün	Ortaköy dahilinde Akçaalan köyü yakınında
4	Manastır	Ağustos 22	2 Gün	Ortaköy dahilinde Ilıca köyü yakınında
5	Manastır	Eylül İbtidası	30 Gün	Mustafa Paşa'da Gebran Mahallesi
6	Paskalya	Mart 27	4 Gün	Dimetoka kasabası
7	Hayvan	Eylül 14	3 Gün	Kırcaali kasabası
8	Uzunköprü	Her sene 10'ar gün fark ile Mart ve Nisan arası	3 Gün	Cisr-i Ergene ²⁰ kasabası
9	Balçık	Ağustos 18	15 Gün	Vize kazasındadır
10	Sergen	Ağustos 15	1 Gün	Vize kazasında Sergen köyü
11	Yenice	Nisan İçinde	1 Gün	Vize kazasında Yenice köyü
12	Kosti	Mayıs 21	1 Gün	Ahtapoli kazasında Kosti köyü
13	Ulgari	Mayıs 21	1 Gün	Ahtapoli kazasında Ulgari köyü
14	Ayastefanos	Mayıs 21	1 Gün	Ahtapoli kazasında Ayastefanos köyü

¹⁹ Çerkezköy.

²⁰ Uzunköprü

15	Pordigoz	Mayıs 21	1 Gün	Ahtapoli kazasında Portigoz köyü
16	Pordigoz	Ağustos 15	1 Gün	Ahtapoli kazasında Portigoz köyü arasında
17	Bergos	Mart İbtidası	15 Gün	Lülebergos kasabası
18	Hayvan	Mart 24	3 Gün	Gümülcüne kasabası
19	Seyit Baba	Teşrin-i evvelin ibtidası	5 Gün	Sultanyeri kazası
20	Hayvan	Ağustos 25	3 Gün	Türbedere köyü
21	Hayrabolu	Mart İçinde	1 Hafta	Hayrabolu kasabası
22	Kalivri	Ağustos 23	1 Hafta	Malkara kazasında Kalviye köyü
23	Hayvan	Ağustos 6	3 Gün	Şarköy kasabası
24	Hayvan	Ağustos 15	7 Gün	Şarköy kasabası
25	Ilıca	Ağustos 10	8 Gün	Keşan kasabası
26	Ilıca	Mayıs 1	1 Gün	Sofulu kazasında Büyük Derbent köyü
27	Yayla	Temmuz 18	1 Gün	Sofulu kazasında Büyük Derbent köyü
28	Kayacık	Temmuz 20	1 Gün	Kayacık köyü
29	Sultan	Eylül 25	1 Gün	Küçük Derbent köyü
30	Sofulu	Mayıs 9	3 Gün	Sofulu kasabası
31	İpsala	Ağustos 9	3 Gün	İpsala kasabası
32	Fere	Ağustos 9	7 Gün	Ferecik kasabası
33	Takavur	Ağustos 15	3 Gün	Tekfurdağı kasabası
34	Zalef	Ağustos 29	2 Gün	Havsa kazasında Zalef köyü

Kaynak: EVS, 1319, sayfa belirtilmemiş.

Tablodan da görüldüğü üzere Edirne vilayeti panayır bakımından zengin bir bölgeydi. Ancak Tekfurdağı Sancağı vilayet genelinde en az panayır kurulan sancaklardandı. Edirne Vilayeti'ne bağlı 6 sancaktan biri olan Tekfurdağı Sancağı, vilayet içerisindeki panayırlardan % 12'lik pay ile sonlarda bulunmaktadır. Sancakta Takavur, Malkara Kalivri, Hayrabolu ve Türbedere hayvan panayırı olmak üzere 4 panayır kurulmaktaydı. Diğer sancaklardaki panayırlara göre oldukça kısa süreli olan bu panayırlar 3-7 gün arasında sürmekteydi.

9. Düyûn-ı Umûmiye ve Reji İdareleri

Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti'nden alacaklarını tahsil etmek amacıyla kurdukları Düyûn-ı Umûmiye İdaresi, 1881 yılından itibaren neredeyse bütün Osmanlı kentlerinde faaliyet göstermekteydi. Nitekim Tekfurdağı, Malkara, Çorlu, Ereğli ve Hayrabolu'da da idarenin şubeleri bulunmaktaydı. 1892 yılında Tekfurdağı müdüriyetinin 733.146 kuruş geliri, 113.915 kuruş gideri; Malkara memuriyetinin 36.861 kuruş geliri varsa da gideri anlaşılamamıştır. Çorlu'nun 51.386 kuruş geliri, 11.115 kuruş gideri; Ereğli'nin 44.171 kuruş geliri, 6.049

kuruş gideri ve Hayrabolu'nun ise 5.168 kuruş geliri, gideri olduğu tespit edilmiştir (EVS, 1310, s.663).

Reji idaresi, 1883 yılından itibaren Osmanlı sınırlarında tütün tekelinin yönetimini üstlenen yabancı bir kuruluştur. İdarenin Tekfurdağı merkez olmak üzere Çorlu, Hayrabolu ve Malkara kazalarında birer memuru bulunmaktaydı. 1892 yılı salnamesine göre, Tekfurdağı'nda 8-10 seneden beri tütün üretimi yapılmakta ise de halkın tütün üretimi usullerini layıkıyla bilmemesinden dolayı kaliteli mahsul alınamamıştır. Sancak dâhilinde tütün ekimi daha çok Ermeniler tarafından yapılmaktaydı. 1892 yılında Malkara, Hayrabolu, Çorlu reji idarelerinin 505.832 kuruş geliri olduğu tespit edilmiş, Malkara ile Tekfurdağı'nın gelir miktarları ise belirlenememiştir (EVS, 1310, s. 664).

10. Liman İdaresi

İstanbul'un iâşesinde önemli bir yeri olan Tekfurdağı Limanı, sancak ekonomisinde de vazgeçilmez bir yere sahipti.²¹ Dönem içerisinde oldukça işlek bir görünüme sahip Tekfurdağı Limanı'na 60.609 tonilato²² büyüklüğünde Osmanlı Devleti'ne ait 1.718 adet vapur ve yelkenli, 20.558 tonluk 19 adet Almanya, 24.397 tonluk 51 İngiliz vapuru, 24.397 ton büyüklüğünde 3 Danimarka vapuru, 3.228 ton büyüklüğünde 49 Fransız vapuru, 56798 tonluk 387 Yunan vapur ve yelkenlisi, 36.643 tonluk 3 Felemenk vapuru, 25.10 tonluk 7 İtalyan vapur ve yelkenlisi, 54.632 tonluk 19 Sisam yelkenlisi, 929 ton büyüklüğünde 1 Rusya gemisi olmak üzere toplam 2.256 adet vapur ve yelkenli uğramıştır. Bu gemilerin taşıdığı 206.339 ton yükten 47.326 kuruş vergi alınmıştır (EVS, 1310, s. 669-670).

Sonuç

Salnameler ekseninde sosyal ve ekonomik yapısını değerlendirmeye çalıştığımız Tekfurdağı Sancağı, 19. yüzyılın sonlarında Rumeli ve İstanbul için stratejik bir konuma sahipti. Klasik dönemden beri başkent İstanbul'un iâşesinde büyük öneme sahip olan Tekfurdağı, gerek konumu gerekse işlek limanı sayesinde ticari hayatın canlı mekânlarından biriydi. Balkanlardan gelen ve Trakya'da yetiştirilen tahıllar, sebze ve meyveler buradaki mahzenlerde depolanır ve başkente sevk edilirdi. Tekfurdağı Sancağı'nın önemi sadece deniz ulaşımı ile sınırlı değildi. Bu dönemde başkent İstanbul'u Balkanlar'a bağlayan karayolları ve şark demiryolları sancak sınırlarından geçmekteydi. Rumeli'de üç ana hat üzerinde uzanan karayollarının orta kol ve sol kol kısımları ile Şark demiryollarının Muratlı ve Çorlu şubeleri, ticari ve askeri sevkiyatta önemli bir rolü yerine getirmekteydiler. Bu cümleden olarak Marmara Denizi kenarında işlek iskeleleri, karayolları ve demiryolları sayesinde askeri ve ticari sevkiyatta, İstanbul ve Anadolu kentleriyle Balkanlar arasında bir köprü konumundaydı.

²¹ 20. Yüzyıl başlarında Rumeli demiryollarının tamamlanmasıyla birlikte klasik dönemden beri önemli bir işleve sahip olan Tekirdağ limanı işlem hacmini yavaş yavaş yitirmeye başlamıştır. Bkz. (Ateş, 2011, s. 262).

²² 1 tonilato = 1 ton.

Edirne Vilayeti Salnameleri ışığında Tekfurdağı Sancağı'nın 1890-1902 yılları arasındaki sosyal ve ekonomik yapısını ayrıntılı bir şekilde irdelemeye çalıştık. Salnameler Osmanlı Devleti'nin son dönem şehir tarihi araştırmalarında çok önemli kaynak hükmündedirler. 1847-1922 yılları arasında yayınlanan salnameler, ait oldukları vilayetin yöneticileri, memurları, idari, iktisadi ve askeri kurumları, mahalleleri, camileri, türbeleri, kiliseleri, tarım ürünleri, eğitim kurumları ve nüfusu hakkında önemli veriler sunmaktadırlar. Makalemizde, sancaktaki idari teşkilatlanma, devlet kurumları, nüfus yapısı, eğitim kurumları ve öğrenci sayıları, ekonomik yapı içerisinde sancağın gelir ve giderleri, Edirne vilayetine bağlı diğer sancaklar içerisindeki ekonomik durumu, Düyûn-ı Umûmiye ve Reji İdareleri'nin gelir ve giderleri, zaman zaman tablolar ve grafiklerle desteklenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Ateş, H. (2011). Tekirdağ. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XL (ss. 359-362). İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Nüfus Defterleri (Arşiv No: 3995).

----- Nüfus Defterleri (Arşiv No: 4001).

----- Nüfus Defterleri (Arşiv No: 4014).

Darkot, B. (1979). Tekirdağ. *İslam Ansiklopedisi*, XII (ss. 133-135). İstanbul: MEB Yayınları.

Duman, H. (2000). *Osmanlı Sâlnâmeleri ve Nevsâlleri* (1). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

Edirne Vilayet Salnamesi, 1308.

-----, 1309.

-----, 1310.

-----, 1311.

-----, 1312.

-----, 1313.

-----, 1314.

-----, 1315.

-----, 1316.

-----, 1317.

-----, 1319.

Karal, E. Z. (1997). *Osmanlı Devleti'nde İlk Nüfus Sayımı 1831*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları.

Karpat, K. (2010). *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kelemen, M. (2006). *Türkiye Mektupları*. (Haz. Sadettin Karatay). Tekirdağ.

Kurtuluş, İ. H. (2005). *Tekirdağ-Mürefte-Şarköy Kıyı Şeridi Monografisi*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Serez, M. (2006). *Osmanlı Döneminde Tekfurdağ (Tekirdağ) Salnameleri (Yıllıkları)*. Tekirdağ: Tekirdağ Valilik Yayınları.

Tuncel, M. (1974). *Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Ulu, C. (2013). *Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Meşrutiyet Döneminde Tekirdağlı Devlet Adamları*. İstanbul: Akademi Titiz Yayınları.

SOCIAL AND ECONOMIC SITUATION OF TEKFURDAĞI SANJAK (1890-1902)

Abstract: At the end of the 19th century, Tekfurdağı Sanjak had a strategic importance in the view of its location. Because of ports, railways and highways on its borders, it was a bridge between capital city İstanbul and Balkans. At this study, Tekfurdağı Sanjak's social and economic status is analyzed within a scientific discipline which is based on Edirne province's annuals that belong to the years between 1890 and 1902. In the introduction part of the study, the importance of annals in history is mentioned, and then, the source of the name of Tekfurdağı Sanjak, its geography, location, population, counties, townships, railways, mosques, churches, neighborhoods, shops, stores, fountains, furnaces, hans, baths, pubs, casinos and warehouses are mentioned. As the economic status of Tekfurdağı Sanjak's incomes and expenses, mines, agriculture and livestock, port authority, bazaar of trades, fairs are examined. The Starboard's incomes and expenses are compared to other sanjaks in Edirne by tables. By this way, Tekfurdağı Starboard's economic status in the Edirne province has been determined. Concerning the social structure, starboard's administrative organizations, population, educational positions were examined. Concerning population, muslim, greek and Armenian's population were examined in relation to the period under discussion. Different tables, graphs about muslim and non-muslim population were edited. Concerning education part, İslam, Greek, Bulgarian, Jewish, Catholic, Protestant and Armenians in the sanjak were examined. The number of students and teachers in the schools was examined with tables.

Keywords: Yearbook, Edirne, Tekirdağ, Social Structure, Port.

EXEMPLES DE REGISTRES DE LANGUE DANS LA COMÉDIE ET LA TRAGÉDIE ET LEUR INTRODUCTION EN CLASSE DE FLE

Hanife Nâlan GENÇ¹
Songül Erdoğan GÜVELİ²

“Je tiens ce monde pour ce qu’il est: un théâtre où chacun doit jouer son rôle.”

William Shakespeare

“La comédie corrige les manières, et le théâtre corrompt les mœurs.”

Louis de Bonald

“Le sujet d’une belle tragédie doit n’être pas vraisemblable.”

Corneille

Öz: Dil düzeyi alıcıya kendimizi ifade etme biçimidir. Teklifsiz, günlük ve üst düzey dil kullanımı olmak üzere başlıca üç temel ulamdan oluşur. Söz dağarcığı, yazım, dilbilgisi, deyimler, sözdizimi hatta fiil çekimi dil düzeylerine bağlı olarak değişim gösterir. Çalışmamızda, dil düzeylerini, içeriklerindeki katı teatral kurallara uymanın uzun bir süre geçerli olduğu klasik iki tür olan komedi ve trajedide inceledik. Söz konusu yapıtlar gözlemlerimizi güçlendirmişlerdir. Komedi türünde Molière’in biri sadakatsiz bir kişiliği konu alan *Dom Juan*, diğeri kızların eğitimi üzerine yazılmış olan *Les Femmes Savantes* isimli iki tiyatro oyunu üzerinde durduk. Klasik trajedi türünde ise tercihimiz Corneille’in *Le Cid*’i ile Racine’in *Phèdre*’i yönünde olmuştur. Çalışmamızda komedide dil düzeylerini incelemeyi önce tiyatrodaki oldukça baskın bir niteliğe sahip olan dil düzeyleri ve dolaylı olarak da sahnede kullanımları üzerinde duracağız. Araştırmamızı klasik trajedide kullanılan dil ile tamamlayacağız. Bu yolla yabancı dil olarak Fransızcanın öğretiminde dil kazanımının farklı dil düzeylerinde nasıl gerçekleştirilebileceğine ilişkin kimi öneri ve yaklaşımlarda da bulunabilme olanağına sahip olacağız. Böyle bir yaklaşım yalnızca dört temel dil becerisinin öğretiminde değil, aynı zamanda söz dağarcığı, dilbilgisi, ses bilgisi öğretiminde de etkin olacaktır. Öğrenen, sözdizimsel ve dilbilgisel yetilerini geliştirmekle

¹ Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı. ngenc@omu.edu.tr

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı. ssg.erdogan@gmail.com

kalmayıp çoğunlukla güçlük yaşanan pragmatik ve anlambilimsel düzlemde de gelişim kaydedebilecektir.

Anahtar Sözcükler: Fransızca Öğretimi, Dil Düzeyi, Teklifsiz, Günlük ve Üst Düzey Dil Kullanımı, Kökleşik Tiyatro, Komedi, Trajedi.

Introduction

Le registre de langue que l'on connaît sous d'autres appellations comme niveau de langue ou style de langue peuvent nous orienter vers différentes impressions. De ce point de vue nous pouvons considérer le mot 'registre' comme un terme plus ou moins synonyme de style. Le terme 'niveau de langue' a plutôt une relation avec la structure grammaticale. Quant au terme 'style de langue' il nous renvoie à la stylistique du langage et est plutôt en rapport avec la littérature. "Les créations littéraires ne nous seraient pas accessibles si elles n'entraient pas en partie, par les moyens d'expression que nous comprenons et que nous employons sans cesse" (Bally, 1951, p. 181). En effet, nous avons choisi d'adopter le terme registre de langue au lieu du terme style et niveau de langue car cette expression englobe les deux autres à la fois, nous paraît-il. Dans une situation de communication que ce soit les expressions lexicales ou les expressions syntaxiques, celles-ci se transmettent de façon très variées. Pour cette raison, le registre de langue a un lien étroit avec le vocabulaire, l'orthographe, la grammaire et la conjugaison puisque ses éléments changent lorsque le niveau de langage change. Le niveau de langue grosso modo est "une autre manière de voir les mêmes choses, une autre manière de les décrire et de les interpréter" (Benveniste, 1974, p. 79).

De nos jours, les approches ou méthodes de l'enseignement d'une langue étrangère accordent beaucoup d'attention à l'apprentissage de tous les aspects. Lorsque que l'on regarde de cette perspective, c'est la langue dans sa totalité et sa forme multidimensionnelle qui est prise en considération. Vu que "la langue française n'est pas un bloc homogène" (Homsı, 2005, p. 34) celle-ci doit être considérée dans tous ses aspects. L'apprenant prendra plaisir dans cet enseignement des divers registres de langue en découvrant chaque fois la profondeur de toutes les composantes de la langue comme la stylistique, le lexique, l'orthographe, la syntaxe et même la phonologie. D'ailleurs, dans les nouvelles approches de l'enseignement d'une langue étrangère, l'objectif n'est plus de se limiter à un langage standard que l'on retrouve dans les livres de lecture ou les manuels scolaires. L'apprenant peut déduire qu'il ne maîtrise pas la langue apprise puisqu'elle ne sera pas fonctionnelle dans sa vie de tous les jours. Certes, l'acquisition des différents registres tels que le familier, le courant ou le soutenu lui sera plus enrichissante. À noter que ces trois derniers lui seront nécessaires dans différents états ou situations. Peut-on affirmer qu'un apprenant ne sachant pas que le mot "dodo" signifie "dormir" dans le langage enfantin et familier, maîtrise parfaitement la langue? Ou si l'on devrait regarder d'un autre point de vue, le mot 'vélocité' désignant 'rapidité' sera encore une fois un obstacle dans la compréhension de l'apprenant. Nous pouvons ajouter même qu'un débutant découvrant le mot 'vélo' ne pourra peut-être pas mettre en

relation ces deux mots. Si l'on devrait prendre en compte toutes les raisons citées ci-dessus, tout d'abord il convient de ne pas se restreindre aux cours. Le premier objectif influent n'est plus de se délimiter seulement aux connaissances en classe mais plutôt les transporter à la vie c'est-à-dire de les apprendre en vivant. 'Apprendre en vivant' nous oriente vers l'improvisation, la simulation, la dramatisation, la spontanéité, l'animation, l'imagination etc. Étant donné que les jeux de rôles ont tous une affinité avec le théâtre, l'intégration du théâtre en milieu scolaire apporterait non seulement une richesse esthétique mais aussi un apprentissage permanent pour l'apprenant. Il s'agirait d'un moment où chacun voudrait trouver sa place dans une telle atmosphère. Dans cette perspective, nous pensons que les activités théâtrales en milieu scolaire peuvent être non seulement une approche dynamique mais aussi un bon outil pédagogique d'enseignement pour l'apprenant ainsi que pour l'enseignant. Lorsqu'il s'agit du théâtre, les premiers genres venant à l'idée sont sans aucun doute, la tragédie et la comédie. Pour cette raison, il serait donc intéressant de connaître le registre de langue dans une comédie et une tragédie classiques. Afin d'explicitier notre étude suite à des extraits d'œuvres analysés, nous pourrions même déduire à la fin de notre étude quel type de pièce de théâtre serait convenable dans une classe d'enseignement de langue française puisque le théâtre est ludique, pratique et à la fois instructif.

1. Les registres de langue

Comme nous le savons, la langue ne s'utilise pas de la même façon dans tous les actes de parole. Pour cela, un mot peut être doté de plusieurs et différents sens selon son utilisation et le contexte: le sexe, le statut social, l'âge, le niveau de culture, la situation dans laquelle les interlocuteurs se trouvent, la relation ou le niveau de connaissance entre ceux-ci, leur intention et leur objectif donnent un sens à l'acte de parole. Le registre de langue renvoie au terme 'style' qui désigne l'utilisation cohérente et élitiste du langage. Le mot style "impliqué par la notion de manière" (Dessons, 2004, p. 101) englobe non seulement la sphère de la littérature mais encore celle de l'art. D'un autre point de vue, le style entretient un rapport avec la grammaire et la stylistique et il est souvent difficile de les détacher. La frontière entre les deux n'est pas décisive. "Cette frontière est instable dans la vie même de la langue, où certaines formes se trouvent dans un processus de grammaticalisation, tandis que d'autres sont en cours de dégrammaticalisation" (Bakhtine-Volochinov, 1977, p. 174). La préférence du niveau entraîne avec elle une certaine subjectivité car le style devient "marque de l'individu". (1). Cette marque peut être appréciée comme "une manière d'écrire propre à une personne" (2).

Le registre de langue se réalise au niveau de la syntaxe, de la grammaire et du vocabulaire utilisés et il peut différer selon l'interlocuteur; un ami, un membre de famille ou un supérieur hiérarchique. Nous pouvons parler de trois stylistiques: "descriptive, fonctionnelle, génétique"(Guiraud, 1969, p. 27). Mais nous allons laisser d'un côté la stylistique pour nous orienter plutôt vers le niveau de langue. Il existe essentiellement trois formes de niveau de langue.

1.1. Le registre familial

Le langage familial comme son nom l'indique est très souvent employé entre des membres de famille, des amis, des collègues de travail, des camarades de classe c'est-à-dire des personnes que l'on connaît. Le vocabulaire est 'relâché' et parfois même abrégé (on peut rencontrer des mots dits à l'envers comme par exemple ci-mer au lieu de merci). Quant aux règles de grammaire, elles ne sont pas toujours respectées. Plus souvent utilisé à l'oral, dans le registre familial toutes les syllabes ne sont pas employées. Ce registre peut être utilisé pour plusieurs raisons; sous prétexte qu'elle est plus pratique et plus économique et montre un lien plus rapproché entre les interlocuteurs.

Exemples:

J't'avais pas dit de faire gaffe *pour je t'avais demandé de faire attention!*

Ta vu mes pompes *pour tu as vu mes chaussures.*

1.2. Le registre courant

Le langage courant qui est le plus souvent utilisé dans la vie de tous les jours correspond à un langage correct. Les règles de syntaxe et la grammaire sont plutôt respectées et le vocabulaire employé à l'oral est convenable pour l'écrit. Dans les échanges de type professionnel, officiel, administratif et commercial ou quand la communication se déroule entre des interlocuteurs qui ont une certaine distance, le langage courant est celui qui est le mieux adapté.

Exemples:

Je suis indisponible pour le moment.

Les enfants sont très bruyants.

1.3. Le registre soutenu

Le langage soutenu, aussi appelé soigné, est employé dans la littérature, surtout dans la poésie et la tragédie. Elle nécessite le bon usage. Dans les deux derniers que nous venons de citer, celui-ci est le registre sublime qui va jusqu'au sens d'apothéotique. Ce registre s'évalue pour deux raisons: avec la préférence du vocabulaire assez recherché et avec de la grammaire assez bien déterminée. La formation des propositions aussi se différencie avec leur longueur. Cette longueur appelée aussi période peut avoir de différente forme. La syntaxe complexe dans ces phrases peut être allongée sur une dizaine de lignes.

Je me suis tellement accoutumé ces jours passés à détacher mon esprit des sens, et j'ai si exactement remarqué qu'il y a fort peu de choses que l'on connaisse avec certitude touchant les choses corporelles, qu'il y en a beaucoup plus qui nous sont connues touchant l'esprit humain, et beaucoup plus encore de Dieu même, qu'il me sera maintenant aisé de détourner ma pensée de la considération des choses sensibles ou imaginables, pour la porter à celles qui, étant dégagées de toute matière, sont purement intelligibles. (Descartes-Méditation quatrième).

Dans le registre soutenu le vocabulaire et les figures de style sont assez recherchés. L'azur ou les cieux pour le ciel peut être un exemple. "Dans les temps de l'écrit c'est l'imparfait et le plus-que-parfait du subjonctif qui sont

utilisés (*exemple: Il fallait qu'il vînt pour Il fallait qu'il vienne*). A l'oral nous retrouvons le passé simple et le passé antérieur de l'indicatif (*exemple: je le vis quand je revins pour Je l'ai vu quand je suis revenu.*)" (3).

Après avoir examiné les registres de langue en français il serait intéressant de savoir lequel des trois est utilisé dans la comédie. Pour cela, nous illustrerons nos exemples par le biais de deux œuvres de Molière: *Les Femmes Savantes* et *Dom Juan*.

2. La comédie

Tout d'abord, il ne faut pas confondre le comique qui est un registre littéraire et la comédie qui est un genre. Mais tous deux proviennent du mot grec *kômos* signifiant une procession festive en l'honneur de Dionysos, Dieu de la vigne et du vin mais aussi père du théâtre et de la tragédie (4). Le registre comique vise à faire rire et à divertir le spectateur. Il peut aussi avoir une fonction critique sur les hommes, sur la société ou sur le comportement d'une catégorie de personnes.

2.1. Les différents types de registres comiques

Si l'on devrait parler en quelques mots des registres, il en existe trois: le registre satirique qui se moque des défauts d'une personne ou d'une catégorie de personnes. Le registre parodique ayant pour but de faire rire. C'est une imitation d'un texte par exemple. Enfin, le registre burlesque qui est le traitement d'un sujet sérieux en style vulgaire. Le burlesque repose sur le contraste entre le style et le sujet traité.

2.2. Les différents types de comédie

Dans la comédie française, nous retrouvons quatre styles de comédie. La comédie de mœurs d'abord, c'est un type de comédie du XVIème siècle qui dénonce les excès d'une société ou d'un groupe de personnes. Quant à la comédie de caractère, c'est une satire qui met en avant les défauts d'une société. La comédie d'intrigue comme son nom l'indique est un genre théâtral ludique du fait de l'abondance des actions et rebondissements qu'il propose. Enfin la comédie de sentiments aussi appelée comédie héroïque est un style qui décrit souvent les exploits d'un personnage animé par le sentiment de l'amour (5).

2.3. Le registre de langue dans une comédie théâtrale

Nous verrons dans cette partie les caractéristiques dans une comédie grâce à deux œuvres de Molière. Nous avons choisi ces extraits car ces deux scènes typiques mettent en avant l'usage des registres de langue. Dans *Dom Juan*, acte II scène 3, Dom Juan, le protagoniste, Sganarelle, son valet, Pierrot, un paysan et Charlotte une paysanne conversent. Pierrot d'abord entre en dialogue avec Dom Juan et Charlotte s'incruste. Ils parlent très mal le français. À cette époque, la quasi-totalité des paysans étaient analphabètes et donc parlaient la langue d'après ce qu'ils entendaient autour d'eux. Cet extrait du dialogue entre Pierrot et Charlotte le démontre bien:

Pierrot - Testigenne ! Parce qu'ous estes Monsieu, ous viendrez caresser nos femmes à notre barbe ? Allez-v's-en caresser les vôtres (...)

Charlotte - Va, va, Piarrot, ne te mets point en peine : si je sis Madame, je te ferai gagner queque chose, et tu apporteras du beurre et du fromage cheux nous.

Pierrot - Ventrequenne ! Je gni en porterai jamais, quand tu m'en poyrais deux fois autant. Est-ce donc comme ça que t'écoutes ce qu'il te dit ? Morquenne ! Si j'avais su tantost, je me serais bian gardé de le tirer de gliau, et je gli aurais baillé (donné) un bon coup d'aviron sur la teste.

Le langage est familier. Les personnages ont un vocabulaire très restreint et font beaucoup de fautes à l'oral. Cela montre que c'est un milieu modeste où les gens ne savent ni lire et ni écrire. Plus loin dans l'acte II scène 4 nous rencontrons encore une conversation entre deux paysannes; Charlotte et Mathurine. Dom Juan a promis à chacune qu'il allait l'épouser. Encore une fois nous apercevons le niveau de langue médiocre.

Charlotte - Vous voyez qu'al le soutient.

Dom Juan, bas, a Charlotte. - Laissez-la faire.

Mathurine – Vous êtes témoin comme al l'assure.

Dom Juan, bas, a Mathurine. - Laissez-la faire. (...)

Mathurine – Oui, Charlotte, je veux que Monsieur vous rende un peu camuse.

Charlotte – Monsieur, vuidez la querelle, s'il vous plaît.

Dans le début de cette comédie nous rencontrons plusieurs dialogues assez comiques entre les paysans, Charlotte-Pierrot et Charlotte-Mathurine. Cela montre que ces personnages viennent d'un milieu populaire et ils parlent comme à un membre de la famille ou un ami sans faire attention à la construction de la phrase (la syntaxe) et au vocabulaire (le lexique). C'est le langage familier qui est utilisé dans ces conversations.

Nous pouvons examiner de près une autre œuvre de Molière qui est aussi une comédie, *Les Femmes Savantes*. Dans cette œuvre nous retrouvons le comique de langage comme dans *Dom Juan*. En effet, ce n'est pas seulement par l'analphabétisme de paysans que Molière met en avant le comique de langage mais aussi par l'exagération du langage soutenu utilisé par les personnages. Tout d'abord dans l'acte II scène 6 la conversation entre Martine, la servante de cuisine, Bélise, la sœur de Chrysale et Philaminte, la femme de Chrysale. Philaminte et Bélise pourchassent Martine avec pour motif la mauvaise utilisation du vocabulaire et de la grammaire. C'est une faute lourde aux yeux de Philaminte et Bélise.

Martine – Mon Dieu, je n'avons pas étugué comme vous, Et je parlons tout droit comme on parle cheux nous.

Philaminte – Ah, peut-on y tenir !

Bélise – Quel solécisme horrible !

Philaminte – En voilà pour tuer une oreille sensible.

Bélise – Ton esprit, je l'avoue, est bien matériel. « Je » n'est qu'un singulier ; « avons » est pluriel. Veux-tu toute ta vie offenser la grammaire ?

Martine – Qui parle d'offenser grand-mère, ni grand-père ?

Philaminte – Ô Ciel !

Bélise – "Grammaire" est prise à contresens par toi, Et je t'ai déjà dit d'où vient ce mot.

Martine – Ma foi, Qu'il vienne de Chaillot, d'Auteuil, de Pontoise, cela ne me fait rien.

Bélise – Quelle âme villageoise ! La grammaire, du verbe et du nominatif, comme de l'adjectif avec le substantif, nous enseigne les lois.

Martine – J'ai, Madame, a vous dire que je ne connais point ces gens-là.

Dans ce dialogue nous pouvons observer le langage populaire de Martine avec des fautes d'orthographe et de vocabulaire. C'est une forme de langage que nous trouvons dans toutes les comédies de Molière. C'est une façon de dénoncer les excès d'une société. Par ailleurs, dans l'acte III scène 3, la conversation élogieuse entre Vadius et Trissotin commence avec un vouvoiement. Ils parlent en vers et leur propos sont assez flatteurs. Le registre de langue est mal adapté à la situation et les phrases n'ont pas de sens. C'est une autre forme de la comédie. Pour Vadius et Trissotin, il faut être cultivé et savoir le montrer en parlant dans un langage soutenu.

Trissotin – Aux ballades surtout vous êtes admirable.

Vadius – Et dans les bouts-rimés je vous trouve adorable.

Trissotin – Si la France pouvait connaître votre prix,

Vadius – Si le siècle rendait justice aux beaux esprits,

Trissotin – En carrosse doré vous iriez par les rues.

Vadius – on verrait le public vous dresser des statues. Hom. C'est une ballade, et je veux que tout net Vous m'en...

Mais ce dialogue continue par un tutoiement et le registre de langue change. Les deux deviennent plus agressifs. Leurs vers banals se complimentant réciproquement se traduisent en une querelle. Ils sont assez grossiers dans leurs paroles.

Trissotin – Allez, petit grimaud, barbouilleur de papier.

Vadius – Allez, rimeur de balle, opprobre du métier.

Trissotin – Allez, fripier d'écrits, impudent plagiaire.

Vadius – Allez, cuistre...

Nous remarquons dans cette comédie qu'il y'a un jeu sur le registre de langue. Molière exagère dans le langage soutenu mais lorsque les personnages reviennent à eux-mêmes ils commencent à parler dans le langage familier voire populaire puisqu'ils sont assez grossiers dans leurs phrases.

Après avoir étudié le langage dans la comédie théâtrale nous verrons dans cette dernière partie le registre de langue dans une tragédie. Pour cela nous nous

servirons de deux œuvres; l'une de Racine *Phèdre* et l'autre de Corneille *Le Cid*.

3. La tragédie («Phèdre» de Racine et «Le Cid» de Corneille)

Le tragique est un registre et la tragédie est un genre théâtral. "Depuis la *Poétique* d'Aristote, les genres théâtraux classiques se définissent traditionnellement par la classe sociale des personnages principaux, par le type d'obstacles qu'ils rencontrent dans l'intrigue de la pièce et par la réaction des spectateurs" (6). Très souvent dans une tragédie nous retrouvons un héros ou des personnages de rang social élevé. La tragédie met en scène une haute noblesse qui se heurte à la fatalité et suscite "l'admiration et la crainte" (7). L'objectif étant d'émouvoir et d'instruire le spectateur, le dramaturge veut provoquer la pitié chez le spectateur. "Dominée par les registres tragique, pathétique, épique ou lyrique, la tragédie vise à provoquer l'admiration et la pitié chez les spectateurs" (Pagès, 2001). D'ailleurs, un texte tragique se termine souvent mal c'est-à-dire par la mort d'un personnage ou par une folie.

3.1. La situation tragique et les règles à respecter

La tragédie classique a une progression dramatique qu'il serait intéressant de rappeler avant d'étudier une œuvre dramatique. Elle se compose d'une exposition, d'un nœud et d'un dénouement. L'exposition est le début de la pièce qui contient les éléments essentiels et tous les personnages que le spectateur rencontrera jusqu'à la fin de la pièce de théâtre. De plus, ce dernier doit avoir connaissance des personnages, des relations ou liens entre eux, des lieux, de l'époque et de l'objet (l'intrigue). Ensuite, c'est le nœud qui est "composé selon Aristote, en partie de ce qui s'est passé hors du théâtre avant le commencement de l'action qu'on y décrit et en partie de ce qui s'y passe: le reste appartient au dénouement". C'est par ces paroles que Pierre Corneille définit le nœud dans la tragédie classique. Enfin c'est le dénouement où les problèmes exposés dans le nœud sont résolus. Cette fin se termine par la mort de quelqu'un.

3.2. Le registre de langue dans une tragédie classique

Afin d'illustrer notre étude sur le registre de langue utilisé dans la tragédie classique nous allons examiner d'abord l'œuvre de Corneille *Le Cid* qui a eu un immense succès en 1636. Dans une tragédie, les personnages s'expriment en vers (alexandrins). Dans l'acte I scène 1, Chimène, fille de Don Gomes s'exprime comme suit :

Dis-moi donc, je te prie, une seconde fois
 Ce qui te fait jurer qu'il approuve mon choix ;
 Apprends-moi de nouveau quel espoir j'en dois prendre ;
 Un si charmant discours ne se peut trop entendre ;
 Tu ne peux trop promettre aux feux de notre amour
 La douce liberté de se montrer au jour.
 Que t'a-t-il répondu sur la secrète brigue
 Que font auprès de toi don Sanche et don Rodrigue ?

N'as-tu point trop fait voir quelle inégalité
Entre ces deux amants me penche d'un côté ? "

Dans cet extrait nous voyons que les vers sont des alexandrins et ont une rime. Le registre de langue est soutenu. Cela est vu dans la construction des phrases et dans le vocabulaire choisi par Chimène comme "approuve mon choix", "la secrète brigue" ou la figure de style qui est aussi un élément du registre soutenu. Le personnage utilise la métaphore dans sa phrase "La douce liberté de se montrer au jour." Nous pouvons aussi citer un autre exemple dans *le Cid* encore avec les paroles de Don Rodrigue dans l'acte II scène 2 :

Oui ; tout autre que moi
Au seul bruit de ton nom pourrait trembler d'effroi.
Les palmes dont je vois ta tête si couverte
Semblent porter écrit le destin de ma perte.
J'attaque en téméraire un bras toujours vainqueur,
Mais j'aurai trop de force, ayant trop de cœur.
A qui venge son père il n'est rien d'impossible.
Ton bras est vaincu, mais non pas invincible.

Don Rodrigue comme Chimène a un langage sublime, le vocabulaire utilisé est assez recherché. Ici les mots choisis et la construction des phrases sont très correctes.

Nous pouvons analyser le langage de notre deuxième œuvre. Dans l'acte II scène 5, Phèdre s'exclame :

Ah ! Cruel, tu m'as trop entendue.
Je t'en ai dit assez pour te tirer d'erreur.
Eh bien, connais donc Phèdre et toute sa fureur.
J'aime. Ne pense pas qu'au moment que je t'aime,
Innocente à mes yeux je m'approuve moi-même,
Ni que du fol amour qui trouble ma raison
Ma lâche complaisance ait nourri le poison.

Phèdre aussi s'exprime en alexandrins qui riment. Le langage de ce personnage ressemble à celui des personnages du *Cid*, c'est un langage soutenu "je m'approuve moi-même", "lâche complaisance". Le registre épique est utilisé dans ces vers que l'on peut voir avec les exclamations.

Noble et brillant auteur d'une triste famille
Toi, dont ma mère osait se vanter d'être fille,
Qui peut être rougis du trouble où tu me vois,
Soleil, je te viens voir pour la dernière fois.
Dieux ! que ne suis-je assise à l'ombre des forêts !
Quand pourrai-je, au travers d'une noble poussière,
Suivre de l'œil un char fuyant dans la carrière ?

Dans l'acte I scène 3, lorsque Phèdre s'adresse à C enone le langage soutenu est conservé : "noble et brillant", "ne suis-je assise", "un char fuyant". De même, une figure de style apparaît. La métaphore du soleil. Ici le soleil sert à décrire le père de la famille. Nous pouvons voir ce type de conversation ou plutôt de vers dans toutes les tragédies classiques.

Conclusion

   travers notre étude, nous avons analysé les différences de registres de langue dans une comédie et une tragédie classiques avec quatre œuvres, aussi importante l'une que l'autre dans le théâtre français du XVII  me siècle. Comme nous l'avons indiqué au début de notre recherche, les registres de langue devront être appris dans leur profondeur pour une bonne connaissance langag  re. Par la suite, la tragédie ainsi que la comédie trouveront place dans un milieu scolaire. Mais la fréquence de leur utilisation dépendra donc non seulement de l'intérêt des apprenants mais aussi de leur besoin langagier. Si l'on prend en considération ces deux aspects, il nous semble que l'apprenant s'orientera vers la comédie au lieu de la tragédie. La comédie divertit le spectateur, nous pouvons en déduire que dans une classe d'enseignement de la langue française par exemple, elle conviendra mieux aux attentes de l'enseignant et de l'apprenant. Quant à la tragédie, celle-ci a un langage assez lourd qui relève de l'écrit et il serait difficile de l'exploiter dans une classe de français langue générale. D'ailleurs, nous l'avons souligné dans notre développement, c'est un langage utilisé dans la littérature, surtout dans la poésie. Pour rebondir sur la comédie, le registre de celle-ci est plutôt familier mais aussi courant. Il faudra faire attention lors du choix de la pièce de théâtre afin que celle-ci ne soit pas assez populaire dans son registre. Bien sûr, cela ne veut pas dire que la tragédie sera bannie et que la comédie sera le seul choix de l'enseignant. Ce dernier doit motiver l'apprenant à étudier la tragédie dans un concept intégral. D'ailleurs, dès que l'apprenant commencera à apprendre la langue par le biais du théâtre, autrement dit, une fois qu'il combinera la façon ludique et instructive, il prendra beaucoup de plaisir à apprendre. Il sera beaucoup plus motivé et plus ambitieux dans l'apprentissage de la langue étrangère dans toutes ses dimensions.

Note

- (1) Dictionnaire de Rhétorique et de Poétiques, p. 353-356.
- (2) Dictionnaire des Termes Littéraires, p. 457.
- (3) voir, <http://www.etudes-litteraires.com/figures-de-style/niveaux-de-langage.php#ixzz2mEtAtA95>, (date de dernier accès 01/12/2013).
- (4) <http://www.etudes-litteraires.com/figures-de-style/tragedie.php#ixzz2mFH5BLlg>, (date de dernier accès 15/12/2013).
- (5) www.comptoirlitteraire.com/.../372-marivaux-l... (date de dernier accès 12/12/2013).
- (6) Genç, Hanife Nalan. Les notes du cours s'intitulant *Les genres dramatiques et leur apprentissage* donné dans le premier semestre de l'année

scolaire 2013-2014 à l'Institut des Sciences Pédagogiques de l'Université Ondokuz Mayıs.

(7) Genç, Hanife Nalan. Cours sur le théâtre, 2013.

BIBLIOGRAPHIE

Bakhtine, M. M. et Volochinov, V. N. (1977). *Le marxisme et la philosophie du langage essai d'application de la méthode sociologique en linguistique* traduit du russe et présenté par Marina Yaguello; préface de Roman Jakobson. Paris: Minuit.

Bally, C. (1951). *Traité de stylistique française*. Paris: Klincksieck.

Benveniste, E. (1974). *Problèmes de linguistique générale*, II. Paris: Gallimard.

Corneille, P. *Le Cid*. Association de Bibliophiles Universels.

Dessons, G. (2004). *L'Art et la manière- art, littérature, langage*. Paris: Honoré Champion.

Dobransky, M. (1994). *Les écrivains du Bac, La Tragédie classique*. Paris: Gallimard.

Homsî, M. N. N. (2005). *Langage et stylistique: Leçons de stylistique française*.

Guiraud, P. (1969). *Essais de stylistique*. Paris: Klincksieck.

Molière. (1665). *Dom Juan*. Paris: Hatier.

Molière. (1672). *Les Femmes Savantes*. Édition Le Livre de Poche.

Pagès, A. (Collectif) (2001). Français lycées. *Méthodes et activités littéraires, programmes 2000-2001 Nouveau Bac*. Paris: Nathan.

EXAMPLES OF LANGUAGE REGISTERS IN COMEDY AND TRAGEDY AND THEIR USE IN FLE CLASSES

Abstract: Language level is a way of expressing ourselves to the receiver. It consists of mainly three categories as colloquial, standard and formal language usage. Vocabulary, spelling, grammar, idioms, syntax even verb conjugations vary depending on the level. In our study we have examined comedy and tragedy, two classical genres known by their strict rules to which the playwrights obeyed for a long time. These works have strengthened our observations. In this essay we approach the two comedies written by Molière: *Dom Juan* about an unfaithful personality and *Les Femmes Savantes* written about girls' education. In classical tragedy genre, our preferences are Corneille's *Le Cid* and Racine's *Phèdre*. In our study before examining language levels in comedy genre, we primarily concentrate on language level which has a quite dominant nature in theatre genre and indirectly its usage on the stage. We complete our research with the language used in classical tragedy. Our object is to understand if it is possible to use these comedies and tragedies in order to teach different language levels. In this way, we will have the opportunity to suggest some ideas on how language acquisition will be realised at different language levels in FFL (French as a Foreign Language)

situations. Such an approach will be effective in the teaching of four main language skills, as well as vocabulary, grammar and pronunciation. The learner will thus develop not only his syntactic and grammatical competences, but also the pragmatic and semantic ones, which are more difficult to improve.

Keywords: Teaching French, Language Register, Colloquial, Standard and Formal Language Use, Classical Genres, Comedy, Tragedy.

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE ŞARKILARIN KULLANIMI: FRANSIZ DİLİ EĞİTİMİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİYLE BİR UYGULAMA

Zühre Yılmaz GÜNGÖR¹

Öz: Bu araştırmanın amacı, yabancı dil derslerinde kullanılan şarkıların öğrencilerin dil öğrenimine olan katkılarını belirlemektir. Araştırma Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü Fransızca Öğretmenliği Programında öğrenim görmekte olan ve Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metnine göre yabancı dil seviyesi B1 kabul edilen 19 öğrenciyle gerçekleştirilen nitel bir araştırmadır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın verileri, 12 hafta boyunca her dersin sonunda öğrencilerin yazdığı yansıtıcı günlüklerle toplanmıştır. Uygulama öncesi, öğrencilerden günlükleri içten ve dürüst bir şekilde yazmaları istenmiş ve günlüklere not verilerek değerlendirilmeyeceği söylenmiştir. Uygulama sonrası elde edilen veriler, belge incelemesi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Ayrıca, verilerin sayısal olarak ifade edilebilmesi için de sıklık dağılımı ve yüzde analizi yapılmıştır. Araştırmanın verilerinden elde edilen bulgular, yabancı dil derslerinde kullanılan şarkıların öncelikle, öğrencilerin kelimelerin doğru söyleniş biçimlerini öğrenmelerine, yabancı dildeki kelime dağarcıklarını ve derse olan ilgilerini arttırmalarına, dinleme-anlama becerilerini geliştirmelerine, derse katılımlarını arttırmalarına, derse karşı olumlu tutum geliştirmelerine katkıda bulunduğunu göstermektedir. Bu araştırma, ayrıca, şarkıların yabancı dil derslerini eğlenceli hale getirdiğini, öğrencilerin öğrendikleri dilin kültürü hakkında bilgi edinmelerini sağladığını, öğrencilerin yabancı dile karşı olumlu tutum geliştirerek daha kalıcı bir öğrenme sağladığını ortaya koymaktadır. Ve son olarak da, sınıfta kullanılan şarkıların öğrencilerin yabancı dilin günlük yaşamdaki kullanım biçimlerini öğrenmelerine, ezber yeteneklerini geliştirmelerine yönelik olumlu ve önemli katkıları olduğunu göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Yabancı Dil Öğretimi, Şarkıların Kullanımı, Yansıtıcı Günlük Tutma.

Giriş

Bilindiği gibi dil öğrenmenin temel amacı iletişim kurmaktır. Dil, kişiler arası bilgi alışverişine, tepki göstermeye, istekleri, duyguları, görüşleri bildirmeye,

¹ Yrd. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı. zuhreyilmaz@gmail.com

etkileşime girmeye yarar. “Dil öğretimini sadece kelime, tümce yapıları ve dilbilgisel kurullarla sınırlandırmak artık kullanılmayan bir dili öğretmeyle aynı anlama gelmektedir. Öğrencinin yaşı ve eğitim düzeyi ne olursa olsun, öğrenme isteği uyandırmak ve daha kalıcı bir öğrenme sağlamak için, yabancı dil derslerinde öğrenci ve öğretilen dil arasında olumlu bir etkileşim yaratmak gerekmektedir. Dil öğretimi, geniş anlamda, beş duyuyu da (duyma, dokunma, tatma, koklama, görme) ilgilendiren bir öğretim şekli olarak tanımlanabilir” (Boiron, 2005, p. 1).

Dil öğrenmek, aynı zamanda, dünyayı farklı bir açıdan görmeye çalışmaktır. Yabancı dil öğrenen kişi kendi kültürü dışındaki kültürel ve dilsel farklılıkları keşfetmektedir. “Dil ve kültür birbirine diyalektik bir bağ ile bağlıdır. Dil kişiyi kültüre götürür, kültür ise dilin edinilmesini sağlar. Birbirleriyle bu denli iç içe olan bu iki unsuru taşıyan becerileri edindirme çabası da en etkili biçimde otantik dokümanlar aracılığı ile sağlanabilir (Ataseven, 1988, p. 190).”

“Gerçeğe dayalı malzemeler, sınıf ortamı için değil de günlük yaşamdaki çok çeşitli iletişim durumları için hazırlanmış malzemelerdir. Bunlar, yazılı ve sözlü, görsel-işitsel iletiler olabilirler” (Morlat, 2009, p. 1). Bir gazete makalesi, bir karikatür, bir şiir, bir reklam, herhangi bir eşyanın kullanım kılavuzu ya da bir şarkı gerçeğe dayalı malzemeler örnek gösterilebilir.

Her ne kadar günümüzde eğitim-öğretim alanında yapılan çalışmaların ve teknolojinin getirdiği yenilikler (öğretim yöntemleri, çeşitli ders malzemeleri, vb.) öğrencilere yeni bilgiler kazandırmada çeşitlilik sunuyor olsa da, yabancı dil sınıflarında öğretmenler zaman zaman öğrencilerin ilgisini derse çekmekte zorlanabilmektedirler. Özellikle yabancı dili başlangıç düzeyinde öğrenen öğrencilere dili sevdirmek, hissettirmek ve çekici hale getirmek gerekmektedir. Bu durumda, hem görsel hem de işitsel ders malzemesi olarak kullanılabilen şarkılar yabancı dil sınıfları için gerçeğe dayalı bir ders malzemesi oluşturmaktadırlar.

Fransızcanın yabancı dil ve ikinci yabancı dil olarak öğretildiği sınıflarda şarkıların kullanılması eğitsel açıdan yeni bir uygulama değildir. “1960’lı yılların başında ve daha yoğun olarak 1980’li yıllarda iletişimsel yaklaşımın gerçeğe dayalı malzemelerin kullanımına olanak tanınmasıyla, yabancı dil derslerinde şarkılar yoğun olarak kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde de çok çeşitli teknolojik araçların (internet, video, mp3, mp4, vb.) varoluşu ve bunların yabancı dil sınıflarında da kullanımının artması, eğitsel açıdan çok zengin bir kaynak oluşturan şarkıların yaygın bir şekilde kullanılmasına olanak tanımaktadır” (Paradis et Vercollier, 2010, p. 1).

Öğrencilerin yabancı dil ve eğitim düzeyi (ilk ve orta öğretim, üniversite) hangi aşamada olursa olsun, yabancı dil sınıflarında kullanılan şarkıların öğrencilere birçok açıdan katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Her ne kadar, sınıf ortamında şarkıların kullanılmasının öncelikli nedeni öğrencilerin yabancı dilde kelime dağarcığının geliştirilmesi, birtakım dilbilgisel kavramların öğretilmesi olsa da, sınıf içinde dinletilen şarkılar kimi öğrencilere müzik ve ritim açısından, kimi

öğrencilere de şarkıyı seslendiren sanatçının sesi, seslendirme biçimi, hayat hikâyesi açısından çeşitli katkılar sunmaktadır. Yabancı dil sınıflarında şarkılar, anlama (seslerin ayırt edilmesi, şarkı sözlerinin yazıya dökülmesi, metni yeniden oluşturma, şarkı sözlerinin sıraya konması, vb.) ve yazma becerileri (sözdizimini çalıştırma, nazım oluşturma, metnin bir parçasını yeniden oluşturma, yorumlama, vb.) ile ilgili etkinlikleri bir araya getiren önemli ders malzemelerinden biridir.

Tegos (2009, p. 1) da yukarıda bahsedilen katkıları aşağıdaki görüşleriyle desteklemektedir:

1. Şarkılar, yabancı bir dili öğrenmek için mükemmel araçlardır. Şarkı sözlerini dinlemek ve onları öğrenmek, öğrencinin kelime dağarcığını ve telaffuzunu geliştirmesine yardımcı olur. Aynı zamanda, öğrencinin yabancı dildeki dilbilgisel yapıların doğru şeklini öğrenmesini sağlar.
2. Şarkılar, öğrenciye yabancı dili zevk duyarak öğrenme imkânını sağlar. Şarkılarda herkes kendinden bir şeyler bulur. Her yaşa, her cinsiyete ve her kültüre hitap ederler.
3. Şarkılar, hedef dilin kültürüyle bir bağ oluşturur. Aynı zamanda şarkıların kişiyi eğlendirme özelliği de bulunmaktadır. Yabancı dil öğrenmek sadece çalışmaktan, dil ile ilgili etkinlikler yapmaktan ibaret değildir. Yabancı dil öğrenirken kişi gülebilir, dans edebilir ve eğlenebilir.
4. Şarkıların bellek geliştirici (fr.mnémotechnique) bir rolü de bulunmaktadır. Bir şarkının melodisi veya nakaratı yabancı dile ait özel bir takım sözdizimsel (fr.syntaxique) yapıların edinilmesini (örneğin, “Ne me quitte pas” isimli Jacques Brel şarkısıyla dolaysız nesne zamirlerinin olumsuz tümcede kullanımı) sağlar.

Öğrencilerin dil öğrenimine böylesine önemli ve olumlu katkıları olan şarkılar yabancı dil sınıflarında aşağıdaki durumlarda öğretim programına dâhil edilebilirler (Tancman, 2005, p. 1):

1. Sınıfta işlenmiş bir konunun pekiştirilmesi,
2. Yeni kelimelerin öğretilmesi ve kullanılması,
3. Yeni bir dilbilgisi konusunun öğretilmesi veya kullanılması,
4. Kültürel bir olayın tanıtılması,
5. Öğrencilerin yazınsal bir metne olan duyarlılığının artırılması,

Yabancı dil sınıflarında kullanılacak olan şarkıların seçimi önem teşkil etmektedir ve dikkat edilmesi gereken bir takım özellikler bulunmaktadır, bu durumda (Paradis et Vercollier, 2010, s. 6-7):

1. Seçilecek olan şarkılar okul müfredatının ve öğretmenin belirlediği amaçlara (dilbilgisel, sözdizimsel, sesbiçimsel, kültürel) ve öğrencilerin yabancı dil düzeyine uygun olmalı,
2. Şarkıların konusu sınıfta kullanıma uygun olmalı,
3. Şarkılarda kullanılan kelimeler öğretilen yabancı dilin kültürüne ait bilgiler içermeli,
4. Seçilen şarkılar öncelikle öğrencilerin ve öğretmenin zevkine hitap etmeli,
5. Dinletilecek olan şarkıların sözleri net bir şekilde duyulabilir olmalı,

6. Şarkıların sözleriyle uyumlu basit bir melodisi olmalı,
7. Şarkılarda nakarat bölümleri olmalı (bu bölümler öğrencilerin bazı dizeleri yeniden dinlemesine olanak verir),
8. Şarkılardaki kelime dağarcığı zengin olmalı ve çeşitlilik içermeli,
9. Şarkılarda öğrencilerin önceden bildiği ve yeni öğreneceği dilbilgisel biçimler olmalı,
10. Şarkılar konu açısından zengin olmalı ve çeşitlilik içermeli,
11. Dinletilecek olan şarkıların tercihen videosu da bulunmalıdır.

Tüm bu özellikler göz önünde bulundurularak, yabancı dil dersini yürüten öğretim elemanı tarafından birer ders malzemesine dönüştürülebilir şarkılarla ilgili ders malzemeleri, yani çalışma yaprakları hazırlanabilir. Bu çalışma yaprakları öğretim elemanının öğretim yılı boyunca yürüteceği dersinin amaçları doğrultusunda hazırlanmalıdır. Çalışma yapraklarındaki başlıklar ve etkinlikler, hazırlayan öğretim elemanına göre değişiklik gösterebilir. Aşağıda, konuya açıklık getirmek için, şarkıların kullanılarak hazırlanacağı bir çalışma yaprağında olabilecek başlıklar ve sorularla ilgili bir örnek bulunmaktadır (Boiron, 2005, s. 2-3):

Örnek:

Yabancı dil ya da ikinci dil olarak öğretilecek Fransızca dersinde şarkıların kullanılarak oluşturulacağı çalışma yaprağı örneği

Dersin Konusu : ...

Dersin Amacı : ...

- İletişimsel amaçlar: ...
- (Sosyo-) dilbilgisel amaçlar: ...
- Kültürlerarası amaçlar: ...

Öğrencinin dil seviyesi: (örnek, A1 – A2 – B1 – B2...vb.)

Süre: ...

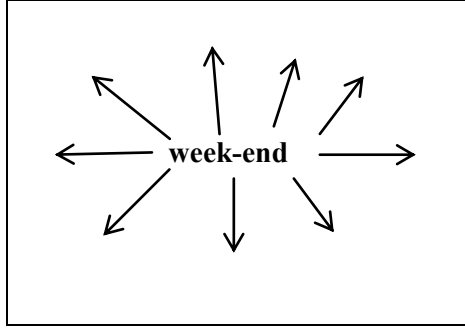
Ders Malzemeleri: ...

I. AŞAMA: Beyin Fırtınası

Bu bölümün amacı, işlenecek konuya karşı öğrencide ilgi ve merak uyandırmaktır. Öğrencilerin yeni bilgiler öğrenmelerini ve şarkıyı dinlemelerini sağlamak için güdülenmeleri gerekmektedir. Bu da dersin bu aşamasında gerçekleştirilir.

Örnek:

- Tahtaya “chanson” (şarkı) yazıp, öğrencilere “Sizin için şarkı nedir?” (müzik mi, müzik aletleri mi, ya da bir melodi mi?) şeklinde soru sorulabilir.
- Dinletilecek şarkının konusu ile ilgili anlambilimsel (fr.sémantique) bir liste oluşturulabilir (örneğin; öğrencilerden iki kişilik gruplar halinde, 2 dakika içinde “week-end” konusu ile ilgili bildikleri tüm kelimeleri yazmaları istenebilir).

- Seçilen şarkının sözlerindeki ilk kelimeler kullanılarak tümce yazmaları istenebilir.
- Şarkının ilk birkaç tümcesi dinletilerek geri kalanını tahmin etmeleri istenebilir.
- Şarkıyı dinlemeden önce konu hakkında öğrencilerin tartışmaları istenebilir.

II. AŞAMA: Şarkının İncelenmesi

Bu aşamada amaç, öğrencilerin şarkıyı bilinçli bir şekilde dinlemelerini sağlamaktır. Bir önceki aşamaya göre bu bölümde öğrenciler şarkı hakkında daha çok bilgi sahibi olurlar.

Örnek:

- Öğrencilerden şarkıda duydukları müzik aletlerinin listesini yapmaları istenebilir.
- “Bu şarkının müzik türü nedir?”, “Bu tür müziğin özellikleri hakkında ne biliyorsunuz?” şeklinde sorular sorulabilir.
- Kelime listesi verilir, şarkıda geçen kelimelerin bu listeden bulunması istenebilir.
- Şarkıyı dinlemeleri ve “XXX” sözcüğünü kaç defa duydukları sorulabilir.

III. AŞAMA: Şarkı Sözleriyle İlgili Etkinlikler

Şarkı sözlerinin yorumlanması konusunda öğretmen çok dikkatli olmalıdır. Şarkı sözleriyle yapılacak çok çeşitli etkinlikler vardır. Bu aşamada öğrenciler sorulan soruların yanıtlarını metnin içinden bulacakları için şarkı sözlerini birçok kez okumak zorunda kalırlar.

Örnek:

a - İstenilen bilginin yerini bulma (fr.repérage), sınıflandırma, kesin bilgiyi bulma etkinlikleri:

- “Şarkı sözünde geçen kişilerin tümünü bulunuz.”
- “Şarkı sözünde duyguları anlatan kelime ve ifadeleri bulunuz.”
- “[mã] sesini içeren tüm kelimeleri bulunuz.”

b - Şarkı sözlerinin anlaşılması için sorulan sorular:

- “İki kişilik gruplar halinde, X ve Y kişileri hakkında öğrendiğiniz her şeyi söyleyiniz.”
- “Şarkı sözünde geçen kişi veya kişilerin yaptıkları eylemler nelerdir? Ve niçin böyle davranmaktadırlar?”
- “Aşağıdaki ifadelerden ne anlıyorsunuz?”

IV. AŞAMA: Dinlediğini ve Okuduğunu Anlama/Yaratıcılık

Bu aşama boyunca öğrencilere iki tür etkinlik önerilebilir:

a - Öğrencinin şarkıya ya da şarkının konusuna yönelik kişisel görüşünü almaya yarayan etkinlikler,

b - Öğrencinin yaratıcılığını ortaya koyabileceği etkinlikler.

Örnek:

- “Sizce şarkılar bir mesaj vermeli midir?”
- “Uyuşturucu kullanımıyla ilgili bir şarkı dinlediniz. Uyuşturucu kullanımına karşı mücadele etmede yararlı olabilecek aynı konulu bir şarkı yazmayı siz de düşünür müsünüz?”
- “Şarkı Fransa’daki gençlerden bahsediyor, sizin ülkenizde de gençler benzer sorunlar yaşıyorlar mı?”
- “Şarkıdan esinlenerek arkadaşınıza bir kartpostal yazınız.”

V. AŞAMA: Pekiştirme

Şarkılar soyutlanmış ders malzemeleri değildir. Başka ders malzemelerinin öğretiminde de kullanılabilirler (örneğin; okuma, oyun, başka şarkılarla kullanım, internet üzerinde araştırma yapma, vb.). Bu aşama, dersin devamını içerir ve öğrencilerin daha geniş kapsamlı düşüncelerini sağlar.

Örneğin; sınıfta üzerinde çalışılan şarkıyı öğrencilerin başka şarkılarla karşılaştırmalarına olanak tanır; şarkıyı yazınsal bir metinle, tarih kitabındaki bir makaleyle, yazılı basındaki bir metinle bağdaştırmayı sağlar.

1. Yöntem

Bu araştırmada, yabancı dil derslerinde kullanılan şarkıların öğrencilerin dil öğrenimine olan katkılarını nitel boyutta belirlemek için uygulamaya katılan öğrencilerden, “Sizce, yabancı dil öğretiminde şarkıların kullanılmasının öğrencilerin dil öğrenimine ne gibi katkıları vardır?” açık uçlu sorusuna yanıt vermeleri istenmiştir. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Öğrencilerden, 12 hafta boyunca, her ders sonunda içten ve dürüst bir şekilde yansıtıcı günlük tutmaları istenmiş ve bu günlüklere yazacaklarının not verilerek değerlendirilmeyeceği söylenmiştir. “Yansıtıcı günlük tutmanın adaylara, öğretimle ilgili farklı konular hakkında ne hissettikleri, kişisel deneyimlerinin neler olduğu, hangi güçlüklerle karşılaştıkları gibi konularda önemli bilgiler sağladığı görülmektedir” (Ekiz, 2006, s. 54). Ayrıca, yansıtıcı günlükler öğrencinin öğrenmesindeki gelişimi izleme ve kaydetme, yansıtıcı düşünme başta olmak üzere bireyin düşünme becerilerini geliştirme, bunlardan elde edilen verilerin değerlendirilerek öğrencinin öğrenme sürecine etkin katılımını,

dolayısıyla da öğrenme kalitesinin yükseltilmesini sağlar (Koç ve Yıldız, 2012, s. 226).

Öğrencilerin günlüklerinden elde edilen nitel verilerin analizinde “belge inceleme” yöntemi kullanılmıştır. “Belge inceleme, araştırmada hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Sözbilir, 2010, s. 2). Hangi belgelerin önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabilmesi araştırma problemi ile yakından ilgilidir. Örneğin, eğitim ile ilgili bir araştırmada ders kitapları, öğrenci ders ödevleri ve sınavları, anılar, günlükler, özel mektuplar gibi belgeler belge analizine konu olabilirler (Bailey, 1982, s. 302-303). Ayrıca, bu araştırmada elde edilen verileri sayısal olarak ifade etmek için sıklık dağılımına ve yüzde analizine de başvurulmuştur.

Araştırma 2011-2012 öğretim yılı bahar döneminde haftada 2 ders saati olarak yürütülen ve seçmeli bir ders olan *Fransız Şansonları* dersinde gerçekleştirilmiştir. Deney grubuyla 12 hafta boyunca Fransız müziğinde yer etmiş sanatçıların şarkıları kullanılarak ders yapılmıştır. Uygulama aşağıdaki sıra ile gerçekleştirilmiştir:

1. 12 hafta boyunca öğrencilerle sınıfta çalışılacak sanatçıların bir şarkısı derste kullanılmak üzere seçilmiştir.
2. Her derste, öncelikle, söz konusu sanatçının kısa öz geçmişi öğrencilere dağıtılmıştır. Okunup üzerinde tartışılmıştır.
3. Derse başlamadan önce öğrencilerin, beyin fırtınası tekniği kullanılarak, dinleyecekleri şarkı hakkında güdülenmeleri sağlanmıştır.
4. Bir sonraki aşamada, o hafta için seçilen şarkı öğrencilerin ellerinde yazılı metin olmadan iki kez dinletilmiştir. Ve şarkının konusu hakkında tartışılmıştır.
5. Daha sonra şarkı üçüncü kez dinletilip, ilgili etkinliklerin olduğu çalışma yaprakları öğrencilere dağıtılmıştır. Bu çalışma yaprakları açık uçlu sorular, boşluk doldurma, eşleştirme, doğru-yanlış, kelime tanımlama gibi soru türlerini içermektedir.
6. Söz konusu sorular tüm öğrenciler tarafından yanıtlandıktan sonra hep birlikte öğrencilerin yanıtları kontrol edilmiştir.

Uygulamada kullanılan çalışma yapraklarının dil düzeyi B1 olarak belirlenmiştir. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'ne (CECR – Cadre Européen Commun de Référence Pour Les Langues, 2000, s. 26) göre B1 dil seviyesindeki öğrenci, “bağımsız kullanıcı” olarak kabul edilmektedir ve aşağıdaki dil becerilerine sahiptir:

ANLAMA:

a - Dinleme: İş, okul, boş zaman vb. ortamlarda sürekli karşılaşılan konulardaki net, temel konuşma biçimlerinin ana hatlarını anlayabilirim. Güncel olaylar ya da kişisel ilgi alanıma giren konularla ilgili radyo ve televizyon programlarının çoğunun ana hatlarını yavaş ve net olduğunda anlayabilirim.

b - Okuma: Meslekle ilgili ya da günlük dilde en sık kullanılan kelimeleri içeren metinleri anlayabilirim. Kişisel mektuplarda belirtilen olay, duygu ve dilekleri anlayabilirim.

KONUŞMA:

a - Karşılıklı Konuşma: Dilin konuşulduğu ülkede seyahat ederken ortaya çıkabilecek birçok durumla başa çıkabilirim. Bildik, ilgi alanıma giren ya da günlük yaşamla ilgili (örnek: aile, hobi, iş, yolculuk ve güncel olaylar vb.) konularda hazırlık yapmadan konuşmalara katılabilirim.

b - Sözlü Anlatım: Deneyimlerimi, hayallerimi, umutlarımı, isteklerimi ve olayları betimlemek için çeşitli kalıpları yalın bir yoldan birbirine bağlayabilirim. Düşünce ve planlara ilişkin açıklamaları ve nedenleri kısaca sıralayabilirim. Bir öykü anlatabilirim, bir kitap ya da filmin konusunu aktarabilirim ve izlenimlerimi belirtebilirim.

c - Yazılı Anlatım: Bildik ya da ilgi alanıma giren konularla bağlantılı bir metin yazabilirim. Deneyim ve izlenimlerimi betimleyen kişisel mektuplar yazabilirim.

1.2. Katılımcılar

Araştırma Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fransız Dili ve Eğitimi Bölümü 2. sınıf öğrencileriyle 12 hafta boyunca yürütülen ve seçmeli bir ders olan *Fransız Şansonları* dersinde 19 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Tüm öğrencilerin ana dili Türkçedir ve Fransızca'yı yabancı dil olarak öğrenmektedirler ve dil seviyeleri B1 (bağımsız kullanıcı) olarak kabul edilmiştir (1 yıl hazırlık + 1,5 yıl lisans).

1.3. Bulgular ve Yorum

Yabancı dil derslerinde şarkıların kullanılmasının öğrencilerin yabancı dil öğrenimine katkılarının araştırıldığı bu çalışmada, katılımcılardan elde edilen verilerin dağılımını ortaya koymak için belge incelemesi yöntemi ile birlikte sıklık ve yüzde analizinden yararlanılmıştır.

Tablo 1: Fransızca yabancı dil derslerinde kullanılan şarkıların öğrencilerin dil öğrenimine sağladığı katkılarla ilgili öğrenci görüşleri ve bunların sıklık ve yüzdelik dağılımı

Fransızca yabancı dil derslerinde kullanılan şarkıların öğrencilerin dil öğrenimine sağladığı katkılar	Bahsedilme sıklığı / Toplam öğrenci sayısı	Yüzde %
1. Kelimeleri doğru telaffuz etmeyi sağlar (aksan, vurgu, vb.)	17 / 19	89.47
2. Yabancı dilde kelime dağarcığını artırır.	16 / 19	84.21
3. Öğrencilerin derse olan ilgisini artırır.	16 / 19	84.21
4. Dilbilgisi kurallarının öğrenilmesini sağlar.	15 / 19	78.94
5. Yabancı dilde dinleme-anlama becerisini geliştirir.	14 / 19	73.68
6. Dersi tekdüzelikten kurtarıp eğlenceli hale getirir.	14 / 19	73.68
7. Öğrencilerin derse katılımını artırır.	14 / 19	73.68

8. Öğrencilerin yabancı dile karşı olumlu tutum geliştirmesini sağlar.	13 / 19	68.42
9. Öğrenilen dilin kültürü hakkında bilgi edinimi sağlar.	11 / 19	57.89
10. Daha kalıcı bir öğrenme sağlar.	10 / 19	52.63
11. Dilin günlük yaşamdaki kullanım biçimlerini öğrenmeyi sağlar.	10 / 19	52.63
12. Çeviri yapma yeteneğini geliştirir.	9 / 19	47.36
13. Ezber yeteneğini geliştirir.	9 / 19	47.36
14. Ana dil ile yabancı dil arasında karşılaştırma yapma imkânı sağlar.	5 / 19	26.31

Tablo 1 incelendiğinde; araştırmaya katılan 19 öğrenciden 17'si yabancı dil derslerinde şarkıların kullanılmasının, kelimeleri doğru telaffuz etmeyi (aksan, vurgu, vb.) sağladığını; 16 öğrenci yabancı dilde kelime dağarcığını ve derse olan ilgiyi arttırdığını; 15 öğrenci şarkıların dilbilgisi kurallarını öğrenmeyi kolaylaştırdığını; 14 öğrenci yabancı dilde dinleme-anlama becerisini geliştirdiğini, dersi tekdüzelikten kurtarıp daha eğlenceli hale getirdiğini ve derse katılımı arttırdığını belirtmektedir. Ayrıca, 13 öğrenci şarkıların yabancı dil dersine karşı olumlu tutum geliştirmeyi sağladığını; 11 öğrenci şarkıların öğrenilen dilin kültürü hakkında bilgi edinimi sağladığını; 10 öğrenci şarkıların daha kalıcı bir öğrenme ve dilin günlük yaşamdaki kullanım biçimlerini öğrenmeyi sağladığını; 9 öğrenci şarkıların çeviri yapma ve ezber yeteneklerini geliştirdiğini ve 5 öğrenci ise şarkıların ana dil ile yabancı dil arasında karşılaştırma yapma imkânı sağladığını düşünmektedir.

Bu sonuçlar doğrultusunda, araştırmaya katılan öğrenciler yabancı dil sınıflarında şarkıların kullanılmasının yabancı dil öğrenimlerine olumlu ve önemli katkılar sağladığını düşünmektedirler.

2. Tartışma/Sonuç

Bu araştırmada, yabancı dil derslerinde kullanılan şarkıların öğrencilerin dil öğrenimine olan katkıları ile ilgili öğrenci görüşleri araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, *Fransız Şansonları* dersinde kullanılan şarkıların öğrencilerin dil öğrenimine olumlu ve önemli katkıları olduğu anlaşılmıştır. Öğrencilerin 12 hafta boyunca yansıtıcı günlük tutarak yanıtladıkları sorudan elde edilen verilere belge incelemesi yöntemi ile birlikte sıklık ve yüzde analizi yapılmıştır.

Buna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğu, yazdıkları günlüklerde, yabancı dil dersinde kullanılan şarkıların kelime dağarcıklarını arttırdığını, kelimeleri doğru telaffuz etmelerini sağladığını, dersi daha eğlenceli hale getirerek tekdüzelikten kurtardığını, dilbilgisi kurallarını öğrenmede yardımcı olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca, araştırmaya katılan öğrencilerin, şarkıların derse etkin katılımlarını arttırdığı, yabancı dile karşı olumlu tutum geliştirmelerini ve öğrenilen dilin kültürü hakkında bilgi edinmelerini sağladığı,

yabancı dil öğreniminde kazanılması en zor becerilerden biri olan dinleme-anlama becerisini geliştirdiği, çeviri yapma ve ezber yeteneğini geliştirdiği konusunda da hemfikir oldukları görülmektedir.

Dolayısıyla, yukarıdaki verilerden yola çıkarak, şarkıların yabancı dil sınıflarındaki kullanımının öğrencilerin yabancı dil becerilerinin geliştirilmesinde son derece önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. Öğretmenin hazırlayacağı etkinlikler doğrultusunda, sınıfta kullanılan şarkılarla öğrenciler bir taraftan kendilerini sözlü olarak ifade ederek, yorum yaparak, fikrini belirterek ve kelimelerin doğru söyleniş biçimlerini öğrenerek konuşma becerilerini, diğer taraftan da şarkıya odaklanarak, yineleyerek ve dinleme yaparak dinleme becerilerini geliştirmektedirler. Aynı zamanda, öğrenciler herhangi bir konuya yazılı olarak yorum yaparak, düşüncelerini ifade ederek, hayal güçlerini ve yaratıcılıklarını kullanarak yazma becerilerini; şarkı sözlerini okuyup çözümleyerek, yeni kelimeler öğrenerek de okuma becerilerini geliştirmektedirler.

Bu sonuçlara göre, öğrencilerin yabancı dil becerilerini geliştirmede önemli bir yeri olan şarkıların, öğrencilerin dil düzeyi ve öğretmenin öğretim amaçları göz önünde bulundurularak sınıf ortamında belli aralıklarla kullanılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akalın, A. (2011). “Yabancı dil öğretiminde araç, gereç ve otantik dokümanların kullanılması.” Erişim tarihi: 14 Eylül 2012, <http://www.turkceogretimi.com/Yabanc%C4%B1lara-Turkce-O%C4%9Fretimi/article/697-otantik-dokuman-otantik-metin-nedir/2>.
- Ataseven, F. (1988). Değişen Sınıf İçi Öğretim Ortamları ve Şarkılarının Yabancı Dil Öğretiminde Araç Olarak Kullanılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 189-198.
- Bailey, K. D. (1982). *Methods of Social research*. New York: The Free Press.
- Boiron, M. (2005). “Approches pédagogiques de la chanson”. Erişim tarihi: 13 Mayıs 2011, <http://www.leplaisirdapprendre.com/chansons/approches/index.php>,
- Cadre Européen Commun de Référence Pour Les Langues - Apprendre, Enseigner, Evaluer. (2000). Unités des Politiques Linguistique. Strasbourg: Didier, 26.
- Chamberlain, A. (1977). Stratégie pour une étude de la chanson française. *Le Français Dans Le Monde*, (131), 28-32.
- Ekiz, D. (2006). Kendini ve Başkalarını İzleme: Sınıf Öğretmeni Adaylarının Yansıtıcı Günlükleri. *İlköğretim Online*, 5 (1), 45-57.
- Koç, C. ve Yıldız, H. (2012). Öğretmenlik Uygulamasının Yansıtıcıları: Günlükler. *Eğitim ve Bilim*, 37 (164).

- Morlat, J. -M. (2009). “La problématique du document authentique dans le cadre du programme de langue B du Baccalauréat International”. Erişim tarihi: 25 Ağustos 2012, <http://www.edufle.net/La-problematique-du-document.html>,
- Paradis, S. et Vercollier, G. (2010). “La chanson contemporaine en classe FLE/FLS: un document authentique optimal”? *Synergie Canada*, (2). Erişim tarihi: 12 Nisan 2011, <http://synergies.lib.uoguelph.ca/article/viewArticle/1211/1838>,
- Regoli, P. (2008). “Un atelier qui résonne”! *Le Français Dans le Monde*,(358), 33-35.
- Sözbilir, M. (2010). “Nitel Araştırmada Veri Toplama Araçları.” Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2014, <http://www.fenitay.files.wordpress.com/.../10-nitel-arac59ftc4b1r>.
- Tancman, A.-L. (2005). “Le français en chantant”. Erişim tarihi: 06 Temmuz 2011, http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut_Pedagogit/Francais/Pirsumim/.
- Tegos, C. (2009). “La chanson en langue étrangère: un support didactique idéal.” Erişim tarihi: 20 Mayıs 2011, <http://www.linguafranca.gr/news.php?item.69.4>.

**THE USE OF SONGS IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES: A
STUDY WITH THE STUDENTS IN FRENCH LANGUAGE
EDUCATION DEPARTMENT**

Abstract: The aim of this study is to investigate the contribution of songs to students’ language learning in foreign language classes. This research is a qualitative study conducted with 19 students of the Department of Foreign Language Education (French Language Teaching Program) of the Faculty of Education at Anadolu University. Their language level is B1 according to Common European Framework of Reference for Languages. Data are collected from students who wrote a reflective diary at the end of each course for 12 weeks. Before the application, the students are asked to write their diaries sincerely and honestly. Data are analyzed using the method of document analysis. Also, frequency and percentage analysis are used to obtain numerical data. According to the findings with the use of songs, students pronounced words correctly, they have increased lexical knowledge. Additionally, they are motivated and they developed their listening skills, their participation rate increased and they developed a positive attitude towards the course. This study reveals that the songs make the language courses enjoyable, the students learn about the culture of the language they are learning and develop positive attitudes towards foreign language. The songs provide a more permanent learning. And finally, this research shows that with the use of songs in the classroom, students learn language which is used in daily life and develop their memorization skills.

Keywords: Foreign Language Teaching, Using Songs, Keeping A Reflective Diary.

**UNE LECTURE PSYCHANALYTIQUE DE LA PLEURANTE DES RUES
DE PRAGUE: LA VOIE QUI MENE SYLVIE GERMAIN DE LA
SOUFFRANCE A LA CATHARSIS**

Emine GÜZEL¹

Öz: II. Dünya Savaşı sonrası kuşağında yer alan ve günümüz çağdaş yazarlarından biri olan Sylvie Germain, birçok yapıtında toplumları derinden etkileyen olayları kötülük kavramı doğrultusunda ele almıştır. Birbirinin devamı şeklinde ve aynı konular etrafında gelişen yapıtları ortak bellek olgusunu yansıtmaktadır. Felsefe alanında doktora diplomasına sahip olan yazar, olayları tarihsel bağlamda dini, felsefi ve edebi boyutta derinlemesine irdelemektedir. Yazarın edebi evrenini yüzyıllardır insana gözyaşı akıttıran ve derin acılar yaşatan kötülük kavramı oluşturmaktadır. Savaş, cinayet, katliam, tecavüz, ensest, adı ne olursa olsun, kötülük sonrası yaşanan yıkımlar ve acılar yalnızca içinde bulunulan dönemi ve bireyleri etkilememiş, aynı zamanda gelecek kuşaklara da genetik yoluyla aktarılmıştır. Psikanalizin öncüsü olarak bilinen Freud, aynı zamanda bilinçaltı kavramını da ortaya koyan ilk bilim adamıdır. Bu buluşuyla, birçok ruhsal hastalığın temelini, bastırılmış duyguların gün yüzüne çıkmasıyla açıklamıştır. Ruhsal bir hastalık olarak ortaya çıkan psikoz, dışa aktarılamamış duygu ve düşüncelerin farazi görüntüler (halüsinasyonlar) oluşturmasıyla kendini göstermektedir. Bu hastalık bireyin iç dünyasında yaşadığı çatışmaları gerçek yaşama aktarmasıyla oluşan kopukluğu ifade etmektedir. Sylvie Germain'in *Prag sokaklarında ağlayan kadın*, adlı öyküsü, bir kadın anlatıcının, bilinç ve bilinçaltı savaşının ortaya koyduğu farazi bir görüntü altında insanlığın yaşadığı tüm acıları dile getirmektedir. Edebi metinlerin insanlığın yaşamışlıklarına tanıklık eden belgeler olduğu unutulmamalıdır. Bu çalışma, ruhsal sıkıntılardan arınma yollarından biri olarak "yazma" eyleminin önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Sylvie Germain, Edebiyat, Psikanaliz, Katharsis, Kötülük, Acı, Psikoz, *Prag sokaklarında ağlayan kadın*.

¹Araş. Gör., Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı (Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü). eguzel@nku.edu.tr

Introduction: Sylvie Germain et l'obsession du mal

L'écrivain français Patrick Modiano vient de recevoir le Prix Nobel de littérature 2014. L'Académie suédoise a couronné Modiano de ce grand prix littéraire pour "*l'art de la mémoire avec lequel il a évoqué les destinées humaines les plus insaisissables et dévoilé le monde de l'Occupation*"². Le secrétaire de l'Académie a ajouté que son "*univers est fantastique, ses livres se répondent les uns aux autres*"³. Toutes ces remarques ont de commun avec l'univers romanesque de Sylvie Germain où la souffrance se laisse dévoiler comme la force majeure de la mémoire. C'est à travers Sylvie Germain et son récit *La pleurante des rues de Prague* que nous allons tenter de répondre à la question "comment soulager la souffrance" avec une approche psychanalytique.

Au cours des années 70, Sylvie Germain obtient une formation de philosophie et inspirée de la pensée d'Emmanuel Levinas, elle écrit une thèse intitulée *Perspectives sur le visage: Trans-gression, Dé-création, Trans-figuration* dans laquelle les thèmes du visage et de la nuit occupent une grande place, et où elle poursuit sa réflexion sur la pensée mystique déjà traitée dans son mémoire de maîtrise (Koopman-Thurlings, 2007). Il est remarquable qu'après la soutenance de sa thèse elle s'est lancée dans le monde littéraire, hantée par un désir irrésistible d'écrire: "Si je n'écris pas, je suffoque" (Goulet, 2009, p.19). Cette confession serait un point de départ pour conquérir l'univers de Germain.

Sylvie Germain est considérée comme l'une des voix les plus fortes de la littérature française contemporaine. Elle écrit depuis une trentaine d'années des romans et des essais dans une impressionnante cohérence, couronnés de nombreux prix qui dépassent largement les frontières de la France. Sylvie Germain doit sa réputation à la mise au point des problèmes qui touchent toute l'humanité. Son univers romanesque "est hantée par la grande question du mal qu'elle explore dans ses aspects les plus violents (guerres, meurtres, incestes, souffrances et douleurs les plus variées, folie), on sent qu'elle s'attache à aider ses personnages à trouver une issue aux maux qui les rongent" (Goulet, 2009, p.31).

Les auteurs de l'après-guerre, y compris Sylvie Germain, ne peuvent pas rester indifférents à la souffrance de l'homme ni à la destruction et au carnage de la guerre. L'horreur des guerres et les champs de bataille ou toute autre forme de violence et de brutalité qui déchirent les hommes, constituent le fondement historique de l'œuvre de Germain. Le talent de l'écrivaine réside dans la manière de faire entendre, par un langage très sincère, la souffrance, le chagrin et les larmes des hommes qui ne cessent depuis des siècles. Elle chante et exalte douloureusement les traces et les blessures du mal qui sont inscrites dans la

²http://www.liberation.fr/livres/2014/10/09/le-francais-patrick-modiano-prix-nobel-de-litterature_1118123, consulté le 2 novembre en 2014.

³http://www.liberation.fr/livres/2014/10/09/le-francais-patrick-modiano-prix-nobel-de-litterature_1118123, consulté le 2 novembre en 2014.

mémoire universelle de l'humanité et qui sont imprimées non seulement dans les écrits mais aussi dans les cœurs et les consciences. Elle s'avère donc être une chanteresse moderne qui veut chanter l'homme harcelé de souffrance.

La pleurante des rues de Prague est une nouvelle publiée en 1992, dans le premier cycle de l'ensemble romanesque de Germain :

Dans l'œuvre de Sylvie Germain, les romans sont véritablement premiers, nécessaires, scandant la progression de leur auteur dans sa vie, jouant leurs psychodrames sur la scène du monde un peu à la manière de fables ou de contes, et s'interrogeant sur les difficultés à être. L'ensemble peut s'articuler selon quatre périodes qui tracent un itinéraire personnel, avec, au centre du dispositif, un ouvrage singulier, qui n'est pas un roman mais un récit personnel et fantastique : *La pleurante des rues de Prague*, qui fait office de pivot dans cette évolution (Goulet, 2009, p. 21).

Alain Goulet, par cette affirmation, déclare qu'il y a un parallélisme entre la vie de l'auteur et ses ouvrages. *La pleurante des rues de Prague* en est le témoignage, puisqu'elle ancre dans la biographie de Germain à travers une narratrice homodiégétique. La narration alterne entre "je" et "elle". La ville de Prague où l'auteur a vécu pendant quelques années, la mort de son père et l'abandon de son amant se reflètent dans cette nouvelle. Ce récit apparaît comme le journal intime d'une personne psychotique qui est à la quête d'une ombre qui se montre de temps en temps par une image fantomatique. Les mots spécifiques empruntés à la psychanalyse tels que "psychotique", "ombre" et "fantomatique" décèlent un langage symptomatique qui attend d'être déchiffré. Une lecture à travers la psychanalyse mettra en évidence la compréhension de l'œuvre. Freud, qui grâce à sa méthode thérapeutique est le fondateur de la psychanalyse, ouvre une nouvelle ère par sa découverte de l'inconscient. La psychanalyse est un procédé qui donne libre cours à la parole spontanée et provoque l'émergence de l'inconscient psychique à travers une enquête libre et l'interprétation des rêves. Au début du XXe siècle, on ne parlait pas de terme de psychanalyse. Car,

(...) le psychiatre classait les symptômes et observait l'évolution, mais il n'était pas question pour lui d'"écouter" les malades. Quant à l'origine des troubles des patients, elle n'était à rechercher dans sa constitution (rôle de l'hérédité), voire dans son caractère moral. Ni la société, ni son milieu, ni sa famille ne pouvaient être tenus pour responsables (Freud, 2010, pp. 10-11).

Cependant, Freud, ne se contente pas des travaux restreints de ses collaborateurs et approfondit ses recherches. Il (2010, p.11) "découvre que les symptômes ont un sens, qu'ils sont à interpréter comme un langage que le thérapeute ne peut saisir qu'à partir de l'inconscient". C'est ainsi que Freud constate le rôle central de l'inconscient dans les phénomènes psychiques. Les désirs insatisfaits sont refoulés par le conscient dans les profondeurs sombres de l'individu où règne l'inconscient.

Il est remarquable que rien ne tombe dans l'oubli chez l'homme et que tout est enregistré et conservé dans son psychisme. Freud (2010b, p.50) affirme que

l'oubli n'est pas "une destruction de la trace mémorielle, donc un anéantissement", et que "dans la vie psychique, rien de ce qui s'est une fois constitué ne peut sombrer, que tout demeure conservé en quelque manière et peut, dans des circonstances appropriées, par exemple du fait d'une régression allant assez loin, être appelé à resurgir" (2010b, p.51). Le manque d'oubli, loin d'empêcher l'omission des souvenirs, les conserve d'une manière étonnante pour les mettre à jour selon les circonstances. Les souvenirs, chez Sylvie Germain, surtout ceux qui sont mauvais, sont entassés dans sa caverne et ne cessent de la hanter. Elle souffre, non seulement de la mort de son père et de l'abandon de son amant qui lui causent un grand malheur, mais aussi d'un mal qui a envahi toute l'humanité sous le nom de la guerre, du crime, du viol, de l'inceste qui règnent dans le monde entier. A part ses problèmes individuels, elle est aussi tourmentée par la souffrance collective à laquelle elle ne peut rester indifférente. Elle fait couler ses larmes à l'intérieur et au bout d'un moment elle s'écrase sous "le poids du réel" (Vasse, 2008) qui la torture. C'est le moment où il y a un conflit entre le conscient et l'inconscient. L'angoisse éprouvée provoque une coupure entre la réalité et l'imagination, et dégage des images hallucinatoires. Désormais, l'inconscient prend le pouvoir et commence à se manifester. Il met au jour tout ce qui a été refoulé par le conscient, et l'état confus de la narratrice annonce, dans la nouvelle, l'arrivée d'un être fantomatique, née de ses phantasmes:

Elle s'est glissée dans le livre. Elle s'est faufilée dans les pages comme un songe s'en vient visiter un dormeur, se déploie dans son sommeil, y trame des images et mêle à son sang, à son souffle, de fin échos de voix.

Elle va partout, n'importe où, elle s'introduit où elle veut, elle traverse les murs aussi aisément que les troncs d'arbres ou que les piles des ponts. Aucune matière n'est pour elle un obstacle; ni la pierre, ni le fer, ni le bois ou l'acier n'arrêtent son élan, ne retiennent ses pas. Toute matière a pour elle la fluidité de l'eau (Germain, 1992, pp.15-16).

Cette citation montre le conflit qui règne dans le psychisme de la narratrice. L'héroïne qu'elle présente dans le prologue, est dotée de deux caractéristiques merveilleuses: matière transparente qui symbolise l'esprit invisible et forme gigantesque celui du corps visible. La matière transparente prend sa source des larmes coulées à l'intérieur et la forme gigantesque est due à la quantité énorme de sa souffrance :

Mais cette Immatérielle n'était en rien une hallucination; elle était une vision provenant de quelque mystérieuse condensation de larmes et de douleurs émanées d'hommes et de femmes, et d'enfants également, pris dans les rets du malheur (Germain, p.35).

1. Une étude psychanalytique dans *La pleurante des rues de Prague*

L'importance de la psychanalyse résulte du fait qu'elle permet à l'homme d'appréhender, à travers son histoire personnelle, les mécanismes psychiques qui se sont développés au cours de sa vie, surtout pendant son enfance, et qui caractérisent sa personnalité et conditionnent une partie de ses attitudes sans en

être conscient. Le psychanalyste analysant la relation entre l'inconscient et le conscient a pour but d'interpréter le comportement psychique de l'homme traumatisé. L'anxiété fait d'abord du malade un névrotique qui présente des troubles psychiques. Une personne névrotique est consciente de sa souffrance et peut continuer sa vie, dans un état dépressif. Lorsque la dépression aggrave, la maladie change de dimension et prend le nom de psychose (Freud, 2010b, p.76). Freud (2010b, p.76) désigne la psychose "comme la création d'un nouveau monde en rupture avec le monde extérieur, lorsque la réalité s'est refusée au désir d'une façon grave, apparue comme intolérable". Il est remarquable qu'il y a un isolement (la catatonie) et un éloignement de la vie réelle pour créer un monde tolérable. Hallucinations, délires et langage rudimentaire sont quelques symptômes de la psychose⁴. Lorsqu'on analyse l'état chaotique de la narratrice qui commence à voir des hallucinations, il est clair que son inconscient a pris le pouvoir. La transition de l'inconscient au pouvoir, conduit la narratrice à la psychose. L'image d'une gigantesque femme boiteuse qui apparaît dans différents moments au "hasard" en est la preuve.

Les descendants des personnes traumatisées présentent plus de risques de développer un trouble psychologique à la suite d'une expérience anxieuse. Le malade manifeste de graves symptômes psychologiques et physiologiques sans en savoir exactement la cause. Le strabisme, le silence, le repliement sur soi apparaissent comme des symptômes physiologiques qui annoncent une défaite. Freud a observé, dans *L'homme aux loups*, que les traumatismes psychologiques de l'enfance laissent des traces incontestables durant toute la vie de l'individu. Dès lors, vient à l'esprit la question de savoir, comment une mauvaise expérience d'enfance peut tellement affecter l'homme. Le problème réside dans la dénomination de la notion du "fantôme", selon le psychanalyste Didier Dumas⁵:

Tant qu'un traumatisme n'est pas assumé, il est toujours vivant. Un traumatisme mental est un événement que nos structures psychiques n'arrivent pas à digérer. Un événement monstrueux, effrayant. Quelque chose que les mots ne peuvent pas rendre compte. On ne peut en parler, c'est la peur, l'effroi ou la honte! Et lorsque la honte d'y avoir été impliqué interdit d'en parler, alors on enferme cet événement traumatique dans une explication mensongère, et c'est cet événement enterré dans un mensonge qui se transmet de l'inconscient des parents à celui de l'enfant, et engendre ce que la psychanalyse contemporaine appelle un "fantôme" (Canault, 2007, p.21).

La psychanalyse joue un rôle primordial dans ces cas-là afin d'élucider la cause du problème. Le personnage gigantesque et fantomatique de la nouvelle "n'a ni nom, ni âge, ni visage" (Germain, 1992, p.19) et les rues qu'il traverse sont tout à fait sombres et sans lumière. La vision apparente fait penser à quelqu'un

⁴ <http://fr.wikipedia.org/wiki/Psychose>, consulté le 2 novembre en 2014.

⁵ Je cite le nom de Didier Dumas en me référant au livre de Nina Canault intitulé *Comment paye-t-on les fautes de ses ancêtres*.

d'amnésique qui n'a plus d'identité. Que peut être son nom? Guerre, crime, meurtre, génocide, cruauté ou un mélange de tout cela. Et son âge? Puisque c'est une femme géante, elle doit appartenir à l'époque des contes, où le temps y commence par l'expression: "Il était une fois". Donc, elle vient d'un passé lointain⁶ qui a été transféré au présent par l'abolition du temps. Son visage, il n'est pas apparent non plus. Il est à préciser que le visage pour Sylvie Germain signifie la rencontre avec l'autre et fait référence à l'influence d'Emmanuel Levinas. MariskaKoopman-Thurlings (2007, p.114) définit ainsi la place du visage dans la pensée de Levinas: "Notion centrale dans l'éthique de Levinas, le visage de L'Autre est ce qui me fait sortir de moi-même, il n'est jamais donné, il reste infiniment autre". Cette constatation montre que les traits du visage peuvent déceler une nationalité et c'est la raison pour laquelle ils n'ont pas d'importance. Ce qui compte c'est l'universalité, l'humanité totale.

La pleurante des rues de Prague contient un prologue, douze apparitions et un épilogue. Cette construction formelle peut être qualifiée comme le journal intime d'un psychotique qui prend des notes pour ne pas oublier les apparitions hallucinatoires, ou comme l'agenda d'un psychiatre, qui contient des notes prises au cours d'une psychothérapie concernant son malade. Le sens de la forme ne sera éclairé qu'à la fin du livre. "Et le livre qui suit, n'étant composé que des traces de ses pas, s'en va lui aussi au hasard"(Germain, 1992, p.17).

A part l'apparence de la femme fantomatique, les choses deviennent de plus en plus confuses chez la psychotique, et une image biographique, celle du père mourant, s'entremêle à celle de la géante:

Toute la souffrance de cet homme s'engouffra dans la rue, se réverbéra dans le ciel aux éclats de métal, et mugit dans le vent. Toute la lutte muette de cet homme couché, cloué entre deux draps, sa lutte contre la mort, se révéla en cette rue déserte. Le regard de cet homme, son regard de douceur, de patience, se leva dans la rue. Tous les pavés étaient ses yeux et contemplaient l'immensité du ciel resplendissant de ténèbres bleutées. Et son visage, son visage où nulle laideur, nulle colère ni haine ni mensonge jamais n'affleurèrent, s'arracha soudain des plis de la robe de la géante (Germain, 1992, p.55).

L'état confus de la narratrice commence à se réhabiliter vers les dernières apparitions de la géante. Le retablisement ne commence à s'avérer qu'à la septième apparition au moment où l'image de la femme géante et anéantie par des "grains de lumière". "Elle n'est cependant nullement un fantôme, une fossilisation du passé. Elle n'est pas davantage une prophétesse. Elle n'annonce rien" (Germain, 1992, p.60). Ce peu de lumière symbolise les tentatives du conscient qui veut reprendre son pouvoir. L'image de la femme, qui a surgi dans les rues, sur des collines, c'est-à-dire dans les espaces ouverts, commence à s'infiltrer dans les espaces clos d'une manière peu visible à sa huitième apparition: "Ce n'est pas seulement le long de vieilles façades de maisons à l'abandon, dans des bosquets de lilas ou à flanc de colline, qu'elle manifeste son

⁶ L'expression est empruntée à Mikhaïl Bakhtine dans *Esthétique et théorie du roman*.

imprévisible présence. C'est aussi bien dans des lieux clos, - des chambres, des boutiques, des cafés" (Germain, 1992, p.65).

La manifestation "imprévisible" désigne bien l'un des symptômes de la psychose: l'hallucination. Les images hallucinatoires peuvent se manifester abruptement dans des moments et des lieux inattendus. Cette fois-ci l'image fantomatique se présente dans l'espace clos, et s'approche de plus près de la narratrice. A un moment, elles sont face à face:

Assise à la table de cette chambre d'hôte, je lisais. Une lampe en métal, (...), jetait sur le livre un ovale de lumière, et les objets posés autour du livre striaient la nappe de traits d'ombres obliques.

Je fus soudain détournée de ma lecture. Elle était là, postée au bord de la table, immobile autant qu'invisible, mais si présente qu'il était impossible de mettre en doute de sa venue. (...). Elle se tenait bien trop près pour pouvoir se montrer; plus près qu'elle ne l'avait jamais été (Germain, 1992, p.66).

La présence, qui s'introduit dans la chambre, est "invisible" et "éphémère", mais elle évoque le visage "d'une fillette aux yeux trop grands, très sombres" (Germain, 1992, p.68) sur le mur. Ce petit visage, entremêlé de celui de son père, évoque l'histoire des juifs, traumatisée et fait référence au photographe Roman Vishniac (Germain, 1992, pp.68-69). C'est la photo ci-dessous qui figure dans le récit⁷:

La mort de cette "fillette", suite à la misère dans une chambre sans chauffage, "fait, à jamais, une plaie de honte dans l'histoire des hommes" (Germain, 1992, p.69). La littérature comporte beaucoup d'histoires douloureuses qui montrent la cupidité et l'égoïsme de l'homme, et l'indifférence à la souffrance de l'Autre. Donc, les textes littéraires peuvent porter les marques de la honte universelle de l'homme. "Ces textes-là, qui naufragent le cœur pour mieux le rendre universel, fût-ce le temps d'un battement, la géante au pied clochant les traverse de part en part. Ses pas résonnent dans leurs mots, ses larmes luisent entre leurs lignes" (Germain, 1992, p.87).

⁷<http://www.telerama.fr/scenes/roman-vishniac-un-artiste-revele,116957.php>, consulté le 3 novembre en 2014.

Sigmund Freud (1971), dans son article "La création littéraire et le rêve éveillé", montre la source des thèmes qui provoquent chez le lecteur des émotions fantasmatiques refoulées. Le philosophe entretient un parallélisme entre l'enfant qui crée un jeu et un créateur littéraire qui crée un univers imaginaire. "Le poète fait comme l'enfant qui joue; il se crée un monde imaginaire qu'il prend très au sérieux, c'est-à-dire qu'il dote de grandes quantités d'affect, tout en le distinguant nettement de la réalité" (Freud, 1971, p.5). L'enfant dans ses jeux a le désir de se faire grand en imitant "ce qu'il a pu connaître de la vie des grandes personnes. Il n'a donc aucune raison de dissimuler ce désir" (Freud, 1971, p.6). La situation change pour l'auteur dans le déploiement de son désir fantasmatique, "celui-ci, d'une part, sait qu'on attend de lui, non plus qu'il joue ou qu'il s'abandonne à sa fantaisie, mais qu'il agisse dans le monde réel; d'autre part, parmi les désirs qui sont à la base de ses fantasmes, il en est qu'il est nécessaire de dissimuler; c'est pourquoi l'adulte a honte de ses fantasmes, les sentant enfantins et interdits"(Freud, 1971, p.6). Selon Freud (1971, p.6), "les désirs non satisfaits sont les promoteurs des fantasmes" et "le fantasme vient corriger la réalité qui ne nous donne pas satisfaction".

La dixième apparition montre l'indifférence de la narratrice vers son objet fantomatique. Elle refuse de regarder dans ses yeux pour ne pas en être captée. Elle veut se délivrer de cette image fantasmagorique qui la hante "depuis des siècles". Cet emploi hyperbolique du temps (depuis des siècles) fait référence à l'archétype du mal et à la mémoire.

Ses yeux presque transparents, au regard suppliant, dévorant la lumière, consumé de pitié. Des yeux que l'on ne peut croiser sans perdre la raison,- et qu'imaginer déjà, suffit à navrer la pensée. Des yeux dont le regard vous saisit à la gorge et ne vous lâche plus, vous enlace avec tant de douceur que l'on garde jamais l'envie de pleurer, de pleurer de ses larmes à elle (Germain, 1992, p.87).

La mémoire décomposée par le conflit de l'inconscient et du conscient commence à se recomposer. Le regard introspectif de la psychotique, tourné vers les sombres profondeurs de l'imagination, s'y détache pour rejoindre la raison, c'est-à-dire le regard prospectif. La malade qui est en état de guérison, sort de son milieu clos pour rentrer dans la vie actuelle. Elle cesse de pleurer pour ne pas fournir de matière à ses fantasmes. La psychotique veut enfin détruire son image hallucinatoire pour s'en délivrer complètement.

Fut-ce l'odeur de son corps d'Immatérielle qu'exhala la terre du chantier, (...). Ce ne pouvait être qu'elle, même si je ne la vis pas. Un instant sa présence se fit palpable dans l'air. Elle venait de passer, légère, rapide, portée par le vent du soir (Germain, 1992, pp.96-97).

L'apparition "imprévue" de la géante qui se manifestait fréquemment jusqu'à la dernière apparition a mis une césure d'une année avant de disparaître. La douzième apparition représente la dernière. "Et puis un jour, soudain, par une claire matinée d'octobre, elle a reparu. Mais elle n'a reparu que pour mieux disparaître. Ce fut un adieu muet, et très bref" (Germain, 1992, p.105).

Le récit a commencé par la première apparition de la géante "un soir d'automne", il a continué dans la linéarité du temps réel suivant les autres apparitions et s'est terminé avec la douzième apparition dans la "claire matinée d'octobre". L'obscurité et l'ombre font allusion à l'inconscient, la clarté et la lumière au conscient. Se basant sur ce constat, il est possible de dire que le récit commence par l'avènement de l'inconscient, continue par son règne et se termine par sa chute. Lorsqu'on pense au niveau du conscient, au début, il est détrôné de son royaume par l'inconscient et expulsé vers le lointain, ensuite il tâche de se rétablir durant le temps et la fin annonce sa victoire par la reconquête de son royaume. Le triomphe du conscient sur l'inconscient représente la guérison de la psychose.

La dernière partie, "épilogue", annonce le rétablissement total d'une maladie mentale qui n'évoque aucune image apparente. La disparition de l'image de la géante nourrie d'une grande souffrance universelle et des larmes coulant depuis des siècles, et l'arrêt des pleurs signifient la catharsis de la malade.

Elle a quitté la ville. Les saisons passent, la pluie, la brume, le soleil, la neige rythment les jours de Prague, mais elle demeure absente.

Sa haute silhouette ne surgit plus nulle part, ni dans les ruelles de la Vieille-Ville, ni dans les faubourgs, ni sur les berges où s'attroupent les cygnes et les canards, ni à flanc de la colline de Vyšehrad ou de Petřín (Germain, 1992, p.113).

La catharsis vient du grec *katharsis* qui veut dire "purgation, purification". La *Poétique* d'Aristote (1990, p.93) traite de la catharsis en l'attribuant à la finalité de la tragédie qui "par l'entremise de la pitié et de la crainte, accomplit la purgation des émotions de ce genre". Selon la psychiatrie, la catharsis c'est la décharge des affects qui troublent le sujet. Le psychiatre en employant la méthode cathartique "recherche la décharge des affects pathogènes et cherche à faire revivre au sujet les traumatismes"⁸. Cette méthode donne au malade l'occasion de se confronter au sujet refoulé qui le hante constamment. La narratrice de *La pleurante des rues de Prague* atteint à la catharsis après avoir décrit l'image fantasmagorique qui la hantait depuis longtemps. La disparition de cette image à la fin du livre prouve le décharge de la narratrice: "Elle est sortie du livre qu'elle laisse inachevé, en fiche" (Germain, 1992, p.127).

Conclusion

Sylvie Germain est avant tout une écrivaine qui ne peut rester indifférente à la souffrance de l'Autre. En se référant à Freud, il ne serait pas incorrect d'interpréter de psychotique l'écrivaine qui souffre d'un malaise où règne le mal. Son épanchement sur l'injustice des meurtres et sur les dégâts de la guerre se reflète d'une manière récurrente dans ses œuvres. La situation chaotique du monde réel ne trouve aucune solution ni explication ni par la philosophie, ni par

⁸ http://www.geopsy.com/cours_psychol/lexique_de_psychanalyse.pdf, consulté le 3 novembre en 2014.

le raisonnement dans le monde romanesque de Sylvie Germain. Le soulagement affleure dans la réconciliation entre le monde intérieur (l'inconscient) du personnage et son monde extérieur (le conscient).

On constate qu'il y a maintes façons de parvenir à la catharsis; à savoir en regardant un spectacle au théâtre, en écoutant une belle chanson, en causant avec un psychiatre ou en écrivant ses angoisses. C'est cette dernière méthode qu'emploie Sylvie Germain. Les notes qu'elle prenait à la manière d'un journal intime composent cette nouvelle fantasmagorique. Elle avait déjà affirmé dès ses débuts son moyen d'arriver à la catharsis: "écrire".

BIBLIOGRAPHIE

Aristote (1990). *Poétique*, introduction, traduction nouvelle et annotation de Michel Magnien. Paris: Classique de poche.

Bakhtine, M. (1978). *Esthétique et théorie du roman*. (Traduit du russe par Daria Olivier). Paris: Gallimard.

Canault, N. (2007). *Comment paye-t-on les fautes de ses ancêtres, L'inconscient transgénérationnel*. Paris: Desclée De Brouwer.

Freud S. (2010). *L'homme aux loups*. Paris: Editions Payot& Rivages.

----- (2010b). *Le malaise dans la civilisation*. (Traduit de l'allemand par Bernard Lortholary). Editions Points.

----- (1971). "La création littéraire et le rêve éveillé". *Essais de psychanalyse appliquée*. (Traduit de l'allemand par Marie Bonaparte et Mme E. Marty). Consulté le 23 octobre en 2014, http://classiques.uqac.ca/classiques/freud_sigmund/essais_psychanalyse_appliquee/04_creation_litteraire/creation_litteraire.pdf.

Germain, S. (1992). *La pleurante des rues de Prague*. Paris: Editions Gallimard.

Goulet, A. (2009). L'œuvre de Sylvie Germain. Cengiz Ertem (Ed.). *Littera*, XXIV, (Numéro Spécial: Sylvie Germain). Ankara: ÜrünYayımları.

Koopman-Thurlings, M. (2007). *Sylvie Germain la hantise du mal*. Paris: L'Harmattan.

Le Nobel de littérature attribué à Patrick Modiano (9 octobre 2014). *Le Soir*. Consulté le 2 novembre en 2014, <http://www.lesoir.be/675685/article/culture/livres/2014-10-09/nobel-litterature-attribue-patrick-modiano>.

Psychose. Consulté le 2 novembre en 2014, <http://fr.wikipedia.org/wiki/Psychose>.

Vasse D. (2008). *Le poids du réel, la souffrance*. Paris: Editions du Seuil.

Vocabulaire de psychanalyse. Consulté le 3 novembre en 2014, http://www.geopsy.com/cours_psycho/lexique_de_psychanalyse.pdf.

Yasmine, Y. (25 septembre 2014). "Roman Vishniac, un artiste révélé". Art & Scènes, Télérama. Consulté le 3 novembre en 2014, <http://www.telerama.fr/scenes/roman-vishniac-un-artiste-revele,116957.php>.

**PSYCHOANALYTICAL READING IN *THE WEEPING WOMEN*
ON THE STREETS OF PRAGUE: THE WAY THAT LEADS
SYLVIE GERMAIN FROM THE SUFFERING TO THE
CATHARSIS**

Abstract: Sylvie Germain, one of the writers of the generation of the post-World War II years, is a contemporary writer who highlights in her novels the events that profoundly influenced nations through the notion of the evil. Her novels follow one another on the same subject and reflect around a collective memory. The author who holds a doctorate in philosophy, probes historical event deeply from their religious, philosophic and literary angles. Her literary universe is made of the concept of evil that has determined the humanity to cry and suffer for centuries. War, crime, murder, rape, incest - each represents the evil. The sufferings and the destructions lived after the evil had only some fatal consequence at that time, but also their effects were genetically transferred to future generations. Freud, who is considered as the pioneer of psychoanalysis, was the first scientist who elaborated the theory of the unconscious. He was then able to explain the causes many mental disorders as manifestations of repressed feelings. Psychosis, considered as a mental disorder, is the unearthing of hallucinatory images stemming from repressed feelings and thoughts. The disorder reveals a disconnect between the internal world and the real life of the individual. The short story of Sylvie Germain, entitled *The weeping women on the streets of Prague*, presents all the sufferings of the humanity by a narrator who describes the conflict between the unconscious and the conscious through hallucination. We should not forget that the literary texts are documents witnessing the real-life experiences. The present study attempts to show that one of the ways for catharsis is to "write".

Keywords: Sylvie Germain, Literature, Psychoanalysis, Catharsis, Evil, Suffering, Psychosis, *The weeping women on the streets of Prague*.

FACILITATION POTENTIAL OF THE MNEMONICS FOR THE TEACHING OF JAPANESE VOCABULARY TO TURKISH SPEAKERS¹

Cahit KAHRAMAN²
Buğra ZENGİN³

Öz: Yabancı dil kelime öğrenimi/öğretiminde bellek tekniklerinin sistematik kullanımı önemli yer tutmaktadır. Anımsatıcılar bu stratejinin etkin ürünleridir. Bu bellek yardımcılarını üretmeyi öğrenmenin önemli bir yönü yapılarındaki örüntüyü incelemekten geçmektedir. Bu çalışmanın amacı Türk öğrencilerin Japonca kelime öğrenimini kolaylaştırmak amacıyla araştırmayı yürütenler tarafından sunulan anımsatıcı örneklerdeki örüntüleri analiz etmektir. Öğretilmesi hedeflenen 68 kelimenin çoğu bir Japonca-Türkçe sözlükten rastgele seçildi. Japonca'yı seçmeli ders olarak alan 54 Türk öğrenciden anımsatıcıların her birini hatırlamaya yardımcı olup olmadığına dair potansiyel etkisi açısından artı ya da eksi olarak işaretlemesi istendi. Sonuçların analizini müteakiben, kısmen olumsuz görüşleri olan ve çoğunlukla olumlu görüşleri olan katılımcılardan 10 kişilik bir odak grup oluşturuldu. Çalışmaya derinlik kazandırmak için görüşlerini detaylarıyla belirtip açıklamaları istendi. Ayrıca, anımsatıcıların yapısını açıklamak için kavramsal metafor teorisi ve yaratıcı dil kullanımlarıyla ilgili literatüre başvuruldu. Araştırmacıların varsayımı, anımsatıcı örneklerin büyük çoğunluğunun sessel benzerlik ve anlamsal ilişkilerden yaratılmış yaratıcı ve faydacı bağlantılar aracılığıyla Japonca öğrenen Türk öğrencilerin hedef kelimeleri hatırlamasını kolaylaştırdığıdır. Hayal gücü yüksek kelime oyunları hedef kelimelerin zihinde işlenmesine derinlik katar ve mizah öğrenciyi motive eder. Birinci dilin yanında İngilizce'nin kullanıldığı anımsatıcılar en popüler yabancı dil İngilizce'nin diğer yabancı dillerin öğrenimindeki potansiyel yararlarına dair fikirler vermektedir.

Anahtar Sözcükler: Anımsatıcılar, Japonca Kelimeler, Japonca Öğrenen Türkler, Yabancı Dil Olarak İngilizce.

¹ This article is the revised and extended version of the paper presented at the FLTAL 2013 (International Conference on Foreign Language Teaching and Applied Linguistics)

² Yrd. Doç. Dr., Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü. ckahraman@nku.edu.tr

³ Yrd. Doç. Dr., Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü. bzengin@nku.edu.tr

Introduction

Language learning is a difficult and complicated process. It needs time, patience and a high amount of effort, which can be facilitated by associative methods. For instance, to memorise some telephone numbers, Japanese people use a rhyming method (語呂合わせ Goroawase). Japanese students learn numbers by the help of *Goroawase-rhyming games* (Takayama, 1993). The Goroawase method uses the pronunciation of every number and tries to produce any meaningful word or sentence for that number. As for the pronunciation of Japanese numerals, there are more than one reading of each numeral, which gives an opportunity to produce a word or phrase which helps its recall. For example, the year of 1192 can be pronounced like "iikuni o tsukurou" (*Kamakura Bakufu*), which means *Let's build a good country*, the slogan of the beginning of Kamakura Bakufu period. Kawai (1999) states that to make memorising process more smooth, or easier, in a Japanese way, they simply write it in Manga style.

While teaching Japanese language to English speaking learners using mnemonics, the pronunciation of Japanese words is as much difficult as its letters. A way to accelerate the learning process is to skip the complicated alphabet (Groberg, 1972). In his "*Mnemonic Japanese*" book, Groberg used mnemonics in English for the learning of 50 basic expressions in Japanese. For example, *Eat the docky moss* stands for Itadakimas (いただきます) in Japanese, a phrase meaning "*Enjoy your meal*"! used before starting to eat. Likewise, adopting an associative approach, this study focused on the facilitation potential of mnemonics for the Turkish speakers' learning of the Japanese vocabulary.

1. Literature

Prioritizing vocabulary component of the language in the beginning stages will pay off in terms of the target language in general. Gaps in the grammar can be compensated in a short time (Schmitt, 2000, p. 143). As for how to teach it, Nation (2001, 2013) has argued for a balanced approach which includes both list learning of word items and chunks and contextualised study of vocabulary. Accordingly, Nation (2001, p. 298) states that there is "an enormous amount of evidence that shows that even without sentence context large numbers of words can be learned in a short time and retained for a very long time." Nation, (2013) persists in his argument that it would be wrong to state that rote learning of lists of isolated words is not beneficial at all, there is convincing research evidence claiming otherwise. On the other hand, as for what to teach in class, teaching vocabulary learning strategies rather than teaching words is a more efficient use of class time. Likewise, Walters (2012) warns teachers against the class time constraints, which stand in the way of teaching the large amount of words or chunks.

Therefore, given the overwhelming size of the vocabulary and the limits of the working memory, the strategies that will pay off considerably are to do with

memory since long term retention and retrieval are essential especially for online processing in real time. The most efficient ones entail constructing form-meaning connections. However, the only strategy adopted seems to be rote recall for many students.

The answer can come from looking the language, and this has a theoretical depth. Perception of the target forms/meanings of a language in terms of known/familiar forms/meanings (of usually L1), with which the former has partial similarities is metaphorical in nature, can turn into conception through the underlying metaphorical system of language which motivates its structure. According to Lakoff and Johnson (1980), awareness of this underlying system is only raised by looking the language. Studying form-meaning connections, VanPatten, Williams and Rott (2004) suggest that the examination of what these are, why and how they are established is likely to pay off significantly in effectiveness of the teaching practices as well as other aspects of its application and in theory. Carter and McCarthy (1988) argue that students form connections between the source and the target language although some teachers may avoid this practice in classes based on communication.

Given the limited capacity of working memory, efficient mnemonics remind us of characteristics of metaphor. Ortony (1975: cited in Paivio and Walsh, 1993) puts forward three theses regarding characteristic of metaphor: compactness (representing a subset of cognitive and perceptual features that are salient to the metaphor), vividness (memorable and emotion-arousing representation through vivid imagery), inexplicability (to talk about those things which can not be literally described).

Many of the strategies that can be used constitute an important part of Oxford's (1990) taxonomy which categorizes memory strategies. The target words were associated/elaborated with familiar concepts which are likely to be the part of a learner's memory. Other strategies are use of imagery, semantic mapping, keywords (combining sounds and images), representation of sounds in memory. We believe that creating mental images and application of images and sounds are those neglected in vocabulary instruction. Also an important strategy verbalised by Oxford (1990), humor is also an overlooked and underestimated strategy.

Some word plays are likely to remind us of applied linguistics approach to advertisement; however advertisement is an area often dissociated from language teaching possibly due to negative associations attributed to it. Elaborating the negative connotations associated with advertising, Hayakawa and Hayakawa (1990, p. 162) suggest that there are also important things in common: extensive use of rhyme, use of words for their affective and connotative values, exploitation of ambiguities and plays on words. They state that the most important resemblance is that "they both strive to make the objects of experience symbolic beyond themselves."

“The creative interplay of language and thought is particularly evident in figurative language. Its use is not limited to poetry but a pervasive characteristic of speech” (Katz, 1998). Likewise, rhetorical and sound devices, which are used in literature, can also be used in ways that can serve facilitation of foreign languages. Comparing poetry with advertisement, Hayakawa and Hayakawa (1992) uses the term “poetisizing the consumer goods” and emphasizes its ubiquity stating that advertising is a part of everyday life.

2. Play Element

Play is relevant to language teaching and learning, which is often ignored in practice. There are “two systems in language, the phonological and the lexical and grammatical” the latter being related to the level of meaning (in its semantic as well as pragmatic sense), and these two systems exist in a random relationship. For instance, through rhythm and rhyme, the apparently irrelevant relationship at the phonological level can be used to create a relationship at the lexical level.

Language play plays a key role in human adaptability. Sustaining the dynamic interaction between form and function is a must in order to maintain their adaptability and capacity for change. “The need for the random and the irrational are greatest” for adults learning a new language or adapting to a new culture, when “environmental demands for change are greatest” (Cook, 2000, p. 144).

Warning against a dichotomy of play and work, Cook (2000, p. 150) views play, work, and learning as “a triad, each having parts which overlap with one or both of the others.” Universally important cognitively as well as socially, language play is highly valued as it is not merely a potential *means*, but also an end. For children acquiring a first language “‘useless’ pattern manipulation and the creation of alternate realities... seems to promote mastery of the language system”. What Cook (2000, p. 150) is seeking to develop is “the notion of a play element in language learning, in which understanding of language play may influence ideas about every aspect of teaching and learning: from the initial motivation, through the interim meand, to the final goals.” “Knowing a language... entails being able to understand and produce play with it.”

3. Aim of the study

This study aimed to explore the form-meaning connections that can be created interlingually between Japanese as the target language and Turkish L1, and those between Japanese L1 and English L2. The strategy suggested in this study is creating links between Japanese words and their Turkish equivalents making most of the partial similarities at the levels of form and meaning. The assumption in this study was that once created and mediated through guided materials, learners can internalize them recreating these constructively. The aim is facilitation of Turkish speakers’ retention of Japanese vocabulary words.

4. Methodology

Data for this study came from 54 Turkish students taking Japanese as an elective, who evaluated the potential recall effect of the mnemonics produced from partial acoustic similarities and semantic connections. Ten students were tutored individually providing them with the mnemonics list in printed form. Others were summoned for a half and hour session group session with mnemonics written on board beforehand. If the participant considered a item to be have a potential of recall effect, s/he marked it plus and vice versa. Following the minus/plus marking of each item in the first part of the evaluation phase, a focus group of 10 students was formed to represent both negative and positive markings and was asked to elaborate and explain their opinions for a more in-depth analysis.

5. Data Analysis

Majority of the mnemonics were marked with plus signs. Out of the 68 mnemonics presented, the number of mnemonics marked with 40 or more plus signs was 24. If we add the mnemonics marked with 35 or more plus signs, the number of mnemonics receiving positive marking reach 38 mnemonics. If we include those marked with 30 or more plus signs the number marked with plus signs is 53.

There were only 9 mnemonics marked with 20 or more minus signs. Those marked with 15 or more minus signs numbered twenty-four. The number only reaches higher when we include the mnemonics with 10 or more negative marking, resulting in 36 participants.

6. Qualitative Data of the Focus Group

There are a number of opinions expressed by a group of students who volunteered to elaborate on the effect of the mnemonics demonstrated and to offer their ideas. One student stated that learning with mnemonics is useful for the mental development of an individual. The mnemonics have the target concepts of the target words provides the recall effect.

Most of the mnemonics were found to have association power. One student clearly stated that this system will be very good facilitating learning for everyone and result in long term effect. The conceptual closeness is seen to be important. However, some keywords are considered to have little conceptual convergence or overlap so this divergence is considered to have associative weakness (for instance, *ensoku*, *itadakimasu*, *kubi*). Nevertheless another student stated that weakness of the conceptual link may be compensated with significant acoustic similarity. One other reason given for lack of association was the keyword was not Turkish. It was shared by two participants that the English keywords are not suitable for those whose English vocabulary knowledge is limited. The other key factor in association is the familiarity and/or relevance. Although *Hido* (nickname of the famous Turkish basketball player) this keyword may not be relevant for people who are not interested in basketball. Although one student stated his appreciation of the presentation on

board, another student stated his preference for a printed form accompanying the tutoring for a better recall effect.

The associative methods may be used by students already although it may not be systematic. One participant appreciated the study as beneficial stating that she practices a similar learning method and produces her own mnemonics. She pointed out that the techniques used in the mnemonics is similar to the technique used in Katakana to write phones of languages other than Japanese (for instance, private names of foreigners). For instance the letter “l” used in place for “r” overlaps with one of examples, although the acoustic connection is the other way around. The English equivalent of eru (item 5 in the mnemonics table) is get, win, gain and the mnemonics provided is erude/elde etmek (obtain).

Although few in number, the mnemonics offered by the students who joined the presentations are worth mentioning. One of the students gave an example for the infinitive form IKU (to go). In Turkey, IKU is the acronym standing for the Istanbul Kultur University. So the student use the expression I’m going to IKU to facilitate the retention of IKU. Another student used the famous movie Saving Private Ryan, equivalent of which is *Er Ryan’ı Kurtarmak* benefiting from the acoustic similarity between Er Ryan and *Erai*, conceptual connection and association of heroic imagery. Another mnemonic added by one of the students is *O hoş iyi* (That’s nice, good) for oishii.

Conclusion

It was possible to produce mnemonics for all the selected words associating the target word or part of it to English and/or Turkish keywords with similar sounds and/or meanings (connotative and/or denotative) (See the appendix I for a demonstration of the mnemonics and the Appendix II for a brief categorisation and elaboration of some examples). For some examples, creation of images is frustratingly challenging, switching to semantic connection is necessary. In cases of bizarre examples, humor element comes into play to strengthen the link. Repetition in the keyword of the sounds of the target word may help the learner to adapt to the target word much more easily, making the learning activity fun. In fact, prior to the study, a friend of ours İlhan Güneş, who is a Turkish teacher of English, mentioned that he came up with the idea of using a keyword *İkilemek* for *İkimasu* (行きます^い-to go) to remember the word easily on his visit to Japan. Oxford (1990) argues that use of laughter is a good affective strategy. The mnemonics were kept to a few words at most due to the inhibiting effects of a possible cognitive overload, and given the capacity limits of short-term or working memory.

Many second language researchers hypothesize that it is the nature of the materials and task, not the strategic approach taken by the vocabulary learner that brings about effective learning (Nyikos and Fan, 2007). Mediation can also be realized through socially constructed artefacts (e.g. course materials) and is

“not limited to assistance by other human beings” (Wells, 1999), who can guide learners to make most of these materials. With the guidance of teachers, students can be given strategy training in which they are guided to analyze and evaluate the teacher-led material to self-generate their own mnemonics. Having been guided with the teacher’s mediation of the strategies through the teacher-supplied mnemonics at the initial stages of the learning process. Appeal of the mnemonics to all potential learners is necessary.

Due to the need for the variety and quality of routes to recall, it may be better to tap into resources of both languages, Turkish and English, which is a traditionally taught foreign language. The chances are not low for an average Turkish student to know a basic English vocabulary, however limited this knowledge might be. Therefore some of the mnemonics can use English words as well as Turkish ones. Even assuming that the amount of vocabulary words is limited, production of these materials is necessary given the pervasive technology, which may weaken our memory.

This study is limited in that it did not include the Japanese alphabet systems (Hiragana, Katakana and Kanji) in the production of mnemonics. Since the focus of the study was to supply Turkish and English mnemonics and both of these use Latin alphabet, there is greater fit in form-meaning mappings. Formal convergence at the beginning stages is believed to be encouraging students who would otherwise be intimidated.

One can also find such form-meaning connections in advertisements both in Turkey and Japan. Advertising strategies should be appreciated by teachers and should be adopted/converted for teaching purposes, considering their potential for memory due to their effect on the brand standing out from among hundreds of brands. The nationwide or global appeal is also a plus regarding its adoption by students and teachers alike.

Future studies can be conducted to produce mnemonics for Japanese learners of Turkish. In Japan, this learning culture is established in teaching important dates in history through the use of numbers, memorization of telephone number, licence plates, and mathematical formulas in which playing with rhyming and rhythm stands out. The use of mnemonics in both L1 and English has potential benefits, and using the basic English words learned in the beginning stages contributes as an additional advantage.

REFERENCES

- Cook, G. (2006). *Language play, language learning*. Oxford: Oxford University Press.
- Groberg, D. H. (1972). *Mnemonic Japanese*. Utah: Interac Publications.
- Hayakawa, S.-I. and Hayakawa, A. R. (1990). *Language in Thought and Action* (5th ed.). Orlando: Harcourt Brace and Company.

- Katz, N. A. (1998). Figurative language and figurative thought: A review. A. Katz, C. Cacciari, R. W. Gibbs, Jr. and M. Turner (Eds.). *Figurative language and thought*, 3-43. New York: Oxford University Press.
- Kawai, A. (1999). *Manga Haiavakari Nihon no Rekishi Nenpyo Maruoboe*. Tokyo: Seibido.
- Lakoff, G. and Johnson, M. (1980/2003): *Metaphors we live by*. Chicago/London: The University of Chicago Press.
- Nation, I. S. P. (2001). *Learning vocabulary in another language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nyikos, M. and Fan, M. (2007). A review of vocabulary learning strategies: Focus on language proficiency and learner voice. A. D. Cohen and E. Macaro. (Eds.). *Language Learner Strategies*, 251-274. Oxford: Oxford University Press.
- Oxford, R. L. (1990). *Language learning strategies: what every teacher should know*. New York: Newbury House Publishers.
- Paivio, A, and Walsh, M. (1993). Psychological processes in metaphor comprehension and memory. A. Ortony (Ed.). *Metaphor and thought* (2nd Edition), 307-328. New York: Cambridge University Press.
- Schmitt, N. (2000). *Vocabulary in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Takayama, H. (1993). Daigaku Nyushi Nihonshi Nenpyou Kiokuho-Rizumu ni Notta Goroawase de Oboeru. Osaka: Shinshindo.
- VanPatten, B., Williams, J., and Rott, S. (2004). Form-meaning connections in second language acquisition. B. VanPatten, J. Williams, S. Rott, and M. Overstreet (Eds.). *Form-meaning connections in second language acquisition* (pp.1-26). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

FACILITATION POTENTIAL OF THE MNEMONICS FOR THE TEACHING OF JAPANESE VOCABULARY TO TURKISH SPEAKERS

Abstract: Systematic use of memory techniques holds an important place in foreign language vocabulary learning/teaching. Mnemonics are the efficient products of this strategy. One of the key aspects of producing these memory aids involves the analysis of the patterns. This study aims to analyze patterns in the mnemonics sample presented by the researchers that conduct the study aiming to facilitate the Japanese vocabulary learning of Turkish students. Most of the 68 target words were selected randomly from a Japanese-Turkish dictionary. Fifty-four Turkish students taking Japanese as an elective were asked to mark plus or minus regarding the potential recall effect of each mnemonic. Following the analysis of the results, a focus group was constituted of 10 participants, both those with partially negative opinions and those with predominantly positive opinions. In order to provide depth, they were asked to elaborate

and explain their opinions. To explain the nature of mnemonics, the contemporary metaphor theory and relevant literature on creative uses of language were also referred to. The researchers' assumption is that majority of the mnemonics samples can facilitate the Turkish students' recall of the Japanese vocabulary through creative and pragmatic connections created out of acooustic similarity and semantic relations. Imaginative word plays contribute to the depth of processing the target language and humor motivates the learner. Use of English alongside the first language in the mnemonics has implications for the potential benefit of the most popular foreign language for the learning of other foreign languages.

Keywords: Mnemonics, Japanese Vocabulary, Turkish Learners of Japanese, English as a Foreign Language.

Appendix I: Table of mnemonics

No:	English characters	Japanese	English Mnemonic	Turkish Mnemonic
1.	Anata: you (sen)	あなた	Another YOU!	
2.	Arimas: to have (var)	あります		<u>Varimas</u> (Tr-Jp)
3.	Erai: great (ulu, büyük)	えら 偉い	Heroic	
4.	Eri: collar (elbise yakası)	えり 襟		Eğri Yaka (Tr-Jp)
5.	Eru: get, win, gain (elde etmek)	え 得る		Erude (elde) etmek
6.	Ensoku: trip, hike, picnic (okul gezisi)	えんそく 遠足	Enschool excursion	
7.	Genkin: cash (nakit)	げんきん 現金	GainKin (En-Jp)	
8.	Gun(tai): army, troops (ordu)	ぐんたい 軍隊	Gun (En.) (is related with army)	
9.	Haisha: dentist (dişçi)	はいしゃ 歯医者		Ha yaşa dişçi!
10.	Hito: person, man, human being (insan)	ひと 人		HIDO wa ii HITO *(Hidayet Türkoğlu is a person, who is very famous basketball player.)
11.	Ichiba: market (pazar yeri)	いちば 市場	It's-cheaper in Bazaar (En.)	
12.	Ike: pond (göl)	いけ 池	leİKE (Lake)	
13.	Iken: opinion (fikir)	いけん 意見		IKENdi fikrim (Jp-Tr)
14.	Imin: imigration; immigrant (göçmen, göç)	いみん 移民	IMINgration (Jp-En)	Göçimin (Tr-Jp)
15.	Ishi: will (istek)	いし (意思)	Wishy (En-Jp)	

16.	Isu: chair (sandalye)	いす 椅子		İSUKemle (Jp-Tr)
17.	Ita: board; plank (tahta)	いた 板		İTA h ta (Jp-Tr)
18.	Ichi: place; location (konum, yer)	いち 位置		İchinden (Jp-Tr)
19.	Inoru: pray (dua etmek)	いの 祈る		Nur (Tr.) İyi Nurlu dua
20.	Ihan: violation; infringement (kurallara uymamak)	いはん (違反)		İHANet (Kurallara) (Jp.- Tr.)
21.	Irai: request (rica etmek)	いらい 依頼		İRAlca etmek (Jp-Tr) (Rica)
22.	Ikimasu: to go (gitmek)	い 行きます		Ikilemek (Jp-Tr)
23.	Ikimu: strain (ıkmak)	いきむ		İkinUmek, ıkmak (Tr-Jp)
24.	Ima: now (şimdi)	いま 今		İmdi (Now in old Turkish)
25.	Itadakimasu: (said before the meals) (afiyet olsun)	いただきます	Eat-other-Kıymas (minced meat) (En- Tr.)	
26.	Kaisha: company, corporation (şirket)	かいしゃ 会社		Şirketin Kaişesi
27.	Kachi: value, worth (değer, paha)	かち 価値		Kaçi para (Jp.-Tr.) Değeri
28.	Kizu: wound, injury, scratch (yara)	きず 傷		Kizuruk (Jp-Tr) Yarası
29.	Kubi: neck (boyun)	くび 首		Kubilayın (Jp-Tr) boynu
30.	Koi: thick, dense (koyu)	こ 濃い		Koyu (renkler)
31.	Kaite: to write (yazmak)	書いて		Kaytet! (Jp-Tr) (Kayıt et)
32.	Kaiwa: conversation (sohbet)	かいわ 会話		Kaiva içip konuşalım

33.	Karasu: crow (karga)	からす 鳥		Karga Karası
34.	Karui: light, non-serious (hafif)	かる 軽い		Kara kurui bir şey
35.	Kuchibashi: beak (gaga)	くちばし		Kuşbaşı gagası
36.	Kuruma: car, vehicle (araba)	くるま 車		Kurumalı araba (Jp-Tr)
37.	Kurumi: walnut (ceviz)	くるみ		Kurumiş ceviz (Jp-Tr)
38.	Keru: kick (tekme)	ける		Tekme çeKERU (Tr-Jp)
39.	Keshiki: scenery, scene, landscape (manzara)	けしき 景色		Keşiki (Keşke) manzarası olsa! (Jp-Tr)
40.	Kobosu: spill (dökmek)	こぼす		Kaba-su döktü
41.	Kona: flour, meal, powder (toz)	こな (粉)		Ona toz koma
42.	Mazui: insipid (lezzetsiz)	まずい		Yara <u>Mazui</u>
43.	Mizu: water (su)	みず 水		Te <u>MİZSU</u>
44.	Oishii: delicious (lezzetli)	おいしい		O iş ii/ O hoş iyi/ O ekşi
45.	Oidasu: expel (kovmak)	おだ 追い出す	Adios	
46.	Ou: chase (peşinden gitmek)	おう	Pursou	
47.	Okuru: send (göndermek)	おくる		Okuruye ile gönder
48.	Omedetou congratulations (tebrikler)	おめでとう		<u>Oh, methet O-nu!</u>
49.	Otto: husband (koca)	おっと		<u>OTTO</u> man (Jp-En)
50.	Onna: woman (kadın)		Anna (common)	O ana (She is a

			female name)	mother)
51.	Onaka: stomach (karın)	なか お腹		<u>ONAKA</u> -rın yakışmıyor (Jp-Tr)
52.	Oya: parents (ebeveyn)	おや 親		OYA hem anne hem baba (Oya is a common proper Turkish noun)
53.	Satou: sugar (şeker)	さとう 砂糖	Satoosfaction (Jp- En)	
54.	Shiken: examination (sınav)	しけん 試験	She-can do it! On the exam (En.-)	ŞİKEEn (game- fixing)
55.	Sumimasen: sorry, excuse me (pardon)	すみません	Exusumimasen (En- Jp) Exuse me!masen	
56.	Shison: descendants (nesiller)	しそん 子孫	She's son (En.)	
57.	Su: vinegar (sirke)	す 酢		O Su mu sirke mi? (Tr.)
58.	Suika: watermelon (karpuz)	すいか		<u>SuiKA</u> rpuz (Jp- Tr)
59.	Suisha: water wheel (su değirmeni)	すいしゃ 水車		Değirmende Su işi ha!
60.	Sukuu: rescue from; build (kurtarmak)	すく 救う		Şükür (Thank God) kurtuldum!
61.	Sunde iru(ikamet etmek)	す 住んでいる		SundEurmada oturduk (Jp-Tr)
62.	Susu: soot (kurum)	すす		Kurum bacayı SUSUturdu (Tr.-Jp.)
63.	Shigoto: work (iş)	しごと 仕事	SheGotTo work! (En.)	
64.	Shizen: nature (doğa)	しぜん 自然	She's-Zen nature! (En.)	
65.	Tabemasu Taberu: eat (yemek)	た 食べます	Table-masa da yemek (En.-Tr.) Normalde Table da yeriz	

66.	Useru: disappear (kaybolmak)	うせる	Luseru (En-Jp)	
67.	Uwasa: rumour, gossip (dedikodu)	うわさ		Ufasa fiso! (Jp.- Tr) Dedikodu
68.	Yonde(Yomu): to read (okumak)	よ 読んで		OkuYON de! (Tr-Jp.)

Appendix II: Brief summary of the table

Some mnemonics were what we call hybrid keywords containing features of both target Japanese word and its English or Turkish equivalent (item 2, 5, 9, 10, 14, 16, 17, 18, 21, 24, 31, 42, 60, 66) As in the item 10, the keyword may be the name of a celebrity. Fame may be used pragmatically to strengthen the association.

In some examples, instead of the direct meaning equivalence, the hybrid words contrived may just accompany the target word in a chunk or a sentence in ways that can trigger the association (item 13, 19, 20, 26, 27, 28, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 47, 48, 50, 52, 54, 57, 58, 61, 62, 67, 68). Some items are examples showing English keywords (item 11, 25, 54, 55, 56, 63, 64). In one item, we can see both English and Turkish constituents (item 65). Some keywords may be those used both in English and Turkish (like adiyos in item 45).

Some recall effect is attempted with Turkish individual lexical items (2, 5, 10 (private name), 14, 16, 17, 18, 21, 24, 31, 42, 45, 60, 66) or in Turkish multi-word units or sentences (item 9, 13, 19, 20, 26, 27, 28, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 43, 44, 47, 48, 50, 52, 54, 57, 58, 61, 62, 67, 68). Some mnemonics use English whether in individual lexical item (6, 7, 8, 12, 15, 46, 49, 50, 53, 59) or beyond (item 11, 25, 54, 55, 56, 63, 64). Some keywords contain both English and Turkish words (item 65).

Viewing the connection as a cline, the mnemonics benefit from the inbetweenness, that is, the conceptual overlap and the acoustic area between the target and source words, taking a form reflecting both the L1 and L2 forms. It is very like to see this bilingual or multilingual inbetweenness causing humor.

Following is a brief list of explanations for some items that can help guide the reader to conceive other items:

The contrast of me is you, so the concept of otherness. So we can use another, which is acoustically similar to anata, the Japanese word for you. So in this example, one has to relate the connection of I to You.

In item 53, *şike* (equivalent of game-fixing in Turkish) was used metaphorically to represent cheating in exams. *Ensoku's* mnemonic – *Enschool* excursion is example of hybridizing both Turkish (en: the most in Tr.) and English (school) to form a hybrid word. Or the component of en and soku can be resembled to

the article *an* and *school* respectively. In fact *Enschool* is not a word of either the Japanese or the English language.

Mnemonics like *Satoosfaction* are very often used as commercial vocabulary. One example of these was *You wanna Yowana i Umesshu* commercial! *You wanna* and *Yowana-i* are same phonetic-different meaning words which are very often used in Japanese rhyming games in the spoken language and Japanese humour.

Appendix III: Student's evaluation of mnemonics

Words/Kelimeler	Positive/Olumlu	Negative/Olumsuz	No Sign/Cevapsız	Total/Toplam
Anata: you (sen)	45	4	5	54
Arimas: to have (var)	50	2	2	54
Erai: great (ulu, büyük)	27	22	5	54
Eri: collar (elbise yakası)	43	7	4	54
Eru: get, win, gain (elde etmek)	33	14	7	54
Ensoku: trip, hike, picnic (okul gezisi)	25	20	9	54
Genkin: cash (nakit)	30	15	9	54
Gun(tai): army, troops (ordu)	39	8	7	54
Haisha: dentist (dişçi)	42	6	6	54
Hito: person, man, human being (insan)	43	8	3	54
Ichiba: market (pazar yeri)	34	15	5	54
Ike: pond (göl)	40	8	6	54
Iken: opinion (fikir)	43	7	4	54
Imin: immigration; immigrant (göçmen, göç)	31	20	3	54
Ishi: will (istek)	40	6	8	54
Isu: chair (sandalye)	43	6	5	54
Ita: board; plank (tahta)	37	11	6	54

Ichi: place; location (konum, yer)	41	4	9	54
Inoru: pray (dua etmek)	28	18	8	54
Ihan: violation; infringement (kurallara uymamak)	38	7	9	54
Irai: request (rica etmek)	30	15	9	54
Ikimasu: to go (gitmek)	36	10	8	54
Ikimu: strain (ıkmak)	39	9	6	54
Ima: now (şimdi)	31	16	7	54
Itadakimasu: (said before the meals) (afiyet olsun)	27	19	8	54
Kaisha: company, corporation (şirket)	43	7	4	54
Kachi: value, worth (değer, paha)	46	6	2	54
Kizu: wound, injury, scratch (yara)	31	17	6	54
Kubi: neck (boyun)	39	11	4	54
Koi: thick, dense (koyu)	43	7	4	54
Kaite: to write (yazmak)	47	3	4	54
Kaiwa: conversation (sohbet)	38	11	5	54
Karasu: crow (karga)	27	21	6	54
Karui: light, non-serious (hafif)	30	15	9	54
Kuchibashi: beak (gaga)	38	10	6	54
Kuruma: car, vehicle (araba)	40	8	6	54
Kurumi: walnut	32	15	7	54

(ceviz)				
Keru: kick (tekme)	26	19	9	54
Keshiki: scenery, scene, landscape (manzara)	38	10	6	54
Kobosu: spill (dökmek)	45	7	2	54
Kona: flour, meal, powder (toz)	33	14	7	54
Mazui: insipid (lezzetsiz)	42	8	4	54
Mizu: water (su)	41	10	3	54
Oishii: delicious (lezzetli)	36	14	4	54
Oidasu: expel (kovmak)	43	6	5	54
Ou: chase (peşinden gitmek)	21	22	9	54
Okuru: send (göndermek)	35	10	9	54
Omedetou congratulations (tebrikler)	47	4	3	54
Otto: husband (koca)	38	11	5	54
Onna: woman (kadın)	41	10	3	54
Onaka: stomach (karın)	34	16	4	54
Oya: parents (ebeveyn)	27	20	7	54
Satou: sugar (şeker)	26	20	8	54
Shiken: examination (sınav)	38	10	6	54
Sumimasen: sorry, excuse me (pardon)	25	22	7	54
Shison: descendants (nesiller)	28	19	7	54
Su: vinegar (sirke)	32	17	5	54

Suika: watermelon (karpuz)	33	15	6	54
Suisha: water wheel (su değirmeni)	17	30	7	54
Sukuu: rescue from; build (kurtarmak)	45	7	2	54
Sunde iru(ikamet etmek)	30	18	6	54
Susu: soot (kurum)	25	22	7	54
Shigoto: work (iş)	35	13	6	54
Shizen: nature (doğa)	24	20	10	54
Tabemasu Taberu: eat (yemek)	34	13	7	54
Useru: disappear (kaybolmak)	32	13	9	54
Uwasa: rumour, gossip (dedikodu)	44	7	3	54
Yonde(Yomu): to read (okumak)	41	8	5	54

YUNANİSTAN (B. TRAKYA) TÜRK EDEBİYATINDA BARIŞ ÖZLEMİ

Yakup KURT¹

Öz: İnsanın elinden yiten her değer gibi barışın da değeri ve önemi onun yokluğunda anlaşılır. Dünyada barışın önemini en iyi anlayanlar savaş dehşetini yüz yüze yaşamış olan halklardır kuşkusuz. İnsanlık tarihi, insanoglunun varoluş serüveninin korkunç örnekleriyle, trajik deneyimleriyle doludur. Yakın geçmişten günümüze dek bu trajedi Bosna'da, Irak'ta, Suriye'de ve kimi Afrika ülkesinde birbirlerini boğazlayan, ateşin içinde, açlık ve yokluk içinde inleyen halklar üzerinde oynanmaktadır. Balkan halkları ve aralarında yaşayan çeşitli topluluklar, dünyayı istedikleri gibi biçimlendirmek isteyenlerce tasarlanmış düşmanlıklar ve bu güçlerin çıkarlarıyla beslenmiş olan savaşın bedelini en ağır biçimde ödemişlerdir. Balkan coğrafyasındaki bütün halklar, savaşın korkunç yüzüne tanık olmuşlardır. Ancak şurası bir gerçek ki, savaşın en kolay hedefi, bu ülkelerde yaşayan ve büyük ölçüde korumasız olan azınlıklar olmuştur her zaman. Her toplumda şiddet ve savaş yanlısı olduğu gibi barışsever insanlar da vardır muhakkak. Barışa duyulan özlemin sanatta ve edebiyatta özel bir yeri vardır. Edebiyat, kendi sihirliliğiyle savaş denilen bu insanlık vahşetine karşı durur. Yunan toplumunda barışa vurgu yapan güçlü kalemler hep olmuştur. Aristofanis'ten Ritsos'a kadar bu gelenek hep sürmüştür. Bunun gibi Yunan toplumu içinde yaşayan bir azınlık toplumu olan Batı Trakya Türkleri de barış türkülerini edebiyatın diliyle söyleyegelmişlerdir.

Anahtar Sözcükler: Batı Trakya, Türk Edebiyatı, Türk Şiiri, Barış Özlemi, Göç, İstimplak.

Giriş

Tarihçi Castellan'ın² deyiimiyle “Avrupa'nın barut fıçısı” olarak bilinen Balkanlar'da barışın çiçek açıp yeşermesi ve kalıcı bir nitelik kazanması bugüne kadar mümkün olmamıştır. Kavganın ve çatışmaların sık yaşandığı bu bölgede savaşın bir çeşit türevleri olarak gördüğümüz kan, kin nefret ve öç alma dürtüsü kalıcı barış ortamının oluşmasına, kardeşlik ve dostluğun gelişmesine engel olmuştur. Türk tarihinin en talihsiz dönemlerinden olan Balkan Savaşları'nın

¹ Yrd. Doç. Dr., Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı. ykurt@nku.edu.tr

² George Castellan Fransız tarihçi olup “Balkanların Tarihi” adlı eserin yazarıdır. Eserde, 14. yüzyıldan itibaren Balkan milletlerinin tarihi ve dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin egemenlik şemsiyesi altında yaşayan bu milletlerin isyan hareketleri anlatılmaktadır.

(1912-1913) yol açtığı ölümlere, göçlere ve sözcüklerle ifade edemeyeceğimiz acılara tanık olan milyonlarca insanın dramını, o döneme ilişkin çeşitli belgelere ve resimlere baktığımız zaman bugün dahi hissetmek mümkündür. Balkan Savaşlarının acısı dinmeden, yaraları sarılmadan insanlığın tanık olduğu en büyük felaketlerden olan Birinci Dünya Savaşı'nın ilk kıvılcımlarının bu coğrafyada ateşlenmiş olması bir rastlantı olmasa gerek. Savaşların pek sık yaşandığı dünyanın bu kavgalı bölgesinde daha yirmi yıl kadar önce belleklerimizde kazınan işkence ve katliam görüntülerinden ibaret bu insanlık trajedisini, gözlerimizin önüne getirdiğimiz zaman savaş çılgınlığının insanlığa neye mal olabileceğini daha iyi kavrayabiliriz. Barış, dostluk ve sevgi bilincini halklara aşlamak yerine geçmişin yaraları kaşınmıştır. Bu topraklarda savaşın ne denli yakınımızda olduğunu son yüzyıllık tarihin içindeki sayfalarında görebiliriz. Bundan dolayıdır ki barışın çok kırılğan olduğu Balkanlar'da düşmanlıkları, nefreti körükleyip savaş çıkartmak ne denli kolaysa, dostluğu, kardeşliği tesis etmek de o denli zordur.

Bugüne gelip baktığımızda Balkanlar'da gönül rahatlığıyla “barış sağlandı” denilebilir mi, sorusuna, iyimser bir cevap vermek istemekle birlikte “barış var” demek, ne yazık ki o denli kolay değildir. Çünkü barış, sadece savaş yapmama durumu değildir. Barış, insanları, canlıları ve doğayı sevip huzur ve güven içinde üretip yaşamak demektir. Barış, karşılıklı sevgi ve saygıdır. Barış, ruhunda kin, nefret ve kötülük taşımayıp Yunus Emre gibi insanları bir görüp sevgiyle yüceltmek ve acılarına ortak olmak demektir.

Balkan coğrafyasında savaşın mağduru olup barışın yokluğunu hissedenler, hiç kuşkusuz, bu coğrafyada yaşayan bütün halklardır. Ne var ki bu savaşların en kolay hedefi ve en çok sıkıntı çekenleri yine bu ülkelerde serpilmiş çeşitli azınlıklardır. O nedenle belki de bu azınlıklar barışın yokluğunu en çok hissedenlerdir. Zira ulus devlet ideolojisinin ortaya çıkıp en katı biçimiyle hüküm sürdüğü 19. ve 20. yüzyıllarda homojen toplum yaratma anlayışıyla bu renkli coğrafyada özgürlüğü ellerinden alınmış, baskı, korku ve sindirilme siyaseti altında yaşamaya mahkûm edilmiş olanlar, yine herkesin bildiği gibi, Balkan yarımadasındaki çeşitli azınlıklardır. Ama her şeye rağmen, barışı tesis edip korumak, kuşkusuz azınlıklar dâhil herkesin en temel insanlık görevidir. Çünkü barış bütün insanlığın ortak idealini ifade eder.

Bundan hareketle, Balkan coğrafyasında yaşayan farklı milletlere ve dinlere mensup halkların ve toplulukların bir türlü çözüm üretmediği savaş karşısında edebiyatın birleştirici gücünden yararlanmak kaçınılmaz bir zorunluluktur. Emperyal çıkarların gölgesinde düşmanlıkların körüklenip sürdüğü bu coğrafyada kin ve nefretle beslenmiş vicdanlara sevgi ve hoşgörüyü aşlamak, sanatın ve edebiyatın sihirli diliyle seslenmek, belki de daha kolay olacaktır. Çünkü sanatın hangi dalına bakarsak bakalım, merkezinde her zaman “insan” vardır. İçinde insanı güzelleştirip yücelten o büyüleyici güç vardır. Latin Amerika'dan Çin'e kadar dünyanın her tarafında edebiyatın tartışmasız konusu öncelikle insandır. İnsanların birbirlerini boğazlayıp kırdığı, yokluğun, sefaletin ve umutsuzluğun hüküm sürdüğü dünyamızı daha yaşanılır duruma getirmek ve

yitirilen insanlık değerini ve onurunu yeniden kazanıp kardeşçe yaşama bilincini geliştirmek edebiyatın gizemli diyarından alacağımız güçle insanlığın bu yüksek idealine ulaşmak, muhakkak ki daha da kolaylaşacaktır.

Bilindiği gibi savaşın dehşetli yüzü sadece silahlı tarafların birbirlerini boğazlayıp yok etmesiyle sınırlı değildir. Savaş, silahsız insanlar, yani siviller açısından da kimi durumlarda daha trajik boyutlar içerir. Çünkü savaşın en savunmasız kitlesi olan çocuk, yaşlı ve kadınlardan oluşan siviller silahların en açık hedefi durumundadır. Doğal olarak, savaşın kaçınılmaz mağduru olan bu korumasız insan kitlesinin canını kurtarmasının tek yolu göç yollarına düşmektir. Ama ne yazık ki, göç de her zaman bir kurtuluş yolu değildir. Göç, ölüm dâhil birçok risklerle karşı karşıya gelmeyi göze alarak kurtulmak ümidiyle sonu belirsiz yollara düşmektir. Balkan ve diğer savaşların görünen yüzünün arkasında görünmeyen trajedisi bu kısa özetin içinde saklıdır. Bundan dolayıdır ki kimi edebiyat otoriteleri savaş nedeniyle yaşanan göçlerin savaştan hiçbir farkı olmadığını, savaş kadar bir insanlık kırımını olduğunu savunurlar.

İnsanların savaş nedeniyle toplu halde yaşadıkları göç felaketinin çeşitli boyutlarına değinen ünlü yazar Yaşar Kemal³ yazdığı son romanlarında göçlerin ürkütücü yüzünü gözler önüne sermektedir. “Bir Ada Hikâyesi” dörtlemesinde ele aldığı savaşa bağlı olarak göçün kaçınılmaz sonucu olan insanlık kırımını her yönüyle gözler önüne sermektedir. Göç, tabii ki savaşla sınırlı bir olgu değildir. Şiddetten güç alan bütün baskıcı rejimlerde de göç olgusunun kendine özgü trajik boyutları ve öyküleri vardır. Bu tür göçler yakın geçmişte Balkanlarda olduğu gibi günümüzde de dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşanmaktadır.

1. Yunan (Helen) Edebiyatında Barış Teması

Bu saptamalardan hareketle savaş kadar barış geleneğinin de uzun bir tarihe dayandığı Yunanistan edebiyatında barışın önemine vurgu yapan kalemler hep olmuştur. Bunlardan antik Yunan şâiri Aristofanis’ten (Aharneis, Eirini, Lysistrati)⁴ başlayarak çağdaş Yunan edebiyatının barış elçileri olan Kavafis, Seferis ve Ritsos⁵a kadar uzanıp barışı ele alan şairlerden söz etmek yerinde olacaktır.

³ Çağdaş Türk romancılığının önde gelen yazarlarından Yaşar Kemal, yazdığı onlarca eserinin yanısıra yakında zamanda yazdığı “Bir Ada Hikâyesi” dörtlemesinde (1- Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2- Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 3- Bir Karıncanın Su İçtiği, 4-Tanyeri Horozları) Türkiye ile Yunanistan arasında 1924’te yapılan Nüfus Mübadelesi Anlaşması gereğince Yunanistan’daki Türklerin Türkiye’ye getirilmeleri ve Türkiye’deki Rumların Yunanistan’a götürmelerinin acı dramı anlatılıyor.

⁴ Klasik Yunan edebiyatının komedi yazarı Aristofanis, 30 yıl süren Mora Savaşı’nın getirdiği yokluk nedeniyle şikayet eden bir çiftçinin Tanrı Dias’tan barış getirmesi dileklerini anlatıyor. Adı geçen her üç eser Aristofanis’e aittir. Kiriakidou, Nektaria- İ Eiriniki Triada tou Aristofani- “Aharneis, Eirini, Lysistrati”, (2010). (Yüksek Lisans Tezi). Selanik Aristoteles Ünivesitesi s.22,

⁵ Adı geçen her üç şair, çağdaş Yunan edebiyatının en tanınmış şairleri olarak kabul edilir. Eserlerinde egemen anlayış barış temasıdır. Bunlardan Konstantinos Kavafis, 1863’te Mısır’ın İskenderiye şehrinde doğmuş olup şiirini, tarih ve helenistik dönem üzerinde inşa edilmiştir.

Kabul etmek gerekir ki her toplumda barışı terennüm etmiş ve o toplumun sesi olmuş yazarlar vardır. Bu yazarların ortaya koydukları fikirler ve idealler, kimi durumlarda ülke sınırlarını aşarak bütün insanlığa mal olmuştur. Nazım Hikmet, sadece Türkiye'nin değil, haksızlıklarla mücadele eden ve sefaletle boğuşan bütün dünya halklarının şairidir. Şiirinin dünya edebiyatındaki önemi de bundandır. Şairin büyüklüğü ve evrensel değeri de birçok şair ve şiirsever üzerinde yarattığı etki ve davranışla kanıtlanmıştır. Nazım Hikmet'in şiiri insanlık için tükenmeyen bir umut ve güç kaynağıdır. Nazım'dan etkilenmiş olup ondan hayranlıkla söz eden çağdaş Yunan edebiyatının barış elçisi Yannis Ritsos'un Nazım Hikmet için yazdığı bir şiirinde duygularını şöyle ifade eder:

Nâzım kardeşim
 mavi gözlü Nâzım
 mavi yüreğin
 ve daha da mavi düşlerinle
 sen ki karanlığa derin derin
 baktığın zaman
 en ufak bir kin duymadan
 karanlığı bile mavileştirirsin (Afrikapazar Gazetesi, s. 324)

Ritsos, tıpkı yurttaşları Kavafis ve Seferis gibi Yunan edebiyatının dünyaca tanınmış şairlerindedir. Şiirinde haksızlığa uğramış insanların ve halk yığınlarının yaşam serüveniyle doğrudan ilintili olarak barışın önemi üzerinde durur. Ne var ki o barışı soyut bir kavram olarak görmez. Ona göre, olmazsa olmazlardan gördüğü hak ve hukuk, barışın esasını oluşturur. Haksızlık ve barış birbirine karşıt kavramlardır. Hak ihlali her zaman çatışmacı bir ortam yaratıp barışın yok olmasına neden olur. Bu açıdan insanlığı sefalete, acıya ve yokluğa mahkûm eden en büyük sorun, barışı tehlikeye atan anlayış ve tutumlardır. Bu anlayış devletin yapısında ve yönetim biçiminde egemen olduğu zaman insanlık adına daha da vahim sonuçlar doğurmaktadır. Ritsos, bu bakımdan dünyanın kalıcı bir barışa kavuşamamış olmasının nedenlerini, haksızlığa ve şiddete dayalı kurulmuş bir düzenin içinde arar. O barışa bu açıdan yaklaşır. Barışı savunmak onun yaşam tarzının bir gereğidir. O nedenle barışı tehdit eden tutum ve davranışların hep karşısında olur. Paylaşımçı bir anlayıştan yana olan Ritsos'a göre barış, insanların acısını ve sevincini ortak bir duyguya dönüştürüp paylaşmaktır. Bu nedenle barış, Ritsos'un yüreğiyle insanların acısı arasında bir köprü niteliğindedir.

Kendi yaramdan baktım
 Dünyanın yarasına
 Sevinç insana yabancı

Bununla birlikte zaman zaman savaşların nedensizliği üzerinde durur. Yorgos Seferis, 1900 İzmir doğumlu olup 1914'te ailece Atina'ya yerleşti. Nobel Edebiyat Ödülüne sahip olan Seferis 1970'te Atina öldü.

Yasalar hakka yabancı⁶

Barış, geleceğe umutla bakmaktır. Silah sesleri yerine, kin ve nefret yerine sevgiyle örülmüş Türküler söylemektir. Barış, insanları, canlıları ve doğayı duyumsamak, sarılıp kucaklaşmaktır. Barış emektir, emeğin kutsallığına gösterilen saygıdır. Şaire göre düş, genel olarak sanıldığının aksine ütopya değildir. Çünkü insan yaşamında her şey düşle başlar, düş sayesinde hayat bulur. Ritsos “Barış” adlı şiirinde şöyle der:

Çocuğun gördüğü düştür barış.

Ananın gördüğü düştür barış.

Ağaçlar altında söylenen sevdâ sözleridir barış.

Akşam alacasında, gözlerinde ferah bir gülümseyişle döner ya baba

elinde yemiş dolu bir sepet;

ve serinlesin diye su, pencere önüne konmuş toprak testi gibi

ter damlalarıyla alında...

barış budur işte.

Evrenin yüzündeki yara izleri kapandığı zaman

ağaçlar dikildiğinde top mermilerinin açtığı çukurlara,

yangının eritip tükettiği yüreklerde

ilk tomurcukları belirdiği zaman umudun,

ölüler rahatça uyuyabildiklerinde, kaygı duymaksızın artık,

boşa akmadığını bilerek, kanlarının,

barış budur işte (Ritsos, 2012, s. 1091)

Barış teması, şiirde olduğu gibi, Yunan edebiyatının diğer türlerinde de çarpıcı olayların dile getirildiği örneklerle başarılı bir şekilde ele alınmıştır. Türklerle Yunanlar arasında yapılan nüfus mübadelesinin insanlar üzerinde yarattığı etkilerden söz eden Yorgos Ioannu, (Ioannu,1974, s. 265), savaşların meydana getirdiği yıkımla göçün yarattığı sosyal ve psikolojik travmalara parmak basar. Bir göçmen ailenin çocuğu olarak bu acıklı olayı yakından hissetmiş, yaşanan zorlukları ailesinden dinlemiş olan yazar, öykülerinde kendi durumunda olan bir Türk kadınının iç dünyasına tercüman olur.

Türk kadını, (i tourkala) savaştan sonra tekrar ortaya çıktı. Biz, biraz yukarıda başka bir evde oturuyorduk. Bu arada onu eski evimizin kapı girişinde düşünceli ve üzgün bir biçimde oturduğunu gördük. Onu orada ilk gören ‘i tourkala!’ (Türk kadını) diye bağırdı. Hepimiz pencerelere çıkıp onun üzüntü verici durumuna bakıyorduk. Hasretli bakışları hepimizi etkilemişti. O an onu eve çağırmayı düşündük. Ancak o hareketsiz bir biçimde, boş kalmış bahçe ile eve bakıyordu (Ioannu, 1974, s. 2)

Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve ardından köklü değişimlere yol açan Türk halkının kurtuluş savaşıyla gelen göç, milyonlarca insanın bir daha dönmek üzere yurtlarını terk etmesiyle bir dönemin kapanması, nasıl ve ne olacağı

⁶ www.pkotereth.gr

belirsiz olan başka bir dönemin başlamasının adeta ilanı gibiydi. 20. yüzyılın başlarında yaşanan bu trajik olaylar hem Türkler hem Yunanlar açısından çeşitli güçlüklerin, açlık ve yoksulluğun yaşandığı bir dönem olarak tarihe geçer. İnsan, savaşların bu korkunç yüzüne yakından tanıklık edenlerin anılarını okurken kalbinde bir acı hisseder. Türk edebiyatında olduğu gibi Yunan edebiyatında da bu acıklı hikâyelere rastlamak mümkündür.

Göç konusunun ele alındığı bu tür eserlerde göçün çeşitli sosyal ve psikolojik boyutları gözler önüne serilmektedir. Yorgos İoannu, göçe zorlanan bir Türk ailesinin Selanik'teki evine yerleşmelerini konu alan bir eseri kaleme alır. *Kemal'in Evinde* (İoannu 1974, s. 265) adlı öyküde, Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleştirilen mübadelenin insanlar üzerinde bıraktığı kalıcı etkiler anlatılmaktadır. Bunun gibi, Türkiye'de yaygın olarak tanınan Dido Sotiriü'nün *Benden Selam Söyle Anadolu'ya* adlı eserinde, barışın yok olmasıyla, daha doğrusu Anadolu'da "Megali İdea"nın sebep olduğu savaşın getirdiği göçlerle yaşanan acılar anlatılmaktadır.

2. Yunaistan'da Türk Edebiyatında Barış Teması

Yunan edebiyatında barışa ilişkin verdiğimiz örneklerden sonra yine Yunanistan'ın içinden, ancak bu kez farklı bir kültürün sesi olarak karşımıza çıkan Batı Trakya Türklerinin meydana getirdikleri edebiyatın da anılmaya değer yönleri olduğunu belirtmek gerekir. Tüm sınırlı olanaklara karşın, son yarım yüzyılda, özellikle anavatan Türkiye'nin edebiyatı sayesinde filizlenip hayat bulan ve kendine özgü imgelerle Türk toplumunu resmetmeyi başarmış olan Batı Trakya Türk edebiyatının barış Türkülerinden örnekler verilerek söz edilecektir. Batı Trakya Türklerinin yaşam serüvenini anlatan bu elli, altmış yıllık edebiyat birikiminin en belirgin özelliği, toplumsal baskı ve haksızlıklara karşı tepkisini ikinci değil, aksine barışçıl bir üslupla ifade etmiş olmasıdır. Mustafa Tahsinoğlu⁷, "Barış Kuşları" adlı şiirinde barış özlemini şu dizelerle dile getiriyor.

Gel derim bütün mevsimlerine
 Senenin
 Karıştır karıştır hepsini
 Bahar yap serin serin
 Bütün boylarımı kullansam
 Doğanın
 Tek renk yap boya insanları
 Sanki hepsi çocukları bir ananın (Sağlam, 1995,180).

⁷ Mustafa Tahsinoğlu, Türkiye öğretmenokulu mezunu öğretmenler kuşağındır. İskeçe'de bir yandan öğretmenlik yaparak, bir yandan da edebiyatla yakından ilgilenerek 1989'da kurulan Şafak adlı edebiyat ve sanat dergisinin kurucularındandır. Çok sayıda şiir ve öyküleri bulunmaktadır.

Göç olgusunu iliklerine kadar hissetmiş olan Batı Trakya Türklerinin göç serüveni edebiyatlarında belirgin çizgilerle anlatılmıştır. Batı Trakyalıların altmış, yetmiş yıllık edebiyatlarında göçle barış teması iç içe işlenmiştir. Türk azınlığın ciddi sıkıntılar çektiği dönemlerde göçe zorlanan insanların yaşamlarına yer verilmiştir. Öykü türünde özellikle, başarılı kalemlerden kabul edilen Rahmi Ali⁸ yerli Türk edebiyatının oluşmasına öncülük etmiş, toplumsal konular bağlamında göç konusunu başarılı bir biçimde ele almış bir yazardır. Yazarın, çeşitli sosyal boyutlarıyla ele aldığı bu konu, on binlerce Batı Trakyalının belirsizliğe doğru giden yolculuklarını, umduklarını, kimi zaman umup da bulamadıkları dünyalarını çizer. *Muhacir Osman* (Ali, 2002, s. 50) hikâyesi çarpıcı psikolojik öğelerle bezenmiş hikâyelerinden bir tanesidir. *Muhacir Osman*'dan başka *Bir İstanbul Yolcusu*, *Zor İş*, *Eleni'nin Gözyaşları* v.b. hikâyelerle adından söz ettiren Ali, bir yandan Batı Trakya Türklerinin Türkiye'ye göç serüvenini anlatırken bir yandan da Türklerle Yunanlar arasında oluşan ilişkilerden dem vurur. İlkokul altıncı sınıftayken, köylerine geçici olarak gelip yerleşen Eleni'nin psikolojik dünyasını keşf eden yazar onu hem çok sempatik bulur hem de çeşitli boyalarla köyün okulunu, camiini çizmesi nedeniyle ona hayli yakınlık duyar. Çizdiği resimler Türkçe okuma kitabındaki kadar güzel. Ama nedense böylesine güzel resimler çizen, böylesine güzel bir kadın, nasıl olur da bu kadar çok ağlar, diye yazarın dikkatini çeker. *Eleni'nin Gözyaşları* onu çok etkiler. Sonra bir gün Eleni'nin kızı bahçeye çıkıp Ali'yle beraber oynamaya başlarlar. Annesi her ikisin başını okşar. Kızı bir şeyler söylemek ister, ama söyleyemez. Bunun üzerine kızcağız da annesi de ağlamaya başlarlar. *Eleni'nin Gözyaşları*'nın nedeni anlaşılır. Kızı konuşma engelli. Ah! Şimdi o Eleni teyzesini ne kadar iyi anlar, ona ne kadar yardımcı olmak ister! Ama bir çocuğun elinden ne gelebilir ki?

Yazar, göç olgusunun sosyal ve psikolojik boyutunu ele alırken çocukluğunda tanıdığı ramazan ve bayram günlerinde köyün davulcusu ve çocukların çok sevdiği Osman Aga'yı sempatik tavırlarıyla çizer. Bir süre sonra Osman Aga Türkiye'ye göç eder ve ondan sonra o artık "Muhacir Osman" olarak tanınır. Yazar, öykünün kahramanı Muhacir Osman'la bir gün Türkiye'de buluşur. Memleketine dönemiyor olması nedeniyle sıra hasretiyle yanıp tutuşan Muhacir Osman, Türkiye'ye her gidene memleketi sorar. Sormakla da kalmaz. Her şeyi ayrıntısıyla öğrenmek ister.

"Muhacir Osman!... Denizin uçsuz bucaksız ufkundaydı gözleri ve durmadan soruyordu.

-Hasan Çavuşlar'ın tarlasının başındaki kaynarca durur mu? Buz gibiydi suyu... Saldık içine bostanları... Ama Yoktur artık. (Sonra bir umutla soruyordu

⁸ Rahmi Ali Batı Trakya Türk Edebiyatı'nın gelişmesine önyak olan kalemlerdendir. Türkiye mezunu ilk öğretmenlerden olup öğretmenlik görevinin yanısıra edebiyatla yakından ilgilenerek yerli edebiyatın büyük aşama kaydettiği "Şafak Edebiyat ve Sanat Dergisi"nin kurucularından olmuş, uzun yıllar bu dergide öykü ve şiirlerini okuyucularıyla paylaşmıştır.

yine). Yoksam durur mu yerinde? Bazı memleketlilere sorarım, kimi yok der, kimi var, konuşurlar karı gibi”.

“İkide bir:

-Hay gidi hay! Diyordu. Demek Osman Aga'nı görmeye geldin? Hem de taa buralara!”

Öykünün devamında memleket hakkında konuştukları bir anda Muhacir Osman'a Yunan sigarası ikram edilir. “İstemem gâvurun cigarasını. Boğazımı yakar” diyerek kendi sigarasını yakar. Yakar ama Muhacir Osman memleketinin insanlarını, ağaçlarını, dereleri, tarlaları hayalinde canlandırarak sadece onları düşünüp durur:

-Karaçalılar... Mezarlığın sağ üst köşesinde çok karaçalı vardı bir zamanlar...Gene var mı?...

Hanidir bekliyordum bu soruyu. Hazırlıklıydım.

-Karaçalı ne gezer orda? Dedim. Büyük bir gül ağacı var. Öyle güzel açıyor ki... Elini uzattı.

-Ver bana o gâvurun cigarasından, dedi. Sert olsun. İsterse yaksın gırtlığımı!... (Ali, 2002, s. 50).

Muhacir Osman hikâyesi, çeşitli baskılar nedeniyle çekilen bunca sıkıntılardan sonra on binlerce Batı Trakya Türkünün göç serüvenini dillendiren bireysel hikâyelerin ortak bir acısını ifade eder. Doğup büyüdüğü topraklara ve buna bağlı olarak barışa duyulan özlem anlatılır. Acıların ifade ediliş biçiminde dahi kin ve düşmanlık söylemine hiç rastlanmaz.

Barışla ilgili temalarda önemli bir çıkış yakalayıp adından söz ettiren genç kuşak şairlerden biri de İlker Mehmet'tir. Bir şiirinde savaşın, gözlerini kör ettiği insanlardan söz ederken onların silahlarının namlusunu bebelere doğrultup körpeçik hayatlarını söndüren vicdansızları tarihin kara sayfalarına mahkûm eder. Yaptıklarının hesabını kendi çocuklarına veremeyeceklerini içten bir dille ifade eden şair, onları uygun bir üslupla uymayı da ihmal etmez. Uygarlığına özendiğimiz Batı'nın çirkin ve riyakâr yüzünü Doğu'ya çevirerek insanlığı “kurtarmak” aldatmacasıyla çocukların ve masum insanların katledilişini anlatan İlker, dünyanın bu insanlık suçu karşısında kayıtsız ve suskun kalmasını şu dizelerle insanlığın ortak vicdanına havale eder.

Gaflet düşleri

Tarıya

hafiyeliğe soyunan

o özürlü bakışlar

insanlık adına

kuryeliğini yapmışlar

ölümün

ve de

dünyayı kurtarmaya
 kılıcını kuşanan
 kabadayılar
 ölümün şarka dönmüş
 kirli yüzünü
 çocuk kanlarıyla
 yıkayacaklar
 biz ise
 yumacağız yine
 riyâkar gözlerimizi
 bir tek
 çığlıklar duyulacak
 alıştıığımız o çığlıklar (Şafak, 2003, s.10).

İlker Mehmet, başka bir şiirinde Yunus Emre edasıyla kini aşkın içinde eritip yüreğindeki burukluğuna, yapılan haksızlıkları saf, temiz ve her çeşit kötülükten arınmış duygularla silip atar. Batı Trakya Türkünün gözü yükseklerde ve görkemli hayatlarda değil. Onlar, iki büklüm olmuş yorgun bedenlerinin, tütün kokan ellerinin helal kazancıyla yetinip mutlu olmayı bilmektedirler. İlker Mehmet bir şiirinde şöyle der:

BAŞKADIR

Başkadır bizim kilimiz
 Kinimiz bambaşkadır
 Buruktur yüreğimiz
 İlacıysa aşktadır
 Senin yüreğinde Ege,
 Senin yüreğinde Akdeniz
 Vurursun zeytin kokan gemilerini
 paslanmış dalgalara
 Ve tuz sararsın yaralara,
 bilirim.
 Oysa başkadır bizim kilimiz.
 Tütün kokar elimiz;
 Enginlere değil gözümüz,
 düşer dağlara.
 Dedim ya:
 Başkadır bizim kilimiz,
 Kinimiz bambaşkadır.
 Buruktur yüreğimiz,

İlacıysa aşktadır (Mehmet, 2002, s. 5)

Batı Trakya Türk edebiyatının genç kalemlerinden olan Halil Mustafa'nın şiirlerinde barış teması belirgin çizgiler taşır. Barışa olan umudunu en zor dönemlerde dahi yitirmeyen Halil Mustafa'nın kaleminden süzülen barış Türkülerini okurken insan farklı farklı duygulara kapılır.

SAVAŞ

Kıpkırmızı bulutlar arasında düşen
Kankırmızı kelimeler yüklendi dillere
Sırtlarına bağlayıp korkularını
ancak iki adım koştular,
zifiri karanlık ayaklarına dolandı;
düştüler...
Derde daldı şafak
Toz!...
Toz...
ve toprak!
Sıkışmış bir kalp gibi
gözlere sıkıştı umut.
Fırladı yürek bedenden
kanatlandı
göğe yükseldi dua gibi...
Siren yerine küfürler yankılandı dalga dalga
gökyüzünde
çiçek yerine bombalar ekildi bahçelere...
filizlendi gözyaşı
yeşerdi intikam
cesetler kök saldı toprağa
pıhtılaştı özümüz
bakışlarımız buz kesti! (Mustafa, 2003, s. 2)

Halil Mustafa, insanlık zulmüne karşı isyanını gizleyemediği “Savaş” adlı şiirinde, insanın ne denli dehşet verici bir canlıya dönüşebileceğini gözler önüne serer. Şiirine yansıyan bu korkunç gerçekler, bu vahşet uyandıran resimler onu yıldırılmaz. Aksine umutlu ve azimli olmayı öğretir ve bu umudundan aldığı güçle hayalindeki ideali olan barışın yolunu şu sözcüklerle döşer.

BARIŞA ÖZLEM

Bir gün gelecek ki
Ayran içeceğiz aynı miğferden
Sarmaşıklar dolanacak süngülere,
Kesmeyecek bıçak
ekmekten başka hiçbir şeyi

ve analarımız,
 dünya anaları
 yeşil ve maviden başka
 hiçbir şey görmeyecekler
 ufka baktıklarında,
 ne de gözleri
 oğullarını arayacak
 mezar taşlarında (Mustafa, 1999, s. 5)

Halil Mustafa'nın bu ikinci şiirindeki dizelerinin heyecanına kapılmamak, dileklerine katılmamak mümkün değil. Umutla beklediği o “bir gün” mutlaka “gelecek”. Gelmeli ki insanoğlu yaradılışından bu yana büyük özveriler karşılığında aramakta olduğu özüne ve gerçek anlamdaki insanî kimliğine kavuşabilsin.

Sonuç

Edebiyat, kurguladığı kendi dünyası içinde, kendi estetik ve ahlâki değerleriyle insanoğlunun tarihsel serüvenine yaklaşırken çoğu zaman ideal olana doğru yönelir. Ancak onu, idealize etme sürecindeki devinimlerinin trajik yönlerini de ele almaktan çekinmez, sözünü sakınmaz. Yazar, barış temasını işlerken onun karşıtı savaşın ürkütücü boyutunu da tüm çıplaklığıyla gözler önüne serer. Edebiyat, her ne kadar salt öğretici olma gibi bir kaygı gütmüyorsa da sonuçta her zaman beraberinde öğretici öğeler ve sezgiler taşır.

Eski Yunan edebiyatının başyapıtlarından İlyada ve Odyssea'dan, çağdaş Yunan edebiyatının Nobel Edebiyat Ödülü sahipleri Seferis ile Elitis ve ömrü süresince barış şarkılarını ağızından eksik etmemiş olan Ritsos gibi şahsiyetler, elbette ayrı başlıklar altında incelenecek yapıtlar ve kişiliklerdir. Biz bu çalışmamızda daha çok Yunanistan'ın içinde sayısı 150 bini aşmayan Batı Trakya Türklerinin çeşitli güçlülere karşın edebiyat yoluyla kendi toplumunun barışa bakışını incelemeye çalıştık.

Batı Trakya Türk edebiyatı, -diğer ulusal edebiyatları kadar evrensel başarısı olmasa bile- 50 yıllık bir süreç içerisinde hatırı sayılır bir aşamaya gelerek kendi toplumunu tanıma ve tanınmasına aracılık etmek suretiyle onun sesi olmuş ve bu anlamda bir kimlik kazanmayı başarmıştır. Kısa bir zamana sığdırılmış olan bu genç ve bir o kadar da heyecan dolu edebiyat; savaş ve barış gibi toplumsal olguları kendince çözümleme ve yorumlama olgunluğuna erişerek, sınırlarının çok ötesinde savaşın dehşeti içinde inleyen bebelere, açlık ve sefâlet içinde kıvranan insanlara “insanlık vicdanı”nda bir acıma ve şefkat yeri aramıştır.

Batı Trakya Türk edebiyatı, kendi toplumunun sosyal ve siyasal konumunun çeşitli etki ve sonuçlarından hareketle, dünyanın neresinde olursa olsun, insanın acısını ve sevincini, umudunu ve mücadelesini barışa yelken açarak yaşam dediğimiz engelli ve mayınlı yolculuğun yorgunluğunu ve heyecanını ifade etme çabası içinde olmuştur.

KAYNAKÇA

- Ali, R. (2002). *Zor İş*. Yunanistan: İş Şafak Yayınları.
- Arif, M. (1974). *Üzeyir Ağa*. İstanbul: Dede Korkut Yayınları.
- Galip, S. (1998). *Martı Kanadından Damlalar*. Yunanistan: Şafak Yayınları.
- Hızlan, D. (2002). Yaşar Kemal ile Söyleşi. Erişim Tarihi:10 Haziran 2014, blog.evinart.net.
- (19 Ekim 2012). Büyük Usta Dörtlüyü Tamamladı. *Hürriyet Gazetesi*.
- Hüseyinoğlu, T. (2004). *Meslek Borcu*. Yunanistan.
- İoannu, Y. (1974). “Sto Spiti tou Kemal (Kemal’in Evinde)” (İ Moni Klironomia). Thessaloniki (Selanik): Sokoli Yayınları.
- İ Moni Kironomia (2002). Sto Spiti tou Kemal. *Etnos Gazetesi*.
- Kemal, Y.(2007). *Karınca'nın Su İçtiği/ Bir Ada Hikâyesi*. İstanbul: YKY.
- (2 Ekim 2012).Yeni Kitabını Tanıttı. *Hürriyet Kültür Sanat*.
- Kiriakidou, N. (2010). *İ Eirini Triada tou Aristofani, “Aharneis, Eirini, Lysistrati”*.(Yüksek Lisan Tezi). Yunanistan: Selanik Aristoteles Üniversitesi.
- Mehmet, İ. (2002). Başkadır. *Şafak Dergisi*, 125. Gümülcine (Komotini), Yunanistan.
- (2003). Gaflet Düşleri. *Şafak Dergisi*, 134. Gümülcine (Komotini), Yunanistan.
- Mustafa, H. (1999). Barışa Özlem. *Şafak Dergisi*, 97. Gümülcine (Komotini), Yunanistan.
- (2003). Savaş. *Şafak Dergisi*, 134. Gümülcine (Komotini) Yunanistan.
- Ritsos, Y. (2012). Barış. *Trakya'nın Sesi Gazetesi 1091*. Gümülcine (Komotini), Yunanistan.
- Sağlam, F. (1995). *Yunanistan'da (Batı Trakya) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*. İzmir: BTTDD Yayınları.
- Sadık Ahmet, F. (2004). *Kardan Kız*. Ankara: ATO.
- Sotiriu, D. (2014). *Benden Selam Söyle Anadoluya*. İstanbul: Can Yayınları.

THE YEARNING FOR PEACE IN TURKISH-GREEK (WESTERN THRACE) LITERATURE

Abstract: Like every value that one loses, the value of peace is realized in its absence. Admittedly, the societies that experience the horror of war are the ones that truthfully realize the importance of peace. The history of humanity is full of terrible examples of adventures of existence and tragic experiences of mankind. This tragedy is acted on people that slaughter each other, live in hunger and poverty in Bosnia, Iraq, Syria, and some African countries. All people in Balkan region have witnessed the horrible side of war. However, it cannot be denied that, the defenseless

minorities living in these countries have been the easiest target of war. In every society, there have been pacifist people as well as the ones that support violence and war. The yearning for peace has a special place in arts and literature. Literature has always stood against this savageness with its magical power. There have been always powerful writers that emphasize peace in Greece. From Aristophanes to Ritsos this tradition has been maintained. Western Thrace Turks who live as minority in Greece have sung their peace songs with literature.

Keywords: Western Thrace, Turkish Literature, Turkish Poetry, Yearning for Peace, Migration, Expropriation.

CONCEPTS OF SELF-REALIZATION, FREEDOM, FREE WILL AND DETERMINISM IN AMERICAN PHILOSOPHY

Özlem ÖZEN¹

Öz: Amerikan felsefesi konusunu bir çok farklı alandan almaktadır. Bunlardan birisi de bireyin kainattaki durumuyla birlikte, birey Allah ilişkisini inceleyen dini görüştür. Buna göre, insan tabiatının kurtuluşa ermesi için Allah'a ihtiyaç duyduğu düşüncesi bireyin ahlaki hürriyetiyle ve dolayısıyla da bireyin ait olduğu topluma katkılarıyla çok yakından ilintilidir. Allah'ın kendi varlığını dünyada tecelli ettirmesiyle Onun vüce varlığını daha iyi algılamak için, yaratılmış varlıklar içinde en zeki ve en değerli vasıflara sahip biri olan, bireyin belli bir süreçten geçmeye ihtiyacı vardır. Bu da onun kendini gerçekleştirme ve başarıya ulaşmasına yol açmaktadır. Bu makalede amaçlanan bireyin toplumundaki konumunu Allah'ı idrak edişiyle bağlantılı bir biçimde göstermektir. Burada incelemek üzere seçilen üç tanınmış Amerikalı felsefeci, on dokuzuncu yüzyıl Amerikan düşüncesine göre önemli bir yere sahiptir. J. Royce, J. Edwards ve R.W. Emerson, aralarında bazı düşünce farklılıkları olmasına rağmen, birey ve Allah ilişkisi bakımından tartışılması gerekli olan düşünce yollarını geliştirmişlerdir. Bu düşünce biçimini irdelemek için, kendini-gerçekleştirme, hürriyet ve hür irade, ve determinizm (gerekircilik) kavramlarının irdelemesi gereklidir; sonuç olarak bu da Allah'ın bireyin toplumdaki tecrübeleri yoluyla tecelli ettiği anlayışına ışık tutacaktır. Bunun yanısıra, bu kavramları karşılaştırmalı olarak irdelemek, bu üç filozofun düşünce biçimleri arasındaki farkı ortaya koymak amacıyla önem kazanır. Dolayısıyla, birtakım tecrübeler edinirken birey, iyinin ve kötünün farkına varacak, ki bu da içinde yaşadığı toplumun gelişimine yol açacaktır.

Anahtar Sözcükler: Kendini-Gerçekleştirme, Hür İrade, Determinizm (Gerekircilik), J. Royce, J. Edwards, R.W. Emerson.

Introduction

In their most critical moments, American philosophers argue that philosophy must reassert itself as an active, constructive, and ethical force in human life. Doing this means shaking and breaking many traditional philosophical distinctions including those between: mind and body, fact and value, appearance

¹ Yrd. Doç. Dr., Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü. ozlemganozen@gmail.com

and reality, self and society, probability and certainty, and language and world. The three prominent philosophers chosen to be discussed have an important place in the 19th century American thought because of their philosophical themes developed and sustained, such as R.W. Emerson's Transcendentalism and J. Royce's Idealism, J. Edwards' Occasionalism. I wish to set forth the teachings of these philosophers which seem to me interesting to delve into the relationship between man and God. To grasp the existence of God who expresses Himself in the world, the individual, as the most intelligent and precious thing in the creation, needs to go through a process that leads him achieve self-realization and accomplishment. In order to point out this notion, I aim at examining the concepts of the self-realization, freedom and free will, and determinism through a comparative approach in the ways of thinking of three American thinkers, J. Royce, J. Edwards and R.W. Emerson in order to reach the idea that God manifests Himself through individual's deeds and his relationship with the divine.

Before starting to discuss these concepts in the philosophies of these thinkers, I would like to make a distinction among their ways of thinking. Firstly, J. Edwards, as a Calvinist theologian, maintains that uniformity of nature is an arbitrary constitution of the divine will. Emerson, being a transcendentalist, gives himself to the task of developing a new idealist philosophy which was capable of renewing the world in such a way that materialism and traditional religion were not able to renew. And J. Royce, an "absolute idealist," describes God as "Absolute thought" in *The Religious Aspect of Philosophy*. While for Emerson, who focuses on self-reliance and the individualism in his philosophy. Nature is the remote projection of God in the unconscious.

1. Self-realization

In dealing with the problem of Being related to the idea of "Absolute thought", Royce uses the term "self-realization" in the sense that goodness is found in a form of self-realization. Taking the concept of self-realization as my starting point, I agree with Royce whose conception of the problem of Being is closely related to the idealist tradition-- the tradition that signifies the fact that the world is the self-realization of the Absolute thought. In other words, he sees the world as an embodiment of an absolute system of ideas. Royce also interprets the term "individual" through the idealist tradition: an individual being is "a Life of Experience fulfilling Ideas, in an absolutely final form..." (McDermott, 1985, p. 171).

The critic Copleston asks the question: "How can we explain the idealist tradition of Being by the internal meaning of ideas that are considered as the partial fulfillment of a purpose?" (1967, p. 87). According to Royce, the answer to this question lies in the view that an absolute system of ideas itself is the partial fulfillment of the divine will. In this sense, Royce sheds light to the concept of God-man relationship. God, expressing Himself in the world, is the

ultimate Individual. Therefore, each finite self becomes an expression of the divine purpose.

Royce asserts that each finite self has its own way of expressing and responding itself to its social environment. Furthermore, each finite self seeks the Absolute; in other words, every finite self seeks to unite its will with the divine will. At this point another question arises: can a totally a free finite self decide or choose to obey or rebel the divine will? Royce claims that though a man who has clear knowledge of what he ought to do will act in accordance with this knowledge, he can voluntarily concentrate his attention elsewhere, so that he no longer has clear knowledge of what he ought to do.

The individual can't experience self-realization or true selfhood without a proper life-goal which would be achieved through communication with others, and through self-interpretation in a social environment. This philosophy explains Royce's idea: our individuality in our act is our freedom. Thus, true interpretation of one's self leads to self-realization. This is an important point regarding the relationship between the individual and the society as well as the one between the individual and God.

2. Freedom and Free will

From this angle, I need to elaborate on the idea that each self serves to the contribution that fulfills the general purpose of God. If I am a unique self that can act freely, that doesn't necessarily mean that [When I will, God wills in me] my act is a part of God's will. Since the experience belongs to me, it's me who wills God only wills through my will. Thus, the individual as a form of life or experience contributes to the realization of God's divine plans. Since life goes on, the experience of the individual gets richer and richer. This results in the fulfillment of divine plans. In another sense, Royce's philosophy can be seen as one nearing to the tradition of personal idealism according to which the perfection of personality comes first; and the ultimate existence of Being comes later.

Royce also aims at expressing his philosophy of community in terms of the concept of experience. This concept is related to the concept of community including every individual as the unit of experience. So, every individual is free to join his life-task in realizing his experience with free will. Even the concept of choice in Royce's philosophy of Absolute Thought is based on the will and moral responsibility of the individual.

Royce tries to maintain that the doctrine of all-comprehensive Absolute influences his account of freedom: "Moral freedom is the freedom to hold by attention, or to forget by inattention, an Ought already present to one's finite consciousness" (McDermott, 1985, p. 175). For instance, even the idea of defeating evil in this world contributes to the well-being of individual and society. If one's self recognizes evil, it is also achieved by his attention that comes from his own will. This is the moral freedom that directly affects the self-realization of individuals in society.

While, according to Royce, desire, choice and effort are certainly inseparable from will, J. Edwards holds the idea that freedom of choice and will-power are illusions. Since, in his determinism, he believes that we, as individuals, are not in the position to create our own ends. In his work *Freedom of the Will*, Edwards attacks the notion of a self-determining will. To him, the Arminians (a group of theologians who attempt to soften the harsh tenets of Orthodox Calvinism) consider the will as separate faculty, capable of determining its own volitions (acts of choosing) in the face of the strongest contrary motives. After dismissing “the self-determining will” as a logical absurdity, Edwards defines volition as merely “the realization in act of the soul’s prevailing inclination and hence determined by the greatest apparent good” (1957, p. 142). “Good” means pleasing or agreeable. He maintains that man is free to do as he pleases, yet his choices occur in “casual series” and are foreseen and foreordained by God. “Man is not free to do otherwise than he pleases, yet he is still morally accountable; for it is the nature rather than the cause of volitions which renders them objects of moral judgment” (Benton, 1963, p. 261).

Furthermore, in the *Freedom of the Will*, Locke's statement that the will is perfectly distinguished from desire is rejected by Edwards who analyses this theory and then relates that a man's desire and will are virtually the same faculty of the soul. It can be assumed that the will at any moment is determined by the strongest motive acting upon the soul; we are free in so far as no obstacle is presented to our willing in accordance with our inclination, but our inclination is determined by what at any moment seems to us good. In his attack on the common arguments for the freedom of the will, Edwards is successful. If the notion by which the Arminians pursued to relieve God of the burden of evil in human life is disregarded, it is manifested as: Man's will is a faculty definitely indeterminate in itself and entirely independent of his inclinations. Therefore, a man errs because the choice between evil with its attendant suffering and good with its attendant happiness is presented to him. The man, having full knowledge of the results of his innate disposition, deliberately and freely chooses what is evil and painful.

Edwards, further, explains there must be an effect which must have a cause; if the will is determined, then there is a determiner. According to him, freedom of choice remains a real question since if our choices are caused, then freedom and responsibility are not real. He believes that the strongest motive causes us to choose as we do. If “good” is our choice, we regard it as good. We cannot choose what we regard as evil. From another sense, one alternative is that one's actions including one's acts of willing are preceded by an act of free will. On the second alternative, volitions are neither chosen by us nor determined by reasons, our character or by other states of the soul. But if they are not, then they aren't truly ours and we cannot be held responsible for them.

3. Determinism

According to determinism, the acts of free human beings are not uncaused but self-caused. To say they are self-caused is not to say that they arise out of nothing or exist prior to themselves. Such would be an uncaused or self-caused being, which is nonsensical. However, self-determinism maintains that man's exercise of his freedom is self-caused, which is not contradictory. In other words, individuals exist and can freely cause their own actions (not their own being).

In Edwards' determinism, God reveals his Glory even in punishing sinners, and evil contributes to the grand design of God. Cause and effect hold throughout the universe, but the connection between them is a "constituted" one, continuing sovereign pleasure of God. This is also applied to the success of an individual's existence: though God's grace is independent of human means, it is experienced in the cause-effect realm as mankind devotes himself to the worship and service of God.

Describing freedom or liberty as being free from hindrance or impediment in the way of doing or conducting in any respect, Edwards defends the idea that every act is sustained by a series of God's acts: Every voluntary human act is caused. This means that each element in the casual chain is an occasion for God to choose another element to follow. In this sense, if I am determined to act in some way, it is because some desires are put into me before I realize, by the predestined Grace. Edwards, further, explains his philosophy through the terms "natural or moral inability." To him, inability signifies natural inability (things we are unable to do naturally, such as stupidity and paralysis) because a man cannot be truly said to be unable to do anything, when he can do it if he will. And moral inability denotes to what we are lacking to induce the act of our will. In other words, there are things that prevent us from doing what we desire, such as seven deadly sins in Christianity. Edwards is mistaken when he argues that human freedom is contrary to God's sovereignty. For God gives man free will; He sustains man so he can act freely, and He brings about all His purposes without violating man's free will. Thus, Edwards' position evidences a misunderstanding of free will.

As to Edwards' Christian concept of "God on the cross" and the sinful human nature, his pessimism is closely related to the Calvinistic approach, which sees God's power as arbitrary and the mankind as doomed to be damned. In this sense, his concept of God's sovereignty can be understood by his theory of "cause and effect" again. Edwards starts with the idea of occasionalism to explain causality, stating that our action creates not a result but a situation: the world is an ideal one; and the law of creating and the succession of these ideas are constant and regular. Edwards' occasionalism, and idealism provide a philosophical interpretation of God's absolute sovereignty. God is the only real cause and the only true substance. So, there is cause and effect relationship between God and man's act since human will won't be as strong as God's

power. It is the glory of God who has a determination to order the world in a regular and discoverable way. From this respect, human nature needs God's help to reach salvation. It is God who creates the occasion in which human beings can find Him, who is giving salvation or a way to save the whole human community.

4. The Individual in Emerson's *Self-Reliance*

Emerson's point of view regarding the position of the individual in society needs to be scrutinized since Emerson begins his major work, *Self-Reliance*, on individualism by asserting the importance of thinking for oneself rather than meekly accepting other people's ideas. Emerson believes that all social evils are degradations of failures of the human spirit; therefore the solution to social problems lies in changing one's personal point of view. Emerson, who is socially conservative in his own way, dismisses any obligation the individual might have to others. In this sense, he rejects social action to help others for it weakens one's self-development. His famous quote in *Self-Reliance* says: "Do not tell me ... of my obligation to put all poor men in good situations. Are they my poor..?" (1989, p. 440). Therefore, in his social philosophy there is isolationism rather than the idea that the nature of personhood is necessarily social in individual's relationship to others. He sees social institutions and society of others as "perpetual disappointment," and "diminishment of the individual."

As a transcendentalist, Emerson develops a faith greater in individual moral sentiment than in revealed religion. He becomes undogmatic about Christianity. The quotes from his *Self-Reliance* are those that described best his philosophy: "to believe your own thought, to believe what is true for your private heart, is true for all men – that is genius.....Accept the place the divine providence has found for you; the society of your contemporaries, the connection of events ..."(1989, p. 438). What he means by self-reliance is free development and expression of the individual, who goes by his own judgments and follow his own lights, unfettered by either the demands of society or the options of others. For Emerson, the individual who is trying to be like others is prevented from performing his talents (caused by social communication).

In *Self-Reliance*, Emerson also emphasizes the idea that the individual should be completely reliant on God, and that every person has been put into their certain life and position by God and that the person needs to trust himself. He states that God has put the power to handle things, think, and act into each individual and that the individual needs to trust what God has put inside them to do things with their lives. Emerson's idea is that God has put the choice to us, but he has given us all of our unique gifts for the paths we can choose to take. He writes, "Trust thyself: every heart vibrates to that iron string..." (1989, p. 438). The meaningful metaphor of "iron string" connotes that the individual has the inner strength which might make him grasp the significance of his salvation as a freely bestowed gift by God.

Emerson's faith is based on an intuitive belief in an ultimate unity, which he called the "over-soul." Each of us contains in microcosm the entirety of the over-soul. Therefore, every individual is to be respected because everyone has a portion of that over-soul (God). The human soul is part of this universal spirit to which it and other souls return at the moment of death. Emerson idealizes and purifies all aspects of our lives so that they reflect the full significance and value of the over-soul. (He attacked formal religion in an address he delivered at Harvard Divinity School and defended intuitive spiritual experience.

Many philosophers like W. James, Oliver Wendell, Holmes, were to testify in behalf of "the liberation" they found in Emersonian self-reliance and individualism--to rid oneself from the materials of life and to follow new vocations that are better fitting one's needs. Others, like Dewey, appreciated the democratic element in his thought and faith in the power of ideas. Some others like H. James, saw in art a way to vindicate Emerson's faith in perception. In Emerson's concept, man isn't estranged from Nature, but intimate with her, sharing the "flow of her spiritual tides" and means of his creative powers of perceptions and ideas - "a creative self-sufficiency" of mankind - he goes through the way to reflect himself as creator of the future. Emerson believes in the power and freedom of a man to change things by himself and by the goodness of change itself. Through his radical philosophy based on an organic conception of the universe (on growth and development), Emerson celebrates, sanctifies and romanticizes the individual. For him, the person is the locus of freedom, power and accomplishment. In this way, individual is the most precious creation of the over-soul in the way that he needs to go through a process of purification - a kind of self-realization in order to become a part of the over-soul. In this sense, we can say that Emerson accepts a self-realization upon which our self-reliance is carried on.

Conclusion

Emerson's opinion of self-reliance is not only practiced individually, but also socially for the regeneration of society. Insisting on self-reliance as a virtue, Emerson also wants us to see his moral doctrine as the expression of the spirit of a young developing and promising society. In such a society, he envisions religion as an emotional communication between an individual soul and the universal "over-soul" of which it is a part. From this angle, being a part of the over-soul, in a way, reveals the way through which God expresses Himself in the world. Emerson also gives the idea of trusting ourselves through God. He relates that we have to trust in God to tell us what to do and what to think, which can also be considered as an experience of free will.

By contrast, Jonathan Edwards claims that will is not a faculty but the power of choice; in other words it is the choice itself. For good or ill, Edwards' influence on American life and letters extends far deeper and more extensively than we suppose. His legacy is quietly persistent, a gift or a harm to those who encounter it. Even though it sounds like a paradox: if I am powerless to affect

my own salvation, I assert that the position of the free individual in such a society is not different from, but is a part of, the freedom of the Absolute. As Royce puts it, “the individual experience is identically a part of God’s experience, not similar to a portion of God’s experience, but identically the same as such portion” (Jarvis, 1975, p. 98).

On the other hand, J. Royce has the intention of finding a way to build a truly human community. For this reason, Royce creates a condition upon which the existence of a community depends on the fact that there are in the social world a number of distinct selves capable of social communications. Edwards’ philosophy of community is based on the notion that communal life is essential since we can develop our love and show it in society. He emphasizes that self-love is required for the improvement of a society.

Consequently, in realizing his experience with free will in his society, the individual recognizes good and evil through a process of self-realization. As in Emersonian thought, the communication between the individual and God is achieved through self-reliance and self-recognition. “This entire world is present to the eternal divine consciousness as a single whole, and this whole is what the absolute chooses as his own expression” (Calkins, 1916, p. 289). Even though they express differences of opinions, J.Royce, J.Edwards and Emerson, have developed their own thought that becomes essential to understand the relationship between the individual and God. The position of the individual in society, in the philosophies of these thinkers, is reflected within the framework of the philosophy of community in which the individual can develop love and accomplishment by means of a communal life. Such an experience of the individual finally contributes to the fulfillment of the divine purpose - God’s manifestation of Himself in the world.

REFERENCES

- Benton, W. (Ed.). (1963). *Encyclopedia Britannica* Enc. Britannica: Inc.
- Calkins M. W. (1916). The Foundation for Royce’s Philosophy for Christian Theism. *The Philosophical Review*, 25(3), 282-296. Date of access: 12 Ocak 1999, <http://links.jstor.org/sici>.
- Copleston, S. J. F. (1967). *A History of Philosophy*. Image Books.
- Cury, D. (Ed.). (1986). Highlights of American Literature. *English Language Programs Division*. Washington: D. C.
- Emerson, R. W. (1989). Self-Reliance. Nina Baym (Ed.) *The Norton Anthology of American Literature*, 437-454. W.W.W. Norton and Company.
- Edwards, J. (1957). *Freedom of the Will*. Paul Ramsey(Ed.). (p. 41). New Haven: Yale Un. Press.
- (1960). *The Nature of True Virtue*. William K. Frankena (Ed.) Ann Arbor: Un. Of Michigan Press.

Haldar, H. (1899). The Conception of the Absolute. *The Philosophical Review*, 8 (261), p.72.

Jarvis E. A. and Frank A. O. (1975). *The Conception of God in the Later Royce*. Kluwer Academic Publishers.

Mc Dermott, J. (1985). Josiah Royce's Philosophy of the Community: Danger of the Detached Individual. *American Philosophy*, 153-176. Cambridge University Press.

Singer, M. (Ed.). (1985). *American Philosophy*. Cambridge University Press.

Royce, J. (1885). *The Religious Aspect of Philosophy*. Boston: Houghton Mifflin.

----- (1898). *Studies of Good and Evil*. New York: D. Appleton.

Stephen R. Y. and John C. A. (Ed.). (1993). The Edwardsean Legacy. *Delightful Conviction: Jonathan Edwards and the Rhetoric of Conversion*. Greenwood Press.

CONCEPTS OF SELF-REALIZATION, FREEDOM, FREE WILL AND DETERMINISM IN AMERICAN PHILOSOPHY

Abstract: American philosophy takes its subject from many different areas one of which is the religious aspect that scrutinizes the position of the individual on earth as well as his relationship with God. The idea that human nature needs God to reach salvation is closely related to the moral freedom of the individual and therefore to his contribution to the community he belongs to. To better grasp the existence of God who expresses Himself in the world, the individual, as the most intelligent and precious thing in the creation, needs to go through a process that leads him achieve self-realization and accomplishment. This paper aims at demonstrating the position of the individual in his community in relation to his recognition of God. Although they possess differences of opinions, the three prominent American thinkers, chosen to be discussed have an important place in the 19th century American thought. J.Royce, J.Edwards and R.W. Emerson, have developed their own ways of thinking that are essential to discuss regarding the relationship between the individual and God. To explore this notion I need to scrutinize the concepts of self-realization, freedom and free will, and determinism which will finally shed light to the idea that God expresses Himself through the experience of individual in his society. Furthermore, examining these concepts through a comparative approach is important to make a distinction among the thinkers' ways of thinking. Thus, in realizing his experience, the individual recognizes good and evil that will also lead the improvement of society he lives in.

Keywords: Self-realization, Free Will, Determinism, J.Royce, J.Edwards, R.W.Emerson.

SİYASAL SÖYLEMDE *TERSİNLEME*

Duygu Öztin PASSERAT¹

Öz: *Tersinleme*, (*fr.ironie*) “söylediklerimizle, düşündüklerimizin tersini söylediğimiz, söylerken de karşımızdakini gülünç duruma düşürdüğümüz ve hatta küçük düşürdüğümüz bir sözbilim betisidir”. Örtük bir söylem biçimi olan *tersinleme* oldukça sık kullanılan bir söylem biçimidir. Çünkü karşımızdakine, söylediklerimizi üstü örtük biçimde söylemek, onda daha büyük bir etki yapar ve o’nun söylediklerimize inanmasını kolaylaştırır. Diğer yandan, tersinleme söylemi, birden fazla sözceleme öznesini içeren çok sesli bir sözceleme biçimidir. Bu nedenle, çalışmamızda, *tersinleme* olgusunu, önce edimbilimsel, sözcelemsel, sözbilimsel ve mizahi bir dil olgusu olarak, siyasal söylemde nasıl kullanıldığını inceleyecek, “*tersinlemeli* söylem siyasal söylemde neden ve nasıl kullanılır? Söylediklerimizi karşımızdakini inandırmada ne tür bir rol oynamaktadır?” sorularına yanıt arayacağız. Bu nedenle, çalışmanın bir diğer amacı da, *tersinleme* söyleminin, “karşımızdakini inandırmada ortaya koyduğumuz, her türlü söylemsel stratejiler ve akıl yürütme yolları” olarak tanımlayabileceğimiz gerekçelendirme (*fr.argumentation*) söylemindeki rolünü incelemektir. Çalışmamızın bütüncesini, ülkemizde, 31 Mayıs 2013 tarihinde, İstanbul taksim-gezi parkında ağaçların kesilmesi ile başlayan ve tüm yurdu kapsayan ve gezi olayları olarak bilinen protesto gösterileri sırasında, T.C. Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ve Ana muhalefet Partisi ve CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu’nun, 11 Haziran 2013 ile 25 Haziran arasında mecliste yaptıkları grup konuşmaları oluşturacaktır. Çalışmamız büyük ölçüde sözcelemsel, edimbilimsel ve sözbilimsel kuram ve ilkelere dayanacak, Kerbrat-Orrechioni, Charaudeau, Berrendonner gibi dilbilimcilerin çalışmalarından yararlanılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Siyasal Söylem, Tersinleme, Sözbilim, Sözbilim Betileri, Çoksesli Sözceleme, Gerekçelendirme, Mizah.

Giriş

Bu çalışmanın çıkış noktası, 31 Mayıs 2013 tarihinde Taksim-gezi parkında ağaçların kesilmesi ile başlayan protesto gösterileri sırasında, gezi direnişine katılan gençlerin oluşturduğu, herkesin söz ettiği ve ustaca bulduğu, “mizah dili” karşısında, T.C. Başbakanının başta “çapulcu” sözcüğü olmak üzere,

¹ Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı. doztin@yahoo.fr

“marjinal”, “tencere tava hepsi aynı hava” gibi sözcelerin yanında, siyasi liderlerin hiç olmadığı kadar *tersinleme* söylemine başvurmalarıdır. Bu nedenle, T.C. Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, diğeri de Ana muhalefet partisi ve CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu olmak üzere iki siyasi liderin grup konuşmalarında, *tersinleme* (fr. ironie)’nin bir biçim (fr.style; tr.uslup) ve söylem biçimi olarak nasıl kullanıldığını çözümlenmeye çalışacağız. Çalışmamız büyük ölçüde sözcelsel ve sözbilimsel kuramlar ve ilkelere dayanacak, Kerbrat-Orrechioni, Charaudeau, Berrendonner ve Perrin gibi dilbilimcilerin çalışmalarından yararlanılacaktır

1. *Tersinleme* Nedir?

Tersinleme, en genel tanımıyla, düşündüklerimizin tam tersini söylerken, hedefteki kişiyi küçük düşürerek, bizi dinleyenleri güldürdüğümüz sözbilim betisidir. Kerbrat-Orrechioni tersinlemeli söylemi “hedefte bulunan kişiyi gülünç duruma düşürerek ve değersizleştirerek ortadan kaldırmayı amaçlayan söylem biçimi” olarak tanımlar (Kerbrat-Orrechioni, 1998, s. 102). *Tersinleme* ya da tersinlemenin kullanıldığı söyleme felsefi yaklaşımlarının dışında, sözbilimsel-edimbilimsel ve sözcelsel olarak iki temel yaklaşım vardır.

1.1. Sözbilimsel-edimbilimsel Beti Olarak *Tersinleme*

Sözbilim betileri, geleneksel sözbilimde, söyleyiş betileri (fr. figures de diction), oluşum betileri (fr. figures de de construction), anlam betileri (fr. figures de sens ou de tropes) ve düşünce betileri (fr. figures de pensée) olarak dörde ayrılır. Göstereni ilgilendiren tüm betiler söyleyiş betilerine girer. Örneğin, ses yinelemesi (fr. allitération) söyleyiş betilerindedir. Bunun yanında, zıtlasma (fr. oxymore) oluşum betilerine, benzetme, eğretileme (fr. métaphore), düzdeğişmece (fr. métonymie) anlam betilerine, tersinleme ise düşünce betilerine örnek olarak verilebilir. Molinié (1986, s. 84) ise, betileri büyük ölçekli (fr. macrostructurale) ve küçük ölçekli (fr. microstructurale) betiler olarak ikiye ayırır. Yukarıda saydığımız, oluşum, söyleyiş ve anlam betileri küçük ölçekli betiler; düşünce betileri ise büyük ölçekli betilere girer. Birinci grup sözcenin bir parçasıyla ortaya konurken, diğeri grup sözcenin bütünüyle ortaya konur. İkinci ayırım ise, birinci grup için, sözcenin anlaşılması için betinin fark edilmesi gereklidir; ikinci grup için buna gerek yoktur. “Dudakların kiraz, gözlerin zeytin” dediğimizde sözbilimsel betinin yani eğretilemenin anlamı sözcenin kendi içindedir. Bunun yanında, verilen randevuya 1 saat gecikmeyle gelen birinin “Allahtan elimizde plan vardı yoksa kaybolacaktık” diyerek tersinlemeli bir söylem ortaya koyarak imada bulunması sözcemelele durumunun bütününden çıkarılacak bir anlamdır. Diğeri bir deyişle, gecikme olayı olmasaydı bu sözcemelele tersinlemeli bir söylem olarak algılanmazdı. Bu nedenle, Molinié tersinlemeli söylemin anlamının sözcemelele değil sözcemelele durumunun bilinmesiyle ortaya konulduğunu ileri sürer. Aynı şekilde, Kerbrat-Orrechioni’de tersinlemeli sözcemelele anlamak için sözcenin söylendiği dil dışı bağlamı bilmek gerektiğini öne sürer. Dil dışı bağlamı bilmek, hem sözcemelele ile sözcenin göndermeleri arasındaki karşıtlığı ve çelişkiyi anlamamızı hem de

söylenen şey ile onu söyleyen kişinin değer yargıları arasındaki karşıtlığı anlamamızı sağlar. Afrika'daki köleliği eğer bir köylü savunuyorsa, söylediklerini ciddi ya da doğru bir sözceleme olarak algılayabiliriz ama bunu bir filozof söylüyorsa bu söylem tersinlemeli bir söylemdir.

1.2. Çok Sesli Sözceleme Biçimi Olarak *Tersinleme*

Söylediklerinin tam tersini söyleme olarak tanımladığımız *tersinleme*, Ducrot gibi dilbilimciler tarafından *çok sesli sözceleme* türü olarak incelenmiştir. Çünkü söylediklerimizle birşeyin tam tersini söylemek demek sözcelememizde başka bir sözceleme öznesinin varlığını kabul etmek demektir. Yağmur yağarken “Ne kadar güzel hava” demek ya da tembel bir çocuk için “çok çalışkan” demek aslında “hava çok kötü” ve “çok tembel” sözcelerini de içermektedir. Bu nedenle, bu sözce, bir konuşan kişi bir de sözceleyen kişi (yadsınan sözcelemenin sözceleyeni) olmak üzere birden fazla sözceleme içeriğini içinde barındırmaktadır. Ducrot şöyle der:

Tersinlemeli bir söylemde bulunmak, saçma ya da gülünç bulduğu bir sözceleme öznesinin sözcelemesini ortaya koyarak ve de sorumluluk almadan kendi sözcelemesini ortaya koymaktır [...] saçma olarak nitelenen durum tersinlemeli sözcelemede açık bir biçimde ortaya konmuş (aktarılmamıştır) ve söylenen şeyler başka birine yani sözceleme öznesine atfedildiğinden, konuşan kişinin sorumluluğu ortadan kalmıştır (Ducrot, 1984, s. 211).

Berrendonner ise, tersinlemeyi çok sesli bir sözceleme ve aynı zamanda “konuşan kişinin kendi söylediğini geçersiz kıldığı paradoksal yani aykırı bir sözceleme” olarak tanımlamıştır (Berrendonner, 1981, s. 216). Diğer yandan, Sperber ve Wilson (Akt. Kerbrat-Orrechioni, 2013, s. 28) ise tersinlemeli söylemi bir belirtme (fr. mention) ya da sözcüğün üst dil işlevini yerine getiren özgönderenlik (fr. autonymie) olgusu ile açıklamaya çalışırlar. Bu görüşe göre, tersinleme, karşıtlama üzerine kurulu bir sözbilimsel beti değil, konuşucunun bağlam içinde hedef aldığı kişinin söylediklerini tekrar ederek onu değersizleştirmeye ya da gülünç kılmaya yarayan bir dil edimidir. Sperber ve Wilson'a göre, “gerçek tersinleme aslında daha önce söylenmiş bir şeyin tekrarlanması terkrarlanırken de, o düşüncenin gülünç duruma düşürülmesidir” (ibid. s. 36). Bu nedenle, beyaz tavşanı olan bir küçük kızın babasına “baba gel burada bir ayı var” demesi babasının da “evet ayı hem de kutup ayısı” diye yanıtlaması buna örnek verilebilir. Sonuç olarak tersinlemeli söylem ya da biçimin en büyük iki özelliği vardır. Birincisi hedef aldığımız kişiyi değersizleştirmek ikincisi bunu yaparken de dinleyicileri ya da üçüncü kişiyi güldürmektir. Bu nedenle, Kerbrat-Orrechioni, “Tersinlemeli söylemde bulunan kişinin hedefinde mutlaka olumsuzlaştırmaya, değersizleştirmeye çalıştığı biri vardır” der (Kerbrat-Orrechioni, 1998, s. 102).

2. Örtük Söylem Biçimi Olarak *Tersinleme*

Söylediklerimizi karşımızdakine ya açık olarak ya da örtük olarak söyleyebiliriz. Söyleyeceklerimizi örtük olarak söylemek, daha büyük bir etki yapar. Söylediklerimizin karşımızdakinde büyük bir etki yapması, onun

söylediklerimize inanmasını da böylece kolaylaştırır. Kerbrat-Orrechioni tersinlemeli söylemin anlamının söylenen değil, ima edilen anlam olduğunu; bu nedenle de çevrilmeye gereksinimi olduğunu söyler. Bu nedenle, tersinleme söylemi gerçekleştiren kişi, bir başarısızlığı eleştirmek için “kutluyorum tebrik ederim” der ama “Beni düş kırıklığına uğrattın” demez. Diğer yandan, örtük söylem, imalı söylem, ya da üstü kapalı söylem aslında **Grice’in konuşma kurallarının bir bakıma ihlal edilmesidir**. Çünkü Grice’e göre, bir konuşma, “konuşucunun ve dinleyicinin iletişim için herhangi bir engelin olmadığı durumda, bilgiyi yeterli olarak, açık ve anlaşılır bir şekilde ve dürüstçe ortaya koymasındır” (Grice, 1979, ss. 61-62). Bu nedenle, konuşma kurallarını, konuşucu ve dinleyicinin *iletişim için hazır olduğu işbirliği, içtenlik, nicelik, tutarlılık ve tarz (açıklık) olarak* beş ilkesi olduğunu vurgular. Bu tanımdan hareketle, örtük söylem biçimi olarak tersinleme, Grice’nin başta içtenlik (fr. être sincère) olmak üzere nicelik ve tarz (açıklık) ilkesini ihlal etmektedir. Çünkü konuşan kişi, bir yandan, söylediklerinin tam tersini düşündüğünü söylemekte, diğer yandan da, bazı tersinlemeli sözcelerde tam yeterli bilgi vermemektedir. İçtenlik ilkesinin ihlali genellikle hedef aldığımız kişiyi değersizleştirme üzerine kuruludur. Berrendonner ise, tersinlemeli söylemin savunucu ya da konuşanı koruyucu özelliğine işaret ederek şöyle der: “tersinlemede temelde *savunucu* (fr.défensif) -kurallara ve normlara karşı kendini savunan-bir manevra göze çarpar (Berrendonner, 1981, s. 239).

3. Mizah (fr. humour) Söylemi Olarak Tersinleme

Charaudeau, tersinlemeli söylemin ya da biçimin mutlaka dinleyicileri ya da üçüncü kişileri güldürme amacının olduğunu öne sürer. Bu nedenle, tersinlemeyi mizahi söylem altında inceler. Tersinlemeli söylemde, örtük söyleme ek olarak karşımızdakini yani dinleyeni güldürme ve hedef aldığımız yani sözcelememizin konusu olan kişiyi küçük düşürme ya da değersizleştirme vardır. Bu nedenle, tersinlemeli söylem, örtük söylem olan imadan (fr. sous-entendu) ayrılır. Bu anlamda, tersinleme söylemi iğneleme (fr. sarcasme) ve alaya alma (fr. raillerie) gibi söylemlerle de benzerlikler gösteren bir söylem biçimidir. “CHP lideri sandıkla iş başına gelemeyeceğini anlayınca çareyi gezide arıyor”. Örneğinde olduğu gibi konuşucu, bu sözcede, CHP liderini alaya almaktadır. Charaudeau’ya göre ise “alaya alma ile tersinleme arasındaki ayrım alaya almada söylenen şey söylenmeyen şeye göre abartılmıştır” (Charaudeau, 2013, s. 15). “Bir girişimde başarısız olan birine palmiye ödülünü kaptın” demek bir tersinleme; buna karşın, boyu kısa olan birine de “gerçek bir cüce” demek ise bir alay etmedir. Bu soz sözcede hedefteki kişinin boyunun kısalığı abartılmıştır.

4. Neden Tersinlemeli Söylem?

Bir şeyi açık açık söylemek varken neden dolaylı bir söyleme ve hatta neden tersinlemeye başvururuz? Acaba tersinlemede bulunan kişi bu şekilde karşısındakini ya da hedef aldığı kişiyi ya da sözcelemeyi daha etkin-saldırgan biçimde eleştirdiğini yoksa tam tersi eleştirisini yumuşattığını mı

düşünmektedir? Amerikalı dilbilimcilere göre, iğneleyici tersinlemede bulunan konuşucu, bir taraftan karşısındakini kıyasıya eleştiriyor ama bu onu, daha az kaba ya da daha az saldırgan gösterdiği için ona olumlu bir izlenim veriyor. Çünkü söylediklerimizle rezil olabiliriz ya da olumlu bir izlenim verebiliriz. Diğer yandan, tersinleme konuşucuyu, sosyal değer yargıların tuzağına düşmeden, kibar olmaya ya da öyle görünmeye zorlamayan, sinirleneni de haksız duruma düşüren bir eleştiri biçimidir. Bu nedenle, tersinleme bir anlamda kurtarıcı bir söylem olarak çok kullanılan bir biçimdir. Bunun dışında, tersinlemeli söylemdeki sürpriz ya da şaşırtma unsuru onu mizahi bir söyleme yaklaştırır. Böylece mizah tersinlemeli söylemin önemli bir özelliği olur. Mizah yapabilme yeteneği konuşucu için önemli ve onu değerli kılan bir özelliktir. Çünkü mizah yapmak zeki insanların işidir. Bu nedenle, karşısındakini güldüren kişi bundan büyük bir haz duyar. Amossy'nin de dediği gibi “söylemimizdeki sözbilimsel betiler, söylemde akıl ve duyguyu birleştiren ve söylediklerimizin inandırıcılığı arttıran önemli oluşturuculardır” (Amossy, 2006, s. 204). Bu nedenle tersinleme çok fazla başvurulan bir sözcelemsel, söylemsel ve sözbilimsel bir dil olgusu ve dolayısıyla bir biçimdir.

5.Tersinlemeli Söylem Nasıl Ortaya Konur?

Tersinlemeli söylemde ses tonu jest ve mimikler kadar dil dışı bağlamda önemli bir yer tutar. Dil dışı bağlam:

1.Ortaya konan şeyin neye gönderimde bulunduğu ya da ne ifade ettiği ya da söylenen şey hakkında bilgimiz olduğunu, ya da bilgimiz olduğunu sandığımız şey;

2.Konuşucu ve o'nun değer yargıları hakkında bilinenler ya da bildiğimizi düşündüklerimizdir.

5.1. Tersinlemeli Söylemde Kullanılan Göstergeler

1. Yazılı dilde “tırnak işareti”, “ünlem işareti”, “üç nokta” ve “yatık yazı” karakteri; Tırnak ve yatık yazım biçimi belirtme ya da özgöndergesel bir işlev olarak tersinlemeli söylemlerde çok önemli yer tutarlar. Üç nokta daha çok örtük söylemi, bir paradoksu, olumsuz bir imayı, ya da kuşkululu bir çelişkiyi ortaya koymaya yarar: Örneğin: “Analar bugün meydanlara indi Başbakan yüzyılın “Ana” muhalefetiyle başbaşa Allah sonunu hayır getirsin...” (Aydın, 2013, s. 106), ya da “oyumu sana verdim ama...” (ibid. s. 82). 2. Abartma ve aşırılığı gösteren sözceler; Örneğin, “bıraksan ağaç gölge yapacaktı şimdi tarifi imkansız meyveler verdi.” (ibid. s. 105); “Artık çok geç Tayyip bir kere gaza geldik” (ibid. s.110).

3. “Tabi ki”, “Elbette”, “doğal olarak”, “güya” “sözüm ona”, “sözde”, “hani”, “hem... hem”, “sanki”, “bile” gibi zarfların ve öznelliği ortaya koyan kipleştirme sözceleri; Örneğin, gezi olayları sırasında, direnişçilerin, AKP amblemi olan ampule gönderimde bulunarak duvarlara yazdıkları sözce: “Edison bile pişman” (ibid. s. 33).

4. Sözlü dilde ise, ses tonundaki vurgulama, yüz ve mimiklerle ortaya konabilir. Hamon, sözlü dildeki tersinlemeli söylemin ortaya konma araçları konusunda, “vücudun kendisi tersinlemeli söylemin konuşucusudur” der (Akt. Mercier-Léca, 2003, s. 42). Hatta konuşan vücudu tanımlamak için “sémaphorique” yani “gösterge taşıyıcı” terimini kullanır. Bunun dışında, sözceleme zamanı ile sözceleme durumu arasındaki sapma ya da eşzamanlılık tersinleme için önemli bir göstergedir. Örneğin, yağmur yağarken “ne güzel hava” sözcesini söylemek buna örnektir.

5.2. Tersinlemeli Söylemde Sözbilimsel Betiler

Tersinlemeli söylem ortaya konmasında sözbilimsel betiler de önemli rol oynar. Bunlardan en önemlileri, *karşıtlama* (fr. antiphrase), *abartma* (fr. hyperbole), *arıkseyiş* (fr. litote), *azımsama* (fr. euphémisme), *sözçağmazlık* (fr. préterition) tersinlemeli söylem betilerindedir. Tersinlemeli söylem, bu betileri kullanırken bir yandan, tersini söylediğimiz sözcelemeyle gülünç kılmak ister, diğer yandan da sözcelemeyle bir eleştirel bakış açısı kazandırır. Daha doğrusu, tersinlemeli sözceleme, konuşan kişinin sözcelemesi yani söyledikleri konusunda ne düşündüğünü de ortaya koyar. Bu nedenle, tersinleme **üçlü bir işlev** gerçekleştiren bir sözceleme biçimi ve sözbilim betisidir. Bunlar, sözceleme, güldürme, düşündürme işlevleridir. Bu yönüyle de, karşıtlama, zıtlama, abartma, arıkseyiş gibi sözbilimsel betilerden ayrılır.

Bunun yanında, tüm sözbilimsel betiler tersinleme içermezler örneğin, “çikolatayı çok seviyorum” sözcesi için, “çikolatadan nefret etmediğimi söyleyebilirim” demek tersinlemeli bir söylem biçimi değildir. Fakat birinin yaptığı kötü yemek için “Yemek çok güzeldi” demek bir tersinleme örneğidir. Diğer yandan, *arıkseyiş* (az söyleyip çok anlatma), aynı zamanda *kısıtlamalı doğrulama* sözceleme türü ile de ortaya konur. Bu durumda, kısıtlamayı ortaya koyan “az”, “çok değil”, “zorlukla” gibi zarflar kullanılır. Kısıtlamaya yarayan zarflar kullanılıp, sözcenin gerçek anlamı da olumsuz olduğunda o zaman arıkseyiş betisi tersinlemeyi içerir. Örneğin, “O oyuncu bu rol için biraz fazla yaşlıydı”. “Hiç fena değil”, “hiç de aptalca değil”.

Kısıtlamalı Doğrulama: Bu sözbilim betisi, aldatıcı bir hafifletme biçimidir. Bunun dışında tersinlemeli deyiş, “belki”, “sanırım”, “kesinlikle”, “ister... ister”, “büyük olasılıkla” gibi edat deyimleriyle, ya da “-ebilmek”, “-malı, meli”, “yapmayı bilmek” gibi kiplik eylemleriyle ortaya konur. “Gezi parkı yine kapanmış, belki de polis orada piknik yapacak.” ; “Gezi parkı yine kapanmış, sanırım polis orada piknik yapacak.”

Sözçağmazlık: sözçağmazlık betisi ya sözceleme eyleminin olumsuzlanması; “şöyle olduğunu söylemeyeceğim” ya da sözceleme eyleminin içeriğini olumsuzlanmasıdır: “şunların olduğu o odayı tarif etmeyeceğim”. “Polisin gezi eylemcilerine karşı dostane davrandığını söylemeyeceğim ama...”

Abartma (fr. hyperbole): Abartma karşımızdakini etkilemek için birşeyi olduğundan daha fazla göstermektir. Abartma betisi: sayılar, abartmaya yarayan belirleyiciler, eğretileme v.b. aracıyla ortaya konabilir. Abartma tersinleme

söyleminde en çok kullanılan betidir. Kerbrat-Orrechioni'nin dediği gibi “akla yatkın gibi görülen bir doğrulama abartılmaya başlandığında kabul edilebilir görünmez ve bu nedenle, sözcedeki abartı ya da aşırılık o sözceyi bir tersinleme sözcüsüne dönüştürebilir” (Akt. Perrin, 1994, s. 186). Arıksayış betisinde olduğu gibi tüm abartma betileri tersinlemeli bir sözceleme örneği değildir. Abartılı sözceleme tersinlemeli söylemde çok sık kullanılan bir betidir. Çünkü bir şeyi abartılı olarak söylemek, sözcenin doğruluğunu kuşkuya düşürebilir. Bu nedenle, “abartı ya da aşırılık o sözceyi tersinlemeli bir sözce durumuna getirir” (Kerbrat-Orrechioni, 1998, s. 102). Örneğin, “sana hayranım”, “sana tapıyorum” gibi abartılı sözceler bu sözceleri tersinlemeli sözceler durumuna getirir kolaylıkla. Abartılı söylemin en yaygın örnekleri tarz bildirmeye dayalı; “herkesin bildiği gibi”, “elbette”, “kesinlikle” “çok iyi bilinmektedir ki” “çok iyi anlaşılmaktadır ki” gibi kipleştirmelerde görülür. Bu kipleştirme deyimleri öyle yaygındır ki, “herkesin bildiği” gibi deyim artık *tersinleme* söylemi için kalıplaşmıştır. “Herkesin bildiği gibi yine polis dün destan yazdı”. “Bütün bunlar üç beş ağaç kesildi diye yapılmış”.

Diğer yandan, sık kullanımı sonucunda, bazı sözceler kalıplaşarak tersinleme ifade ettiğini görüyoruz. Örneğin, yağmur yağarken “ne hava ya” demek, ya da hiç konuşmayan birine “muhabbetine doyum olmuyor” ya da kötü bir yemek için “tadından yenmiyor” demek buna örnektir.

Tüm bu söylediklerimizi özetlemek için, Mercier-Léca (2003, s. 66)'nın önerdiği tablodan esinlenerek aşağıdaki tabloyu öneriyoruz:

Tablo1: *Tersinleme ve Dilsel Düzeyler*

	Tersinlemenin birincil koşulları	Tersinlemenin ikincil koşulları
Edimbilimsel düzey	-Alay, iğneleme -Ders verme isteği -Dokundurma -Hedefteki kişiyi küçük düşürme	-Güldürmek için mizah yapma
Sözcelemsel düzey	-Sözce ile sözceleme arasındaki sapma -sözceleme öznesinin –mış gibi yapması, düşündüklerinin tersini söyleyerek, aldatıcı bir söyleme başvurusu -sözceleme durumu ile sözce durumunun örtüşmediği; Örtük anlam ile açık anlamın bir arada bulunduğu çok sesli bir sözceleme durumu -Sözcenin ters yüz edilebilme durumu	-Yinelemeli söylemlere başvurmak (zorunlu olmamakla birlikte bu özellik tersinlemede çok yaygındır).

İletişimsel düzey	-bir hedefin olması -alıcı (kitle)nin olması -Konuşma kurallarının ihlali	
Sözcesel düzey	-gerekli bir koşul yoktur: sözcenin herhangi bir stratejik yönlendirmesi (fr.manipulation) olmadan da tersinleme ortaya konabilir.	-Sözlü dilde vurgulama -Yazılı dilde karakteristik özellikler - çeşitli sözbilimsel betiler: karşıtlama, abartma, arıksayış, soru vb.

Görüldüğü gibi, alay etme ve iğneleme sözbilim sanatlarının en önemli özelliği olan değersizleştirme ya da olumsuzlama *tersinlemeli* söylem ve biçimin türünün dayandığı en önemli olgudur. Çünkü tersinleme normal olandan sapma olarak tanımlanır. Bu nedenle, olumsuzlama, kavram ve içerik olarak tersinlemeli sözcelem betilerinin hepsinde vardır.

6. Siyasal Söylemde Bir Biçem Olarak *Tersinleme*

Siyasal söylemi, kısaca siyasal aktörlerin kendi ideolojileri doğrultusunda politikalarını seçmenlerine ya da daha büyük kitlelere benimsetmek ve sonuçta da kendisi için oy vermelerini sağlamak amacıyla yaptıkları başta dil olmak üzere her türlü iletişim araçlarının kullanımı olarak tanımlayabiliriz. Siyasal söylemin en önemli amacı karşıımızdakini söylediklerimize inandırarak bize oy vermesini sağlamaktır. Dili iyi kullanan siyasi aktör sözbilimin yani retorikğin o'na sunduğu bütün olanakları kullanır. Örtük söylem bunlardan birisidir. Bir şeyi örtük olarak söylemek, bizi dinleyende daha fazla etki yaptığı için siyasi aktörler de buna sıkça başvurmaktadır. *Tersinlemeli* söylem de bunlardan birisidir. Bundan dolayı, siyasal aktörler tersinlemeli söyleme oldukça sık başvurumaktadırlar. Diğer bir neden ise, siyasi rakibi ve o'nun söylemini çürütmeyi hedef aldığı için, *tersinlemeli* söylemi kullanan siyasi aktör, böylece, hem kendi söylemini güçlendirmekte ve dolayısıyla inandırıcılığını arttırmakta, hem de siyasi rakibini gülünç duruma düşürmektedir. Bu nedenle, *tersinleme*, siyasal aktörlerce sıklıkla başvurulan sözcelemsel, söylemsel ve sözbilimsel bir dil olgusudur.

Diğer yandan, kendinden önce ve sonra gelen söylemlerle ilişkide olan, söylemlerarası (fr.interdiscursif) bir özellik taşıyan siyasal söylem, çok sesli sözceleme (fr. énonciation polyphonique) özelliklerini içinde barındırır. Bu nedenle, siyasal söylemin dil-dışı oluşturucularını daha doğrusu, art alan bilgisini iyi bilmemizi gerektirir. Bu nedenle, tersinlemeli söylemi anlamlandırabilmek için söylemin oluştuğu bağlamı bilmek durumundayız. Örneğin, Türkiye'deki gezi olayları sürecinde oluşturulan “çapulcu” sözcüğünü ya da “marjinal” sözcüğünü ya da “tencere tava hepsi aynı hava” özdeyişini ne zaman ve hangi koşullarda söylendiği bu sözcüklere sözlüklerde verilen anlamdan çok daha farklıdır. Bu yüzden, “çapulcular destan yazdı” sözcüsünün

gerçek olmadığı örtük biçimde dile getirilmiştir. Diğer bir deyişle, gerekçelerin bulunduğu öncül geçersiz kılınmıştır.

7.1.1. Rakibe saldırı (*lat. ad hominem*) gerekçesi olarak tersinleme

Karşımızdakini aşağılayan ya da onurunu kıran dil edimleri, sırasıyla eleştiri, hakaret, küfür, reddetme ve alay etmedir. Bu nedenle Goffman, “şakalar ve kaba davranışların kişiyi kötü ya da değersiz kılmaya neden olduğunu” söyler (Akt. Mercier-Léca, 2003, s. 69). Diğer bir deyişle, karşımızdakini küçük düşürmeye yarayan tersinleme, aslında gerekçelendirme söyleminde (fr. argumentation) karşımızdakinin söylediklerini çürütmek için en çok başvurulan “rakibe saldırı” (fr. argument ad hominem) gerekçesidir bir bakıma².

Tersinlemeyi her ne kadar söylediklerimiz ile düşündüklerimizin tersini söylemek olarak tanımlasak da, *tersinlemenin* en önemli özelliği, karşımızdaki ile ya da kendimizle alay etmektir. Bu nedenle, tartışmalı söylem biçimlerinden en önemlisi olan siyasal söylemde kullanılan tersinlemeli söylem, gerekçelendirme kuramında “karşımızdakinin söyledikleri ile yaptıkları arasındaki tutarsızlığı ortaya koyan” gerekçe olarak tanımladığımız rakibe saldırı gerekçesinde sıkça başvurulan bir biçem olarak karşımıza çıkmaktadır.

T.C. Başbakanı Recep Tayyip ERDOĞAN ve Ana Muhalefet Partisi Lideri Kemal KILIÇDAROĞLU'nun Grup Konuşmalarının Çözümlemesi

T.C. Başbakanı Recep Tayyip ERDOĞAN'ın 11 Haziran 2013 tarihli grup konuşmasından:

(...) Bize çevrecilik dersi vermeye kalkanlar, hava kirliliğinin de, gürültü kirliliğinin de, görüntü kirliliğinin de çevrecilik olduğunu, çevreye karşı bir tavır olduğunu bilmeleri gerekir.

Değerli arkadaşlar, inanın buraya gelenlerin yüzde 95'i şu olaylardan önce Gezi Parkı nerededir diye sorsanız adresini bilmezlerdi, inanın böyle³. (Alkışlar)

Şimdi diyorlar ki, efendim, Başbakan geliyor, Başbakan sert. Değerli arkadaşlar, ne olacaktı? **Yani biz hala gelip de bunların önünde diz çöküp, ne olur, şu Atatürk Kültür Merkezinden şu paçavraları indirin mi diyeceğiz?** Şu terör örgütü mensuplarının posterlerini indirin mi diyeceğiz? Zaten burada güvenlik güçlerimizin başta bu işe müsaade etmemesi gerekirdi. Ya kamu kurumunun içine bunlar nasıl sokulur, çatıya bunlar nasıl çıkarılır? Oradan bu tür illegal, bu tür paçavralar nasıl asılır, astırılır? O örgüt liderlerinin resimleri, posterleri oralara nasıl astırılır? Bunların karşısında biz konuşunca, Başbakan sert konuşuyor. Eğer buna sertlik diyorsanız, kusura bakmayın, bu Tayyip Erdoğan değişmez. (Alkışlar)

(...)

Ya bunlar çevre yatırımı değil mi? Ama bunların gözü var görmez, kulağı var duymaz, dili var hakikati söyleyemez. (Alkışlar)

² Şunu da söylemek gerekir, her *tersinleme* bir *rakibe saldırı* gerekçesi olabilir ama her *rakibe saldırı* bir *tersinleme* değildir.

³ Çözümlemenin kolaylığı ve *tersinleme* sözcelerinin farkedilmesi için bizim tarafımızdan vurgulanmıştır.

Benim oğlum bina okur, döner döner yine okur; yaptıkları iş bu. (Alkışlar)

Kimse kusura bakmasın ağaç diyerek, çevre diyerek Taksim Gezi Parkı, Topçu Kışlası, Atatürk Kültür Merkezi diyerek mızrak çuvala sığmaz. (Alkışlar)

Şu son olaylar hiç tereddütsüz 27 Mayıs 1960 öncesi merhum Menderes'e kurulan tuzağın aynısıdır. Şu son olaylar 1980 öncesi karanlık senaryonun tekrar edilmesi girişimidir. Türkiye'de kaos oluşturarak, istikrarsızlık, huzursuzluk oluşturarak birileri kaybettikleri imtiyazlarını geri almak istemişlerdir. Ancak o birileri bu sefer sert kayaya çarpmış, bu sefer millete teslimiştir. (Alkışlar) (“Türkiye seninle gurur duyuyor” sözleri)

Değerli kardeşlerim, tabi yine bu arada Cumhuriyet Halk Partisi her zaman yaptığı şeyi tekrar yapmak istemiş, **ancak bu kez elini yüzüne bulaştırmış. Artık şimdi geri vitese takmak suretiyle toplama gayreti içerisine girmiştir. 2 yıldır sokak sokak direniş çağrısı yapan toplumda gerilimi sürekli yükselten, Türkiye düşmanlarına kucak açacak, Türkiye düşmanlarıyla iş birliği yapacak kadar aklını izanını kaybeden CHP bu olaylarla da başrol oynamak istemiş bunu da becerememiştir.**

CHP Genel Başkanını hem Reyhanlı olaylarıyla irtibatı hem de bu çok tehlikeli toplumsal tahrikleri nedeniyle bir kez daha ben istifaya davet ediyorum. (Alkışlar)

Tabi diyeceksiniz ki, yahu Sayın Genel Başbakanım bunun orada kalmasında fayda var, çünkü burada kalırsa biz daha güçlü oluruz diyeceksiniz. Ama biz bir taraftan da demokrasilerde güçlü muhalefete ihtiyacımız olduğu için bunu istiyorum. (Alkışlar)

Büyük şehirlerde bazı sokak ve caddeler ağır şekilde tahrip edilmiştir. İşte şurada, Ankara'da bütün otobüs duraklarının halini görüyorsunuz Kızılay'da. Bütün reklam panolarının halini görüyorsunuz. Alt geçitlerimizdeki o canım canım çevre adına düzenlenmiş bütün o seramiklerin nasıl kırıldığını görüyorsunuz, bunlar mı çevreci? **Bize çevrecilik dersi vermeye kalkanlar, hava kirliliğinin de, gürültü kirliliğinin de, görüntü kirliliğinin de çevrecilik olduğunu, çevreye karşı bir tavır olduğunu bilmeleri gerekir.**

T.C. Başbakanı Recep Tayyip ERDOĞAN'ın 18 Haziran 2013 tarihli grup konuşmasından:

(....)

Biz doğrusu böyle bir Genel Başkandan, böyle **bir Genel Müdürden** memnunuz siyasette. Fakat Türkiye'de muhalefet boşluğu olmasını bir talihsizlik olarak görüyoruz, bunu defalarca ifade ettik. Türkiye'de bu muhalefet boşluğu işte maalesef hayal kırıklığı içindeki, umutsuzluk içindeki kitleleri çok açık provokasyonlar ve tertipler neticesinde sokağa dökmüştür. (...)

Hani bu CHP cumhuriyetin en köklü partiydi, hani bu CHP Atatürk'ün partisiyle yahu bu nasıl Atatürk'ün partisi ki, Atatürk'ün yanında bölücü başlarının resmi var ve bir diğer tarafında da Türk Bayrağı var neredesiniz CHP'liler, neredesiniz ulusalcılar niye Atatürk'ün etrafını temizlemediniz?

T.C. Başbakanı Recep Tayyip ERDOĞAN'ın 25 Haziran 2013 tarihli grup konuşmasından:

(...) Aynı şey Divan Otel içinde geçerli, dünyaya şimdi kendilerini öyle takdim ediyorlar diyorlar ki, otele polis saldırdı. Durup dururken otele polis **saldırmadı ya**, o meydanlarda polisle çatışanlar oraya kaçtılar, oraya sığındılar, oranın sahipleri de onlara **gayet güzel** bir ev sahipliği yaptı, onun peşinden polis oraya girdi.

(...) **Çok enteresan**, ağacı gösteriyorlar ama yağmalamayı gizliyorlar. Türk bayrağını gizliyorlar, ama yakılan Türk bayrağını kaçırıyorlar, paçavraları gizliyorlar. Mustafa Kemal'in askerleriyiz diyorlar, ama yakılan bayrağımızı ve bunun yanında da özellikle bakıyorsunuz Cumhuriyet Anıtında, Atatürk Anıtında Taksim Meydan'ında bakıyorsunuz teröristlerle Atatürk'ün yan yana, bayrağımızın yan yana resimlerini görmemezlikten geliyorlar. **Neredesin Cumhuriyet Halk Partisi niye indirmedin, ulusalçılar neredesiniz niye indirmediniz?**

(...) Eğer işgal varsa, orada devlete düşen görev, o işgali kaldırıp, o tür parkları halka açmaktır yapılan bu. Ve ne oldu 24 saat içinde Atatürk Kültür Merkezi temizlendi, Cumhuriyet Anıtı temizlendi, meydan temizlendi ardından da bir gün sonra, 48 saat sonra Gezi Parkı o da temizlendi. Ne dediler? Gezi Parkı'na işte şafak hareketi uygun değildi **ne olacaktı? Keyfinizi mi bekleyecektik?** Tabi ki bu da bitecek, bu da hallolacak. Biz ne dedik? Benimle görüşmeye gelenlere **işte sanatçı olduklarını söylediler genç olduklarını söylediler, mimar olduklarını söylediler, hoca olduklarını söylediler** hepsiyle görüştim. 6 saat, 7 saat, 5 saat görüşmeler yaptım ve kendilerine şunu söyledim: Yahu Allah aşkına niye duruyorsunuz orada, şu anda ne var atılan bir adım var mı?

Görüldüğü gibi, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın tüm konuşmalarının hedefinde iki kitle ya da grup vardır: gezi olaylarına katılanlar ve Ana muhalefet partisi lideri Kemal KILIÇDAROĞLU. İlk konuşmasında, önce gezi direnişine katılanları daha sonra da CHP liderini eleştirmiş, eleştirirken tersinleme biçimini yer yer kullanmıştır. *Tersinleme* söyleminde, ilk olarak sayısal bir rakam vererek *abartma* sözbilim betisini kullanmıştır (%95). Bunu yaparken, gezi direnişçilerini itibarsızlaştırarak, dinleyenlerin gülmesini sağlamış ve böylece onları alay konusu yapmıştır. Daha sonra tersinleme söylemini *sözbilimsel soru* ile devam ettirmiştir. Bu sözbilim betisinin amacı, soru sormak değil, *karşıtlama* yolu ile (sorulan sorunun yanıtında olumsuzlama var) *tersinlemede* bulunmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan'ın *tersinleme* söylemini ortaya koymak için, ard arda üç kez atasözü ya da özdeyiş kullandığını görüyoruz. Burada tersinleme kullanılan özdeyişlerin ortaya koyduğu anlam ile verilmiştir. Birincisinde, gezi direnişçilerinin nankör oldukları (bunca yapılan hizmete karşın) ikincisinde, ise anlama yeteneğinden yoksun ve inatçı oldukları; sonuncusunda ise, gezi direnişçilerinin amaçlarının, ağaç, Topçu kışlası ya da Atatürk Kültür Merkezi olmadığı asıl amaçlarının hükümeti devirmek olduğu (mızrak çuvala sığmaz) örtük biçimde dile getirilmiştir.

Daha sonra, CHP liderini itibarsızlaştırmak ya da o'na saldırmak için kullandığı *tersinleme* söyleminde birincisinden farklı olarak, özdeyiş ya da atasözü kullanmamış fakat *abartma* söz betisi (eline yüzüne bulaştırmış) ya da aktarılan söyleme başvurmuştur.

İkinci ve üçüncü konuşmalarda ise, Recep Tayyip Erdoğan, hem CHP liderini “genel müdür” diyerek alay etmekte, hem de CHP’yi ilkelerinden dolayı eleştirirken tersinlemeye başvurmuştur. “Hani siz” diye başlayan sözcelerin hepsinde *tersinleme* vardır. Buradaki *tersinlemede karşıtama* ve *sözbilimsel soru* betileri kullanılmıştır. CHP’yi eleştirdiği söylemde, Kemalist ve Cumhuriyetçi olarak bilinen CHP seçmenini, oy verdiği partinin ilkelerinden uzaklaştığını söyleyerek, uymaktadır.

Kemal KILIÇDAROĞLU’nun 11 Haziran 2013 tarihli grup konuşmasından:

(...) Değerli arkadaşlarım, bir şeye daha dikkatinizi çekmek isterim. Bütün Türkiye **psikanalize merak sardı**. Herkeste bir korku hâkim, eyvah Recep Tayyip Erdoğan konuşacak, bu korku hâkim, bu korku var. Köşe yazarları, bilim insanları, sade vatandaş... (Alkışlar) **Hepimiz psikolog olduk**, hepimiz vazgeçirmeye çalışıyoruz. Aman ha, yapma, etme, eyleme, memleketi felakete götüreceksin, sert konuşma diyoruz ama “Hayır, ben bildiğimi konuşacağım.” diyor. “Öfke baldan tatlıdır” derler ama küpüne zarar verir. Sana zarar verse bir sorun yok ama ülkeye zarar veriyorsun sen. (Alkışlar)

Değerli arkadaşlarım, yine bir şey söyledi. “Efendim, bizim devri iktidarımızda 2 milyar 800 milyon ağaç dikildi.” dedi. **Baktık ya, gerçekten böyle bir şey mi diye hesap yaptık değerli arkadaşlarım böyle bir şey olabilir mi? Düşündük, günde 1 000 kişi, 12 saat ara vermeksizin her yirmi dakikada bir ağaç dikseler 213 yıla ihtiyacımız var. (Alkışlar) Yirmi dört saat bayram yok, tatil yok çalışsalar, her yirmi dakikada robot gibi dikiyorlar, 213 yıla ihtiyaç var. Atma Recep din kardeşiyiz, bu kadarda atılmaz ki.** (Alkışlar) Hani meşhur bir fıkrâ vardı ya: Adamın birisi ölüyor, öbür dünyaya gidiyor. Bakıyor, bir duvar ucu bucağı yok, milyarlarca saat. Soruyor meleğe “Bu saatler nedir?” diyor. “Vallahi dünyada herkesin bir saati var burada. Yalan söylediği zaman saat çalışır.” diyor. Bakıyor, karşıda bir saat, 12’nin üzerinde akrep ve yelkovan duruyor, hiç çalışmamış. “Kimin saati bu?” diyor. “Vallahi Türkiye’de bir adam vardı, Mustafa Kemal Atatürk, hayatında hiç yalan söylemedi, bu onun saati.” diyor. (Alkışlar) Birden aklına geliyor “Ya bizde bir Başbakan var, Recep Tayyip Erdoğan, onun saati var mı?” diyor. “Var.” diyor. “Nerede onun saati, bir gösterebilirseniz.” “Onun saatini cehennemde Azrail vantilatör olarak kullanıyor.” diyor. (Alkışlar).

Kemal KILIÇDAROĞLU’nun 18 Haziran 2013 tarihli grup konuşmasından:

(...) Tabii, olaylar büyüdü, şimdi bir suçlu bulmak lazım, suçlu bulacak, hayır, CHP’ye gelmeden önce suçlu bulmaları lazım. “Bana haksız komplo kuruyorlar.” dedi. Kim? **BBC, CNN İnternational, Avrupa, Amerika, Fas, Tanzanya herkes Recep Tayyip Erdoğan’a komplo kurmuş meğer, haberimiz yok! Sonra? İş adamları, ulusal, uluslararası faiz lobisi, bunların hepsi bu olayları ortaya çıkarmışlar!**⁴ Ama arkasından cinler periler de devreye girdi, efendim, işte bunlar oldu, kabahat bunlarda! **Biz ne güzel yaşıyorduk bu ülkede. Baskıyı kurmuştuk, herkesi korkudan susturmuştuk, şu gençler yok mu, geldiler, korku duvarını yıktılar, özgürlüğü bütün**

⁴ Bizim tarafımızdan vurgulanmıştır.

hayata, bütün dünyaya yaydılar, bu gençleri birileri tahrik etti, onlar dediler.

Değerli arkadaşlarım, o kadar ki şimdi kimi suçlayacak? Baktı ki oraya dış geçiremiyor en iyisi ben CHP'yi suçlayayım, bugün gelmiş CHP'ye. Ben ne demiştim? Yalancıdan Başbakan olmaz. Hayatı yalan üzerine. Yalancıdan Başbakan olmaz hatta bunların bir bakanı var, gazetelere bir açıklama yapmış: **“Biz uzay gemisi yapacaktık bu olaylarla bizim uzay gemisi yapmamızı engelliyorlar.”**

Size dedim ya, adam **öyle bir kibre sahip ki şeytani bile kışkırtacak kibre sahip.** Size bir kibir sahnesini sunmak isterim değerli arkadaşlarım. Bu önce astı kesti, konuşmam etmem vesaire vesaire dedi sonra Taksim Bileşenleriyle konuşma ihtiyacı hissetti çünkü baktı ki olmuyor, bunlarla konuşması lazım. Gittiler bunlar bir akşam ziyaret ettiler diktatörü. (...) Yani diyor ki Arzu Hanım) olay büyüdü, taşı, yüz binlerce kişi Gezi Parkı'nın dışına çıktı, gençler özgürlük, demokrasi istiyor. Sert söylemlerden vazgeçin daha yumuşak bir üslup kullanın, söylediği bu. Başbakanın cevabı: “Haddinizi bilin.” Affedersiniz Başbakan dedim, diktatörün yanıtı. (Alkışlar) “Haddinizi bilin. Sizi buraya getiriyoruz diye kendinizi ne zannediyorsunuz. Ben yüzde 51 oy almış bir partinin genel başkanıyım, sosyolojiyi sizden iyi bilirim.” diyor. Tabii, Arzu Hanımın bilmediği bir şey var: **Bu, her şeyi bilir, sosyologdur, patologdur, antrologdur, embiriyologdur, jinekologdur, astronottur her şeyi bilir bu. (Alkışlar) Ve en önemlisi, Sayın Çerkezoğlu bilmiyor, bu aynı zamanda çok önemli bir konunun da uzmanı, vantorolog aynı zamanda, yani karnından konuşan demektir. (Alkışlar) Eğer seçimlerde bir puan daha alsaydı uçak mühendisi olurdu, bilgisayar mühendisi olurdu her şeyi bilirdi bu zaten, bilir tabi her şeyi.** Her şeyi biliyor ama bilmediği bir şey var, demokrasiyi bilmiyor. (Alkışlar) Demokrasiyi bilmiyor ama Arzu Hanıma bir uyarı daha yapmak isterim. Bu diktatör bir hanımla nasıl konuşulacağını da bilmiyor.

Kemal KILIÇDAROĞLU'nun 25 Haziran 2013 tarihli grup konuşmasından:

(...)

Bu diktatör, milli İradeye saygı mitingi yapıyor ama, 8 milletvekili içeride!!! (...) Tabii, değerli arkadaşlarım, bir siyasetçi sadece genlerin değil toplumun her kesiminin söylemlerine kulak kabartmak zorundadır, dinlemek zorundadır, dinleyecek ne söylüyorlar diye. Bu da zaten onun görevidir ama **bir siyasetçi âcz içindeyse** komplo teorileri üretmeye başlar. Bu olayda da komplo teorileri üretmeye başladı. Efendim, olayları kim çıkardı? “Faiz lobisi çıkardı” diyor! Sanki dünyanın en yüksek faizini bu vermiyormuş gibi; ya sen veriyorsun, dünyanın faizini veriyorsun. Kim çıkardı? Uluslararası medya çıkardı! Kim çıkardı? **30 yaşında bir sanatçı** çıkardı! Kim çıkardı? Efendim, **Türkiye uzaya gemi gönderecekmiş de** o gemi yapımına engel olanlar çıkardı! Akıl var mantık var, gerçeği bilmiyorlar, zamanı okumuyorlar, ne olduğunu bilmiyorlar, kurdukları baskının farkında değiller. (...)

Görüldüğü gibi, Anamuhalefet partisi lideri Kemal KILIÇDAROĞLU, grup konuşmalarında *tersinleme* söyleminin merkezine tek bir kişiyi oturtmuştur: T.C. Başbakanı Recep Tayyip ERDOĞAN. *Tersinlemeli* söylemde en çok kullandığı sözbilim betisi *abartmadır*. Abartma betisini de, Başbakanın “dış

mihrak” olarak tanımladığı olguları tek tek sayarak ortaya koymuştur. *Abartma* sözbilim betisinin kullanıldığı diğer sözceler, Recep Tayyip Erdoğan’ın “her şeyi bilebilme”, ve “kibirlik” özelliği üzerine kurgulanmış, bu amaçla, Kılıçdaroğlu, bildiği bütün meslek isimlerini sıralamıştır. Meslek isimlerinin ortak özelliği ise, yabancı dillerden ödünç alınmış sözcükler olmalarıdır. Çünkü yabancı dillerden ödünç aldığımız meslek isimleri, belirli bir bilgi ve eğitim gerektiren mesleklerken, marangoz, demirci, çaycı gibi meslekler için önemli bir eğitim gerekmemektedir. *Tersinleme* söyleminin en can alıcı kısmını ise, kendi ürettiği ve dilimizde yer almayan *vantrolog* sözcüğünü Başbakanın mesleği olarak vermesidir. *Abartma* sözbilim betisi daha sonra, “Biz uzay gemisi yapacaktık, bu olaylarla bizim uzay gemisi yapmamızı engelliyorlar.” “bu seçimlerde bir puan daha alsaydı uçak mühendisi olurdu” gibi, Başbakanın yine kibirini ya da kendini beğenmişliğini ortaya koyan sözcelerde ortaya konmuştur.

Konuşmalarında ortaya konan diğer sözbilim betisi ise, rakibinin düşündüklerini ona *tersinlemeli* bir biçimde söyletmektir. Diğer bir deyişle, *karşılamaya* başvurmadır. (fr.antiphrase): “Biz ne güzel yaşıyorduk bu ülkede. Baskıyı kurmuştuk, herkesi korkudan susturmuştuk, şu gençler yok mu, geldiler, korku duvarını yıktılar, özgürlüğü bütün hayata, bütün dünyaya yaydılar, bu gençleri birileri tahrik etti, onlar dediler.”

Diğer yandan, Kılıçdaroğlu sözbilim betilerinin dışında, *tersinlemeli* söylemini ortaya koyarken, fikra, içsöyleşim (fr.monolog), öykü gibi söylem türlerinden yararlanmış bu nedenle serbest dolaylı anlatıma oldukça sık başvurmuştur. Bu nedenle, ortaya koyduğu söylem ile karşısındaki kişiyle daha fazla alay etme ya da o’nu iğneleme olanağı bulmuştur. Kılıçdaroğlu’nun konuşmalarının diğer bir özelliği ise, söylemini sürekli Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın söylediklerinden hareketle geliştiriyor olmasıdır. Diğer bir deyişle, söylemlerarası (fr.interdiscours) bir söylem biçimi olarak oluşturduğu söylem, tamamen tartışmalı (fr.polémique) bir söylemdir. Bu söylem stratejisi o’na söyleminde *tersinlemeye* başvurmasında kolaylık sağlamıştır. İlk konuşmasında ortaya koyduğu *tersinleme* buna örnektir: “Efendim, bizim devri iktidarımızda 2 milyar 800 milyon ağaç dikildi.” dedi. Baktık ya, gerçekten böyle bir şey mi diye hesap yaptık değerli arkadaşlarım böyle bir şey olabilir mi? Düşündük, günde 1 000 kişi, 12 saat ara vermeksizin her yirmi dakikada bir ağaç dikseler 213 yıla ihtiyacımız var.

Bu çözümlenmeden hareketle, T.C. Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, geziye katılanları “marjinal” ve “çapulcu” nitelemeleriyle aynı doğrultuda, “tehlikeli” göstermeye çalışan bir anlayışla *tersinleme* söylemini oluştururken, Kılıçdaroğlu’nu hedefine oturttuğu söylemde ise, o’nu “dış mihraklarla işbirliği” yaptığından dolayı hem “tehlikeli”, hem de gezi olaylarında çare aradığı için “beceriksiz bir genel müdür” olarak gösterip *alay* ve *hakaret* etmektedir. Kılıçdaroğlu’nun oluşturduğu söylemde ise, *tersinleme* Recep Tayyip Erdoğan’ın “yalancılığı, kibiri ve kendini beğenmişliği ve diktatörlüğü”

üzerine kurulan hem mizah (fıkra ve öyküler) hem de *iğneleme* ağırlıklıdır. Bunları bir tabloda gösterecek olursak:

	Recep Tayyip ERDOĞAN	Kemal KILIÇDAROĞLU
Edimbilimsel/ gerekçelendirme düzeyi	-Alay etme, iğneleme, hakaret etme, küçük düşürme. Rakibe saldırı (fr. ad hominem)	-Alay etme, iğneleme, Rakibe saldırı (fr. ad hominem) , mizah ve güldürme Rakibe saldırı (fr. ad hominem)
Sözcelemsel- söylemsel düzey.	- Özdeyişlere başvurma,	Öyküleme, fıkra, dolaylı serbest anlatım, iç-söyleşim (fr. Monologue)
İletişimsel düzey	Alıcı kitlesi: Gezi direnişine katılanlar, Kemal KILIÇDAROĞLU, AKP seçmeni, CHP seçmeni. Grice’in nicelik, içtenlik ilkesinin ve açıklık ilkesinin ihlali.	Alıcı kitlesi: Recep Tayyip ERDOĞAN, CHP seçmeni. Grice’in nicelik, içtenlik ilkesinin ve açıklık ilkesinin ihlali.
Sözcesel düzey	- Vurgulama ⁵ , yüz mimikleri, Abartma, sözbilimsel soru.	-Vurgulama, yüz mimikleri, Abartma, sözbilimsel soru, tekrar, karşıtlama

Sonuç olarak, hedefteki kişiyi, değersizleştirerek ve gülünç duruma düşürerek ortadan kaldırmayı amaç edinen *tersinlemeli* söylem, siyasi aktörlerce oldukça kullanılan bir biçemdir. Siyasi aktörler, bu söylem stratejisi ve biçimini kullanarak, hem siyasi hasımlarını değersizleştirip, gülünç duruma düşürmekte hem de kendilerine akıllı, zeki, güvenilir ve hatta “onlardan biri” gibi bir hava vererek, seçmenini kendisi için oy vermeye ikna etmekte, inandırmaktadırlar. Siyasi aktörlerin birbirlerini yok etmeyi, ortadan kaldırmayı amaçladığı siyasi polemiklerin ve tersinlemenin egemen olduğu siyasi söylemler, böylece “ne dendiğinden” daha çok “nasıl dendiği” üzerine yoğunlaşmakta ve sonuçta, birbirini olumsuzlayan içinde hiç bir felsefe, düşüncü ve topluma hizmet konusunda proje üretmeyen kısır siyasi söylemlerin ve siyasetçilerin ortaya çıkmasına olanak vermektedir.

KAYNAKÇA

Amossy, R. (2006). *L’argumentation dans le discours*. Paris: Armand Colin.

⁵ *Tersinleme* söyleminde “ses tonu, vurgulama ve yüz mimikleri” çok önemli bir rol oynar, alaycı bir gülüş başlı başına bir *tersinleme* biçemidir.

- Aydın, E. (Derleyen). (2013). *Çapulcunun Gezi Defteri*. İstanbul: Sis Yayıncılık.
- Berrendonner, A. (1981). *Eléments de pragmatique linguistique*. Paris: Editions de Minuit.
- Calas, F. (2007). *Introduction à la stylistique*. Paris : Hachette
- Chauraudeau, P. et Maingueneau, D. (2002). *Dictionnaire d'analyse de discours*. Paris: Editions du Seuil.
- Chauraudeau, P. (2005). *Le discours politique. Les masques du pouvoir*. Paris: Vuibert.
- (2013). De l'ironie à l'absurde et des catégories aux effets. *Frontières de l'humour*, 14-26. Vivero Garcia, M-D. (sous la direction). Paris: L'Harmattan.
- Ducrot, O. (1984). *Le dire et le dit*. Paris: Editions de Minuit
- Grice H. P. (1979). Logique et conversation. *Communications*, 30, 57-72.
- Kerbrat-Orrechioni, C. (1998). *Implicite*. Paris: Armand Colin.
- (2013). L'ironie : problèmes de frontières et étude de cas. *Frontières de l'humour*. Vivero Garcia, M-D (sous la direction). Paris : L'Harmattan, 27-62.
- Maingueneau, D. (2009). *Les termes clés de l'analyse du discours*. Paris: Editions du Seuil.
- Mercier-Léca, F. (2003). *L'ironie*. Paris: Hachette
- Meyer, M. (2004). *La rhétorique*. Paris: PUF
- Stolz, C. (1999). *Initiation à la stylistique*. Paris: Ellipses Edition.
- Mouliné, G. (1986). *Eléments de stylistique française*. Paris: PUF.
- Perelman, C. et Olbrechts-Tyteca, L. (2008). *Traité de l'argumentation*. Bruxelles: Editions de l'Université de Bruxelles.
- Perrin, L. (1994). *L'ironie mis en trope*. Paris : Editions de Kimé
- Plantin, Ch. (2005). *L'argumentation*. Paris: Que sais-je- PUF.
- *Dictionnaire d'Argumentation*. (Henüz yayınlanmamış kitap).
- Robrieux, J. J. (2005). *Rhétorique et argumentation*. Paris : Armand Colin.
- Vivero Garcia, M-D. (sous la direction). (2013). *Frontières de l'humour*. Paris: L'Harmattan. Erişim tarihi: 02.01.2014, <http://www.youtube>.

IRONY IN POLITICAL DISCOURSE

Abstract: The term *tersinleme* (irony in French) is a literary device which denotes the expression of one's meaning by using language that normally signifies the opposite, typically for humorous or emphatic belittling effect. Hence, it is an implicit discourse style which is very frequently used because it leaves a great impact on the addressee and also because expressing ourselves implicitly paves the way for the addressee to easily

believe what we say. On the other hand, irony is a device with plural enunciations. That is why, in this study, the aim is to tackle first by pragmatically, then rhetorically and humoristically the questions of how and why irony is employed in political discourse, and to what extent it plays a role in persuading the others. Hence, another purpose of the study is to probe the role in argumentation which can be defined as "all sorts of discourse strategies and reasoning styles we employ to persuade the listeners". The sample sentences of the study will comprise the speeches delivered by the Prime Minister Recep Tayyip Erdogan, the leader of the main opposition and Republican People's Party, Kemal Kılıçdaroğlu between June 13 and 25, 2013 in the Turkish Grand National Assembly during the Gezi protests and demonstrations reverberating all around Turkey on May 31, starting with the contest for the urban development plan for Taksim's Gezi park. The study will make use of the theoretical framework of linguists such as Kerbrat-Orrechioni, Charaudeau and Berrendonner grounded in the analyses of the discourse, pragmatic and semiotic principles.

Keywords: Political Discourse, Irony, Rhetorics, Figures of Rhetorics, Polysyllabification, Argumentation, Humour.

ERGENE HAVZASI KORUMA EYLEM PLANI KAPSAMINDA ISLAH ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN UYGULAMA SÜRECİ

Jale SEZEN¹
Ahmet KUBAŞ²

Öz: Ergene Havzası, Trakya Bölgesi'nin, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli illerini kapsamaktadır. Havzada yaşanan nehir kirliliği, dağınık ve kontrolsüz sanayileşmenin bir getirisi olarak, kaynak kullanımında, altyapı yatırımlarında ve lojistikte israfa yol açarak ciddi sorunlar doğurmuştur. Bölge halkı kirlilikten olumsuz etkilenecek, su kirliliği sonucunda tarımsal üretimde de verim kayıpları yaşanmıştır. Kirliliğin önlenmesine yönelik ilgili Bakanlıklar ve kuruluşlar tarafından çeşitli yıllarda yapılan araştırma ve çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların sonucusu, Orman ve Su İşleri Bakanlığı (Mülga Çevre ve Orman Bakanlığı) tarafından 06.05.2011 tarihinde ilan edilen Ergene Havzası Koruma Eylem Planıdır. Plan ile havza bazında kirliliğin önlenmesine yönelik eylem maddeleri belirlenmiştir. Bu çalışma ile eylem planı kapsamındabelirlenen maddelerden, Islah OSB'lerin kuruluşu ve Islah OSB'lere müşterek arıtma tesislerinin kurulması incelenmiştir. Ergene Eylem Planı kapsamında, Tekirdağ ilinde 8 (sekiz) adet, Kırklareli ilinde 2 (iki) adet olmak üzere 10 (on) yeni Islah OSB kurulmuştur. Eylem planı çerçevesinde verilen süreler içerisinde Islah OSB'lerin eksikliklerini tamamlayarak OSB'ye dönüşmesi ve ortak arıtma tesislerinin tamamlanması ile hammadde temini, enerji, arıtma ve ulaşımda tasarruf sağlanarak kazanılan artı değer ile teknolojik yenilikler ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda Ergene Havzası Kirliliğinin önüne geçilmesinde önemli bir adım olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Islah OSB, Atıksu Arıtma Tesisi, Çevre Sorunları, Su Kirliliği, Ergene Havzası Koruma Eylem Planı.

Giriş

Trakya Bölgesi özellikle Tekirdağ, Kırklareli illerindeki mevcut sanayisi ile Türkiye'nin GSMH'daki payı açısından önemli bölgelerindendir (Sezen, 2013). Sanayi işletmeleri Türkiye'nin sosyo-ekonomik kalkınmasında önemli rol oynamaktadır (Kubaş ve ark., 2011). Çorlu ve Çerkezköy gibi sanayi bölgesi

¹ Tabiat Varlıklarını Koruma Şube Müdürü, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü. jale.sezen@csb.gov.tr

² Prof. Dr., Namık Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü. akubas@nku.edu.tr

içinde kalan ilçelerde nüfus yoğunluğunda oransal bir artış görülmektedir (Kubaş ve Hurma, 2005).

Mevcut ve gelişen sanayinin bir sonucu olarak, Trakya Bölgesi'nde yaşanan çevre sorunları arasında yerüstü ve yeraltı su kirliliği ilk sıradadır (İnan ve ark., 2001). Ergene nehri kirliliği ve civarında yarattığı negatif dışsallık özellikle tarımsal üreticilerin nedeni olmadıkları su kirliliği sebebiyle ekonomik yönden kayıplara uğramalarına yol açmıştır (Özkan ve Kubaş 2008).

Ergene nehrinden yapılan sulama sonucu, ayçiçeği üretiminde %25'lere, buğday ve çeltikte %40'lara varan verim düşüklüğü görülmektedir. Verim kaybının bir diğer göstergesi ise dekar başına 10 kg'ın üzerinde fazladan tohumlama ihtiyacıdır (Anonim, 2013a).

DSİ XI. Bölge Müdürlüğü tarafından 1981 yılından itibaren Ergene nehri ve kollarından Çorlu deresi izlenmekte olup, fiziksel ve kimyasal parametrelere göre nehir ve derelerin “çok kirli su” olduğu saptanmıştır (Candeğer, 1997). Bölgedeki en önemli sorun olarak görülen Ergene Havzası'ndaki kirliliğin önlenmesine yönelik, merkezi ve yerel yönetimler tarafından geçmiş yıllarda çeşitli planlama çalışmaları yapılmıştır (Sezen, 2013).

29.11.2002 tarihinde Meclis Komisyonu raporu ile Ergene nehrinin kirliliğinin nedenleri ve havzanın geleceğinin kurtarılması için yapılması gerekenler ortaya konulmuştur (Anonim, 2013b). Trakya Üniversitesi Rektörlüğü tarafından hazırlanan 13.07.2004 tarihinde Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından onaylanarak yürürlüğe giren 1/100000 ölçekli Ergene Havzası Çevre Düzeni Planı, havzayı kapsayan ilk planlama çalışmasıdır (Sezen, 2013). Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından 2006 yılında Ergene Havzası Çevre Yönetimi Master Planı hazırlanmış, bu çalışma ile Ergene nehri su kalitesi tespit edilerek, kirliliğe sebep olan sektörlerin listesi oluşturulmuştur (Anonim, 2013b).

Kasım 2010 yılında Meriç-Ergene Havzası Endüstriyel Atıksu Yönetimi Ana Plan Çalışması kapsamında havzada yer alan sanayi tesislerinden kaynaklanan atıksular için yönetim sistemi geliştirilerek havzadaki mevcut su kalitesinin iyileştirilmesi amaçlanmıştır. Buna yönelik olarak deşarj standartlarına ilişkin stratejiler belirlenmiştir (Anonim, 2013b). 24.08.2009 tarihinde onaylanan 1/100000 ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Revizyon Çevre Düzeni Planı kapsamında, Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından Ergene Havzasındaki iyileştirme çalışmalarının sürdürülmesi amacıyla 06.05.2011 tarihinde kamuoyuna açıklanan “Ergene Havzası Koruma Eylem Planı” ile havzadaki çevre problemlerine bütüncül yaklaşılarak kökten çözülmesini sağlayıcı kalıcı hedefler belirlenmiştir (Sezen 2013).

Bu hedefler içerisinde yer alan bölge sanayisinin ıslah OSB çatısı altında birleştirilmesi ve kurulacak yeni OSB alanlarında müşterek atıksu arıtma tesislerinin yapılması, Ergene havzasında yer alan dağınık sanayileşmenin önüne geçilmesinde önemli rol oynayacaktır. Bu durumun gerek altyapı gerekse ulaşım ve enerjiye ekonomik çözüm getirmesi ile endüstriyel kaynaklı çevre kirliliği büyük boyutta önlenmiş olacaktır. Bölge içinde ıslah OSB dışında

sanayi kurulmasına da izin verilmeyerek bölgenin planlı büyümesi hedeflerine ulaşılacaktır. OSB'lere müşterek arıtma tesisi kurulması ile bölgedeki işletmelerin münferit arıtma tesislerine yapılan denetim mekanizmasında yaşanan zorluklar ortadan kalkarak, sanayi atıksularının ortak arıtma tesisleri yoluyla deşarjı sağlanacaktır. Böylece Ergene nehrine arıtılmamış endüstriyel atıksuyun verilmesi engellenecektir.

Yapılan çalışma ile Ergene Havzasındaki endüstrileşme sonucu oluşan su kirliliğinin önlenmesine yönelik ıslah OSB'lerin kurulması ve ortak arıtma tesislerinin inşa edilmesi ile havzadaki çevre kirliliğinin önlenmesinde atılacak en önemli adımın uygulanışı, işleyiş süreci ve bu süreç içerisinde belirlenen şartların yerine getirilmesi ve bunun sonuçları önemli görülmektedir. Trakya Bölgesi'nde sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda Ergene nehri kirliliğinin çözüme kavuşması, plansız sanayileşmenin önlenmesi, ekolojik dengenin korunması ve tarımsal faaliyetlerde verimliliğin arttırılması sağlanarak kentleşme-sanayileşme sürecinde planlama çalışmalarının devam etmesi gerekmektedir.

1. Materyal ve Yöntem

Yapılan bu çalışma kurumsal ve literatür bilgi birikimine dayalı bir araştırmadır. Araştırmada, Ergene Havzası kirliliğinin önlenmesi ile ilgili sorumlu kurum ve kuruluşların yapmış olduğu çalışmalar incelenmiştir. Ayrıca konu ile ilgili hazırlanmış proje, araştırma, kitap, makale ve ilgili yönetmelik ve uygulamalardan yararlanılmıştır. Çalışmada, Ergene Havzası kirliliğinin önlenmesine yönelik incelenen planlama çalışmaları kapsamında ıslah OSB'lerin kurulması ve müşterek atıksu arıtma tesislerinin faaliyete alınması konusunun çeşitli açılardan irdelenmesi ve sentez edilmesi yolu ile uygulanacak politikalar açısından kirliliğin önlenmesi sonucunda oluşacak toplumsal faydanın ve ekonomik sonuçlarının yorumlanması yöntem olarak esas alınmıştır.

2. Bulgular ve Tartışma

Ergene Havzası kirliliğinin önlenmesine yönelik yapılan planlama çalışmaları kapsamında, havzanın sanayi yapısı ile deşarj standartlarına getirilen kısıtlamalar ve eylem planının oluşturulmasına ilişkin genelgelerin yürürlüğe girmesi ıslah OSB'lerin kurulmasına dair kanun ve uygulanma yöntemleri ile Ergene Havzası Koruma Eylem Planı kapsamında alınan karar doğrultusunda ıslah OSB'lerin kurulması ve müşterek atıksu arıtma tesislerinin yapılmasına ilişkin açıklamalar ve yorumlar aşağıda verilmiştir.

2.1. Ergene Havzasında 1/100000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Kapsamında Sanayinin Yapısı

1/100000 ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Revizyon Çevre Düzeni Planı 24.08.2009 tarihinde Mülga Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (Sezen, 2013). Plan kapsamında, havza içinde çevresel tahribata yol açabilen su tüketimi fazla ve kirlletici vasfı yüksek sanayi tesislerinin kurulmasına kısıtlama ve yasaklama getirilmiştir (Sezen, 2013).

2.10.31. plan notu hükümleri uyarınca metal kaplama, tekstil boyama, yıkama, baskı, maden işleme, ham deri işleme, asit imal edilmesi, demir-çelik üretimi, petro-kimya, rafineri vb. tesisler kurulması yasak olan faaliyetler arasındadır. Bunun yanı sıra enerji ihtiyacına yönelik faaliyeti yasaklanan tesisler içerisinde yer alan termik santralleri 2013 yılında plan notu hükümlerinde yapılan değişiklik ile faaliyeti kısıtlanan tesisler arasındadır (Anonim, 2009).

2.11.3.8 plan notu hükmü gereği, havza kapsamında, mevcut dağınık ve düzensiz sanayi alanlarının ortak denetim ve yönetim mekanizmasına kavuşturulması çevreye verilen olumsuz etkilerinin minimize edilmesi amacıyla OSB alanlarının oluşturulabilirliği belirlenmiştir.

2.10.32 maddesi ile planlama alanında yer alabilecek sanayi tesislerinin Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği'nde belirtilen standartları sağlamaları esas olup, 2.10.33 maddesi doğrultusunda mevcut sanayi alanlarında arıtma tesisleri oluşturulması da zorunlu tutulmaktadır. Plan kapsamında, havzada yaşanan mevcut su kirliliğinin önlenmesinde Trakya Alt Bölgesi genelindeki illerde ve sanayi bölgelerinde ortak arıtma tesislerinin yapılması ve faaliyete alınması ile ekonomik açıdan kayıpların önüne geçilmesi gerektiği hedef olarak belirlenmiştir.

2.2. Ergene Nehrinde Deşarj Standartlarına Kısıtlama Getirilen Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü'nün (2011/10 sayılı) Genelgesi

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan 01.11.2011 tarih ve 2963 sayılı 2011/10 Genelgesi, Ergene nehrinde S.K.K.Y.'nin 38.maddesi kapsamında atıksu deşarj standartlarına kısıtlama getirilmiştir.

Genelgenin amacı; Ergene Havzasında plansız ve kontrolsüz bir biçimde gelişen sanayi bölgelerinin buna bağlı artan nüfus ve bilhassa su kaynaklarının hızlı bir şekilde kirletilmesine paralel olarak Ergene nehri su kalitesinin fiziksel ve kimyasal kirlilik parametreleri açısından çok kirli su sınıfını ifade eden IV. sınıf su kalitesinde olması nedeniyle S.K.K.Y. Tablo 5-25 arasında verilen deşarj standartlarında kısıtlama yapılması zorunluluğunu getirmiştir.

S.K.K.Y. 38.mad. kapsamında belirtildiği üzere “.....havza koruma planı çalışması yapıncaya kadar alıcı ortamdaki su kaynaklarının minimum debileri ve kirlilik seviyesi dikkate alınarak mevcut atıksu deşarjlarında bu yönetmelikte öngörülen sınırların ötesinde kısıtlamalar yapılabilir” denmektedir. Bu kapsamda; Ergene havzasına deşarj yapan sanayi tesisleri gruplarından tekstil sanayi için uygulanacak kimyasal oksijen ihtiyacı standartları 200-240 arasında belirlenmiş olup, S.K.K.Y'ne göre mevcut KOİ standardı 250-400 arasındadır (Anonim, 2011a).

Genelge doğrultusunda Ergene Havzası için belirlenen karışık sanayiler grubunda yer alan OSB ve diğer sanayiler için KOİ standardı 200 olup, mevcut S.K.K.Y.'nde bu değer 400 olarak belirlenmiştir. Ayrıca evsel nitelikli atıksuyun alıcı ortam standardını gösteren Tablo 21'e göre Ergene Havzasında

verilen evsel nitelikli atıksuyun KOİ standardı 90-150 arasında, hali hazırda S.K.K.Y.'nde bu değer 2 saatlik kompozit numune olarak 120-180'dir (Anonim, 2011a).

Mevcut duruma göre Ergene nehrinin yıllık ortalama debisinin %25'i kadarı kendi tabii debisi olmakla birlikte, diğer %75'inin sanayi ve evsel nitelikli atıksuyun deşarj edilmesinden kaynaklanması özellikle sanayinin yoğun olarak konumlandığı Çorlu bölgesinin içinden geçen Çorlu deresinin ve kolu olduğu Ergene nehri suyunun çok kirli su özelliği taşıması, havzada su kirliliğinin önlenmesi için alınması gereken tedbirlerin S.K.K.Y. alıcı ortam deşarj standartları ile sağlanamayacağı, hedeflenen II. sınıf su kalitesine yükseltilmesinin mümkün olamayacağı düşüncesini oluşturmaktadır.

Arıtma tesislerinin çalışma etkinliğini gösteren KOİ (Kimyasal Oksijen İhtiyacı) parametresinin Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği'ndeki sınırlarına oranla kısıtlama getirilmesi ile Ergene nehrindeki fiziksel ve kimyasal kirlilik yükünün azaltılmasının sağlanmasında etkili olacaktır (Anonim, 2011a).

2.3. İslah Organize Sanayi Bölgelerinin Kurulmasına Dair Kanun

12.04.2000 tarih 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu kapsamında 12.04.2011 tarih 27903 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6215 sayılı "Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" yasanın Geçici 8. maddesi kapsamında yapılaşan sanayi tesislerinin mevcut olduğu alanlar için bu tarihten itibaren bir yıl içerisinde ilgili valilikçe uygun görülen başvurular neticesinde, 3194 sayılı İmar Kanunu ve plan onama yetkisine haiz ilgili idareler ve kurumların katılımı doğrultusunda, vali başkanlığında oluşturulacak ıslah komisyonu gereği belirlenen ıslah şartlarının sağlanması ve Bakanlık tarafından belirlenen geçerli süreler içerisinde söz konusu sanayi tesislerinin konumlandığı alanların OSB olarak değerlendirilebileceğine karar verilmiştir (Anonim, 2011b).

Tüzel kişilik kazanan OSB'lerde bu kanunla getirilen tüm izin ve ruhsat yetkileri ıslah çalışmaları tamamlanıncaya kadar genel mevzuat hükümlerine göre yürütülmektedir. Belirlenen süreler içerisinde ıslah şartlarını tamamlamayan kuruluşlar OSB niteliklerini kaybetmektedirler.

2.4. Ergene Havzası Koruma Eylem Planı Hakkında 2013/6 sayılı Genelge (13 Haziran 2013 tarih ve 28676 sayılı)

Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından 6 Mayıs 2011 tarihinde açıklanan Ergene Havzası Koruma Eylem Planı ile havzada gerçekleşen plansız sanayileşme, yetersiz altyapı, denetimsiz tarımsal ilaç ve kimyasalların kullanımı, evsel nitelikli atıksuların arıtılmaması gibi su kalitesini etkileyen faaliyetlerin kontrol altına alınması ve havzadaki su kirliliğinin önlenerek, sulama suyunun iyileştirilmesi amacıyla Orman ve Su İşleri Bakanlığı koordinasyonunda ilgili diğer bakanlıkların seferber edilmesi doğrultusunda 15 maddelik eylem planı tedbirleri belirlenmiştir (Anonim, 2013c).

Bu tedbirler içerisinde, havzadaki düzensiz ve yoğun sanayileşmenin kontrol altına alınması, altyapı yetersizliklerinin giderilmesi, çarpık sanayileşmenin önüne geçilmesi amacıyla ıslah organize sanayi bölgeleri kurulması, organize sanayi bölgelerinde kurulması mümkün olan tesislerin mevcut ve planlı organize sanayi bölgelerine yönlendirilmesi yer almaktadır (Anonim, 2013c).

İslah OSB ve diğer OSB'ler tarafından sanayi atıksularının müşterek atıksu arıtma tesislerinde ileri arıtmaya tabi tutularak alıcı ortama deşarj edilmesi ve arıtma maliyetlerinin bu şekilde azaltılması ve denetim mekanizmasının kolaylaştırılması önem kazanmıştır. Eylem planı içerisinde önemi vurgulanan bir diğer madde, su kalitesini düşüren ve yüksek oranda çevreyi kirleten yeni tesislerin kurulmasına izin verilmemesidir. Ayrıca havzayı ilgilendiren ve su kalitesini önemli ölçüde etkileyen nüfusa bağlı evsel nitelikli atıksu kirliliğinin önlenmesi için DSİ Genel Müdürlüğü tarafından nüfusu 10.000'in üzerinde olan belediyelerin atıksu arıtma tesislerinin yapılacağıın belirlenmesidir (Anonim, 2013c). Sanayi kuruluşlarında daha az su ve daha az enerji kullanılmasının özendirilmesi ile daha az kirletici madde oluşumuna yönelik çalışmalar Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı uhdesinde yürütülecek plan ve programlar çerçevesinde belirlenerek, tasarruf uygulamalarının çevre kalitesine olumlu yönde katkı sağlaması açısından son derece büyük önem taşıdığı eylem planı kapsamında ele alınmaktadır.

2.5. Ergene Havzası Eylem Planı Kapsamında Havzada Kurulan İslah Organize Sanayi Bölgelerinin Durumları ve Ortak Arıtma Tesisleri

06 Mayıs 2011 tarihinde açıklanan Ergene Havzası Koruma Eylem Planı kapsamında, havza içerisinde yer alan dağınık sanayinin birleştirilmesi amacıyla, Tekirdağ ilinde 8 (sekiz), Kırklareli ilinde 2 (iki) adet ıslah OSB kurulmuştur. Tekirdağ ilindeki 7 (yedi) ıslah OSB tüzel kişilik kazanmış olup, bunlardan 6 (altı) tanesi OSB niteliği kazanmıştır. Tekirdağ Yalıboyu ıslah OSB'nin ıslah kaldırma çalışmaları devam etmektedir. Kurulan ıslah OSB'lerin durumları aşağıda anlatılmaktadır.

Ergene-1 İslah OSB; Çorlu ilçesi Misinli ve Vakıflar bölgesindeki sanayi tesislerini kapsamaktadır. 408.00 ha'lık alan içerisinde, tesis sayısı 61 (altmış bir) olup, bölgede faaliyet göstermek üzere müracaat eden kuruluş sayısı da 61 (altmış bir)'dir (Esen ve ark. 2013). Ergene 1 ıslah OSB'nin Eylül 2012 yılında tüzel kişilik kazanması ile yönetim ve idari bütçesi oluşturulmuştur. İslah OSB'nin yapım işine yönelik uygulama imar planları ihalesi 15.10.2012 tarihinde gerçekleştirilerek 4 (dört) ay içinde tamamlanmıştır. Sanayiden kaynaklanan atıksuların arıtılmasına yönelik kurulacak atıksu arıtma tesisi uygulama projeleri 2013 Haziran ayında bitirilerek, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından onaylanmıştır. 2013 yılı Ekim-Kasım dönemi içinde ıslah OSB'nin ıslah şartları olarak belirlenen taahhütlerin yerine getirilmesi sonucunda ıslah şartları kaldırılarak resmen OSB niteliği kazanmıştır. Ergene-1 OSB'den kaynaklanacak atıksuların arıtılmasına yönelik atıksu arıtma tesisinin ÇED süreci 22 Kasım 2013 tarihinde başlamış olup, ihale, kuruluş ve işletmeye

alınması ile Marmara Derin Deniz deşarj sistemine bağlanması çalışmaları en geç Mart 2015 tarihinde tamamlanması planlanmıştır (Anonim, 2013d).

Ergene-2 Islah OSB; Çorlu bölgesinde yoğun olarak faaliyet gösteren işletmelerin birleştirilmesi maksadıyla kurulan bir diğer ıslah OSB'dir. Yüzölçümü 717.50 ha.'dır (Anonim, 2013d). Tüzel kişilik kazanmasının ardından ıslah şartlarının yerine getirilmesi ve OSB kuruluş protokolünün hazırlanması ile 2013 Kasım ayında OSB niteliği kazanmıştır (Anonim, 2013d).

Ergene nehri ve kollarına verilen atıksuyun önemli bölümü Çorlu bölgesinde yer alan işletmelerden kaynaklanmaktadır. Islah OSB ve OSB olarak birleştirilen sanayi kuruluşları içerisinde kurulacak ortak atıksu arıtma tesisi atıksuyun deşarjının kontrol altına alınmasında önemli rol oynayacaktır. Ergene-2 OSB alanına kurulacak ileri atıksu arıtma tesisi projeleri 2013 Mayıs ayında tamamlanmış olup, OSB altyapı projeleri onaylanmıştır. 2015 Mart ayı sonuna kadar atıksu arıtma tesisinin faaliyete geçirilmesi ile münferit arıtma tesisleri iptal edilerek, arıtma masraflarında tasarruf sağlanacak, bununla birlikte derelere verilen kirlilik yükü azaltılmış olacaktır. Ergene-2 OSB atıksu arıtma tesisinden kaynaklanacak atıksular Marmara denizine derin deşarj sistemi ile verilecektir. Kanal bağlantısı Aralık 2014'e kadar tamamlanmış olacaktır (Anonim, 2013d).

Velimeşe Islah OSB; 988,10 ha.'lık bir alanı kapsamakta olup, tesis sayısı olarak doluluk oranı %34 civarındadır. Konumlanmış tesis sayısı 178 (yüz yetmiş sekiz)'dir. Bölgeye ilaveten 167 (yüz altmış yedi) yeni işletme müracaatta bulunmuştur (Esen ve ark., 2013). 2013 Ekim ayı itibariyle ıslah şartları kaldırılmış, OSB statüsü kazanmıştır. Velimeşe OSB alanında kurulacak ileri atıksu arıtma tesisine yönelik proje onay işlemleri tamamlanmış ve Marmara Derin deşarj sistemine bağlantı çalışmaları Mayıs 2014 yılı içinde tamamlanacaktır (Anonim, 2013d).

Türkgücü Islah OSB; Çorlu ilçesinin Türkgücü bölgesinde yer alan işletmelerin birleştirilmesi maksadıyla kurulan Türkgücü Islah OSB tüzel kişilik adıyla organizasyon çalışmaları tamamlanmıştır. 2013 yılı Ekim ayı itibariyle ıslah ifadesi kaldırılarak OSB statüsü kazanmıştır. Altyapı çalışmalarına yönelik atıksu arıtma tesisi projesi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Bilim Sanayi Teknoloji Bakanlığı tarafından onaylanmıştır. Altyapı çalışmalarına yönelik atıksu arıtma tesisi projesi, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından onaylanmıştır.

Arıtma tesisinin yapım, inşaat ve işletmeye alınmasına yönelik işlemler 2014 yılı Aralık ayının sonuna kadar tamamlanacak olup, en geç 2015 yılı Şubat ayında devreye girecektir (Anonim, 2013d).

Veliköy Islah OSB; 2012 yılı Temmuz ayı itibariyle tüzel kişilik kazanmıştır. Şu anki durumuyla 80 (seksen) işletme faaliyet göstermekte olup, %43 doluluk kapasitesindedir. 2013 yılı Ekim-Kasım dönemi itibariyle ıslah şartları kaldırılarak OSB kuruluş protokolleri hazırlanmıştır. OSB alanından kaynaklanacak atıksular Velimeşe atıksu arıtma tesisinde arıtılacaktır. Buna

ilişkin altyapı projeleri ihalesi 15.04.2013 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bölgedeki sanayinin birleştirilmesi yönünde dikkate değer bir hızlı işleyiş göstermiştir.

Karaağaç İslah OSB; Çerkezköy ilçesi sınırlarındadır. Jeolojik, jeoteknik etüt çalışmaları ile planlama çalışmaları 2013 yılı Ağustos ayı itibariyle tamamlanmıştır. 187 ha.'lık alanı kapsamaktadır. Bölgede faaliyet gösteren 35 (otuz beş) işletme bulunmaktadır. 22 işletme ise faaliyet göstermek üzere müracaatta bulunmuştur (Esen ve ark., 2013). 30 Ekim 2013 tarihi itibariyle OSB statüsü kazanmıştır. Bölgenin sanayi atıksuları Velimeşe atıksu arıtma tesisinde arıtılacaktır. Kanal bağlantısı için belirlenen süre en geç 2015 Ocak ayı itibariyle tamamlanacaktır.

Muratlı İslah OSB; Muratlı Belediyesi sanayi alanı ile mücavir alan sınırları içinde Muratlı Karıştırıcı karayolunun her iki tarafında yer alan faal durumdaki işletmelerin bulunduğu 48 (kırk sekiz) adet sanayi tesisi ve toplam 143 parselden oluşan yaklaşık 299 ha. büyüklüğünde bir alanı kapsamaktadır. (Anonim, 2012a). Muratlı İslah OSB alanı sınırları 2012 yılı Nisan ayı içinde kesinlik kazanmış olup, alana ilişkin harita, imar planları, jeoteknik etüt çalışmaları ve uygulama imar projeleri 2012 Ekim ayı içinde tamamlanmıştır. 2013 Kasım ayı itibariyle ıslah şartları kaldırılarak OSB niteliği kazanmıştır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından atıksu arıtma tesisi projesi onaylanmış olup, atıksu arıtma tesisinin inşaat, mekanik, kurulum işlemleri 2014 yılı Aralık ayı sonuna kadar tamamlanarak, 2015 Şubat ayı içerisinde işletmeye alınacaktır. Ayrıca Marmara Derin Deniz Deşarj sistemine aktarılacak atıksu arıtma tesisi çıkış sularının kanal bağlantı işlemleri 2014 Temmuz ayı içinde bitirilmesi planlanmıştır (Anonim, 2013d).

Yalıboyu İslah OSB; Çerkezköy bölgesi sanayi faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgedir. Veliköy ve Yalıboyu civarında faaliyet gösteren işletmelerin birleştirilmesi amacıyla Veliköy ve Yalıboyu ıslah OSB olarak ikiye ayrılmıştır. Yalıboyu ıslah OSB kurulan diğer ıslah OSB alanları içinde en son gerçekleştirilmiş olanıdır. İşletme sayısı 19 ve 38,1 ha.'lık alanı kapsamaktadır. Tüzel kişilik kazanması enerji kullanımına yönelik ilgili Bakanlıkların olumsuz değerlendirmeleri ile süreçte aksamalara yol açmış, bu durum diğer ıslah OSB alanlarına göre gecikmelere uğramakla birlikte nihailendirilmiştir. Yönetim, idari bütçenin oluşturulması, projelerin hazırlanması, onay işlemleri süreçleri tamamlanmamış olup, ıslah şartlarının kaldırılmasına yönelik işlemler sürdürülmektedir. Bu nedenle henüz OSB niteliği kazanmamıştır (Anonim, 2013e).

Kırklareli-Lüleburgaz Evrensekiz İslah OSB; 196 ha.'lık ıslah OSB alanının, tüzel kişilik kazanma çalışmaları devam etmektedir. Sanayi atıksularına yönelik ortak arıtma tesisinin Evrensekiz deresi yakınında yapılacağı, eylem planı takvimine göre 2015 yılı başlarında inşaatına başlanacağı öngörülmektedir (Anonim, 2013d).

Kırklareli-Lüleburgaz Büyükkarıştıran Islah OSB; 582,6 ha'lık sanayi alanı ile Lüleburgaz ilçesi sınırlarında kalan sanayi işletmelerini hedef almaktadır. Mevcutta 18 (on sekiz) adet sanayi kuruluşu faaliyet göstermektedir. Islah OSB'nin tüzel kişilik kazanmasına yönelik Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile onay işlemleri sürdürülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Ergene Havzası'nda 2037 (iki bin otuz yedi) adet sanayi tesisi bulunmaktadır. Bu tesislerden üretim sonucu Ergene nehri ve kollarına deşarj edilen atıksuyun 460.000 m³/gün civarında olduğu kabul edilmektedir. Nehrin kirliliği günümüze kadar çeşitli platformlarda tartışma konusu olmuş, ilgili Bakanlık ve kuruluşlarca yapılan teknik inceleme ve değerlendirmeler sonucunda iyileştirilmesine yönelik bir takım önlemler ve öneriler geliştirilmiştir.

2002 yılında Meclis Komisyonu raporu ile Ergenenin neden kirlendiği ortaya konularak 2006 yılında Ergene Havzası Çevre Yönetimi Master Planı hazırlanmıştır. Ergene'de kirliliğe neden olan sanayi tesislerinin durumları belirlenmiştir. 2008 yılında hazırlanan eylem planı ise evsel AAT'lerin mevcut durum ve müşterek atıksu altyapı sistemi düşüncesini ortaya koymuştur. Son olarak 2011 tarihinde (Mülga Çevre ve Orman Bakanlığı) Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından açıklanan "Ergene Havzası Koruma Eylem Planı" ile Ergene nehri havzasında plansız ve kontrolsüz olarak gelişen sanayi bölgelerinin ıslah çatısı altında bir araya getirilmesi ve sanayi bölgelerinden kaynaklanan atıksuların merkezi (ortak) arıtma tesisi yoluyla deşarj edilmesine karar verilmiştir. Eylem planı takvimine göre belirlenen süreler doğrultusunda Tekirdağ ilinde 8 (sekiz) adet ıslah OSB, Kırklareli ilinde 2 (iki) adet olmak üzere toplam 10 (on) adet ıslah OSB kurulmuş ve ortak arıtma tesislerinin kurulmasına yönelik alt yapı çalışmalarına hız verilmiştir.

Tekirdağ ilindeki ıslah OSB'lerden Yalıboyu ıslah OSB'nin dışında tümü OSB statüsü kazanmıştır. Kurulan OSB'lerin sanayi atıksuları 5 adet ortak ileri atıksu arıtma tesisinde toplanacak bu arıtma tesislerinde azot gideren biyolojik arıtmadan sonra Marmara Derin Deniz deşarjı gerçekleştirilecektir.

Ergene havzası, Türkiye'nin en önemli tarım bölgesidir. Bölgede bulunan sanayi işletmelerinden kaynaklanan atıksular, tarımsal üretimi ve sulama yapan üreticileri maddi yönden zarara uğratmaktadır. Ayrıca Ergene nehri kirliliğinden kaynaklanan koku ve diğer olumsuzluklar yöre halkı üzerinde yıllardır telafisi mümkün olmayan negatif dışsallıklar oluşturmuştur.

Sanayiden kaynaklanan kirliliğin önlenmesinde en akılcı yöntemlerden birisi sanayi kuruluşlarının ıslah çatısı altında toplanması atık, arıtma, enerji, ulaşım açısından büyük bir tasarruf sağlanarak, kontrolsüz büyüyen sanayinin önüne geçilmesini, denetim mekanizmasının kolaylaştırılmasını sağlayacaktır. Altyapı maliyetlerinin yüksek olması, yıllardır münferit olarak faaliyet gösteren sanayi tesislerinde özellikle nehir kirliliğinin oluşmasında öncü olmuş, gerek sanayici açısından ciddi maliyetler ve arıtılabilirlik sorunu oluşturmuş, gerekse devlet mekanizmasının kontrolü açısından güçlükler yaratmıştır.

İslah OSB çatısı ile birleştirilen sanayi, kaynak israfının önüne geçilmesinde büyük bir ilerleme kaydedilmesi ve dolayısıyla arıtma ve atık sorununun OSB anlayışı ile çözülmesini sağlamış olacaktır. OSB'deki sanayicilerin devletin OSB'lere sunduğu tüm ayrıcalıklardan yararlanması imkânı ile arıtma giderlerinde önemli bir maliyet olan enerji sarfiyatı %50 oranında düşmüş olacaktır. Havzanın bütünü bakımından ıslah OSB'lerin OSB olarak faaliyete geçmesi ile altyapı, arıtma, üretim artıklarının değerlendirilmesi faaliyetlerinde standartlaşma sağlanmış olacaktır. Sanayiden kaynaklanan çevre kirliliği ve zorluklarla mücadelede, ortak akılcılık anlayışının benimsenmesi ile teknolojik gelişmeler yakından takip edilerek birliktelik kavramı ile çağın kabul ettiği sürdürülebilir ve temiz üretim anlayışı benimsenmiş olacaktır. Bu çerçevede Ergene Havzası kirliliğinin önüne geçilmesinde benimsenen bu anlayış önemli görülmektedir.

Ergene Havzası'nda yaşanan kirlilik sadece Trakya'nın sorunu değil, uluslararası boyutlarda da ele alınan bir çevre sorunu olmuştur. Sorunların çözümünde şimdiye kadar yapılan mevcut uygulamaların yeterli olmadığı görülmüştür. Her fabrikanın arıtma tesisinin olması sorunu çözmediği gibi yerüstü su kirliliğini arttırmıştır. Sosyo ekonomik gelişme sağlanırken, toprak, hava ve suyun önemi kirletildiği ölçüde ortaya çıkmaktadır. Havzadaki kirliliğin önlenmesi ile tarım, sanayi ve yaşam kalitesi arasında denge kurularak sürdürülebilirlik anlayışı çerçevesinde benimsenen bir çevre bilinci sağlanmış olacaktır.

KAYNAKÇA

Anonim (2009). 1/100000 ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Revizyon Çevre Düzeni Planı, Plan Analitik Raporu. İBB İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı. İstanbul: İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi.

Anonim (2011a). Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü, 2011/10 Sayılı Genelge. Ankara.

Anonim (2011b). Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. 12.04.2011 tarih 27903 Sayılı Resmi Gazete. Ankara.

Anonim (2013a). Ergene Havzası Koruma Eylem Planı Tekirdağ Uygulamaları. Tekirdağ Valiliği Yayınları.

Anonim (2013b). Havza Koruma Eylem Planı. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Su Yönetimi Genel Müdürlüğü. Ankara.

Anonim (2013c). Ergene Havzası Koruma Eylem Planı Hakkında Genelge. Başbakanlık. 13 Haziran 2013 tarih 28676 Sayılı Resmi Gazete. Ankara.

Anonim (2013d). "Orman ve Su İşleri Bakanlığı Ergene Havzası." http://ergene.ormansu.gov.tr/ergene/Anasayfa.eylem_3_05.09.2013.x/sx.

- Anonim (2013e). Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Candeğer, O. (1997). Çevre ve Sanayi İlişkisi. *TMMOB Trakya'da Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu II Bildiriler Kitabı*, (202). (ss. 88-92). Edirne.
- Esen A. ve Duda G. (2013).Yerlikaya A. (Tekirdağ Valisi). Global Sanayici Aylık Ekonomi ve İş Dünyası Dergisi, Temmuz/2013 Tekirdağ, (41), s. 29.
- Kubaş A. ve Hurma H. (2005). Trakya Bölgesinde Sanayileşme Kaynaklı Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri. *TMMOB, Trakya'da Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu IV*. (ss. 143-149). Edirne.
- Kubaş, A.; Hurma, H. ve Dede, O. (2011). Trakya Bölgesinde Sanayi İşletmeleri Kaynaklı Çevre Sorunları ve Çevre Yönetimi. *III. Trakya Bölgesi Kalkınma ve Girişimcilik Sempozyumu*. (ss. 90-96). Tekirdağ.
- Özkan, E. ve Kubaş, A. (2008). 5. Dünya Su Forumu Bölgesel Su Toplantıları Havza Kirliliği Konferansı. Çevre ve Orman Bakanlığı DSİ Genel Müdürlüğü II. Bölge Müdürlüğü, (26-27 Haziran 2008). İzmir.
- Sezen, J. (2013). *Trakya Bölgesinde Çevresel Duyarlılık Analizi ve Avrupa Birliği Boyutu*. (Doktora Tezi). Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

THE APPLICATION PROCESS OF TREATED ORGANIZED INDUSTRIAL ZONES WITHIN THE ERGENE CATCHMENT PROTECTION PLAN THRACIAN

Abstract: Ergene catchment contains the cities of Tekirdağ, Edirne, Kırklareli in Thracian region. As a result of uncontrolled and scattered industrialization, River Pollution in the catchment creates serious problems by causing wastage in source usage, infrastructure investments and logistic. As a result of water pollution agricultural production has decreased and the people in the region have been affected negatively by the pollution. There are studies and researches done by relevant ministries and institutions in different years for the prevention of pollution. The last one of these studies is the Ergene Catchment Protection Plan which is announced by the Ministry of Forest and Water (Muğla Environment and Forest Ministry) in 06.05.2011. protection plan points for the prevention of pollution around the catchment are determined with the plan. The articles that are the foundation of Treated Organized Industrial Zones (OIZ) and foundation of common treatment plants with OIZs, are investigated in this study. Within the Ergene Catchment Action Plan, 8 (eight) of them in Tekirdağ and 2 (two) of them in Kırklareli, 10 (ten) new Treated Organized Industrial Zones are founded. It has been concluded that rehabilitation is an important step in the prevention of pollution in Ergene Watershed in line with the technological innovations and sustainable development objectives with added value gained by achieving savings in supply of raw materials, energy, treatment and transportation with the completion of common treatment plants and transformation of Organized Industrial Zone (OIZ) into OIZ by

overcoming their deficiencies within the time period given within the framework of the action plan.

Keywords: Treated OIZ, Waste Water Treatment Plant, Environmental Problems, Ergene Catchement Protection Plan.

VOLTAIRE VE MICROMEGAS ADLI FELSEFİ HİKÂYESİ ÜZERİNE

Hakan SOYDAŞ¹

Öz: XVIII. yüzyıl ünlü Fransız düşünürü ve yazarı Voltaire, yaşamı boyunca deneyimlediği duygu ve düşüncelerini yazınsal alana da taşımıştır. Şiir ve tragedya yazarı ünlü düşünür, yaşadığı kimi olaylar ve karşılaştığı insanlarca etkilenmiştir. Kendine özgü üslubu ve felsefi yaklaşımıyla, yaşadığı devire ve topluma getirdiği eleştiri çağdaşlarını olduğu kadar kendinden sonraki düşünürleri de etkisi altına almıştır. Voltaire'in Micromégas adlı felsefi hikâyesi XVIII. yüzyıl Fransa'sındaki felsefe ve bilim çatışmasını konu edinmektedir. Yüzyılın bilim adamlarının, elde ettikleri bilimsel verileri kesin geçerli ilkeler olarak değerlendirmeleri ve tartışma kabul etmez yaklaşımları, düşünürün görelilik yaklaşımı çerçevesinde eleştirilmiştir. Katı bilimsel verilerin karşısına felsefi sorgulamaları koyan Voltaire, devrinin gerçekliğinin, gelecek yüzyılların yanılığısı olabileceğini işaret etmektedir. Gerek öyküleme biçemi gerekse de tercih edilen anlatı kişilerinin felsefi yaklaşımları ünlü düşünürün ortaya koyduğu tartışmanın yönünü ve taraflarını belirlemesi açısından önemlidir. Yazar, kimi yazın eleştirmenlerince felsefi hikâyenin yaratıcısı olarak anılmakta ise de yazın tarihine dair yapılan artsüremli okuma, bu iddiayı doğrulamamaktadır. Voltaire'in sürgün yıllarında sığındığı İngiltere'de tanıştığı düşünürler ve yazınsal yapıtlar, yazarın imgelem dünyasını etkilemiştir. Jonathan Swift bu isimler arasında önceliğe sahiptir. Farklı akademik kaynaklarda görülen bulgular, ünlü İngiliz yazarın imgesel bir yolculuğu anlattığı yapıtını, M.S. II. yüzyılda Samsatlı Lukianos'un *Gerçek Öykü* adlı hikâyesinden etkilenerek kalem aldığı işaret etmektedir. Yapılan incelemeyle her üç yazınsal yapıtın izleksel ve biçimsel ortaklıkları tespit edilmeye ve Voltaire'in Micromégas adlı hikâyesindeki felsefe-bilim çatışması serimlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Felsefi Hikâye, Voltaire, Jonathan Swift, Lukianos, Seyahat.

Giriş

Felsefi hikâye eğlenceli ve gülünç kurgular içeren bir anlatı türüdür. Okuyucuyu düşünmeye iten bu anlatılar, okuyucuya bir ders vermeyi amaçlar. Öğretici ve tartışmaya açık bu anlatı biçemi okuyucuyu, sunulan iletinin geçerliliğine ikna

¹ Araş. Gör., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü.
hakan.soydas@atauni.edu.tr

edebilmek için kurgu sanatını kullanır. Anlatı çevremi gerçek dünyaya göndermelerle doludur. Anlatı biçiminin tartışmacı yönü alegorik bir betimlemeyle açılır. Böylelikle yazar okuyucuya, sembolik anlamlar yüklenen anlatı kahramanlarının özel isimleriyle² toplumsal değer yargılarına atıfta bulunur. Aynı zamanda da okuyucuya karakter analizinde kullanabileceği yapı taşları da sunar. Yazar okuyucuya sunduğu böylesi ipuçları ile okuyucuyu analitik bir çözümleme yapmaya yönlendirir. Anlatı boyunca betimlenen olay örgüsü anlam belirsizliğine neden olmayacak düzeyde yazarın sorguladığı ve savunduğu etik değerlerin okuyucu tarafından alınmasını sağlar. Felsefi hikâyedeki bu anlam arayışı aynı zamanda okuyucuyu da kimi iç sorgulamalara sürükler. Anlatıdaki öğretici ileti apaçık sunulmaz ama ironi ile ima edilir ve dolaylı bir tartışma ortamı hazırlanır.

XVIII. yüzyıl yazarları, siyasi erk ve onun kurumlarını eleştirmek için sık sık ahlaki hikâyeleri kullanmışlardır. Kurgu ilk aşamada karşılaşılabilecek sansür tehdidine karşı bir perde görevi görür. Metnin önceliği bir ileti sunmak değil, okuyucuyu düşünmeye itmektir. Verilen ders ahlaki, toplumsal ve felsefi olabileceği gibi siyasi de olabilir. Fransa’da felsefi hikâyelerin altın çağı XVIII. yüzyıldır. Aydınlanma filozofları Doğu hikâye geleneğinden esinlenerek; bu türü düşüncelerini yaymak için kullanmışlardır. Anonim bir yapıt olan *Bin Bir Gece Masalları* Voltaire’in kurgu dünyasını besleyen birincil kaynaklardandır (Voltaire, 2006, s. XVI). Dünyanın en iyi hikâye kitaplarından olan bu ünlü yapıt Avrupa’ya Fransız bilim adamı Antoine Galland tarafından XVIII. yüzyılın ilk on yılında Arapça aslından çevrilmek suretiyle Fransızcaya taşınır. İngilizceye yapılan ilk çeviri için Galland’ın Fransızca çevirisinden yararlanılmıştır. Arapça temel alınarak yapılan ilk çevri ise üç cilt halinde 1839-1841 yılları arasında Edward William Lane tarafından yapılmıştır (Eliot, 1909, s. 3-4).

Felsefi hikâye (conte philosophique) yazınsal bir tür olmanın ötesinde yazınsal bir biçimdir. İngiliz Yazınında ise (philosophical fiction) felsefi kurgu olarak karşılık bulmaktadır. Voltaire felsefi hikâyenin babası addedilmesine rağmen, yapıtlarını tanımlamak için bu ismi hiçbir zaman kullanmamıştır (Delimat, 2011, s. 65). Voltaire’in mucidi olduğu kabul edilen felsefi hikâye, Batı kültür geleneğinde yer alan parable anlatı biçiminin toplumsal ve felsefi sorgulamalar için kullanılmasıdır (Delimat, 2011, s. 64). Parable anlatılar genellikle kısa, alegorik ve veciz bir söyleme sahiptir. Aynı zamanda kutsal metinlerdeki öğretici ve dersleri açıklayabilmek için kullanılmış bir anlatı türüdür. Okuyucu, okuma edimi boyunca anlatıda gizlenen alegorik anlam üzerine yoğunlaşır (Bourque, 1976, s. 161-187).

² Candide ou l’optimisme (Candide ya da İyimserlik, 1759), birinden bahsederken temiz yürekli, saf (bk. Littré E. (1889). *Dictionnaire Littré*.(Tome Quatrième). Paris: Edition Hachette.)

1. Voltaire ve İmgelem Dünyasının Kaynakları

Hayalin çılgınlıklarına itimat etmeyen ve destan, betik, trajedi gibi büyük klasik türlerin yazınsal mükemmelliğine inanmış olan Voltaire, kırk beş yaşında ilk hikâyesini yazar (le Voyage du Baron de Gangan).1745-1760 yılları arasında yaşamış olduğu hayal kırıklıkları ve başarısızlıklar onu farklı bir yere yöneltmiştir. Felsefi hikâyenin doğduğu ve aşama aşama geliştiği bu süreç, böylesi yeni bir dönemdir. İdeal ve tecrübe arasındaki ayrılık daha sık dile getirilir. Voltaire'in mizacına uygun hikâyelerin daha fazla ortaya çıktığı bu dönemde, yazar belirli aralıklarla hayatın ona neler sunduğunu özetleme ihtiyacı hisseder. Bu nedendir ki hikâyelerindeki kişiler onun kişiliğinin ve tepkilerinin yansımalarıdır. Anlatının kurgusu, felsefenin hayalden ve gülmekten ayrılmayacağına inanan bir adamın cevabı olur adeta. Anlatı kişileri sayesinde korku ve sıkıntıdan kurtulup, özgürleşen yazar, kendini geriye çekerken anlatı kişileri üzerinden ironiye başvurur; anlatı kişilerini maceradan maceraya sürükler. Kendilerine özgü bir iç dünyadan yoksun olan anlatı kişileri, Voltaire için, insanları eyleme yönlendirdiği ve onları metafizik sıkıntılardan koruduğu ayrıcalıklı vasıtalar. John Locke ve onun duyumculuğunun taraftarı olan Voltaire, insan yazgısını, bireyin tecrübe yoluyla eğitimine öncülük eden iç dünyası ile bir bütünleşme dizisinin sonucu olarak görür. Kısacası, Voltaire'in hikâyeleri bir bilinç ve dünya arasındaki kesişmeyi bağlayan öğretici anlatılardır (Charpenter, 1987, s. 128).

Voltaire XVIII. yüzyılın başında modern romanın biçimsel ve izleksel özelliklerinden uzak; doğulu egzotizmi ve aşırı serbest bir düşlemi işleyen yapıtlar kaleme alır. Onun için felsefe ve metafizik birbiriyle çatışmaktadır; çünkü metafizik insanın özü, ruhunun doğası ve Tanrıya izafe edilen nitelikler gibi kavranamaz, gözlemlenemez ve deneyimlenemez konularla ilgilenir (Parrau, 2013, s. 25). Voltaire'in metafiziğe ve tabii ki Kiliseye karşı katıksız duruşunun iz düşümleri onun hayatında görülebilir. François-Marie-Roulet, Voltaire, XIV. Louis Fransa'sında dünyaya gelmiştir. Noter olan babası, mesleği gereği soylularla ve büyük burjuvalarla kişisel ilişkilere sahiptir. Voltaire'in çocukluğu böylesine bir çevrede geçmiştir. Babası Voltaire'in de ağabeyi gibi iyi bir Katolik eğitim alabilmesi için oğlunu Cizvitler yönetimindeki Louis-le-Grand Kolejine kaydettirir. Voltaire isteği dışında babasının zorlamasıyla kaydettirildiği bu okuldaki derslerinde başarılı olmakla birlikte Cizvit papazları ona dine karşı saygılı olmasını sağlamayı başaramamışlardır (Maurois, 2001, s. 110). Voltaire'in dine karşı olan çocukluk çağlarındaki bu tavrının nedenleri arasında, kendi rızası dışında bir eğitime tabi tutulması kadar, hiçbir zaman anlaşılamadığı ağabeyinin mutaassıp bir kimliğe sahip olması da sayılabilir. Onun ilk eğitiminde çok önemli bir yere sahip olan bir başka isim ise rahip Châteauneuf 'dür. Châteauneuf alışla gelmiş bir rahipten (père) farklı olarak kiliseden bağımsız bir din adamıdır (abbé). Epikürosçu hazcı yaşam felsefesini ve Montaigne'in kuşkuculuğunu Voltaire'e ilk tanıtan hocası Châteauneuf olmuştur (Tanilli, 2007, s. 16).

Voltaire'in metafiziğe karşı olan katıksız duruşu siyasi erk kurumları için de geçerlidir. Babasının hukukçu olmasını istemesine rağmen, Voltaire kişisel ilişkilerini kullanarak bir elçinin yardımcısı olarak Hollanda'ya gitmiştir. Burada Régence idaresine karşı yazdığı eleştiriler nedeniyle de bir yıl boyunca Bastille hapisanesinde yatar. Bir yılın sonunda ise devrin âdetince sürgüne gönderilir. Bu bir yıllık süre boyunca yaptığı okumalar zihnini açmıştır. Özgür kalışının akabinde eski Yunan yazarı Sofokles'in, bilmeden annesiyle evlenen Kral Odipus'un "Oedipe" trajedisini sahneye koyar. Voltaire'in bu oyun sonrasında elde ettiği başarı sanatsal bir başarı olmanın ötesinde, dönemin politik ve sosyal durumunun bir sonucudur. Sonrasında ise Kral Naibine hücum eden isimsiz bir şiir Voltaire'e mal edilmiş ve yeniden Paris dışına sürgün edilmiştir.

Yazarın muhalif kimliği kendisine halk nazarında yoğun bir ilgi kazandırmıştır. Zamanla şiirleri ve trajedileriyle ilgi toplayan Voltaire aristokrasi ve yüksek burjuva tarafından tanınmış ve bu tanışıklık Voltaire'e yeni fırsatlar sunmuştur. Artık yüksek cemiyetlere girmekte ve zekâsıyla insanları etkilemektedir. Bu durum Voltaire'in kendine olan güvenini de perçinlemiştir. Artık daha iddialı yargılarda bulunmakta ve çevresindeki insanlara karşı daha az müsamahakâr davranmaktadır. Soylu bir aileye mensup Chevalier de Rohan-Chabot, girdiği bir tartışma sonucunda Chabot'nun adamlarınca ağır bir şekilde dövülmüştür. Bu olayı içine sindiremeyen Voltaire gittiği her yerde bu soylu adam hakkında konuşmaya başlamış ve neticede de Bastille Hapishanesindeki birkaç günlük misafirliğinin akabinde ülke dışına sürgün edilmiştir (Maurois, 2001, s. 20-22).

Ünlü filozofun yaşadığı bu olaylar dizisi onun aristokrasiye, saraya ve kiliseye bakışını derinden etkilemiştir. Fransa onun için özgürlüklerin sınırlandığı, fikirlerin hapsedildiği, düşüncenin ise sürgünlerle yıldırılmaya çalışıldığı bir ülkedir artık. Edindiği tecrübeler onu daha da hırslı yapmış ve hırçınlaştırmıştır.

1726 yılının Mayıs ayında İngiltere'de ki sürgün günleri başlar. İngiliz yazınının seçkin yapıtlarını okuyabilmek için kısa zamanda İngilizce öğrenir ve hatta *Epik Şiir Üzerine Bir Deneme (Essay On Epic Poetry, 1727)* adlı yapıtı kaleme alır. İngiliz yazın ve siyaset dünyasının hemen bütün tanınmış simalarıyla tanışır. "Rabelais'den alabildiğince üstün" dediği Jonathan Swift'le tanışması onda büyük bir etki bırakacak ve ondan yergi sanatını öğrenecektir (Tanilli, 2007, s. 29). Bu sıralar Jonathan Swift'in *Gulliver'in Seyahatleri* (1726) adlı kitabı basılmış ve satışa çıkmıştır. Voltaire zaman kaybetmeden bu "eğlenceli, çok ilginç, hayal dolu, üslubu çok hafif" kitabı Fransızcaya çevirir (Maurois, 2001, s. 28). Kesin tarihi bilinmemekle birlikte Voltaire 1729 yılında Fransa'ya geri döner. İngiltere'deki çalışmalarından ve maruz kaldığı etkileşimin sonucunda *Felsefi Mektupları (Lettres Philosophiques, 1734)* kaleme alır. Bu kitap aynı zamanda yazarın İngiltere izlenimleridir. Voltaire bu yapıtlarıyla yurttaşlarına İngiliz toplumunu ve aydın sınıfını tanıtmaya çalışacaktır.

Yazar yaşadığı tecrübeler, okuduğu eserler ve birlikte olma fırsatını elde ettiği düşünür ve yazarlarca da etkilenmiş, yazınsal eserlerinde bu etkilerin izlerinin sürülmesine imkân tanımıştır. Bolingbroke'un *Bir Yurtsever Kral Düşüncesi* (1738) adlı yapıtı onu aydın monarşisi düşüncesine ne denli yaklaştırmış ise, Milton'un *Yitirilmiş Cenneti* (1667) ve Rabelais'den daha üstün gördüğü Swift'den öğrendiği eleştiri sanatı ise yazarın yazın hayatında o denli etkili olmuştur (Tanilli, 2007, s. 29). Yazarın sonraki yıllarda kaleme aldığı *Micromégas* adlı felsefi hikâyesi de *Gulliver'in Seyahatleri* ile aynı ölçüde kurgu ve gerçeklik arasında göndergelerle doludur. Ünlü Fransız düşünür, esin kaynağı Swift gibi imgesel bir yolculuk izleğini tercih etmiş, adeta insanın gerçeklik algısını ters yüz edercesine anlatı uzam ve kişilerini yaratmıştır.

2. Voltaire'in Felsefi Yaklaşımı ve Micromégas

Voltaire, kelimenin modern karşılığı itibari ile sıradan bir filozof olmanın ötesindedir. Ünlü düşünür aynı zamanda yetkin bir yazın insanıdır. Şiirler kaleme alan ve tiyatro oyunları sahneye koyan düşünür, felsefi yaklaşımı ile de farklı düşünürler üzerinde etkisini hissettirir. Leibniz, Malebranche ve Descartes gibi kabul görmüş filozoflar için eleştirel yazılar kaleme alır. Bununla birlikte boş ve faydasız felsefi sorgulamanın panzehiri olarak doğa bilimi anlayışının sıkı bir savunucusudur. Bilim ve felsefe arasındaki bu ayrımı netleştirmede ve özellikle bağınazlık ve batıl inanca karşı yürütülen mücadelede Voltaire, modern felsefede takip edilen kimi yöntemleri önclemiştir.

İngiltere'deki sürgün yılları Voltaire' de derin izler bırakmıştır. Fransa'yı bir şair olarak terk eden Voltaire, ülkesine bir bilgin olarak geri dönmüştür. Sürgün yıllarında kaleme aldığı *Felsefi Mektuplar* İngiltere'de yaşadığı düşünsel dönüşümün izlerini taşır. Saray tarafından mahkûm edilen ve yasaklanan yapıt, Batı felsefe tarihi için önemli bir aşamadır. İlk olarak Newtoncu bilimsel yaklaşım bu dönüşümün aracı olmuştur. XVIII. yüzyılın ilk yarısı özellikle Fransa'da Newtoncu bilimsel yaklaşımın yapısı ve geçerliliği üzerine bir dizi tartışmaya şahit olmuştur. Voltaire'in yazınsal yapıtlarında, maruz kaldığı bu etkiyi görebilmek pekâlâ mümkündür. Ünlü düşünürünün düşünce yapısını etkileyen İngiliz felsefecilerinin önde gelenleri Johne Locke ve Newton olmuştur. Yazar, Tanrı'ya dinle dogmanın dışında bakan İngiliz düşünürleri Newton ve Locke'u tanıdıktan sonra (Tanilli, 2007, s. 34) kaleme aldığı *Felsefi Mektuplar*'ı, Newton ve Descartes arasında bir itiraz için kullanmış, böylelikle İngiliz ve Fransız felsefesi arasındaki temel farklılıkları ortaya koymuştur. Voltaire yapıtında, Fransız filozof Descartes ve Malebranche'in hatalarına karşın Bacon, Locke ve Newton ile doğruyu aramaktadır. Voltaire'in alevlendirdiği bu tartışma daha sonra Kraliyet Bilimler Akademisine mensup küçük bir genç grup tarafından devralınmış, Voltaire ve Du Châtelet "Fransız Akademik Kartezyenizm"ine karşı Newtoncu bilimsel yaklaşımın lehine yürüttükleri çalışmalar ile yönlendirmişlerdir. Yürütülen bu çalışmanın merkezinde Voltaire'in *Newton Felsefesinin Unsurları* (1738) adlı yapıtı bulunmaktadır (Shank, J. B, 2010).

Anlaşılmaktadır ki Voltaire, sürgün yıllarında gerek tanıştığı çevre gerekse de okuduğu yeni kaynaklarla birlikte kendine özgü felsefi bir yaklaşım belirlemiş, kendi ülkesinin geçerli bilimsel ve felsefi kabullerinden misafiri olduğu İngiltere'nin entelektüel yapısını benimsemiştir. Bu tercihinde ülkesinde muhatap olduğu yasaklamaların ve mahkûmiyetlerin belirleyici olduğu düşünülebilir. Daha özgür davranabildiği ve kendini ifade edebildiği İngiltere'nin fikri alt yapısı ünlü düşünürü sınımsız sarmalamıştır. XVII. yüzyılın ünlü Fransız düşünürlerini ötelemiş olması ve İngiliz düşünürleri kendisi için referans alması bunun bir sonucu olarak görülebilir.

Voltaire *Micromégas* adlı hikâyesini, inzivaya çekildiği Emile de Chatelet'nin ev sahipliğinde; bilimsel düşüncelerinden hareketle kaleme almıştır. *Micromégas*'da “relativité”, “görelilik”, kuramına göndermede bulunmaktadır.³ Voltaire bu felsefi yaklaşımı etik anlamda ele almıştır. Şayet insan evrende fark edilemeyecek bir noktadan ibaretse; her şeyin merkezinde insanın olduğu ve her şeyin ardındaki gizemi yalnızca insanın kendisinin bilebileceği bahanesiyle onun, diğer hemcinslerine zulmetme kibri neye dayamaktadır. Metafizik ve hoşgörüsüzlük birbirine bağlı iki olgudur. İnsanın özgürlüğü metafiziğin sebep olduğu ön yargıları kırmakla mümkündür. Ünlü filozof kendini bu mücadeleye adanmıştır.

Micromégas'nın orijinal baskısı 1752 Mart ayında yayımlanmıştır. Berlin'de 1750 tarihli bir baskısı olmakla birlikte, 1752 Mart ayından önce bu hikâyeye dair hiçbir iz bulunmamaktadır. Bu sebeple ilgili baskının yanlış tarihlendirildiği düşünülmektedir.

Voltaire'in 1752 Haziran ayında Biblioth que Impartiale editörüne gönderdiği mektupta, eserlerini “eğlendirici kadim hikâye” olarak nitelmesi bu iddiayı desteklemektedir. Bununla birlikte 1739 Haziran ayında Voltaire, Prusya Kralı II. Fred ric'e *La relation de voyage... de M. Le baron de Gangan* adlı hikayeyi gönderir. Kralın 7 Temmuzda yazdığı cevapta anlatı kahramanı Gangan için “voyageur c leste” (olağan üstü gezgin) der. Burada “c leste” sıfatının olağan üstü, sıra dışı anlamlarının yanı sıra göge değin, gökle ilgili anlamları da değerlendirilecek olunursa; söz konusu hikâyenin, Sirius yıldıızından *Microm gas* ve Satürn gezegeni Akademi Sekreteri, anlatı kişileri ile arasındaki anlamsal ilişki rahatlıkla kurulabilecektir. Mektubun devamındaki, “bu olağan üstü gezgin insanların büyük diye nitelendirmeye alıŐageldikleri  l y y  (göreceliği) değiştirmektedir” ifadesi ise *Microm gas*'nın bugün kayıp olan *Le voyage de Gangan* (Ganganın seyahati) adlı k  k denemenin yeniden ele alınıp farklı konularla yenilenmiŐ son hali olduğu yargısına varılabilir (Voltaire, 1960, s. I-XII). Bir başka dikkat, *Microm gas*'nın, Jonathan Swift'in *Gulliver's Travels (Gulliver'in Seyahatleri)* (1726) adlı yapıtından etkilenerek kaleme alındığı iddiasıdır. Voltaire, *Microm gas* adlı yapıtında gerçek ve kurgu

³ Voltaire'in öncelediği ve hik yesinde işlediği görelilik kuramının sonraki yüzyıllarda yaşadığı evrim ve etki alanları hakkında daha geniş bilgi için, bk. ZEKİYAN, B. (1982). *İnsanlık*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri, s. 1-14.

arasında canlı bir ilişki kurmaya çalışır. Bu ilişki çerçevesinde sunulan hikâye, Voltaire'in düşüncelerini iletmek için kullanılır. Yazar, sunulan diyaloglar ve betimlemeler ile hikâyede kendini okuyucuya hissettirir. Hikâyenin başkahramanı ile kendini özdeşleştirmiştir. Anlatı kişisi Micromégas da Voltaire gibi Cizvit kolejinden mezun olmuştur. Micromégas'ın gezegeninden kovulmasına neden olan bilimsel kitabı gibi Voltaire de kendisine atfedilen bir eleştiri yazısı yüzünden ülkesinden sürgün edilmiştir. Hikâyede kullanılan komik ve alegori unsurları ise yazarın yapıtını kaleme aldığı XVIII. yüzyıl Fransa'sı için özel bir durumdur. Nasıl ki XVII. yüzyılın ünlü düşünürü Descartes'ın latince yazdığı ilk felsefi yapıtı *Méditations Métaphysiques* (Metafizik Düşünceler, 1641) devrin otoritelerince din dışı görülerek yasaklamış ve yakılmış ise, Voltaire de ünlü düşünürle aynı kaderi yaşamamak için karşı çıktığı düşünceleri ve karşılarına çıkardığı yeni düşünceleri komik ve alegorik unsurlarla ele almıştır. Hikâyedeki komik unsurlar yalnızca okuyucuyu güldürmek için değil, aynı zamanda düşünmeye itmek için kullanılmışlardır. Karşı çıkılan düşünceleri küçümsemek için kullanılan komik unsurlar, bu savların kabul edilemezliğini işaret etmek için alegorik bir biçimle ele alınmışlardır. Bu sayede hikâye boyunca, okuyucu ve anlatıcı arasında canlı bir bağ kurulmakta ve okuyucu sürekli düşünmeye ve tartışmaya itilmektedir.

3. Jonathan Swift ve Gulliver'in Seyahatleri'nin Micromégas'da İz Düşümleri

İngiliz yazar Jonathan Swift'in XVIII. yüzyıl Fransız toplumuna büyük etkisi olmuştur. Yazarın *Conduct of Allies* (1711) adlı yapıtı aslı ile aynı zamanda Fransa'da, La Haye'de, görülür. Bununla birlikte Jonathan Swift ancak 1720 yılına doğru *Tale of a Tub* (1704) adlı yapıtının iki farklı Fransızca çevirisi ile Fransız toplumunun ilgisini çekmeyi başarmıştır. Swift'in asıl başarısı ise *Gulliver's Travels* (*Gulliver'in Seyahatleri*, 1726) ile gelir ve yazarın ismi, Fransız dergilerinde eskiye göre üç kat daha fazla görülür. Gulliver'in Fransa'daki etkisi fark edilebilir düzeydedir. Swift'in ilgili yapıtı alegorik, felsefi ve hayali yolculuklar yığınının doğmasına neden olmuştur. Bunların içinde birinci sırada Voltaire'in *Micromégas* adlı hikâyesini saymak gerekir (Paul, 1925, s. 489-490). Prof. İrfan Şahinbaş'a göre de "Voltaire'in *Micromégas*'sı Gulliver'in devler ülkesine seyahatini taklit eder. (...) Bu masal daha ziyade felsefidir ve felsefe nazariyle alaylıdır" (Swift, 1958, s. VIII).

Swift'in yapıtları, özellikle de *Gulliver'in Seyahatleri*, hayatı ile yakından alakalıdır. Swift'in yaşamındaki dönüm noktalarını tespit etmek aynı zamanda yapıtlarının temel yapı taşlarının keşfedilmesini sağlayacaktır. Yazar, 30 Kasım 1667 yılında İrlanda'nın Dublin şehrinde doğmuştur. Swift, "İrlanda da doğmuş olmam benim için büyük bir felaket olmuştur; bu, bana kaderin oynadığı kötü bir oyundur" der. İngilizler için İrlanda medeni değildir ve medeni bir ülke tarafından yönetilmeye muhtaçtır. Bu nedenle, İngiltere ve İrlanda'nın ilişkileri eşit temellere dayanmamaktadır. Swift hak ettiği başarıya ulaşamamasının ve yaşamı boyunca başarısızlıklarla yüzleşmesinin nedenini İrlanda'da doğmuş olmasına bağlar. Çok parlak olmayan bir üniversite eğitiminin sonunda, hamisi

olan amcasının ölümünün ardından yirmi yaşında İngiltere'ye gider. Seçkin bir siyasetçi Sir William Temple'in özel kâtibi olur ve uzunca bir "uşaklık" deneyiminden sonra hayata atılmak ve sorumluluk üstlenmek üzere, efendisinin yardımıyla İrlanda'da bir köy kilisesine atanır. Yaşadığı hayal kırıklıkları Swift'in yeniden efendisinin hizmetine dönmesine neden olur. Bu yıllar yazarın, tarih ve klasik yapıtlarla meşgul olduğu yıllardır. İngiltere'de bir kiliseye tayin edilmesi için çokça girişimlerde bulunsa da bu isteğinde başarılı olamaz. İrlanda baş hâkimlerinden birinin kâtibi olacakken başarısız olmasını; büyük bir kiliseye dean (piskoposluktan bir aşağı rütbe) olmasının hayal kırıklığını, İrlanda kökenli olmasına bağlar. Swift, tüm bunlar üzerine ülkesi İrlanda'ya geri döner. İrlanda'daki kilise rahipliğinden, Londra'daki siyasi tecrübelerine değin yaşadığı talihsizlikler onu kendi ülkesinde İngiltere'ye karşı sert muhalefet yazıları yazan bir yazarlığa taşır. Bu tavrı nedeniyle ülkesinde bir halk kahramanı ilan edilir. 1726 yılında yayınladığı *Gulliver'in Seyahatleri* yazarına dünya çapında bir şöhret kazandırır (Swift, 1958, s. I-VI).

Yapıt, insanın dört farklı yönünü ele alan bir eleştiridir. Ele alınan izlekler insanın fiziki, politik, zihinsel ve ahlaki yönleridir. *Gulliver'in Seyahatleri*, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci kitapta, başta Fransa ve Britanya olmak üzere modern politik uygulamalar; ikinci kitapta, Roma veya Sparta modelinin bir şey hakkında geçmiş politik uygulamaları; üçüncü kitapta, modern felsefenin politik uygulamaya etkisi; dördüncü kitapta geçmiş ütopya politikaları, insanı anlamayı dileyen insanı yargılamak için kullanılan bir ölçüttür (Barut, 1999, s. 141-142).

Voltaire, babasının mesleği gereği toplumun yüksek mevkiindeki insanlarla iç içe bir hayat yaşar. Yüksek tabakaya ne denli yakın olsa da, bu sosyal tabakayla arasında hissedilir bir sınır vardır. Voltaire'in babasının, oğlunu bir avukatın yanına sokmak istemesi de oğlunun geleceği için duyduğu endişenin sonucudur. Voltaire ise babasının bu zorlamasına karşılık kendi yolunu tercih etmiştir. Hollanda için gönüllü yolculuğunu sonraki yıllarda sürgün günleri izler. Voltaire'in talihi kimi zaman yönetici seçkin sınıfla zaman zaman barışması söz konusu olsa da, hayatı boyunca bu toplumsal sınıfla yadsınamaz çatışmalar tecrübe etmiştir. Jonathan Swift'in hayatının özetlendiği önceki paragraflarda betimlenen hayal kırıklıkları ise kendisine vaatlerde bulunan yönetici seçkin sınıfa karşı duyduğu öfkenin temel nedenlerindedir. Yazar İngiltere'ye karşı duyumsadığı aidiyet duygusunun karşılık bulmaması sonucunda İrlanda'ya nihai dönüşünde, İngiltere için amansız bir düşmanlık besler. Gerek Voltaire sürgün yıllarında yaşadığı İngiltere'ye duyduğu hayranlığa karşın Fransız toplumuna karşı beslediği öfke ile Jonathan Swift'in İrlanda kökenli bir İngiliz olarak uğradığı talihsizlikler her iki yazarın, yaşadığı aidiyet sorununu işaret etmektedir.

Voltaire ve Jonathan Swift, yaşadıkları çağ ve toplum için karşıt iki yazardırlar. Voltaire babasının zorlamasıyla Cizvit kolejine gider ama Cizvit tarikatının ona sunduğu anlam dünyasını hiçbir zaman özümseyemez. Jonathan Swift Anglo-İrlandalı bir eleştirmendir (Lersen, 2005, s. 19). Bu terim öncelikle XIX. yüzyılda ve XX. yüzyılın ilk yıllarında İrlanda'da ayrıcalıklı bir sınıfı

tanımlamak için kullanılır. Bu topluluğun üyeleri Protestan Ascendancy'nin varisleridir ve İrlanda kilisesine mensupturlar. Swift'in annesi İngilterenin, Frisby on the Wreake, babası ise Goodrich köyü kökenlidir. Anlaşılacağı üzere, Jonathan Swift, henüz daha doğmadan ailesi anavatanından kopar ve Swift de köklerinden kopmuş bir yetim olarak dünyaya gelir. Jonathan Swift etnik kökleri ve aldığı eğitim gereği bir Protestan'dır. Gözlerini dünyaya açtığı İrlanda ise Katolik bir ülkedir. Swift'in ailesi İrlanda'yı Protestanlaştırma amacı güden İngiltere'nin iskân politikası nedeniyle İrlanda'ya yerleştirilmiştir. Swift, dünyaya geldiği ilk günden beri hem dinsel hem de etnik bir uyuşmazlığın ortasında bulmuştur kendini. İngiltere'deki başarısızlıklarının nedeni olarak İrlanda da doğmuş olmasını göstermesi, yaşadığı duygu karmaşasını açıklamaktadır. Voltaire ve Jonathan Swift din konusunda olağan dışı tecrübelerle sahiptirler. Voltaire Katolik bir ülkede ve Katolik tarikatına ait Cizvit tarikatında eğitim görmüş ama yaşamının ilerleyen yıllarında kendini bir deist olarak tanımlamıştır. Jonathan Swift ise bir Protestan olarak Katolik bir ülkede doğmuş; ana vatanında yaşadığı olumsuz tecrübeler sonucunda geri döndüğü Katolik İrlanda'da Protestan bir din adamı olarak yaşamını sürdürmüştür. Ne yazık ki, Swift ve Voltaire arasındaki kişisel ilişkiler hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz. Diğer taraftan muhtemeldir ki Voltaire 1727 yılında İngiltere'deki son ikametinde Swift ile sık sık görüşmüştür (Paul, 1925, s. 489-490).

Hayatlarındaki iz düşümleri kadar, her iki yazarın ele alınan yapıtlarının biçimsel paydaşlıkları önemlidir. Swift'in *Gulliver'in Seyahatleri* adlı yapıtının, Voltaire'in *Micromégas*'sında merkeze oturtulan ve geliştirilen *görelilik* düşüncesini ele alıp işlediği gözden kaçırılmamalıdır (Tanilli, 2007, s. 68). İngiliz düşünür Johne Locke ve Isaac Newton'dan etkilenen Voltaire, düşünce hayatında İngiliz düşünürleri önelediği gibi yazınsal alanda da İngiliz yazar Swift'den etkilenmiştir. Felsefi bir arka planın yolculuk izleği ile seyrine tanık olduğumuz yapıtlar kurgu dünyasının araçları ile gerçek dünyanın değer yargılarını ve ölçülerini alaycı bir biçimde işlemektedir. Voltaire, imgesel yolculuk izleğini Swift'e borçludur. Gerçekliğin sorgulanabilir hale gelmesi ve toplumsal değer yargılarının sorgulanabilir kılınması her iki yapıtta da görülmektedir. Anlatı kişilerinin aynı zamanda birer toplumsal sınıfı temsil eden tipler olarak kullanılması ve felsefi sorgulamaların bu tipolojiler üzerinden yürütülmesi okuyucuyu anlatının anlam dünyasına çekmektedir.

4. Gulliver'in Seyahatleri ve Gerçek Hikâye

Gulliver'in Seyahatleri Swift'e özgü bir biçim değildir. Lukianos, *Gerçek Hikâye (Verae Historiae)* adlı yapıtıyla bu biçimin ilk örneklerinden birini vermiştir. Lukianos başka benzer hikâyeler de yazmıştır. Bu hikâyede, kimi inançlar, kurumlar, filozoflar eleştirilmekte ve hayal ürünü hikâyelerle alaya alınmaktadır (Swift, 1958, s. VII).

Swift'in Lukianos'u okuduğuna dair bir bilgiye sahip olmamakla birlikte Journal to Stella'ya (Journal to Stella, Letter XIII, January 4, 1710-1711)

yazdığı: “Bateman kitapçısına gittim... ve Stella içi Lukianos’un Fransızca üç küçük cildini satın aldım” ifadesi Swift’in Lukianos’tan ve yazınsal yapıtlarından haberdar olduğunu göstermektedir. Ortak yönleri de düşünüldüğünde *Gerçek Hikâye*’nin *Gulliver’in Seyahatleri*’nin çok belirgin bir kaynağı olduğu anlaşılmaktadır (Eddy, 1921, s. 419-422).

Hayali yolculuk ve eleştirel, alegorik, ütopyacı farklı biçimleri içeren tür, geniş kapsamlı çalışmalara konu olmuştur. Lukianos’ un *Gerçek Hikâye*’ si Jonathan Swift’in *Gulliver’in Seyahatleri* başta olmak üzere farklı yazarlar ve yapıtlar üzerinde de önemli etkileri olmuştur (Larmour, 1998, s. 44-45). İşaret edilen bu etki, “Kıta Avrupası Felsefesi” nin kaynaklarının doğal bir sonucudur. Bu düşünce geleneği tarihin farklı dönemlerinde kesintilere uğramıştır. Rönesans ve Aydınlanma Çağı gibi, yaşanan devrin ve değer dizgelerinin sorgulamaya açıldıkları düşünsel dönüm noktaları, Batılı düşünürleri Greko-romen kültüre yöneltmiştir. Bu yöneliş sıradanlıktan ve bayağılıktan uzak, varlığın ve bilginin nedenselliğine yönelik farklı ve özgün yaklaşımlara kapı aralamıştır. Felsefi hikâye biçemi ise, Yunan kültür dairesine girmiş doğulu bir bilgenin gerçek ve hakikat karşısında aldığı tavrın ürünüdür. Platon’un “mağara alegori” sinden beri gerçeklik ve yanılsama ontolojik düzlemde ele alınmıştır. Bu düşünce geleneği aynı zamanda birbirinden farklı eleştirel bakış açılarını beslemiştir.

Eleştiri alanındaki yaygın kanaate göre ise Lukianos modern eleştirmenlerin ilkiydi. Romalı düşünür Petronius gibi o da, şairlerin birçok basit soyutlamalarından daha çok günlük hayatın, farklı yönleri ve bayağılığı ile yazına zengin bir malzeme sunmakta olduğunu keşfetmiştir. Doğacılardan daha az bilgiççe ve daha etkili bir gözlemlerle geleneğin yerini almıştır. Dünyayı, gerçeğin ışığında gösterir. İnsanoğlunun çağlardır süregelen kibri yüzünden Lukianos’ un yazılarında nadiren ilkçağın soluk bakış açısı görülür. Kahramanları II. yüzyılda olduğu gibi bugünün insanına da benzer. Yazın tarihinde ilk defa bütünüyle dünyayı konu edinen bir yazarla karşılaşırız. Diğer birçok isim kendini şair, tarihçi ya da filozof olarak tanıtırken Lukianos ise yazınla ilgilenmiştir (Whibley, 1902).

Voltaire, Jonathan Swift ve Lukianos üzerine yapılan art süremlili okuma, her üç yazarın da hayatlarında birbirlerine yakın başarısızlıklara ve hayal kırıklıklarına maruz kaldıklarını göstermektedir. Lukianos’ un II. yüzyılda dünyaya ve çağının bilginlerine yönelttiği bakış açısı Swift ve Voltaire’in XVIII. yüzyıldaki bakış açılarına yakın düşer. Önce sofist sonra ahlakçı olan filozofun çağının bilginlerine güvensizliği, bir sonraki bölümde çözümlenecek olan *Micromégas* aracılığıyla, Voltaire’in bilim adamlarına kuşkucu yaklaşımı birbirini tamamlar düzeydedir. Hayali ve olağan dışı bir yolculuk üzerine kurulan bahse konu üç yapıt da, adeta dünyadaki gerçeklik algımızı ve değer yargılarımızı sınamaktadır. Gerçeğin parodiyle bulunduğu yapıtlar, okuyucularını sıkıcı bir felsefi okuma ediminden alıkoymaktadır. Bununla birlikte, eğlendirici unsurlarıyla okuyucuyu kendi kurgu dünyalarına çekmekte; okuru düşünmeye ve tartışmaya yönlendirmektedir.

5. Felsefe-Bilim Çatışması

Voltaire'in felsefi düşüncesi, hikâyelerin ilk serisinin yayımlandığı süre boyunca bir dönüşüme uğrar. XVIII. yüzyıl Fransız felsefi düşüncesi açısından "iyimserlik" ağır basar. İngiliz şair Alexandre Pope bu felsefi iyimserliğin ilk temsilcisidir. Leibniz ise ünlü şairin önüne geçmekle kalmaz aynı zamanda onu da aşar. Onun felsefi yaklaşımını daha da netleştirmek ve dizgeleştirmek isteyen Wolff ise ne yazık ki bu felsefi yaklaşımın zayıflamasına neden olur. Bu nedenle "felsefi iyimserliğin" kurucusu olarak Leibniz kabul edilir. Leibniz'in felsefesi iki temel iddia içermektedir: Tanrı iyidir ve Tanrının dünyamızı seçmiş olması dünyamızın diğer dünyaların en iyisi olmasıdır. Leibniz'in dünya üzerinde kötülüğün varlığını kabul etmesine ve her şeyin iyi olduğunu iddia etmemesine rağmen, "iyimserlik teorisi" her şeyin yolunda olduğunu ileri sürmektedir. Yaşadığımız hayattaki bütün kötü olayların ise bu felsefi yaklaşımı yalanlıyor olması; Voltaire'in bu teorideki bariz çelişmeye tepki koymasına neden olur. 1748 yılında yayımladığı ilk önemli hikâyeye olan Zadig, ölçüsüz bir iyimserliğin ele alındığı felsefi bir hikâyedir. 1752 yılında yayımladığı Micromégas adlı felsefi hikayesi ise anlatı kahramanlarının Voltaire için adeta bir "kamufraj" olarak kullanıldığı bir hikâyedir. Anlatı kahramanları anlatıcının gölgesinde kalırlar. Anlatı boyunca etken değil edilgen bir kimlikle hareket eder ve olayları öngöremezler. Anlatı kişilerinin bu "rolü" hikâyenin yazarı Voltaire'e, anlatıcı üzerinden yaşadığı çağa ve topluma eleştiri getirebilme imkânı sunar (Nahon, 1972, s. 9-14).

Anlatının öykülenmesinde "birinci tekil kişi" tercih edilirken; birinci tekil kişi bakış açısı ile birlikte gözlemci figürün bakış açısı kullanılmıştır. "Kimseyi yalancı çıkarmak istemem" (s. 44) sözcüğü ile anlatıcının, tarafsızlık iddiası ile anlatıya yalnızca bir gözlemci olarak eşlik ettiği görülür. Anlatıcının okuyucuya olay örgüsünü sunarken aynı zamanda salt gerçekliği sunmaya çalıştığı iddia edilebilir. "Bir tarihçi için kolay bir iş olmasa da, olup bitenleri kendimden hiçbir şey katmadan anlatacağım" (s. 55) sözcüğü ise, bu önermeyi doğrulamaktadır. Bununla birlikte bir tarihçi göndergesinin, anlatıcı üzerinden hikâyenin yazarına da göndermede bulunduğu düşünülebilir. Voltaire, İngiltere'de geçirdiği yıllarda yalnızca felsefi yazılar ile meşgul olmamış; dikkatini aynı zamanda tarih üzerine de çevirmiştir. Çağdaş tarihin konusu olan İsveç kralı XII. Charles'ın bir savaşta öldürülmesini kaleme aldığı çalışma, bu açıdan önemlidir. Takip ettiği çalışma yöntemi modern ve etkili sonuçları bakımından sağlam temellere dayanır. 1751 yılında yayımladığı *XIV. Louis'nin Devri* ve 1756 yılında yayımladığı *Milletlerin Ruhu ve Muşeretleri Üzerine Bir Eser* adlı yapıtları Voltaire'in XVIII. yüzyılın İngiliz tarihçileri Hume Robertson ve Gibbon tarafından üstat olarak kabul edilmesine neden olmuştur. Fransa'da olduğu gibi, İngiltere ve Amerika'da da Voltaire'in tarih konulu çalışmaları onun meşhur yazıları arasında en çok okunanlarıdır (Havens, 1971, s. 173-184).

Hikâyeye, iki anlatı kahramanı ve onların çevresinde yer alan diğer anlatı kahramanlarının etrafında şekillenmektedir. Anlatının başkahramanı Siriuslu

Micromégas ve Satürn Akademi Sekreteridir. Anlatı kahramanlarının tespit edilmesi önemlidir; çünkü anlatı kişileri yazarın hikâyedeki sözcüleridirler. Onun kişiliğini ve tepkilerini yansıtır. Micromégas yazarın bilimlere karşı olan tutkusunu betimler (Charpenter-Charpenter, 1987, s. 128). Micromégas, Yunanca kökenli micro (küçük) ve méga (büyük) kelimelerinden oluşmaktadır. Küçük-büyük olarak karşılık verilebilecek bu isim Voltaire'in ustaca bir eğretilmesidir. Anlamı güçlendirmek için iki zıt anlamlı kelimenin kullanılmış olması ve yazarın oksimoron söz sanatını tercih etmiş olması, okuyucuyu anlatının en başında düşünmeye ve tartışmaya itmektir. Micromégas insanoğlunun değer biçmek için; bir şeyin değerini düşürmek ve yükseltmek ihtiyacına vurguda bulunmaktadır (Wade, 1950, s. 102). Bu eğretilme, aynı zamanda anlatının temel izleklerinden evrensel görecelik kuramına (Nahon, 1972, s. 19) göndermede bulunmaktadır. “Çünkü bu bütün büyük insanlara yaraşır bir addır” (s. 41). Her şeyin ölçüsü insandır ilkesiyle hareket eden, bütün bilgi ve değerlerin görelî olduğunu ileri süren kuram (Güçlü ve ark. 2003, s. 608), Voltaire'in anlatı boyunca sürekli yararlandığı bir kaynaktır. Ünlü düşünürün kesinlik üzerine şu ifadesi görecelik kavramına atıfta bulunmaktadır:

Copernicte'ten önce bütün dünyaya “Bu güneş doğdu mu battı mı?” diye sorsaydınız herkes şu cevabı verirdi: “Bundan kesin olarak eminiz.” Kesin olarak emindiler ama yanılıyorlardı.

Büyüler, bilicilikler, saplanılan fikirler, uzun zaman bütün ulusların gözünde dünyanın en keskin şeylerindendi. Sayısız insan kalabalıkları bu güzel şeyleri ne görmüşler ne de kesin olarak emin olmuşlardı! (Voltaire, 1977a, s. 168).

Anlatıdaki küçük-büyük eğretilmesi ile yazar olguların önyargılarla değerlendirilemeyeceğini, gerçekliğin zamana ve mekâna göre değişebileceğini iddia etmektedir. “Dört yüz elli yaşına doğru, çocukluktan çıkarken” (s. 43) ve “bu ülkenin vatandaşları 2000 m civarında cücelerdi” (s. 44) sözceleri, *Micromégas*'nın kendi gezegeninde doğal karşılanan fiziğinin bir başka dünyada ne denli sıra dışı olduğunu gösterir. Önyargıları duygusal, fiziksel, tarihsel ve dinsel olmak üzere dört başlıkta inceleyen Voltaire'e göre önyargı, akıl yürütmeden kabul edilmiş bir inançtır (Voltaire, 1977b, s. 290-295). Micromégas ve Sekreter arasındaki şu diyalog ise fiziksel önyargıların ne denli sorgulanabilir olduğunu izah etmektedir:

Siriuslu (Micromégas), “Ne kadar yaşarsınız?” diye sordu. Satürlü küçük adam (sekreter), “Ah, çok az” dedi. Siriuslu, “Tıpkı bizim gibi” dedi. “Her zaman yaşamın kısalığından yakınıyoruz. Bu, evrensel bir doğa yasası olmalı”. “Ne yazık ki” dedi Satürlü. “Ancak, Güneş beş yüz dönüşünü tamamlayıncaya kadar (yaklaşık on beş bin Dünya yılı) yaşıyoruz”. (...) Micromégas onu şöyle yanıtladı: “Bir filozof olmasaydınız, ömrümüzün sizinkinin yedi yüz katı olduğunu söyleyerek sizi üzmemekten çekinirdim ...” (s. 47).

Anlaşılabacağı üzere az-çok, küçük-büyük gibi izafî kavramlar zaman ve mekân bağlamında anlam kazanmaktadır.

Satürn Bilimler Akademisi Sekreteri ise gelenekleri gereği kendi gezegeninin Cizvit kolejinde okumuş ve “zekâsının gücüyle Euclides'in önermelerinden

ellisini” çözmüş bir filozoftur (s. 42). Cizvitler Papa III. Paul tarafından 1540 yılında resmen tanınan bir Hristiyan tarikatıdır. Kurucusu Ignatius’un diğer tarikatlardan örnek aldığı birçok husus olmakla birlikte; kendine has itaat anlayışı, eğitim sistemi ve misyoner karakteri ile diğer tarikatlardan ayrılmaktadır. Başta teoloji olmak üzere tarih, felsefe ve sanat alanındaki çalışmaları tarikata haklı bir şöhret kazandırmıştır. Felsefe alanında en çok değer verdikleri filozof ise Aristoteles’tir. Ignatius, karşılaştığı zorluklar karşısında, kendi eğitiminden başlayarak, taraftarlarının eğitimiyle devam ederek ve daha sonra bütün insanların eğitimi ve Kilise’ye dönmesini sağlayacak bir eğitim sisteminin temelini atmıştır. Bu eğitim sistemi eğitim tarihçilerince de mükemmel bir eğitim sistemi olarak kabul edilmiştir (Güngör, 2012, s. 66-101). Euclide ise Antik Yunan düşüncesinde Sokratesçi sofist adıyla anılır. Megara okulu kurucusu Euclide, sofistlerin sıklıkla kullandığı haklı çıkma (eristik) sanatını geliştirmiş ve öğretisini göreceliğe yönelen şaşırtıcı kıyaslamalarla güçlendirmiştir (Hançerlioğlu, 1993, s. 77). Anlatıdaki göndergeler anlatı kahramanının düşünce dünyası ve felsefi yaklaşımının okuyucu tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

Anlatıda bir sofist filozofa göndermede bulunulması rastlantısal olmasa gerektir. Hümanizmin egemen olduğu ve insanı merkeze alan M.Ö 5. yüzyıl Yunan felsefesi, sofistlerin felsefi düşünce geleneğinde ağırlıkta oldukları dönemdir. Sofist düşünürler de Cizvit papazları gibi eğitime önem vermekle birlikte, uzlaşımçı, eleştirel, kuşkucu ve gözleme dayalı felsefi yaklaşımları ile kendi dönemlerini etkilemişlerdir. Sofist düşünürlerin, hikâyenin yazarı ile en belirgin ortak noktalarından biri de “görelilik”tir. Mutlak ve değişmez bir hakikat olmayıp bilgi ve hakikat bireyin algılarına, toplumsal, kültürel ve kişisel eğilimlerine göredir düşüncesine sahip sofistler, dış dünyaya ilişkin bilgimizin temelinde duyu organları aracılığıyla gerçekleşen duyu-algılarının bulunduğunu ileri sürmektedirler (Cevizci, 2009, s. 34).

“Eğlence olsun diye Euclide önermelerinin otuz ikisini çözen ve o zamandan beri oldukça sıradan bir geometrici ve çok kötü bir metafizikçi olarak kabul edilen Blaise Pascal (...)” (s. 43) sözcüğü ise Cizvit koleji mezunu Micromégas üzerinden, XVIII. yüzyıldaki “Jansenist Anlaşmazlığa” göndermede bulunmaktadır. Hristiyan geleneğinde heretik bir akım olarak bilinen Jansenistler, insanların ya doğal ya da doğaüstü bir determinizmin kurbanı olduklarını savunur ve Tanrının özel bir lütfu olmaksızın, onun emirlerini yapmanın insan için imkânsız olduğuna inanırlar (Gündüz, 1998, s. 203). Voltaire ise, bu doktrinin felsefi nitelikte ve çözüm sağlayıcı bir içeriğe sahip olmadığını iddia eder. Ünlü düşünürü göre bir gruba mensup olmanın gizli tatminini yaşayan Jansenistler, şöhret arzusu ve akli rahatsızlığın egemen olduğu bir eğitimin eserdirler ve Cizvitlere karşı nefret duymaktadırlar (Güngör, 2012, s. 121).

Satürlü Akademi Sekreteri kurmaca dünyanın dışında Fransız Bilimler Akademisi Sekreteri Bernard Le Bovier de Fontenelle’i imlemektedir. Fontenelle, Fransız Akademisi’nin üyesi ve Bilimler Akademisi’nin daimi

sekreteridir. Düşünce ve bilim alanındaki yenilikleri, halka ulaştırdığı ve halkı bu yönde bilinçlendirdiği için öne çıkmıştır. XVIII. yüzyılın bilimsel öncülerinden biridir. Batıl inançları eleştirdiği *Histoire des Oracles* (1687) ve kendi çağında yapılan astronomik keşiflerin kurgusal bir diyalogla açıkladığı *Les Entretiens sur La Pluralité des Mondes* (1686) adlı yapıtlarındaki tespitlerle kendini anlatıda hissettirir (Niderst, 1991, s. 279-280). Anlatı kişisi Satürn Akademisi Sekreteri, Micromégas'ın “bin kadar duyusuna” karşı “yetmiş iki duyuya” (s. 46) sahiptir. Onun “otuz bin kral ayağına” (s. 51) denk gelen bir adımı ise Sekreterin on iki ayağına (s. 52) denk düşmektedir. “Büyük okyanusun dizlerini aşmamış” olan (s. 52) Sekreter, Micromégas'ın yanında sadece “Satürlü bir cücedir” (s. 59). Siriuslu için “bir cüce olan” Sekreter, dünyada ise “bir balınayı tırnağının üzerine” (s. 54) koyabilecek bir devdir.

Anlatı kişileri aynı zamanda birer toplumsal kimliği niteleyen “tip” dirler. Micromégas ve Akademi Sekreteri “iki iyi yürekli gezgin” (s. 66) ve “meraklı” (s. 50) “filozofturlar” (s. 49). Filozoflar aynı zamanda “bilgin” (s. 64) olarak nitelendirilmektedirler. Bu bilgin insanlar yalnızca “benzetmeler yoluyla akıl yürüten insanlara güvenirlir” (s. 50). Voltaire'e göre ise filozof, bilgeliği yani doğruyu seven insandır. Coşkunsuz göstermeyen, hiçbir zaman peygamberlik iddiasında bulunmayan ve Tanrıdan esinlendiğini sanmayan bilgedir. Filozof boş fizik sistemleriyle yetinmez; onun yerine insanlara temiz bir ahlak öğretir ve insanın yaradılışındaki kötülüğü düzeltmek ister (Voltaire, 1977b, s. 273-281).

Anlatıdaki filozoflar da adeta Voltaire'in bu serimlemesinin vücut bulmuş tipleridir. Anlatı kahramanlarının dünyaya varışlarıyla birlikte diğer filozoflarla felsefi tartışmalara koyuldukları VII. Kesitte, Aristoteles, Descartes, Malebranche, Leibniz ve Locke'un (s. 64) felsefi yaklaşımları tartışmaya açılmaktadır. Böylelikle anlatı kahramanları da kendi felsefi yaklaşımlarını okuyucunun dikkatine sunmaktadırlar. Micromégas,

(...) her zaman sadece duyularımın yardımıyla düşünmüş olduğumu biliyorum. Maddi olmayan varlıkların mevcudiyetinden kuşku duymuyorum,(...). Ebedi güce saygı duyuyorum; ona sınır koymak bana düşmez. Hiçbir sav ileri sürmüyorum; düşündüğümüzden çok daha fazla şeyin olası olduğuna inanmakla yetiniyorum (s. 66)

diyen Locke taraftarını diğerlerinden daha bilge bulurken; Aristotelesçi “entelekyâ”, Descartesçi “metafizik ve madde”, Malebrancheçi “ruh algısı”, Leibnizçi “ruhun evrenin aynası, bedeninin aynasının çerçevesi” olduğunu iddia eden bakış açılarını eleştirmektedir. Akademi sekreterinin ise “Locke'un çömezini kucaklamak istemesi”, Micromégas ile aynı felsefi yaklaşımı paylaştığını göstermektedir. İngiliz deneycilik okulunun kurucusu olan John Locke, zihinde “doğuştan düşünceler” bulunmadığını ve bilginin deneyimden üretildiğini iddia etmektedir. Düşünür, insanın bilgiye temel olan malzemeyi sonradan deneyim yoluyla kazandığını söyler. Deneyim, dış deneyim ve iç deneyim olarak iki başlıkta ele alınır. Dış deneyimde insan beş duyu yolu ile dış dünyadaki şeyleri tecrübe ederken; iç deneyimde ise insan varlığı, kendi

zihninde, kendi iç dünyasında olup bitenleri tecrübe eder. İnsan zihnindeki tüm ideler, işte bu iki kaynağın birinden ya da diğerinden gelir (Cevizci, 2009, s. 1021-1022). Hikâyenin yazarı Voltaire'in İngiliz düşünürüne göndermede bulunması nedensiz değildir. İngiltere'deki sürgün yıllarının sonunda sürgün ülkesindeki izlenimlerini bir araya toplayan yapıta *Felsefi Mektuplar (Lettres Philosophiques)* (1734) adını vermesi ve ikiyüzlü düşünürlerden bahsederken; "Neden böylelerine İngiltere'de hiç rastlanmaz da Fransa'da hala rastlanır? Filozoflar bu sorunu çözmek sizler için güç olmayacaktır" (Voltaire, 1977b, s. 281) ifadesini kullanması Voltaire'in bu yaklaşımını açıklamaktadır.

Her iki anlatı kahramanının önceki paragrafta vurgulanan felsefi yaklaşımı benimsiyor olmaları, her konuda hemfikir olduklarını göstermemektedir. Akademi Sekreteri muhatabının hoşuna gitmesi için betimlemelerinde benzetmelere başvururken; Micromégas "hoşuma gidilmesini değil, bana bir şeyler öğretilmesini istiyorum" (s. 46) demektedir. Akademi Sekreteri'nin, "hiç kimsenin burada oturmak istemeyeceğini düşündüğüm için, burada kimsenin olmadığı sonucuna vardım" (s.53) yanılığısına düşmesinin nedeni ise "çok çabuk yargıya varıyor" (s. 52) ve "görünüşe aldanıyor" (s. 56) olmasıdır. Buna karşılık Micromégas ise yargıya erken varmanın aldatıcı olabileceğini, sezilerin yol gösterici olabileceğini, akıl yürütmenin ve gerçeğe ulaşmak için kimi araçları kullanmanın insanı yanlış çıkarımlardan kurtarabileceğini savunmaktadır (s. 57). Siriuslunun, "artık ne inanmaya ne de inkâra cesaretim var; neye inanacağımı bilemiyorum. (...) daha sonra akıl yürütürüz (s. 58) sözcüsü" Micromégas'nın haklılığını teyit etmektedir.

Gerçekliğin göreceliği ve düşüncenin farklı yönleri, anlatı boyunca filozoflar üzerinden serimlenir. XVIII. yüzyıl Fransa'sı filozoflar yüzyılı olarak bilinmektedir. Yunanca sevmek anlamına gelen "phileo" ve bilgi, bilgelik anlamına gelen "sophia" sözcüklerinden oluşan ve bilgi severlik karşılığı verilebilecek (philosophia) felsefe, yüzyıla damgasını vurmuştur. Özgür düşünce kendini felsefe ile beslerken skolastik düşüncenin gölgesi henüz daha çağın üzerindedir. Avrupa'da XIII. yüzyıl sonuna kadar, önceleri kilise okullarında, daha sonraları da üniversitelerde yaygın biçimde benimsenen düşünce öğretisi (Güçlü ve ark.2003, s. 1313) olan skolastik düşünce, dinî bir bağınazlık olmasa da bilim adına yürütülen bir başka bağınazlığa yerini bırakmıştır.

Micromégas'nın kitabında "kuşuklu, yakışsız, cüretkâr, aykırı düşünceler ve dinin temel ilkelerine ters düşen noktalar" tespit edilerek açılan "dava pirelerin yapısının esas olarak salyangozlarıinkiyle aynı olup olmadığını" konu edinen bir dava halini alırken; "ülkesinin, olur olmaz şeyler için hır çıkarmaktan hoşlanan cahil mi cahil" müftüsünün açtığı bu soruşturma, "onun kitabını, kitabın kapağını açmamış hukukçularca" mahkûm edilir (s. 42). Anlatı boyunca dini karakterli anlatı kişileri sürekli olarak felsefi düşüncenin karşısında konumlandırılmışlardır. "(...) Göklerin bu en yüksek katına serpilmiş yıldızlar arasında papaz Derham'ın dürbünüyle görmüş olmakla övündüğü şeyi asla görmedi (s. 44); Peder Castel'in oldukça eğlenceli yazılarla bu iki Ay'ın

varlığına karşı çıkacağını biliyorum” (s. 50) sözceleri ile dinî bağınazlığa göndermede bulunurken Locke’cu bilgi edinim kuramına da göndermede bulunmaktadır. Voltaire için bağınazlık (fanatisme), Roma dönemindeki ilk anlamı itibarıyla “bir tapınağa hayır işleyen kimse” demektir. Kavram bugün ise karanlık, zalim bir din çılgınlığı anlaşılmaktadır. Bir erdem okulu olarak anılan Kilise tarihi aynı zamanda bütün tarikatlar tarafından ötekilere karşı kullanılmış bir fesat okuludur ve bağınazlık insanların gözünü kör eder (Voltaire, 1977b, s. 415-418). Ünlü düşünürün bağınazlığa atfen sarf ettiği son cümle, hikâyenin ilk kesitinde sözünü ettiği Cizvit ve Jansenist çatışmasına göndermede bulunmaktadır. Anlatı kişilerinden “Peder Castel”, Newton düşüncesine karşı çıkan *Traité de la Pesanteur Universelle (1724)* yapıtının yazarı ve Cizvit tarikatına mensup olan Louis Bernard Castel’e göndermede bulunmaktadır. “Papaz Derham” ise tabiatının olağan üstünlüklerinden hareketle Tanrının varlığını ispatlamaya çalışan, *Physico-theology, or a Demonstration of the Being and Attributes of God (1723)* adlı yapıtın yazarı İngiliz düşünür William Derham’a göndermede bulunmaktadır.

Neye uğradığını kavrayamayan geminin papazının “iki belayı def etmek için dualar okumaya başlaması” (s. 58) ise din adamının Tanrı’nın inayetini dilemesidir. Voltaire ise, inayetten bahsederken ne Homeros’un etkili ve nedensiz inayetini ne de onun gibi düşünmeyen filozofların Tanrı inayetinin her şeyi evrensel yasalarla yönettiği iddiasını doğru bulmaz. Uygun inayetin ise ne olduğunu bilmediğini itiraf eder (Voltaire, 1977b, s. 444-446).

Anlatının VII. kesitinde birbirinden farklı felsefi düşüncelerin ortak kavramlar üzerine yaklaşımları sunulmaktadır. “Bütün filozof hayvancıkların (insanların) sözünü kesen akademik kara şapkalı küçük bir hayvancık vardı; bu hayvancık bütün sırların yanıtının Aquinolu Aziz Tommaso’nun *La Somme* adlı yapıtında bulunduğunu söyledi” (s. 66) sözcüğü Locke’cu bilgi teorisini ve skolastik bilgi teorisini karşı karşıya getirmektedir. Yine aynı sözce, önceki paragrafta izah edilmeye çalışılan bağınazlığın örneklendirilmesi için önemlidir. Skolastiğin büyük düşünürü Aquino’lu Thomas felsefi düşüncede Aristoteles’i incelemektedir. Dogmatik olan skolastiğe göre belli bir konuyu okumak, o konuda Aristoteles’in ne yazdığını okumak anlamına gelmektedir. Daha derin bir inceleme, Aquinolu Thomas’ın, Aristoteles’in bu yazısı üstüne ne yazdığını okumak demektir. Bilimsel bir incelemeye Aristoteles’in ve Aquino’lu Thomas’ın bu yazılarını tekrarlayan üçüncü bir kitabı okumak demektir. Hiçbir kişisel görüş, tartışma, kuşku ve kurcalamaya izin yoktur (Cevizci, 2009, s. 284). Anlatının bu kesitinde Aquinolu Thomas’a göndermede bulunulması da tesadüfî değildir. Zira felsefede Aristotelesçi yaklaşımı benimseyen Cizvit kolejinin mezunu Micromegas’ın karşısına yine Aristotelesçi Aquinolu Thomas’ın çıkarılması; skolastik düşüncenin farklı kimliklerde buluşturulması anlamına gelmektedir. Skolastik felsefenin değer dizgesi dogmatizm, Voltaire’in de ilgisini çekmiştir. Ünlü düşünür, dogmalar üzerine düşüncelerini ironik bir dille ele alır:

(...) Bütün bu davalar görüldükten sonra, şu buyruğun ilan edildiğini duydum: “İlksiz yaratıcı, koruyucu, ödül verici, ölç alıcı, bağışlayıcı vb. adına bir isteğimizle yaratıverdiğimiz yüz milyon milyar dünyada yaşayan halk bilsin ki, adı geçen halktan hiçbirini boş düşüncelerine değil, yalnızca davranışlarına bakarak yargılayacağız; çünkü adaletimiz böyle emrediyor.”

Ne yalan söyleyeyim, böyle bir buyruğu ilk kez dinlemiştim: üzerinde doğduğum o küçük kum tanesinde şimdiye kadar okuduklarımın hepsi şu sözcüklerle bitiyordu: “Çünkü keyfimiz öyle istiyor” (Voltaire, 1977a, s. 299-300).

Micromégas’ın bilgelik nedir sorusuna karşılık aldığı cevap da önemlidir: “(...) çizgileri ölçer, sayıları bir araya getiririz; anladığımız iki-üç konuda anlaşır, anlamadığımız iki üç bin konuda didişir dururuz” (s. 63). Gerçek bilgelik, bilinenden çok bilinmeyen farkında olabilmektir. Bu örneklemede bilgelik kavramıyla birlikte matematik terimlerinin kullanılması tesadüfi değildir. Micromégas ve Akademi Sekreteri, Satürn atmosferine açılırken “hatırı sayılır miktarda matematik aletiyle” (s. 49) yola çıkarlar. Bu iki devasa yaratıkla karşılaşan bir fizikçinin, sekreterin boyunu “bin toise” (s. 60) olarak tahmin etmesi ve insanların “üçgenlere bölme yöntemiyle” (s. 60) devin yaşını tahmin etmesi matematik, geometri ve fiziğin bilgelik için önemine göndermede bulunmaktadır. Voltaire’in şu ifadesi, ilgili göndermeleri açıklamaktadır:

(...) Aynı zamanda hem var olmama, hem var olmamama, hem duymama, hem de duymamama olanak yoktur. Bir üçgenin aynı zamanda, iki düz açının toplamı olan hem yüz seksen derecesi olmasına, hem de olmamasına olanak yoktur.

Varlığımın, duyarlılığımın fizik kesinliğiyle matematik kesinlik, başka türden olmakla beraber, demek ki aynı değerlerdir. (Voltaire, 1977a, s. 169).

Anlatının sonunda ise, Micromégas’ın insanlara olguların niteliğini anlatmak üzere kaleme aldığını söylediği yapıtını hediye etmesiyle, anlatı son mesajını da okuyucuya sunmaktadır: “Bilginler, kitabı Paris’e Bilimler Akademisi’ne götürdüler; ama Akademi Sekreteri kitabı açtığında sayfaların bomboş olduğunu görerek, “Ben de bundan kuşkulanıyordum” dedi”.

Anlatı kahramanlarının çevresinde meydana gelen olay zinciri, gerek göndergeler gerekse de betimlemeler aracılığıyla okuyucuya bir öğreti sunma amacını gütmektedir. Aktarılan konuşma sahneleri ise anlatı kişilerinin felsefi yaklaşımlarının sunulduğu ve açıldığı sahnelerdir. Anlatı kahramanları için yapılan tanımlamalar, olgular karşısında takındıkları tavrın nedeni olarak kapalı bir göndermeye dönüşürler. Adeta bir düşünce fırtınasını andıran olay zinciri, anlatıcının gözlemlediği ve anlatının başkahramanlarından Micromégas’ın yönlendirdiği felsefi bir seyirdir. Anlatının ilk kesitinden itibaren Micromégas’ın imlediği görecelik kuramı, anlatı sonunda ironik bir dille özetlenir. Olguların niteliğine dair yazıldığı söylenen yapıtın, dönemin bilimsel otoritesi sayılan Bilimler Akademisi Sekreteri’ne sunulması ve sunulan yapıtın sayfalarının boş olması; “görelilik kuramına” dair yapılan tespitlerin ve göndermelerin, anlatının sonunda doğrulanması olarak görülebilir. Böylelikle Voltaire, anlatıcının refakatinde sürdürdüğü parodik sorgulamaları hikâyenin sonunda ironik bir biçimle sonlandırmıştır.

Sonuç

Yazın tarihine dair akademik kaynaklardan yapılan artsüremlî okuma, XVIII. yüzyıl Fransız düşünürü Voltaire'in imgesel bir yolculuk izleği üzerine kurguladığı Micromégas adlı felsefi hikâyesini yine XVIII. yüzyıl İngiliz yazarı Jonathan Swift'ten etkilenecek kalem aldığını işaret etmektedir. Daha sonra, yazarın İngiltere'deki sürgün yıllarında tanıştığı Swift'in, imgesel bir yolculuk izleğini merkeze alan *Gulliver'in Seyahatleri* adlı eserinin de M.Ö II. yüzyılda yaşamış olan Lukianos' tan esinlenerek kaleme aldığı iddiasının izi sürülmüştür. İncelenen akademik kaynaklar ışığında, her üç yapıtın biçimsel ortaklıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Kendi ülkesinde anlaşılamayan; suçlamalara ve sürgünlere maruz kalan Voltaire'in yaşam öyküsü Anglo-İrlandalı Swift'le benzer hayal kırıklıklarına ve ötekileştirmelere sahne olur. Swift'in esin kaynağı olan, Batı felsefesi ile yoğrulmuş Doğulu filozof Lukianos da anılan yazarlarla benzer hayal kırıklıklarına ve başarısızlıklara uğramıştır. Yazgıları ve tercihleri sonucunda yaşadıkları tecrübeler, ele alınan eserlerin yazarlarının da farklı coğrafyalarda ve farklı yüzyıllarda yaşama karşı benzer bir tavır sergilemelerine neden olmuştur. Bilim-felsefe çatışması merkezinde değerlendirilen Micromégas, Voltaire'in XVII. yüzyıl itibarıyla seyreden bilimsel gelişmelere koşut Fransız Aydınlanma Felsefesinin tutumunu yansıtmaktadır. Adeta Ortaçağ Avrupa düşüncesinin Tanrı merkezli bakış açısının izlerini silmeye çalışan Voltaire, profan kült ile Hristiyan teolojisinin sentezi, Hristiyan felsefesinin yerini alan usçu yaklaşımın öncekini aratmayacak ölçüde tabulaşmasına karşı tavır alır. Voltaire yapıtında, Helenistik felsefe çağından beri farklı okullar ve düşünürlerce ele alınan ve düşünsel evrimini sürdürdü gelen "görelilik" kuramına göndermelerde bulunmaktadır. Anılan dönemlerde öne çıkmış düşünürlerle ve yaklaşımlarına göndermelerde bulunan diyaloglarda farklı görüşler ve tartışmalar okuyucunun dikkatine sunulmaktadır. Felsefi hikâyenin kendine özgü biçimi gereği bu felsefi tartışmalarda, anlatıcı tarafsız kalmakla birlikte okuyucuyu da bu tartışmaların içine sürüklemeye ve akıl yürütmeye yönlendirmektedir.

KAYNAKÇA

- Barut, E. (1999). *Gulliver's Travels: Horses and Men. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (3).
- Bourque, G. (1976). La Parabole. *Etudes Littéraires*, 9 (1).
- Charpenter, M. et Charpenter, J. (1987). *Littérature Textes et Documents- XVIIIe Siècle*. Paris: Edition Nathan.
- Cevizci, A. (2009). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Say Yayınları.
- William A. E. (Nov. 1921). A Source for Gulliver's Travels. *Modern Languages Notes*, 36 (7).
- Eliot, C. W. (1909). *Stories from the thousand and one nights: The Arabian night's entertainments: The Harvard Classics: Dr Eliot's five-foot shelf of*

- books*. (Tr. Edward William Lane, F. Collier & Son). New York: Harvard University Press.
- Georgiadou, A. and Larmour, David H. J. (1988). *Lucian's Science-Fiction Novel True Histories*. Netherlands: Brill Edition.
- Güçlü, A., Uzun, E., Uzun, S., Yolsal, Ü. H. (2003). *Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Gündüz, Ş. (1998). *Din ve İnanç Sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Güngör, A. İ. (2012). *Cizvitler*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Hançerlioğlu, O. (1993). *Düşünce Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Havens, G. R. (1971). Voltaire Tarihçi. *Fikirler Çağı*. (Çev. Dr. Behzad K. Yeğen). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Lersen, W. (2005). *Jonathan Swift and Ireland*. Oslo: The Department of Literature, Area Studies and European Languages, The University of Oslo.
- Lukianos, S. (1944a). *Seçme Yazılar I*. (Çev. Nurullah Ataç). Ankara: Maarif Matbaası.
- (1944b). *Seçme Yazılar II*. (Çev. Nurullah Ataç). Ankara: Maarif Matbaası.
- (1944c). *Seçme Yazılar III*. (Çev. Nurullah Ataç). Ankara: Maarif Matbaası.
- Marsh, D. (1998). *Lucian and The Latins*. Michigan: University of Michigan Press.
- Maurois, A. (2001). *Voltaire*. (Çev. Cenap Yazansoy). İstanbul: Kastaş Yayınları.
- Nahon, H. (1972). *Schématization des personnages dans les contes philosophiques de Voltaire*. Montreal: Faculty of Graduate Studies and Research, McGill University.
- Niderst, M. A. (1991). La Diffusion des Sciences au XVIIIe siècle. *Revue d'Histoire des Sciences*, 44.
- PARRAU, A. (2013). Le Conte Philosophique. *Histoire Littéraire*, TDC, 1045.
- PAUL, R. (1925). Sybil Goalding. Swift en France. *Revue Belge de Philologie et d'Histoire*, 4 (2).
- Rychlewska-Delimat, A. (2011). Le Conte Philosophique Voltairien Comme Apologue. *Synergies Pologne*, (8).
- Shank, J. B. (Summer 2010). Voltaire. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Edward N. Zalta (Ed.).
- Swift, J. (1958). *Gulliver'in Seyahatleri*. (Çev. Prof. İrfan Şahinbaş). Ankara: Maarif Basımevi.
- (1961). *Gulliver's Travels. An Annotated Text With Critical Essays*. Robert A. Greenberg (Ed.). New York: Norton.

- Tanilli, S. (2007). *Voltaire ve Aydınlanma*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- (2007). *Candide ya da İyimserlik*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Voltaire. (1960). *Romans et Contes*. (Ed. Henri Benac). Paris: Edition Garnier Frères.
- (1977a). *Felsefe Sözlüğü 1*. (Çev. Lütfi Ay). Ankara: İnkılap ve Aka Yayınevleri.
- (1977b). *Felsefe Sözlüğü 2*. (Çev. Lütfi Ay). Ankara: İnkılap ve Aka Yayınevleri.
- (2002). *Micromégas*. (Çev. Hasan Fehmi Nemli).Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- (2006). *Candide and Other Stories*. (Tr. Roger Pearson). New York: Oxford University Press.
- Wade, I. O. (1950). *Voltaire's Micromégas*. New Jersey: Princeton University Press.
- Whibley, C. (1902). Introduction. *Lucian's True History*. (Tr. Francis Hickes). London: A. H. Bulley.
- Zekiyan, B. (1982). *İnsancılık*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.

ON VOLTAIRE AND HIS PHILOSOPHICAL STORY MICROMEGAS

Abstract: The 18th century celebrated French philosopher and writer Voltaire transferred his sentiments and ideas that he experienced during his life to the literary domain. The philosopher as a writer of poetry and tragedy was affected by the people that he met and by the events that he experienced. His criticism towards to the age and the society that he lived in influenced the thinkers of his age and the descendents by his original approach philosophy and style. Voltaire's philosophical story *Micromégas* reveals the conflict of science and philosophy in the 18th century. The evaluation of the scientific specifications as the only reality and invariable principles by the age's scientists, was criticized by the philosopher within the scope of the theory of relativity. Voltaire expresses that the forthcoming centuries can evaluate the truth of the age as an illusion by putting philosophical interrogations towards to the scientifically truth. Both the form of the story and the philosophical approaches to the fictional character are important for the philosopher in order to specify the method of the discussion and the proponents. Despite the author being named as the creator of the philosophical story, by means of a diachronic research, we see that the fact is different. The philosophers and literary works that Voltaire met during the exile years when he took refuge in England effected the author's imagination. Jonathan Swift is predominant between these authors. According to the certain evaluations in various academically resources, the celebrated English author wrote his story which tells about an imaginary travel, as inspired by the *True Story of Lucian* who lived in 2nd century B.C II. The

common thematic and stylistic features of the three works and the conflict of science-philosophy are discussed in the present study.

Keywords: Pilosophical Story, Voltaire, Jonathan Swift, Lucian, Travel.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN TÜRKİYE’DE YAŞANAN ASKERİ DARBELERE İLİŞKİN ALGILARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Sevda Gülşah YILDIRIM¹
Eren YÜRÜDÜR²
Sedat YAZICI³

Öz: Askeri darbeler, Türk demokrasisinin önemli bir sorunu olmasına karşın bu konuda farklı kesimlerin algı ve görüşlerini araştıran uygulamalı çalışmaların sayısı yok denecek kadar azdır. Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin, askeri darbelerin etki ve sonuçlarına yönelik algı ve düşüncelerini incelemektir. Araştırmanın katılımcıları küme örnekleme yöntemi ile belirlenmiş, iki devlet üniversitesinde öğrenim gören 127’si kız, 70’i erkek olmak üzere toplam 197 lisans öğrencisidir. Araştırmada nicel veri yöntemlerinden genel tarama modeli kullanılmıştır. Verilerin analizinde frekans, yüzde ve ortalama gibi betimsel analiz işlemleri; anlamlılığı belirlemek için Pearson ki-kare testi, cinsiyet, branş ve üniversite değişkenleri açısından tek yönlü varyans analizi ile Fischer’in LSD testi uygulanmıştır. Araştırmada üniversite öğrencilerinin ağırlıklı olarak askeri darbelerin olumsuz etki ve sonuçlar doğurduğu yönünde algı ve düşünceye sahip oldukları bulgusuna rastlanmıştır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu askeri darbelerin toplumun psikolojisini bozduğu ve ekonomiyi geriye götürdüğü yönünde görüş bildirirken, en düşük katılım askeri darbelerin milli birlik ve bütünlüğü yeniden sağladığı ve özgürlük ortamını geri getirdiği maddelerinde olmuştur. Cinsiyet değişkeni açısından yedi maddede farklılık görülürken, askeri darbelerle yönelik erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha olumsuz algı ve düşünceye sahip oldukları bulgusuna rastlanmıştır. En az görüş farklılığı siyasi görüş ve siyasi tanımlama değişkenlerinde ortaya çıkmıştır. Sonuç bölümünde araştırmanın bulguları kuramsal çalışmalarla ilişkilendirilerek çalışmanın bazı sınırlılıklarına değinilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Askeri Darbe, Muhtıra, Askeri Algı, Türk Demokrasisi, Üniversite Öğrencileri.

¹ Araş. Gör., Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı. sgulsah@uludag.edu.tr

² Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı. eren.yurudur@gop.edu.tr

³ Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü. sedatyazici@karatekin.edu.tr

Giriş

Türkiye’de görülen askeri darbelerin tarihsel, kültürel ve siyasi temelleri Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaşanan olaylara dayandırılabilir. Gerçekten de Osmanlı Devleti’nde siyasi muhalefet olarak iki grubun elinde darbe kuvveti ve potansiyeli bulunmaktaydı. Bunlardan birincisi ‘ilmiye’ sınıfını, diğeri ise Yeniçeri Ocağı özelinde ordu idi (Alkan, 2001, s. 16). İlmiye sınıfının en büyük makamını temsil eden Şeyhülislam, padişah tasarruflarının “şer-i şerif”e uygunluğunu denetlenme ve gerektiğinde padişahı tahttan indirilmesine karar verebilecek tek makam olması bakımından da siyasi nüfuza sahiptir. Bu açıdan darbeciler, yaptıkları işi meşrulaştırabilmek için “ulema” ile ittifak etmek zorundaydılar. Meselâ, II. Osman, I. Mustafa, Sultan İbrahim, IV. Mehmet, II. Mustafa, III. Ahmet, III. Selim ve IV. Mustafa darbecilerin ulema ile kurduğu ittifak neticesinde tahttan indirilerek saltanatı kaybetmişlerdir. Son dönemlerde Abdülaziz, V. Murat ve II. Abdülhamit de hal’ fetvası ile tahttan indirilen padişahlar olmuşlardır (Kürelî, 2007). Bu padişahlardan II. Osman, Sultan İbrahim, III. Selim, IV. Mustafa ve Sultan Abdülaziz hem tahttan indirilmiş hem de öldürülmüşlerdir (Afyoncu, Demir ve Önal, 2010, s. 13).

29 Ekim 1923 tarihinde yeni devletin şekli cumhuriyet olarak belirlenmiş, bu yönetim şekli ilk kez 1924 Anayasası’nda yer almıştır. Başından beri halkın kendi kendisini yönetmesi gerektiğine inanan Atatürk, kuvvetler ayrılığı konusunda günümüz demokrasi anlayışıyla bire bir örtüşmeyen kimi görüşlere sahip olsa da cumhuriyet rejiminin demokrasiye dönüşmesi konusunda özel çaba sarf etmiştir. Atatürk, bir bölümünü kendisinin kaleme aldığı *Medeni Bilgiler* kitabında “demokrasi prensibinin en asri ve mantıklı tatbikini temin eden hükümet şekli, cumhuriyettir” görüşünü ifade ederek “Türkiye Cumhuriyeti, demokrasi esasına müstenit bir devlettir” diye belirtir (Afetinan, 1998). Bu doğrultuda, Türkiye Cumhuriyeti’nde iki kez demokratikleşmenin olmazsa olmaz koşulu olan çok partili hayata geçilmeye çalışılmış ancak başarılı olunamamıştır. İlk defa 1946 seçimlerinde çok partili hayata geçilmiş ancak bu demokratikleşme çabası da yaşanan askeri darbeyle sekteye uğramıştır. Bu tarihten sonra ise askeri müdahaleler Türk siyasi hayatının olağan olayları haline gelmiş ve ordu kendince temellendirdiği siyasi hayata müdahale hakkını çeşitli gerekçelerle yakın zamanlara kadar kullanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971, 12 Eylül 1980 darbeleri olmak üzere hükümet değişikliğine yol açan üç darbe ve birçok darbe girişimine şahit olmuştur. Bunlar arasında post-modern darbe diye nitelendirilen 28 Şubat 1997 kararlarıyla ordunun siyasete müdahalesi, 27 Nisan e-muhtırasıyla siyaseti yönlendirme girişimleri ile son yıllarda farklı tartışma ve olaylara yol açan darbe iddialarını da sayabiliriz. Demokratik hayata ilk müdahale olan 1960 darbesi, Demokrat Parti (DP) Hükümetini devirmekle kalmamış, dönemin Cumhurbaşkanı ve Demokrat Parti üyelerinin idam cezasıyla yargılanmalarına, dönemin Başbakanı, Maliye Bakanı ve Dış İşleri Bakanı’nın idamına yol açmıştır. Parti ve meclis feshedilmiş, demokratik sivil hayata ancak 1961 seçimlerinden sonra geçilmiştir. Ayrıca bu dönemde 1924

Anayasası yerine 1961 Anayasası kabul edilmiştir. 12 Mart müdahalesi ise muhtıra niteliğindedir. Meclis feshedilmemiş ancak hükümetin başına partiler üstü bir başbakan getirilmiştir. Uyarı niteliğindeki bu muhtıra, tarihe ikinci darbe olarak geçmiştir. 12 Eylül 1980 darbesi, tarihsel açıdan günümüze en yakın darbedir. Bu sebeple toplum ve özellikle günümüz gençliği tarafından daha iyi bilineceği düşünülmektedir. Ordunun bu müdahalesi de yeni bir anayasanın kabulü ve yeni bir meclisle sonuçlanmıştır. 1960'a nazaran 1980 darbesinde bütün siyasi partiler kapatılmış ve 1983 seçimine kadar asker, devleti yönetme görevini üstlenmiştir. 1980 darbesi, Türkiye Cumhuriyeti'nde hükümet değişikliği yaratan son darbe olarak tarihteki yerini almıştır (Kumlu, 2009). Günümüze kadar olan süreçte 1997 yılında Milli Güvenlik Kurulu'nda (MGK) dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan'a dayatılan 18 maddelik karar listesi, sivil hükümete müdahale olarak düşünülmüş ve post-modern darbe niteliği kazanmıştır (Ağdağ, 2010).

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan itibaren, sonradan kazandığı demokrasiyi içselleştiremeden askeri darbelerle karşılaşmış ve demokratik rejim pek çok kez sekteye uğratılmıştır. Her ne kadar, askeri yönetimler devleti yönetme görevini tekrardan sivil iradeye devretseler de, günümüzde, yaşanan askeri darbelerin etkisi hala hissedilmektedir. Bu çalışma, Türkiye'de yaşanan askeri darbe ve müdahaleler bağlamında üniversite gençliğinin askeri darbelerin etki ve sonuçları üzerine algı, görüş ve düşüncelerini araştırmaktadır.

1. Kuramsal Çerçeve

Yaşanan her darbenin, yapıldığı döneme ve darbeyi yapan askeri cuntaya bağlı olarak değişen siyasi sonuçları ve etkileri olmuştur. Ancak tüm askeri darbelerin ortak sonucu, demokrasi gelişimini geciktirmesi ve sekteye uğratmasıdır. Gündümlü demokrasi yaratılan ortamlarda sürekli darbe korkusunu hisseden hükümetler, ne anayasada rahatça değişiklik yapabilmişlerdir ne de özgür karar verebilmişlerdir. 1961 ve 1982 Anayasalarının askeri cunta tarafından hazırlanmasının bunda payı büyüktür. 1970'li yılların başlarında yapılan anayasa değişiklikleri ise yine ordunun güdümünde yapılabilmektedir.

Askeri darbelerin en büyük etkisi siyasi yaşam üzerine olmuştur. Askeri darbe ve müdahaleleri bu açıdan Türkiye bağlamında ele alan birçok kuramsal çalışma mevcuttur. Bunlardan Demirel'in (2001, s.72) çalışmasında 12 Eylül 1980 darbesi öncesinde TSK'nın müdahaleyi meşrulaştırmak amacıyla terörle mücadelede yeterli çabayı göstermediği iddiası ele alınarak demokrasilerde ordunun rolü değerlendirilmiştir. Araştırmacı, askerin her zaman kendisini siyasi kararların içerisinde gördüğünü ve halkın karar verme gücüne bir nevi güvenmediğini ifade eder. Gerçekten de Türkiye'de ordu, her darbe ve darbe girişiminde kendisine verilen "Türkiye Cumhuriyeti'ni kollamak ve korumak" vazifesine dayanarak darbe gerekçelerini Anayasaya dayalı hale getirmeye çalışmıştır (Gözübüyük, 2011, s. 88). Asker, 12 Eylül darbesinin nedenleri arasında siyasilerin, toplumsal yaşamda ve ekonomide yaşanan sıkıntıları çözmedeki güçsüzlükleri, terör ve şiddet eylemlerini göstermiştir (Bayram,

2008). Bu gerekçeler, dönemin Genelkurmay Başkanı Kenan Evren’in ilk radyo konuşmasında yer almıştır. Evren’e göre müdahalenin amacı parlamentoya işlerlik kazandırmak ve demokrasiyi yeniden inşa etmektir.

Güler (2006) 1960, 1971 ve 1980 darbelerini ve ayrıca ordunun rol ve görevlerini incelediği çalışmasında, Türkiye’de darbeler nedeniyle toplumda demokrasi kültürünün yerleşemediğini tespit etmiştir. Benzer görüş Belge (2009, s. 4) tarafından da vurgulanmıştır. Ona göre, “12 Eylül’de, Milli Güvenlik Kurulu, asıl iktidarın yeri olarak oluşturulmuş ve askeri varlık siyasetin, hatta toplumsal ve günlük hayatın her alanına yerleşmiştir”. Cemal’e (2012) göre ise Türk toplumunda asker hep ayrıcalıklı olmuş, kendini hep kurtarıcı olarak görmüştür. Halkoyuyla seçilen iktidarların alanını sürekli daraltmış ve bu görüşlerini anayasa ile güvence altına almıştır.

Bahçivan’a (2005) göre; 1960 ve 1980 müdahalelerinin sonucunda politik katılım ve örgütlenme etkilenmiştir. 1960 müdahalesinden sonra oluşturulan 1961 Anayasasıyla politik katılım ve örgütlenme ile sivil toplum kuruluşlarının sayısı ve faaliyetleri artmış ve toplum giderek politikleşmiştir. Ancak 1980 askeri müdahalesi, özellikle 1978-1980 arası yaşanan olaylara ve toplumu aşırı derecede politikleştiren anlayışa karşı bir tepki olarak, politik katılımı ve örgütlenmeyi sınırlandırmıştır. Aköz’ün (2010), yaptığı araştırma sonucuna ve değerlendirmesine göre, 1960’la birlikte ülke siyasallaşmış ve 1961 anayasası ideolojik bir çerçeve oluşturmuştur. Ülke kapalı bir toplum olmaktan sıyrılmış, Marksist yapılanma yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu eğilimlerden rahatsız olan sağ-muhafazakâr kesim, sola karşı mücadele etmek amacıyla örgütlenmeye başlamıştır. Bunun etkisiyle toplum kutuplaşmaya ve çözülmeye başlamıştır. 1980 sonrası ise darbeden önceki şiddet olaylarının bitmesi toplumda ilk başta rahatlama sağlamış, ancak daha sonra tutuklamalar ve baskılar, korku toplumunu oluşturmuştur. Yaklaşık 30 bin kişi yurtdışına kaçmak zorunda kalmıştır. Genç kuşak apolitikleştirilerek, siyasal katılımın kısıtlandığı bu depolitizasyon ve baskı süreci sonunda, siyasal katılım salt belli dönemlerde oy verme eylemine indirgenmiştir.

Sözer (2010), üç askeri darbeyi nitelikleri ve toplumsal sonuçları bakımından incelediği çalışmasında Türkiye tarihinde 1965’lere kadar sağ ve sol, aşırı sağ, aşırı sol, merkez sol, merkez sağ gibi kavramların olmadığını; bunların yerine ilerici ve gerici kavramlarının var olduğunu belirtir. Ancak bu tarihten sonra sol ve sağ kavramlarıyla kutuplaşma süreci başlamıştır. Menderes’in devrilmesinde rol oynayan üniversite öğrencileri ve öğretmenler, kendilerini toplumun itici gücü olarak görmeye başlamışlardı. Ayrıca işçi sınıfı 1961 Anayasasından da faydalanarak daha fazla hak talep etmiş, işçiler bu taleplerini örgütlenerek sermaye sınıfını rahatsız eder hale gelmişti. 1980 darbesi ise 1970’lerde hızla artan sol propagandalarının sonu olmuştur. Komünizme karşı en iyi ilacın İslamiyet olduğu savından hareket eden askeri cunta, zorunlu din eğitimi uygulamaya koymuştur. Sözer’e göre 1960 darbesinden sonra oluşturulan yeni anayasa, birçok özgürlük getirmiş, ancak 1971 muhtırası, tanınan bu geniş hak

ve özgürlükleri bir bir sınırlandırmıştır. 1980 darbesi ise bu özgürlükleri büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır (Kırkpınar, 2009).

Bazı kuramsal araştırmalarda da askeri darbelerin ekonomik sonuçları üzerinde durulmuştur. Küçükaslan (2009) yaptığı çalışmada hem müdahalelere yol açan koşulların anlaşılmasını hem de bu darbelerin öncesi ve sonrasını karşılaştırmaya imkân verecek bilgilerin verilmesini amaçlamıştır. Küçükaslan'a göre, 27 Mayıs 1960 ve 12 Mart 1971 askeri müdahaleleri, sermaye sınıfının kendi içindeki çıkar çatışmalarının bir yansımasıdır. Başka bir ifadeyle bu iki müdahale, sanayi burjuvazisi ile söz konusu dönemlerde siyasi ve ekonomik açıdan güçlü durumda bulunan tarım burjuvazisi arasındaki çıkar çatışmasıyla ilişkilidir. Ona göre, 12 Eylül 1980 askeri darbesi, sanayi burjuvazisinin bu kez işçi sınıfını bir tehdit olarak algılaması sonucunda gerçekleşmiştir. 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin ekonomik yansımalarına bakıldığında, darbe sonrası ekonomik göstergelerde düşük düzeylerde de olsa bir iyileşmenin varlığı görülmektedir. Her ne kadar darbe sonrası bazı ekonomik rakamlarda ufak çaplı bir iyileşme yaşandıysa da, darbe öncesindeki ekonomik rakamların zaten kötü düzeylerde olmadığına altı çizilmelidir. Gerek 12 Mart 1971 ve gerekse 12 Eylül 1980 darbeleri, ekonomik durumun daha kötüleşmesine neden olacak gelişmelere yol açmış ve her iki darbe de geniş halk kitleleri üzerinde yoksullaştırıcı bir etki yaratmışlardır. Bazı araştırmacılar da 1980 sonrası ekonomik gelişmelerin göç, kimlik sorunu ve kültürel yozlaşma gibi sorunlara yol açtığına vurgulamıştır.

Darbelerin psikolojik etki ve sonuçlarına yönelik yapılan araştırmalarda ise, darbelerden sonra hapse giren insanların yaşadıkları kötü deneyimlerin etkilerinin hala sürdüğü vurgulanmıştır. Olgun (2009), 1980 darbesinden sonra tutuklanmış ve işkence görmüş 32 kişi üzerinde nitel araştırma yapmıştır. Araştırma bulgularına göre, yaşanan kötü deneyimler kişilerin bilişsel, duygusal ve davranışsal işlevlerinin bozulmasına yol açtığı, bireysel ve toplumsal ilişkilere ciddi zararlar verdiği görülmüştür. Ayrıca bu kişilerin siyasetten uzak durmaları ve ailelerini uzak tutma eğiliminde oldukları, psikolojilerinin bozulduğu ve çevreye olan güvenlerinin azaldığı gibi birçok etkinin olduğu tespit edilmiştir.

Terzi (2008), darbeler döneminde siyaset ve sanat ilişkisini incelediği araştırmasında 70'li yıllarda toplumsal eleştiri içeren resimlerin, 80'li yıllarda apolitikleştiğini tespit etmiştir. 1980 darbesinden sonra entelektüel eylemlerin ve ideolojik düşüncelerin doğrudan veya dolaylı olarak yasaklanması bunda en büyük etkidir. 1980 darbesinin özgürlükleri kısıtladığı en yaygın kabul edilen etkilerden biridir. Kırkpınar, 1980 darbesi sonucunda birçok öğretim üyesinin görevine son verildiğini, birçok aydınının yurt dışına kaçtığını veya göç etmeyi tercih ettiğini, basının magazinleşmeye başladığını ifade etmektedir (2009, s. 168-196). Bu çalışmanın bulgularına göre 1980 darbesi, düşünmenin yok olmasına sebep olan bir müdahaledir. Araştırmacıya göre, 1980 darbesi etkileriyle yetişen gençlik, siyaset ile ilgilenmeyen, apolitik bir gençliktir.

Savcı (2006), Türkiye’de askeri darbeler ve basının tavrını incelediği çalışmasında basının Türkiye’de yaşanan her üç askeri darbeye de başlangıçta destek verdiğini, fakat ilerleyen dönemde askeri yönetimlerin hürriyeti kısıtlayıcı uygulamaları nedeniyle eleştirel bir tavır takınmaya başladığını tespit etmiştir. Aynı araştırmaya göre, 28 Şubat döneminde ise basında post-modern darbeyi çağırır nitelikte yazılar yer aldığı vurgulanmıştır. Bu yazılarda, askerin, irtica faaliyetlerine dur demesi gerektiği belirtilmiş ve darbeye bir nevi meşruluk kazandırılmıştır.

Türkiye’de yapılan askeri darbe ve müdahalelerin hem nedenleri hem de sonuçları üzerinde oldukça farklı değerlendirmeler de yapılmaktadır. Gerçekten de yıllardan beri darbelerin asıl nedeni, kaynağı gibi konularda yapılan iddia ve değerlendirmeler akıllarda hala bazı soru işaretleri bırakmaktadır. Pek çok farklı yazar, düşünür konu üzerindeki fikirlerini eserlerinde dile getirmektedir. Örneğin, askeri darbelerin dış kaynaklar tarafından talep edildiğini belirten Kaynak (2006, s. 12-14), uluslararası güç dengelerinin Türkiye üzerinden Ortadoğu ve petrol bölgelerinde hâkimiyet kurma çabaları ve güçlü devletlerin kendi taraflarındaki bir yönetimi lider görme arzuları sonucunda ordunun müdahalesiyle karşı karşıya kaldığını vurgulamaktadır. Fedayi’ye (2009, s. 493) göre ise, 1971 muhtırası diğer müdahalelerin nedenlerinden ayrı tutulmalıdır. Ordu içindeki düzen 1960 darbesiyle bozulmuş ve bir daha düzelememiştir. Ordu içerisindeki devrimin devam etmesini isteyen ve sivil kesimden destekçi bulan subay grubu, 9 Mart olarak tarihi belirlenmiş bir müdahale düşünmüş ancak birkaç subayın taraf değiştirmesiyle 12 Mart’ta kendileri bir darbe yaşamışlardır.

Türkiye’de askeri darbelerin nedenlerine ilişkin farklı görüşlerin olmasının yanında darbelerin sonuçlarına yönelik yazarların farklı algıları olduğu görülmektedir. Cemal (2012), genel olarak, 1971 ve 1980 darbelerinin Kürt sorununun derinleşmesiyle, terör örgütü PKK’nın ortaya çıkmasıyla ve siyasi istikrarsızlıkla sonuçlandığını belirtmektedir. Mumcu (1993, s. 12) ise, 12 Eylül’ün cemaatleşme sürecine katkı sağladığını vurgulamıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin Türkiye’de yaşanan askeri darbelerin etki ve sonuçlarına yönelik algı, görüş ve düşüncelerini ortaya koymaktır. Üniversite öğrencilerinin, ülkemizde yaşanan askeri darbelerin etki ve sonuçlarını nasıl algıladıkları araştırmamızın asıl problemini oluşturmaktadır. Alt problemler ise öğrencilerin, askeri darbelerin etki ve sonuçlarına yönelik algıları ile okudukları üniversite, cinsiyetleri, okudukları bölüm, siyasi yelpaze seçimleri ve siyasi tanımlamaları gibi değişkenler ile aralarında anlamlı ilişki olup olmadığının ortaya çıkarılmasıdır.

Günümüzde yurttaşlık erdem ve niteliklerinin bir toplumun sosyal ve ekonomik sermayesi arasında önemli bir yer tuttuğu sıklıkla vurgulanmaktadır. Demokratik yönetimlerde bu erdem ve nitelikler etkili ve katılımcı yurttaşlık nitelikleri olarak tanımlanmaktadır. Etkili yurttaş, temel demokratik değerlere

inanır ve onlarla yaşamaya çalışır; kendisinin, ailesinin ve toplumunun iyiliği için sorumluluk kabul eder; içinde yaşadığı yerel topluma, ulusa ve dünyaya ilişkin olaylar ile temel belgeler, sivil kurumlar ve siyasi süreçler hakkında bilgi sahibidir; yerel, ulusal ve küresel düzeyde insanlara etkisi olan olay ve sorunların farkındadır; kamusal ve özel yaşamda etkili karar verme ve problem çözme becerisi kullanır; bilgili düşünceler ve yaratıcı çözümler geliştirmek için farklı kaynaklardan ve görüş açılarından bilgiler araştırır; anlamlı sorular sorar, bilgi ve fikirleri değerlendirebilir ve çözümleyebilir; etkili işbirliği kurma becerisine sahiptir; sivil ve toplumsal yaşama etkili bir şekilde katılır (National Council for the Social Studies –NCSS-, 1994). Bu nitelikler incelendiğinde askeri darbeler gibi Türkiye'nin siyasi, sosyal ve ekonomik hayatını derinden etkileyen olaylara, onların etki ve sonuçlarına ilişkin yurttaşların algı, bilgi ve görüşlerinin önemi açıkça anlaşılacaktır. Bu açıdan, hem tüm yurttaşların hem de öğrencilerin ülkemizin sosyal tarihi üzerine bilgilerinin ne olduğu, bu bilgileri nasıl yorumladıkları ve nasıl paylaştıkları, demokratik bakış açısına sahip olup olmadıkları geleceğin yordanabilmesi açısından önemlidir (Narter, 2004, s. 38). Ayrıca, konuyla ilgili ülkemizde çok az çalışmanın yapılmış olması bu araştırmanın önemini vurgulayan bir diğer husustur.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada nicel araştırma modeli kullanılmıştır. Betimsel modellerden genel tarama modeliyle yapılan araştırmada, ölçme aracı geliştirme aşamasında nicel verileri desteklemesi açısından nitel araştırma yönteminden de yararlanılmıştır. Genel tarama modelleri çok sayıda elemandan meydana gelen bir evrende, o evren hakkında genel bir yargıya varma amacıyla evrenin tümü veya ondan alınacak örnek bir grup ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Ay, 2007).

2.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini İstanbul Üniversitesi ve Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde öğrenim gören, Kamu Yönetimi, Tarih ve Türk Dili Edebiyatı Bölümleri öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemi ise evren üzerinden küme örnekleme yöntemiyle belirlenmiş, 2011-2012 Eğitim-Öğretim yılında İstanbul Üniversitesi ve Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesinde 3. ve 4. sınıf Kamu Yönetimi (60), Tarih (66) ve Türk Dili ve Edebiyatı (71) bölümlerinde öğrenim gören, 127'si kız (%64,5) ve 70'i erkek (%35,5) olmak üzere toplam 197 öğrenci oluşturmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada kullanılan bulgular askeri darbelerle yönelik algı, bilgi, tutum, görüş, etki ve sonuçlara yönelik geliştirilen kapsamlı bir ölçme aracının *Askeri Darbelerin Etki ve Sonuçlarına İlişkin Algılar* başlıklı bir alt ölçme aracından elde edilen verilere dayanmaktadır. Bu nedenle sözünü ettiğimiz bu kapsamlı ölçme aracından ve verilerin elde edildiği alt ölçekten söz etmemiz gerekir. Veri toplama aracı geliştirilirken öncelikle ölçülmek istenen tutumlar tanımlanmış ve

tutum kapsamını belirlemek için gerekli incelemeler yapılmıştır. Başlangıçta literatür incelemesi yapılmış, daha sonra 2010-2011 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesinin çeşitli bölümlerinden öğrenim gören 4. Sınıf öğrencilerden 87 kişi üzerine bir nitel çalışma uygulanmıştır. Elde edilen veriler kodlanarak madde havuzuna dâhil edilmiştir. Ayrıca darbe döneminde yaşamış bazı kişilerle görüşme yapılarak konuyla ilgili uzman görüşlerine başvurulmuştur. Bu görüşmelerden elde edilen veriler kodlanarak madde havuzuna eklenmiştir. 102 ifadeden oluşan madde havuzu gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra kapsam geçerliliği, anlaşılabilirliği ve yapı uygunluğu açısından, alanında uzman 25 öğretim elemanına, Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında yüksek lisans yapan 4 öğrenciye ve 2 Türkçe öğretmenine incelemek üzere sunulmuştur. Gerekli incelemelerden sonra uygun olmayan bazı maddeler çıkarılmış veya düzeltilmiştir. Ölçme aracındaki olumlu ve olumsuz anlam yükü olan madde dağılımı göz önünde bulundurularak maddeler rastgele bir biçimde dağıtılmış, ölçme aracı maddelerinin anlaşılabilir ifadelerden oluşması sağlanmıştır.

Hazırlanan ölçme aracı 2011-2012 Eğitim-Öğretim döneminde Gaziosmanpaşa Üniversitesinde İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi, İktisat, İşletme bölümleri; Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih bölümleri; Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Bilgisayar Öğretmenliği, Fen Bilgisi Öğretmenliği bölümleri; Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi, Bahçe Bitkileri bölümlerinde öğrenim gören toplam 540 öğrenciye uygulanmıştır. Uygulama sonrasında elde edilen veriler bilgisayarlı veri analizi programıyla analiz edilmiştir.

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılan *Askeri Darbelerin Etki ve Sonuçlarına İlişkin Algılar* alt ölçeği 28 maddeden oluşturulmuştur. Etki ve sonuçlara yönelik ifadelerin bulunduğu bu maddelerin geçerlilik ve güvenilirlik analizi verilerine bakıldığında $K=28$ maddenin KMO değeri .920 bulunmuş ve Barlett testi anlamlı çıkmıştır ($p<.001$). Bu nedenle ölçeğin etki ve sonuçlarına yönelik ifadelerinin yapı geçerliliğinin yüksek olduğu, ölçme aracının faktör analizine uygun olduğu söylenebilir. Varimax rotasyonu kullanılarak uygulanan temel bileşenler analizi sonuçları incelendiğinde analize alınan $k=28$ madde özdeğeri 1’den büyük olan iki faktör altında toplandığı ve bu maddelerin 8.392 özdeğerli birinci temel faktör üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca iki faktörün ölçeğe ilişkin açıkladıkları toplam varyans ise %39,475’tir. Birinci faktör altında 18 madde, ikinci faktör altında ise 10 madde bulunmaktadır.

Mevcut çalışmanın güvenilirliğini belirlemek için iç tutarlılık katsayısı analizi yapılmıştır. Etki ve sonuçlara yönelik ifadelerin bulunduğu 1-28 arası maddelerin Cronbach’s Alpha katsayısı .659 olarak bulunmuştur. Madde toplam korelasyonu negatif olan 16. madde dışta tutulmuş ve ölçme aracı tekrar incelendiğinde Cronbach’s Alpha iç tutarlılık katsayısının .664’e yükseldiği görülmüştür. Psikolojik bir test için hesaplanan güvenilirlik katsayısının .70 ve daha yüksek olması beklenir (Büyüköztürk, 2012, s. 171), ancak algı gibi

değişken bir özelliğin ölçüldüğü testte .60 ile .70 arası güvenirlik katsayısı da genel olarak kabul görmektedir.

Geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılarak son şekli verilen ölçme aracı, 2011-2012 Eğitim-Öğretim yılında İstanbul Üniversitesi ve Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde öğrenim gören, 3. ve 4. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Ölçme aracı 5'li likert tipinde (5-Tamamen Katılıyorum, 4-Katılıyorum, 3-Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 1-Hiç Katılmıyorum) hazırlanmıştır. Son bölümde ise 10 maddeden oluşan çeşitli değişkenlerle örneklemin kişisel özellikleri hakkında bilgi toplanmaya çalışılmıştır.

Toplam 197 kişi üzerinde uygulanan ölçek verileri analizinde betimsel ve nicel yöntemler kullanılmıştır. Ölçme aracının genelinde betimsel yöntemlerden frekans (f), aritmetik ortalama (\bar{X}), yüzde (%) hesaplamalarından yararlanılmıştır. Kişisel özelliklerde çoklu cevap seçeneği olan ifadelerde betimsel analizlerden faydalanılmış ve $f=2$ kuralına göre veriler araştırma bulgularına dâhil edilmiştir. Doğru analiz yöntemi belirlemek amacıyla verilerin normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiş ve her bir faktöre Tek Örneklem Kolmogorov Smirnov testi yapılmış ve verilerin normal dağılım göstermediği belirlenmiştir ($p<.05$). Bu sebeple en uygun analiz yöntemi Pearson ki-kare testi seçilmiştir. Ayrıca öğrencilerin okuduğu üniversite, bölüm ve cinsiyet değişkenleri açısından anlamlı ilişki bulunan maddeler üzerinde birimler arası farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi ve Fischer'in LSD testi uygulanmıştır. Ölçek geliştirme aşamasında ise KMO ve Barlett's testi ile faktör analizi uygulamaları yapılmış ve sonuçlar, ölçek geliştirme başlığı altında verilmiştir. Verilerde $p<.05$ şartını karşılayan maddelere yer verilmiştir.

3. Bulgular ve Yorum

3.1. Araştırmaya Katılan Bireylere Yönelik Betimsel İstatistikler

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre siyasi yelpaze seçimleri incelendiğinde; kız öğrencilerin %9,4'ü en sol, %17,3'ü sol, %29,9'u merkez, %23,6'sı sağ, %8,7'si en sağ seçeneğini; erkek öğrencilerin %10,0'ı en sol, %15,7'si sol, %30,0'ı merkez, %25,7'si sağ, %10,0'ı en sağ seçeneğini işaretlemişlerdir. Genele bakıldığında kız ($\bar{X}=3.05$) ve erkek ($\bar{X}=3.11$) öğrenciler arasında siyasi yelpaze seçimlerinde fazla değişkenlik olmadığı göze çarpmaktadır. Yüzelere bakıldığında en fazla yığılmanın 'merkez' ve akabinde 'sağ' seçeneklerinde olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre siyasi tanımlamalarına ilişkin verileri analiz ettiğimizde aynı ortalamaya sahip oldukları ortaya çıkmıştır ($\bar{X}=4.68$). Kız öğrencilerde en yüksek orana sahip ilk üç tanıma baktığımızda 40 kişi 'milliyetçi' (%31,5), 21 kişi 'sosyal demokrat' (%16,5), 18 kişi 'muhafazakâr' (%14,2) olduğunu belirtmiştir. Erkek öğrencilerde ise 18 kişi 'muhafazakâr' (%25,7), 15 kişi 'milliyetçi' (%21,4), 12 kişi 'sosyal demokrat' (%17,1) tanımları en yüksek değere sahip ilk üç tanım olarak belirlenmiştir.

3.2. Asıl Probleme İlişkin Bulgular

❖ Üniversite Öğrencilerinin Askeri Darbelerin Etki ve Sonuçlarına Yönelik Algısı Nedir? Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın asıl problemine ilişkin yapılan betimsel analiz sonucunda ortaya çıkan dağılım tablo.1’de sunulmaktadır.

Tablo 1: Askeri Darbelerin Etki ve Sonuçlarına İlişkin Sayısal Veriler

	Hiç Katılmıyorum (1)		Katılmıyorum (2)		Ne Katılmıyorum, Ne Katılmıyorum (3)		Katılmıyorum (4)		Tamamen Katılmıyorum (5)		\bar{X}
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
1. Askeri darbe ve müdahale, toplumun psikolojisini bozar.	2	1,0	5	2,5	11	5,6	58	29,4	12	61,4	4.48
2. Ayaklanmalara ve isyanlara yol açar.	4	2,0	15	7,6	18	9,1	89	45,2	69	35,0	4.05
3. Etnik bölünmelerin tetikleyicisi olur.	5	2,5	14	7,1	20	10,2	85	43,1	70	35,5	4.04
4. Kişileri siyasetten uzaklaştırır.	10	5,1	48	24,4	31	15,7	47	23,9	58	29,4	3.49
5. Halkın özgürlüğünü elinden alır.	2	1,0	8	4,1	26	13,2	68	34,5	89	45,2	4.21
6. Ülke ekonomisini geriye götürür.	3	1,5	9	4,6	14	7,1	56	28,4	11	56,9	4.37
7. Demokratik uygulamaları ortadan kaldırır.	6	3,0	12	6,1	17	8,6	58	29,4	10	51,8	4.22
8. Milli birlik ve bütünlüğü yeniden sağlar.	78	39,6	53	26,9	33	16,8	17	8,6	11	5,6	2.11
9. Ülkeyi düzene sokar.	82	41,6	44	22,3	36	18,3	15	7,6	14	7,1	2.14
10. Demokrasinin kurumsallaşmasını engeller.	16	8,1	15	7,6	39	19,8	68	34,5	54	27,4	3.67
11. Ülkelerin sosyo-kültürel gelişimini önler.	3	1,5	12	6,1	25	12,7	77	39,1	79	40,1	4.11
12. Halkın orduya olan güvenini azaltır.	12	6,1	24	12,2	38	19,3	53	26,9	69	35,0	3.73
13. Halkın rejime olan güvenini azaltır.	10	5,1	14	7,1	33	16,8	67	34,0	68	34,5	3.88
14. Halkın kendini yönetme hakkını elinden alır.	6	3,0	14	7,1	16	8,1	68	34,5	91	46,2	4.15
15. Özgürlük ortamını geri getirir.	88	44,7	56	28,4	29	14,7	9	4,6	13	6,6	1.99

16. Farklı görüşlerin ortaya çıkmasını engeller.	14	7,1	26	13,2	27	13,7	61	31,0	67	34,0	3.72
17. Bazı yurttaşları başka ülkelere göç etmek zorunda bırakır.	6	3,0	16	8,1	35	17,8	77	39,1	60	30,5	3.87
18. Korku toplumu yaratır.	6	3,0	8	4,1	24	12,2	69	35,0	87	44,2	4.15
19. Darbe sonrasında baskıcı anayasalar ortaya çıkar.	6	3,0	9	4,6	26	13,2	65	33,0	87	44,2	4.13
20. Siyasi istikrarı yeniden sağlar.	69	35,0	50	25,4	40	20,3	23	11,7	12	6,1	2.27
21. Din ile devlet işlerinin birbirine karışmasını engeller.	66	33,5	41	20,8	45	22,8	28	14,2	14	7,1	2.40
22. Uluslar arası birliklere/ kuruluşlara giriş sürecini olumsuz etkiler.	4	2,0	14	7,1	35	17,8	72	36,5	70	35,5	3.97
23. Devlet organlarını yeniden işler hale getirir.	68	34,5	56	28,4	45	22,8	19	9,6	6	3,0	2.17
24. Toplumdaki kargaşayı bitirir.	80	40,6	51	25,9	25	12,7	26	13,2	13	6,6	2.18
25. Siyasi ideolojik çatışmaları bitirir.	72	36,5	59	29,9	23	11,7	24	12,2	17	8,6	2.26
26. Apolitik (siyasetten uzak) bireylerin yetişmesine neden olur.	15	7,6	35	17,8	42	21,3	46	23,4	58	29,4	3.49
27. İş ve ticaret hayatını olumlu etkiler.	98	49,7	57	28,9	22	11,2	8	4,1	11	5,6	1.86

Elde edilen bulgularda ilk dikkati çeken askeri darbelerin etki ve sonuçlarına yönelik algıların olumsuz ifadelerde yoğunlaştığıdır. Sayısal olarak öne çıkan maddelere bakıldığında, öğrenciler askeri darbelerin toplumun psikolojisini bozduğu ($\bar{X} = 4.48$), ülke ekonomisini geriye götürdüğü ($\bar{X} = 4.37$) ifadelerine neredeyse tamamen katıldıkları; ayaklanmalara ve isyanlara yol açtığı ($\bar{X} = 4.05$), etnik bölünmelerin tetikçisi olduğu ($\bar{X} = 4.04$), halkın özgürlüğünü elinden aldığı ($\bar{X} = 4.21$), demokratik uygulamaları ortadan kaldırdığı ($\bar{X} = 4.22$), ülkelerin sosyo-kültürel gelişimini önlediği ($\bar{X} = 4.11$), halkın kendini yönetme hakkını elinden aldığı ($\bar{X} = 4.15$), korku toplumu yarattığı ($\bar{X} = 4.15$), darbe sonrasında baskıcı anayasaların ortaya çıktığı ($\bar{X} = 4.13$) gibi ifadelerle ise katıldıkları belirlenmiştir. Katılımcı öğrencilerin, askeri darbelerin kişileri siyasetten uzaklaştırdığı ($\bar{X} = 3.49$) ve apolitik bireylerin yetişmesine neden olduğu ($\bar{X} = 3.49$) konusunda ise katılıp katılmamakta kararsız kaldıkları görülmektedir. Pozitif yönlü maddelerde ise öğrencilerin, ortalama açısından bakıldığında, pozitif ifadelerin tümüne katılmadıkları belirlenmiştir. Milli birlik ve bütünlüğü yeniden sağlar ($\bar{X} = 2.11$), ülkeyi düzene sokar ($\bar{X} = 2.14$), özgürlük ortamını geri getirir ($\bar{X} = 1.99$), iş ve ticaret hayatını olumlu etkiler ($\bar{X} = 1.86$) gibi ifadelerle öğrenciler katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak

askeri darbelerin din ve devlet işlerinin birbirine karışmasını engeller ($\bar{X} = 2.40$) ifadesinde, öğrencilerin kararsızlığa yakın bir ortalamaya sahip olması dikkat çekicidir.

3.3. Alt Problemlere İlişkin Bulgular

Üniversite öğrencilerinin çeşitli değişkenlere göre askeri darbelerin etki ve sonuçlarına yönelik algılarında anlamlı fark olup olmadığına ilişkin bulgular aşağıda verilmektedir.

❖ *Üniversite Öğrencilerinin Okudukları Üniversiteye Göre Askeri Darbelerin Etki ve Sonuçlarına Yönelik Algılarında Anlamlı Farklılık Var mıdır? Alt Problemine İlişkin Bulgular*

Analiz sonucunda üniversite öğrencilerinin askeri darbelerin etki ve sonuçlarına yönelik algılarında Pearson ki-kare testine göre, “halkın orduya olan güvenini azaltır ($p=.012$)” maddesi üzerinde okudukları üniversite değişkeni açısından GOPÜ ($\bar{X}=3.90$) ile İÜ ($\bar{X}=3.58$) öğrencileri arasında anlamlı fark bulunmuştur. GOPÜ öğrencilerinin toplamda %73,3’ü bu maddeye katılırken, İÜ öğrencilerinin ise %52,8’i bu maddeye katıldıklarını belirtmişlerdir. Askeri darbelerin etki ve sonuçlarına yönelik diğer maddeler ile okunulan üniversite değişkeni arasında anlamlı fark bulunmamıştır ($p<.05$).

Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Fischer’in LSD testi sonuçlarına göre “Milli birlik ve bütünlüğü yeniden sağlar [$F_{(1-190)} = 5.420, p=.021$]” maddesi ile GOPÜ ($\bar{X}=1.90$) ve İÜ ($\bar{X}=2.30$) öğrencileri arasında anlamlı fark bulunmuştur. “Ülkelerin sosyo-kültürel gelişimini önler [$F_{(1-194)} = 6.227, p=.013$]” maddesi ile GOPÜ ($\bar{X}=4.29$) ve İÜ ($\bar{X}=3.95$) öğrencileri arasında anlamlı fark bulunmuştur. “Korku toplumu yaratır [$F_{(1-192)} = 4.574, p=.034$]” maddesi ile GOPÜ ($\bar{X}=4.31$) ve İÜ ($\bar{X}=4.01$) öğrencileri arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p<.05$).

❖ *Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Askeri Darbelerin Etki ve Sonuçlarına Yönelik Algılarında Anlamlı Farklılık Var mıdır? Alt Problemine İlişkin Bulgular*

Analiz sonucunda üniversite öğrencilerinin askeri darbelerin etki ve sonuçlarına yönelik algılarında kay-kare testine göre, “askeri darbe ve müdahale, toplumun psikolojisini bozar [$K(\bar{X}=4.41), E(\bar{X}=4.60), (p=.015)$]”, “etnik bölünmelerin tetikleyicisi olur [$K(\bar{X}=4.05), E(\bar{X}=4.01), (p=.004)$]”, “kişileri siyasetten uzaklaştırır [$K(\bar{X}=3.25), E(\bar{X}=3.94), (p=.011)$]”, “ülke ekonomisini geriye götürür [$K(\bar{X}=4.21), E(\bar{X}=4.65), (p=.007)$]”, “uluslararası birliklere/kuruluşlara giriş sürecini olumsuz etkiler [$K(\bar{X}=3.90), E(\bar{X}=4.12), (p=.034)$]”, “devlet organlarını yeniden işler hale getirir [$K(\bar{X}=2.22), E(\bar{X}=2.09), (p=.040)$]”, “apolitik (siyasetten uzak) bireylerin yetişmesine neden olur [$K(\bar{X}=3.31), E(\bar{X}=3.83), (p=0.11)$]” maddeleri üzerinde cinsiyet

değişkeni açısından kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı fark bulunmuştur. Diğer maddelerde ise anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p < .05$).

Birimler arası farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Fischer'in LSD testi sonuçlarına göre "Kişileri siyasetten uzaklaştırır [$F_{(1-192)} = 13.698, p=.0002$]" maddesi ile cinsiyet değişkeni açısından kız öğrenciler ($\bar{X} = 3.25$) ve erkek öğrenciler ($\bar{X} = 3.94$) arasında anlamlı fark bulunmuştur. "Ülke ekonomisini geriye götürür [$F_{(1-192)} = 10.263, p=.002$]" maddesi ile cinsiyet değişkeni açısından kız öğrenciler ($\bar{X} = 4.21$) ve erkek öğrenciler ($\bar{X} = 4.65$) arasında anlamlı fark bulunmuştur. "Demokratik uygulamaları ortadan kaldırır [$F_{(1-193)} = 8.613, p=.004$]" maddesi ile cinsiyet değişkeni açısından kız öğrenciler ($\bar{X} = 4.06$) ve erkek öğrenciler ($\bar{X} = 4.51$) arasında anlamlı fark bulunmuştur. "Farklı görüşlerin ortaya çıkmasını engeller [$F_{(1-193)} = 6.963, p=.009$]" maddesi ile cinsiyet değişkeni açısından kız öğrenciler ($\bar{X} = 3.55$) ve erkek öğrenciler ($\bar{X} = 4.04$) arasında anlamlı fark bulunmuştur. "Bazı yurttaşları başka ülkelere göç etmek zorunda bırakır [$F_{(1-192)} = 7.640, p=.006$]" maddesi ile cinsiyet değişkeni açısından kız öğrenciler ($\bar{X} = 3.72$) ve erkek öğrenciler ($\bar{X} = 4.14$) arasında anlamlı fark bulunmuştur. "Apolitik (siyasetten uzak) bireylerin yetişmesine neden olur [$F_{(1-194)} = 7.232, p=.008$]" maddesi ile cinsiyet değişkeni açısından kız öğrenciler ($\bar{X} = 3.31$) ve erkek öğrenciler ($\bar{X} = 3.83$) arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p < .05$).

❖ *Üniversite Öğrencilerinin Okudukları Bölüme Göre Askeri Darbelerin Etki ve Sonuçlarına Yönelik Algılarında Anlamlı Farklılık Var mıdır? Alt Problemine İlişkin Bulgular*

Analiz sonucunda üniversite öğrencilerinin kay-kare testine göre okudukları bölüm ile "kişileri siyasetten uzaklaştırır [$KY(\bar{X} = 3.90), T(\bar{X} = 3.36), TDE(\bar{X} = 3.26), (p=.004)$]", "Korku toplumu yaratır [$KY(\bar{X} = 4.22), T(\bar{X} = 4.02), TDE(\bar{X} = 4.21), (p=.028)$]" maddeleri arasında anlamlı fark bulunmuştur. Diğer maddelerde ise kay-kare testine göre anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p < .05$).

Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Fischer'in LSD testi sonuçlarına göre "Kişileri siyasetten uzaklaştırır [$F_{(2-192)} = 4.681, p=.010$]" maddesi ile Kamu Yönetimi ($\bar{X} = 3.90$), Tarih ($\bar{X} = 3.36$) ve Türk Dili Edebiyatı ($\bar{X} = 3.26$) bölümü öğrencileri arasında anlamlı fark bulunmuştur. "Farklı görüşlerin ortaya çıkmasını engeller [$F_{(2-192)} = 4.387, p=.014$]" maddesi ile Kamu Yönetimi ($\bar{X} = 4.07$), Tarih ($\bar{X} = 3.73$) ve Türk Dili Edebiyatı ($\bar{X} = 3.42$) bölümü öğrencileri arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p < .05$).

❖ *Üniversite Öğrencilerinin Siyasi Yelpaze Seçimlerine Göre Askeri Darbelerin Etki ve Sonuçlarına Yönelik Algılarında Anlamlı Farklılık Var mıdır? Alt Problemine İlişkin Bulgular*

Kay-kare testi analizi sonucunda üniversite öğrencilerinin 1’den 10’a kadar sıralanmış siyasi yelpazedeki tercihleri ile “halkın orduya olan güvenini azaltır ($p=.002$)” ve “uluslararası birliklere/kuruluşlara giriş sürecini olumsuz etkiler ($p=.013$)” maddeleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Diğer maddelerde ise anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p<.05$).

❖ *Üniversite Öğrencilerinin Siyasi Tanımlamalarına Göre Askeri Darbelerin Etki ve Sonuçlarına Yönelik Algılarında Anlamlı Farklılık Var mıdır? Alt Problemine İlişkin Bulgular*

Kay-kare testi analizi sonucunda üniversite öğrencilerinin kendileri için seçtikleri siyasi tanım ile “halkın kendini yönetme hakkını elinden alır ($p=.001$)” maddesi arasında anlamlı fark bulunmuştur. Diğer maddelerde ise anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p<.05$).

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin askeri darbelerin etki ve sonuçlarına yönelik algılarının ortaya çıkarılmasına çalışılmıştır. Öğrencilerin askeri darbelerin etki ve sonuçları üzerinde genel olarak olumsuz algılara sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, araştırma örnekleminde bir nevi karşılaştırma yapılmaya çalışılan iki üniversitenin öğrencilerinin algıları arasında dikkat çeken bir ayrımın olmadığı da görülmektedir.

Öğrencilerin, askeri darbe ve müdahalelerin toplumun psikolojisini bozduğu konusunda ($\bar{X}=4.48$) hemfikir oldukları görülmektedir. Benzer bir bulgu, Olgun (2009)’un yaptığı çalışmada da belirtilmiştir. Olgun, özellikle 1971 ve 1980 darbeleri sonucunda tutuklanan kişiler üzerine yapmış olduğu çalışmada, darbe sonrasında kişilerin psikolojilerinin bozulduğunu belirtmektedir. Dönem itibariyle günümüze en yakın ve etkisi en büyük darbe 1980 darbesi’dir. Bu darbe sonrası tutuklanan binlerce vatandaşın, yaşadığı psikolojik sürecin sadece kendisini değil, bütün çevresini etkileyebileceği düşünülmektedir. Ayrıca darbe sonrası 30 bin kişi siyasi mülteci olarak yurtdışına gitmiş, 14 bin kişi vatandaşlıktan çıkarılmış ve 1 milyon 683 bin kişi fişlenmiştir. 23 bin 700 derneğin çalışmaları durdurulmuş, 927 yayın, 129 film yasaklanmıştır. Farklı görüşlerden 3854 öğretmen, 988 güvenlik görevlisi, 120 öğretim üyesi, 47 yargıç ve savcı, 266 din görevlisi, 35 mülki amir işten çıkarılmıştır (Yetkin, 2007, s. 229-230). Bu kadar kişinin fişlendiği, görevden uzaklaştırıldığı bir darbenin sonucunda toplumun psikolojisinin bozulması kaçınılmazdır. Günümüz gençliğinin en az bir darbe yaşayan ve bu darbelerin sonuçlarından psikolojik olarak etkilenen ailelerde yetişmiş olmaları bu ifadeye katılım oranını açıklayabilir. Öğrencilerin darbelerin, bazı yurttaşları yurtdışına göç etmek zorunda bıraktığı konusundaki algıları da ($\bar{X}=3.87$), yukarıda değinilen rakamlarla örtüşmektedir. Ayrıca Aköz (2010) ve Kırkpınar (2009) yaptıkları çalışma sonucunda aydınların birçoğunun yurt dışına göç ettiğini, daha doğrusu kaçtığını belirtmektedirler. Toplumda yaşanan bu gelişmeler doğal olarak sonraki nesilde baskı yaratmış, kişiler giderek siyasi katılımdan uzaklaşmış, örgütlenmeler bitirilmiş ve toplum apolitikleştirilmiştir (Bahçivan, 2005).

Darbenin apolitik bireyler yetişmesine neden olduğu konusunda öğrenciler ise bu ifadeye katılmakla beraber ($\bar{X}=3.49$), ne katılıyorum ne katılmıyorum diyenlerin oranı da (%21,3) dikkat çekicidir. Terzi'ye (2008) göre, darbelerle sadece kişiler değil, sanat da apolitikleştirilmiştir. Etki ve sonuç olarak darbelerin ayaklanmalara ve isyanlara yol açtığı ($\bar{X}=4.05$), etnik bölünmelerin tetikleyicisi olduğu ($\bar{X}=4.04$), korku toplumu yarattığı ($\bar{X}=4.15$) gibi ifadelere öğrencilerin katıldığı görülmektedir. Aköz (2010) yaptığı araştırmada darbeler sonrasında toplumun kutuplaşmaya ve çözülmeye başladığını, korku toplumunun oluştuğunu belirtmektedir. Cemal (2012) ise darbelerin etnik bölünmenin derinleşmesine yol açtığını söylemektedir. Öğrencilerin algılarının da aynı doğrultuda olduğu bulgusuna rastlanmıştır.

Öğrenciler, darbeler sonrasında halkın orduya güveninin azaldığı konusuna ($\bar{X}=3.73$) katılmakla beraber aynı zamanda halkın rejime olan güveninin de azaldığını ($\bar{X}=3.88$) belirtmektedirler. Son yıllarda, Türkiye gündemindeki askeri darbelerle yönelik haberlerin sıklığı, kitle iletişim araçlarındaki darbe planı iddiaları ve bu iddialarda adı geçen emekli ve görevli birçok subayın tutuklu yargılanma süreci, halkın orduya karşı güvenini etkileyebilir. Doğal olarak yaşanan bu sürecin gençliğin algılarında değişim yaratması şaşırtıcı değildir. Öğrenciler aynı zamanda askeri darbelerin demokrasinin kurumsallaşmasını engellediğini ($\bar{X}=3.67$) belirtmektedirler. Ancak ordu, her darbenin arkasından yayınladığı bildirimlerde, darbe sonrasında seçim yapılacağını ve yönetimin hangi taraftan olursa olsun seçilene bırakılacağını, demokratik düzenin işleyişine mani olan sebepleri ortadan kaldıracığını belirtmektedir. Ordu, darbeyi demokrasinin yeniden işlerlik kazanması için yaptığını belirtirken, öğrenciler demokrasinin asıl ordu tarafından ortadan kaldırıldığını söylemektedirler ($\bar{X}=4.22$). Bununla birlikte gençlik, devlet organlarının darbeler sonucunda yeniden işler hale geldiğine ($\bar{X}=2.17$) katılmamaktadır. Öğrenciler, askeri darbelerin ülke ekonomisini geriye götürdüğünü düşünmektedirler ($\bar{X}=4.37$). Benzer bir bulgu da Küçükaslan'ın (2007) çalışmasında ortaya çıkmaktadır. Küçükaslan'a göre 1971 ve 1980 darbeleri, ekonomiyi kötüleştirecek gelişmelere yol açmışlar ve yoksullaştırıcı etki yaratmışlardır.

Öğrenciler, askeri darbelerin din ve devlet işlerinin birbirine karışmasını engellediği ($\bar{X}=2.40$) ifadesine katılmamaktadırlar. Din olgusu, Türkiye'nin hassas konularından biridir. Türkiye'de vatana ve dine karşı bu hassasiyet zaman zaman çıkar grupları tarafından kullanılabilir boyuttadır. Darbe gerekçelerinde de din olgusu sık sık neden olarak gösterilmektedir. Özellikle 1980 darbesi ve 28 Şubat post-modern darbesinin bildirileri incelendiğinde, bu darbelerin laikliği korumak, irticai faaliyetleri engellemek için yapıldıkları belirtilmektedir. Ancak Sözer'e (2010) göre, özellikle 1980 darbesi sonrasında din eğitimi zorunlu olmuş ve gençliğin dini faaliyetlerle ilgilenerken siyasetten uzak durması politikası güdülmüştür. Mumcu'ya (1993) göre de 1980 darbesi,

siyasetle ilgili her şeyi yasaklayarak, dini cemaatleşmenin hız kazanmasına sebep olmuştur. Bu ifadelere göre, askeri darbelerin laikliği koruma amacından çok, dini, siyasetin ikamesi haline getirdiği veya bir araç olarak kullandığı görülmektedir. Araştırma bulgularına bakıldığında, darbe değerlendirmeleri gibi öğrencilerin de askeri müdahale ile din-devlet ilişkileri konusunda açık bir fikre sahip olmadıkları ya da müdahalecilerin iddia ettiği gibi askeri darbelerin din-devlet ilişkilerini birbirinden ayırmaya yönelik bir etkisinin olmadığını düşünmektedirler.

Son olarak bu çalışmanın bazı sınırlılıkları üzerinde durmakta yarar var. Her şeyden önce, bu çalışma katılımcı sayısı bakımından sınırlı sayılabilecek kişiye uygulanmıştır. Benzer bir çalışmanın çok daha kapsamlı olarak farklı kesimleri de kapsayacak şekilde uygulanmasını önemli buluyoruz. Bunun yanı sıra, bu çalışma, Türkiye’de askeri darbelere yönelik kamuoyunda olumsuz tutum ve düşüncelerin yükseldiği yıllar içinde yapılmış olduğunu belirtmemiz gerekir. Aynı çalışma farklı dönemlerde yapılmış olsaydı benzer bulgulara rastlanırmıydı sorusu araştırmaya değer bir konudur. Bu nedenle, Türk toplumunda askeri darbelere yönelik algı ve tutumun farklı dönem ve ortamlarda yapılacak araştırmalarla incelenmesini; askeri darbelere yönelik algıyı yordayan faktörlerin ortaya çıkarılmasını önemli bulduğumuzu belirtmek istiyoruz. Bu sınırlılıklarına karşın, çalışmanın konuyla ilgili boşluğu doldurmada ve yeni çalışmaları teşvik etmede katkısının olacağını düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

- Afetinan, A. (1998). *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk’ün El Yazıları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Afyoncu, E., Önal, A. ve Demir, U. (2010). *Osmanlı İmparatorluğu’nda Askeri İsyanlar ve Darbeler*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Agdağ B. (2010). *28 Şubat Askeri Müdahalesi ve Türk Siyasetine Etkileri: Türkiye’de Asker-Siyaset İlişkisinin Tarihsel Serüveni Bağlamında Bir İnceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aköz, M. (2010). *Sosyal Değişme Bağlamında Askeri İhtilallerin Toplumsal Sebep ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi: “Türkiye 1960 ve 1980 Askeri İhtilalleri Örneği”*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alkan, A. T. (2001). *II. Meşrutiyet Devrinde Ordu ve Siyaset*. İstanbul: Ufuk Yayınları.
- Ay, A. (2007). “Araştırma Yöntem ve Teknikleri”. Erişim Tarihi: 20 Şubat 2011, www2.aku.edu.tr/~gocak/Arastirmayontem/sosyal2007/Alpaslanmodeller.pdf.

- Bahçivan, F. (2005). *27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalelerinin Türk Politik Hayatına Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayram, S. (2008). *12 Eylül'ün Siyasal Hayatımıza Etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Belge, M. (2009). "Osmanlı'dan İkininli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi (2. bs.)." Çaylak, A., Dikkaya, M., Göktepe, C. ve Kapu, H. (Ed.). *Türkiye'nin Politik Tarihine Eleştirel Bir Giriş* (ss. 3-7). Ankara: Savaş Yayınevi.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı* (16. bs.). Ankara: Pegem Yayınevi.
- Cemal, H. (2012). *Kimse Kızmasın Kendimi Yazdım*. İstanbul: Everest Yayınları.
- (2012). "Balyoz Davası, Hukuk ve Bazı Gerçekler". Erişim Tarihi: 14 Aralık 2012, <http://siyaset.milliyet.com.tr/balyozdavasihukukvebazigercekler/siyaset/siyasetyazardetay/23.09.2012/1600632/default.htm>
- Demirel, T. (2001). 12 Eylül'e Doğru Ordu ve Demokrasi. *Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 56(4), 43-75.
- Fedayi, C. (2009). "Osmanlı'dan İkininli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi (2. bs.)." Çaylak, A., Dikkaya, M., Göktepe, C. ve H. Kapu (Ed.). *Türkiye'nin Siyasal ve Sosyal Kaos Dönemi (1971-1980)* (ss.489-521). Ankara: Savaş Yayınevi.
- Gözübüyük, A. Ş. (2011). *Açıklamalı Türk Anayasaları* (7. bs.). Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Güler, U. (2006). *Türkiye'de Siyasal Bir Aktör Olarak Ordu*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaynak, M. (2006). *Darbeleri Demokrasi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kırkpınar, D. (2009). *12 Eylül Askeri Darbesinin Gençliğin Üzerindeki Etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- Kumlu, S. (2009). *Atatürk Dönemi Sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nde Meydana Gelen Darbeler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde: Niğde Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- Küçükaslan D. (2007). *Darbeler ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kürel, Y. (2007). *1908-1914 Yılları Arasında Osmanlı'da Hükümet Darbeleri ve Sonuçları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mumcu, U. (1993). *Rabıta*. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Narter, M. (2004). *Cumhuriyet algısı “Siyasetin gençlerin kimliğindeki yeri”*. İstanbul: Alfa Yayınları.

National Council for the Social Studies (1994). “What is effective citizen”. Erişim Tarihi: 20 Eylül 2014, <http://www.socialstudies.org/system/files/publications/se/6505/650511.html>.

Olgun N. N. (2009). *12 Eylül Darbesinden Sonra 1980-1985 Yılları Arasında Gözaltı Ve Tutuklama Sırasında İşkence Gören Kişilerde Travmatik Stres ve Defresif Belirti Sıklığı, Kişilerin Yaşam Kalitelerinin İşlevsellik Durumları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Ortaş, İ. (2004). “Üniversite Özerkliği Nedir?”. Erişim Tarihi: 20 Şubat 2011, <http://www.turk.internet.com/portal/yazigoster.php?yaziid=9761>.

Savcı, G. (2006). *Türkiye’de Askeri Darbeler ve Basının Tavrı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sözer, E. (2010). “Askeri Darbeler ve Toplumsal Etkileri: 1960, 1971 ve 1980 Darbeleri”. Erişim Tarihi: 20 Şubat 2012, <http://e-bulten.library.atilim.edu.tr/sayilar/2010-04/makale2.html>. (ISSN: 1306-3472).

Terzi, S. (2008). *12 Eylül 1980 Sonrası Sanat-Siyaset İlişkisi ve Plastik Sanatlara Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yetkin, Ç. (2007). *Türkiye’de Askeri Darbeler ve Amerika (27 Mayıs 1960-12 Mart 1971-12 Eylül 1980)*. Antalya: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları.

AN INVESTIGATION OF UNIVERSITY STUDENTS’ PERCEPTIONS ON TURKISH MILITARY COUPS

Abstract: Although military coups have long been an important issue of Turkish democracy, the number of empirical studies investigating perceptions and opinions of different groups on this topic is relatively small. The purpose of this study is to investigate the perceptions and ideas of university students with respect to the effects and consequences of military coups. Research participants were 197 undergraduate students, of which 127 females and 70 males, studying at two state universities in Turkey. The sample of the study was selected according to cluster sampling method. The browse model, which is one of the methods of quantitative data, was used in the study. For descriptive analysis, frequency, percentage and mean scores were used. In order to determine significance, Pearson’s Chi-square significance test was applied. A one-way ANOVA and Fischer’s LSD test were implemented for university, branch, and gender variables. We found that the majority of the participants have negative perceptions with respect to the effects and consequences of military coups. The highest agreement was found on the items measuring the psychological disruptions and negative impact of

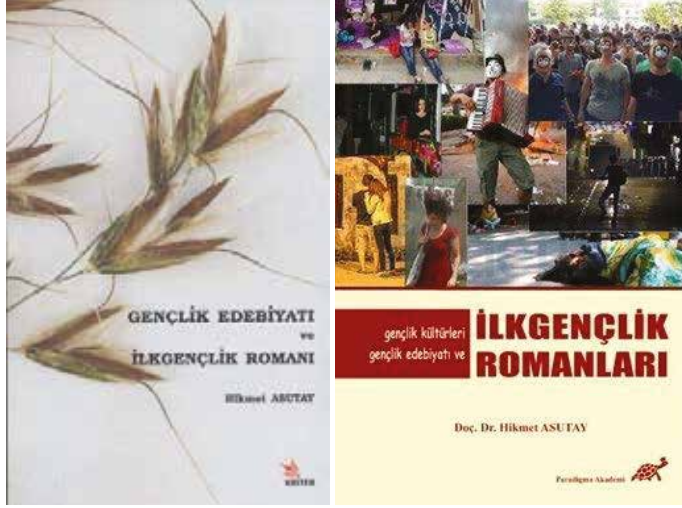
military coups on economy, whereas the lowest agreement was found on the items that military coups reinstate national unity and integrity and bring back a freedom atmosphere. We found significant differences on seven items with respect to gender variable. It is interesting however that male participants indicated higher negative views than females towards military coups. The lowest significance difference was found on the political view and political identification variables. In the conclusion part, some limitations of the study were discussed, and the findings of the study were evaluated by relating its results to some other studies.

Keywords: Military Coup, Memorandum, Military Perception, Turkish Democracy, University Student.

YAYIN DEĞERLENDİRME / REVIEW

Asutay, H. (2012). *Gençlik Edebiyatı ve İlkgençlik Romanı*. İstanbul: Kriter Yayınları.

Oktay ATİK¹

Gençlik dönemi insanoğlunun doğumdan ölüme kadar olan süreçte tecrübe ettiği dönemlerden biridir. Geçiş dönemi olarak nitelendirilen bu dönemde birey artık ne çocuktur ne de yetişkindir (bkz. Dağabakan, 2012, s. 203). Bu geçiş dönemi gençliğin en renkli ve bir o kadar da en sorunlu dönemi olarak nitelendirilebilir. Böyle olmasında ise gençlik alt kültürlerinin çeşitliliğinin ve genç bireyin yaşadığı fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik değişimlerin etkisi söz konusudur.

“Yazının en önemli özelliği bir şeyler anlatmasıdır” (Asutay, 2012, s. 5). Bu bakımdan anlatılan konuyla ilgilenen bir hedef kitleden de söz etmek doğaldır. Gençlik yazınının hedef kitlesi adından da anlaşılacağı üzere gençlerdir. Gençleri gençlere anlatan bir yazının varlığı elbette gençler üzerinde çeşitli yönlerden etkili olacaktır. Bu bağlamda Doç. Dr. Hikmet ASUTAY *Gençlik Edebiyatı ve İlkgençlik Romanı* adlı çalışmasında gençlik kavramının tarihsel gelişiminden başlayarak gençlik yazını içinde değerlendirilen ergenlik romanlarının eğitim ile ilişkisine varan detaylı bir inceleme yapmıştır.

Çalışma; *Ön söz, Giriş, Gençlik Kavramının Tanımı ve Tarihsel Gelişimi, Ergenlik Romanının Almanya'daki Yazın-Tarihsel Gelişimi, Ergenlik*

¹ Ortak Doktora Programı Öğrencisi, Trakya Üniversitesi ve Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. oktayatik@hotmail.com

Romanının Türkiye'deki Yazın-Tarihsel Gelişimi, Ergenlik Romanı ile Yazın Eğitimi İlişkisi ve Kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır.

Ön söz bölümüne gençlik yazını için öngörülen niteliği açıklamakla başlanmış ve buna bağlı olarak gençlik yazınının basmakalıplara sığdırılması yerine özerk bir tavır sergilemesi gerektiği vurgulanmıştır. Buna ilaveten gençlik yazınının hedef kitlesine ulaştığı an yazın olarak değerlendirilebileceği açıklanmıştır. Tüm bu değerlendirmelerden sonra yazar ülkemizde gençlik yazını ile alakalı olarak az sayıda çalışmanın bulunduğu ve bu durumun kendisini özellikle gençlik yazını alanında araştırmalar yapmaya yönelttiğinden bahsetmiştir. Ayrıca yazar Türk yazınında ergenlik romanı kavramının bulunmamasından dolayı ergenlik romanlarını araştırma konusu olarak ele almasını da bu bölümde belirterek, çalışmasında katkısı bulunan kişi ve kurumlara teşekkür edip bu bölümü sonlandırmıştır.

Giriş bölümünde Türk yazınında Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi bir gençlik yazınının ve bununla beraber ergenlik romanı kavramının olmadığı vurgulanmış ve bu çalışmanın bundan sonra yapılacak olan başka çalışmalara da öncü olması dileğinde bulunulmuştur. Ergenlik romanlarının eğitim açısından önemine vurgu yapılarak çalışmanın bölümleri kısaca açıklanmıştır.

Gençlik Kavramının Tanımı ve Tarihsel Gelişimi bölümünde ergenlik ve gençlik kavramları tarihsel, psikolojik ve sosyolojik yönlerden ele alınmıştır. Bununla birlikte gençlik alt kültürleri de incelenerek özellikleri ortaya koyulmuş ve gençliğin olduğu her yerde gençlik alt kültürlerinin de var olacağı vurgusu yapılmıştır.

Ergenlik Romanının Almanya'daki Yazın-Tarihsel Gelişimi bölümünde kavramın gelişimi üzerinde durulmuştur. Buradan hareketle ergenlik romanının Alman yazınındaki gelişim süreci açıklanmıştır. Bu süreç ise ergenlik romanının alt türleri açıklanarak irdelenmiştir. Bu çerçevede içinde ise J.D. Salinger ve U. Plenzdorf'a ait iki ergenlik romanı yazın açısından yorumlanmıştır.

Ergenlik Romanının Türkiye'deki Yazın-Tarihsel Gelişimi bölümünde Türk romanının gelişimi ergenlik romanı bağlamında incelenerek Türk gençlik yazınına ilişkin veriler oluşturmaya çalışılmıştır. Önceki bölümde yapılan metin çözümlemesi bu bölümde de gerçekleştirilmiş, Rıfat Ilgaz ve Kanat Güner'e ait iki yapıt ergenlik romanı açısından değerlendirilmiştir.

Ergenlik Romanı ile Yazın Eğitimi İlişkisi bölümünde ergenlik romanlarının eğitici yönü ele alınmıştır. Bu amaçla yazınsal toplumsallaşma süreci içinde ergenlik romanlarının önemine vurgu yapılmış ve yazın derslerinde ergenlik romanlarının kullanılabilirliği tartışılmıştır.

Doç. Dr. Hikmet ASUTAY'ın bir bakıma ergenlik sorunsalına da dikkat çektiği bu çalışmasının 2. baskısında kapak tasarımı ve adı değişmiş, *Gençlik Kültürleri, Gençlik Edebiyatı ve İlkgençlik Romanları* adıyla tekrar yayımlanmıştır.

Yayın İlkeleri

Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi **Humanitas - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi** Toplum ve İnsan Bilimleri alanlarında elde edilmiş bilimsel birikimleri ortaya koymak, güncel ve tarihsel sorunları bilimsel bir bakış açısıyla değerlendirmek ereğiyle *Bahar ve Güz* sayısı olmak üzere yılda iki kez yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir. Dergi, MLA, EBSCO, CEOL, ASOS, ARASTIRMAX, TEİ indeksleri ile Namık Kemal üniversitesi AÇIK DERGI sisteminde dizinlenmektedir.

Humanitas'a gönderilen yazılar, daha önce başka bir dergide yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere gönderilmemiş, araştırmaya dayalı, etik kurallara uygun olarak yazılmış özgün makaleler olmalıdır. Bilimsel toplantılarda sunulan bildirimler, daha önce başka bir dergide veya bildiri kitapçığında yayımlanmamışsa etkinlik bilgilerinin dipnotta belirtilmesi koşuluyla yayımlanmak üzere değerlendirmeye alınabilir. Bildiri kitapçığında ya da başka bir yerde yayımlanan yazılar ne sebeple olursa olsun yayımlanmaz. Dergi yönetimi gönderilen yazıların daha önce başka bir yerde yayımlanıp yayımlanmadığını araştırmak zorunda değildir. Durumun etik sorumluluğu yazara aittir. Dergiye yayımlanmak üzere gönderilecek makalelerin biçimsel nitelikleri Fakülte Yönetim Kurulu tarafından onaylanan yazım kurallarına göre düzenlenmelidir. Yayımlanmak üzere gönderilen yazıların biçim ve içerik yönünden ön incelemesi yayın kurulu tarafından yapılır. Uygun görülen çalışmalar, bilimsel yönden değerlendirilmek üzere, yayın kurulu tarafından belirlenen çift-kör, bağımsız ve önyargısız hakemlik ilkelerine göre en az iki hakem tarafından değerlendirilir. Hakemlerin adları gizli tutulur ve tüm raporlar beş yıl süreyle saklanır. Son karar dergi yayın kuruludur. Yayın kurulu hakemler tarafından yayın koşullarına uygun bulunmayan yazıları yayımlamamak, düzeltmek üzere yazarına geri göndermek, biçimce düzenlemek ve düzeltmek ya da kısaltmak yetkisindedir. Gönderilecek yazıların son okumasının titiz bir biçimde yapılması, vurgulama, alıntı ve kaynakların doğru biçimde kullanılması yayım aşamasında olumsuzluklarla karşılaşmamak için çok önemlidir. Dergi basıldıktan sonra ilgili sayıda yazısı bulunan yazarlara kısa süre içinde birer adet dergi iletilir. Dergimizde yayımlanan yazıların her türlü bilimsel, yazım ve hukuksal sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayımlanmış yazıların tüm yayım hakları saklı olup, dergimizin adı belirtilmeden hiçbir alıntı yapılamaz.

Yayın dili: Derginin yazım dili **Türkçedir**. Bununla birlikte **Almanca**, **Fransızca** ve **İngilizce** yazılar da yayımlanabilir.

Yazım kuralları: Dergimize gönderilecek yazıların aşağıdaki biçimsel özellikleri taşıması yayım birliği açısından zorunludur.

Başlık: İçerikle uyumlu, **10-12** sözcüğü geçmeyecek biçimde büyük koyu harflerle, **11** punto yazılmalı ve sayfa ortasında yer almalıdır.

Yazar adı ve adresi: Yazar(lar)ın adı (**küçük**) ve soyadı (**büyük**), başlığın altında **ortalanmış** olarak **11** puntoyla yazılmalı; unvanı, çalıştığı kurum, haberleşme ve e-posta adresleri ise normal karakterde harflerle dipnot olarak belirtilmelidir.

Öz ve anahtar sözcükler: **Türkçe** ya da **yabancı dillerdeki** makaleler **200-220** sözcük arasında öz içermelidir. **Türkçe** özet ilk sayfada, **İngilizce** özet ise yazının son sayfasında, kaynakçadan sonra yer almalıdır. Özet **10 punto**, tek satır, sağdan ve soldan **1 cm** içeride yer almalıdır. Özet bölümü, yazar adının hemen altından **12 nk** boşluk bırakılarak başlamalıdır. Özetlerin altında **3-10** sözcük arasında büyük harfle başlayan anahtar sözcükler bulunmalıdır. Özet başlığı **10 punto koyu** yazılmalı ve sayfa ortasında yer almalıdır.

Ana metin: Yazı Microsoft **Word** yazılım programı ile boyutları **17,5 / 25 cm** olan sayfa üzerinde **Times New Roman 11 punto** ile **1 cm** satır aralıklı ve **üstten 2,5 cm, alttan 2,5 cm, soldan 2,5 cm, sağdan 2,5 cm** kenar boşlukları ve **20 sayfa**yı geçmeyecek biçimde tek sütun halinde hazırlanarak teslim edilmelidir. Paragraflar **0 cm** girinti ile başlamalıdır. **Anametnin, özet bölümünün** hemen altından **6 nk** boşluk bırakılarak başlamalıdır.

Bölüm başlıkları: Yazıda yer alan konu başlıkları Giriş'ten itibaren numaralandırılarak **koyu** ve **sol marjdan** başlamak üzere yazılmalıdır.

Şekil ve Tablolar: Şekil adı, şeklin altında, tablo başlığı tablonun üzerinde yer almalıdır. Şekil ve tablo numaraları 1, 2, 3, ... gibi verilmelidir.

Alıntı ve Göndermeler: Kaynaklara göndermeler metin içi kaynak gösterme ya da numarasız yazar-tarih sistemi **APA biçimi** olarak adlandırılan yöntem göz önüne alınarak yapılmalıdır. **APA** internet sitelerinden derlenen temel bilgiler aşağıdaki gibidir. Ayrıntılı bilgi almak için: <http://www.apastyle.org/learn/tutorials/basics-tutorial.aspx> sitesine başvurulabilir. Bu sistemde, metin içinde sözü edilen kaynaklara başvuruda bulunulurken yazarların soyadları ve yayın tarihi yine metin içerisinde, ilgili yerde belirtilir. Dolayısıyla, kaynak gösterimi için dipnot kullanılmasına ya da a.g.e. gibi ifadelere gerek yoktur. Özetleme biçiminde yapılan alıntı ve aktarmalarda sayfa numarası belirtilmez; sayfa numarası ya da numaraları, yalnızca doğrudan alıntılarda tam olarak verilir. **3** satırı geçen alıntılara, ana metne göre sadece soldan **1 cm** girinti verilmelidir. Dipnotlar, ancak çok gerekli olduğunda, metin içerisinde belirtilen görüşe açıklama getirmek amacıyla ve az sayıda kullanılmalıdır.

Ana Başlık Boyutu	11 pt, ortalanmış, kalın
Kağıt Boyutu	17,5 x 25 cm
Ana Metin Üst Kenar Boşluk	2,5 cm

Alt Kenar Boşluk	2,5 cm
Sol Kenar Boşluk	2,5 cm
Sağ Kenar Boşluk	2,5 cm
İlk satır girinti	0 cm
Yazı Tipi	Times New Roman
Yazı Tipi Stili	Normal
Normal Metin Boyutu	11 pt
Paragraf Aralığı	3 nk
Satır Aralığı	1 cm
Dipnot Metni Boyutu	9 pt
Alıntı Metni Boyutu	10 pt
Alıntı Kenar Boşlukları	Soldan 1 cm
Öz Yazı Tipi	Times New Roman
Öz Yazı Tipi Stili	Normal
Öz Kenar Boşlukları	Sağdan- Soldan 1 cm
Öz Metin Boyutu	10 pt
Öz Başlığı	10 pt, ortalanmış, Kalın

Tek yazarlı çalışmalar: Metinde parantez içine yazarın soyadı yazılır ve virgülle ayrılarak o çalışmanın yayın tarihi belirtilir. Eğer yazarın soyadı cümle içerisinde zaten kullanılmışsa, parantezde soyadı kullanmaya gerek yoktur.

Örnek:.. (Yılmaz, 1996, s.268). ya da, Yılmaz'a (1996) göre,...

İki ve daha fazla yazarlı çalışmalar: Örnek: Bond ve Smith'e (1995) göre, ... ya da ... (Bond ve Smith, 1995).

Yazar sayısı 3 ve daha fazla çalışmalar: *Örnek:* McCrae ve arkadaşları (2000) ... ya da ... (McCrae ve ark., 2000).

Aynı yazarın (ya da yazarların) birden fazla çalışması: Örnek: Yıldırım (1982b)... ya da ... (Yıldırım, 1982b).

Kaynaklar: Yararlanılan kaynaklar, eğer varsa notlardan sonra ayrı bir sayfada "Kaynakça" başlığı altında verilmelidir. Metinde geçen tüm kaynaklar Kaynaklar listesi içinde yer almalıdır. Kaynaklar bölümünde kaynaklar yazar soyadına göre alfabetik sıra ile verilmelidir.

Kitap

Tek Yazarlı: Gündoğdu, C. (2007). *Hacı Bektâş-ı Velî, Öğretisi ve Takipçileri Hakkında Metodik Yeni Bir Yaklaşım*. Ankara: Aktif Yayınları.

Çok Yazarlı: İşcan Ö. F. ve Naktiyok, A. (2005). *Dijital Çağ Örgütleri*. İstanbul: Beta Yayınları.

Editörlü Kitap İçinde Bölüm ya da Makale: Türer, O. (2005). Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler. Ahmet Yaşar Ocak (Ed.). *Osmanlı Anadolu'sunda Tarikatların Genel Dağılımı* (ss. 207-246). Ankara: T.T.K. Yayınları.

Tez: Ayık, H. (2000). *Farabi`de Dil-Mantık İlişkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çeviri kitaplar: Hellman, H. (2001). *Büyük Çekişmeler: Bilim Tarihinden Seçilmiş On Tartışma*. (Çev. Füsün Baytok). Ankara: Tübitak. (1972).

Kurum Yayınları: TÜBİTAK. (2002). *21. Yüzyılda Bilimsel Yayıncılık: Hedefler ve Yaklaşımlar*. Ankara: TÜBİTAK.

Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük* (10. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu.

El kitapları: Özgüven, İ.E. (1992). *HKE Hacettepe Kişilik Envanteri El Kitabı*. (2. Revizyon) Ankara: Odak Ofset.

Yazarı Olmayan Yapıt Anonim: *The Chicago Manual of Style* (14th edition). (1993). Chicago: The University of Chicago Press.

Sözlük: Altan, N. (2003). *Bilgisayar Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü* (3. bs.). Ankara: Sistem Yayıncılık.

Bilimsel Dergi Makalesi

Makale: Gündoğdu, C. (2007). Âşık Sümmânî`de Aşkın Metafiziği. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 8 (18), 113-154.

Popüler Dergi Makalesi

Yazarı Belli Olan: Kenar, N. (Nisan 2006). Kayıt Dışı İstihdam. *Popüler Yönetim*, 9, 44-47.

Yazarı Belli Olmayan: Yerel Bilginin Küreselleştirilmesi. (Nisan 2006). *Focus*, 12, 14-17.

Gazete Makalesi: Altan, Ç. (23 Mart 2002). Değişik bir ritimde...., *Milliyet Gazetesi*. 12.

Diğer Yayınlar

Yayımlanmış Bildiri: Gündoğdu, C. (2007). Pâdişah-Tarîkat Şeyhi Münasebetleri Açısından Aziz Mahmûd Hüdâyi ve Çağdaşı Abdülmecid-i Sivâsî [Bildiri]. H. Kamil Yılmaz (Ed.). *Aziz Mahmud Hüdâyi Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, (20-22 Mayıs 2005). (ss. 179-195). İstanbul: Üsküdar Belediye Başkanlığı.

Yayımlanmamış Bildiri: Yeşilyaprak, B. ve Kısaç, İ. (2000). Marmara Bölgesi Depremleri Sonrası Stres Tepkileri: Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *36. Ulusal Psikiyatri Kongresi*, 3-7 Ekim, Antalya.

Poster: Önal, İ. (Ağustos 2002). Historical Perspectives on School Librarianship [Poster]. *68th IFLA General Conference and Council*, Glasgow.

Patent: Kavur, K. H. (2006). *Heart Flowerpot*, U.S. Patent No. D518,755. Washington, DC: U.S. Patent and Trademark Office.

Ansiklopedi Maddesi: Ersoy, O. (1973). Kâğıt ve Kâğıtçılık. *Türk Ansiklopedisi* (XXI, 112-115). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Rapor: Devlet Planlama Teşkilatı. (2004). Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu (Rapor No: DPT: 2681). Ankara: DPT.

Yasa ve Yönetmelikler: İlköğretim ve Eğitim Kanunu. (1961). *T. C. Resmi Gazete*, 10705, 12 Ocak 1961.

Görüşme: Mektup, e-ileti, telefon görüşmesi gibi kişisel görüşmeler elde edilebilir kaynaklar olmadıklarından kaynakçaya eklenmezler. Görüşmelere yalnızca metin içinde gönderme yapılır. Örnek: (Aşık Reyhani ile kişisel iletişim, 23 Haziran 2003).

Elektronik Yayınlar

Basılı Kitabın Elektronik Sürümü: Başar, H. (1999). *Sınıf Yönetimi* [Elektronik Sürüm]. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

Basılı Makalenin Elektronik Sürümü: Akman Demir, G., Yeşilot, N. ve Serdaroğlu, P. (2006). “Neurological involvement in Behçets Disease: Clinical Characteristics, Diagnosis and Treatment” [Elektronik Sürüm]. *Journal of Neurological Sciences (Turkish)*, 23(1), 3-7.

Makale: Yıldırım, A., Ekici, K. M. ve Şahım, T. (t.y.). “İşletmelerin Yönetim Sürecinde Sinerjik Yönetim Anlayışının Önemi”. *Bilgi Vadisi*, 1(2). Erişim tarihi: 04 Nisan 2006, <http://www.bilgivadisi.net/idas/index.php=view&id=86&Itemid=59>

Veritabanında Makale ya da Madde: Coşkun, T., Bozoklu, S., Özenç A. ve Özdemir, A. (1998). “Effect of Hydrogen Peroxide on Permeability of the Main Pancreatic Duct and Morphology of the Pancreas”. *The American Journal of Surgery*, 176 (1), 5358. Erişim tarihi: 25 Nisan 2006, Science Direct.

Rapor: Devlet Planlama Teşkilatı. (Temmuz 2004). “e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı: Değerlendirme Raporu (Rapor No: 2).” Erişim: 02 Nisan 2006, <http://212.175.33.22/kdep/rapor/KDEPHaziran2004.pdf>

Anonim Ağ Sayfası: “Bilim Etiği ve Bilimde Sahtekârlık.” (t.y.). Erişim: 04 Nisan 2006, <http://www.aek.yildiz.edu.tr/bilim.htm>

Ağ Sitesinden Erişilen Ağ Sayfası: Gordon, C. H., Simmons, P. ve Wynn, G. (2001). “What it is, and how to Avoid it”. Erişim Tarihi: 04 Nisan 2006, University of British Columbia Ağ Sitesi: <http://www.zoology.ubc.ca/bpg/Advising/Plagiarism.htm>

Ağ Sitesi: Tema Vakfı. (t.y.). Erişim tarihi: 04 Nisan 2006, <http://www.tema.org.tr>

Elektronik Kaynak Haber, Tartışma Grubu ya da Forum İletisi: Işık, E. (5 Kasım 2003). Bitki Kütüphanesi [İleti No: 8]. Erişim tarihi: KutupL, <http://listproc.metu.edu.tr.9000/reguser/KUTUPL/kutupl.1/msg08.html>

Web Sitesine Atıfta Bulunma: Bir Web sitesinin tümüne (sitedeki belli bir sayfaya değil) atıfta bulunmak için, sitenin adresini vermek yeterli olacaktır.

Yazılım Sanayicileri Derneği (<http://www.yasad.org.tr>)

Özet: Irak, M. (1998). “Uyku ve Bilgi İşleme Süreçleri.” [Özet] *Türk Psikoloji Yazıları*, 1 (1), 17-30. Erişim tarihi: 08 Ocak 2000. <http://www.psikolog.org.tr/tpy/1/metehan.htm>

Bir Web sitesinde belirli bir sayfa: Türk psikologlar derneği deprem özel çalışma grubu basın bildirisi: Deprem bölgesi eğitim öğretim yılına hazır mı (22 Eylül, 1999) Ankara: Türk Psikologlar Derneği. Erişim tarihi: 08 Ocak 2000.

<http://www.psikolog.org.tr/deprem/basinbildiri5.htm>

Elektronik Dergiler

Dergide Basılan ve İnternette Yayımlanan Elektronik Dergilerden Alınan Makaleler: Gündoğdu, C. (2005). “Mevlânâ`nın Mesnevî`sinde Mânâ Dili”, [Elektronik Versiyon]. *Tasavvuf İmi ve Akademik Araştırma Dergisi*.14, 221-231.

Sadece İnternette Yayımlanan Elektronik Dergilerden Alınan Makaleler: Önder, M. (2008). “Medya Kısılcısındaki Çocuklar”. Makale 9. Erişim tarihi: 25 Nisan 2009. <http://www.dinbilimleri.com/dergi/cilt8/sayi4/makale/onder.pdf>

Elektronik veri tabanları için tarih (CD-ROMlar için belirtilmez), kaynak (örn., SSCI, ERIC) ve veritabanının adı ile diğer ek bilgiler (madde numarası gibi) belirtilmelidir.

Web kaynakları için ise, o veritabanına giriş sayfasının adresi (URL) verilmelidir. (örnek., <http://www.ebscho.com>).

Saracho, O, N. (1999). A Factor analysis of preschool childrens play strategies and cognitive style. *Educational Psychology*, 19 (2), pp 165. [Erişim tarihi: 08 Ocak 2000 EBSCO (Academic Search Elite), <http://www.ebsco.com>]

Radyo ve Televizyon Programları

Film: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (Yapımcı), Özakman, T. (Senarist) ve Öztan, Z. (Yönetmen). (1996). *Kurtuluş* [Film]. Türkiye: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu.

Radyo ve Televizyon Programı: Berki, T. (Yapımcı). (08 Mart 2006). *Promenad* [Radyo Programı]. Ankara: RadyoHacettepe.

Müzik ve Sahne Sanatları

Konser / Resital: Erkin, U. C. *Piyano Sonatı*. T. Berki. Ankara: Bilkent Konser Salonu. (09 Nisan 2006).

Opera: Puccini, G. Gianni Schichi (Libretto: G. Forzano). Yönetmen: R. Simone, Başrol: C. Guelfi ve D. Dessi, Orkestra Şefi: G. Gelmetti. Roma: Teatro della Opera. (22 Ocak 2002).

Bale: Kınıklı, Ö. Giriş, Gelişme, Sonuç. Başrol: Ö. Kınıklı. Ankara: Devlet Opera ve Balesi Büyük Sahne. (15 Nisan 2006).

Tiyatro: Shakespeare, W., *Hamlet*. Yönetmen: J. Gielgud, Başrol: R. Burton. Boston: Shubert Theatre. (04 Mart 1964).

Müzik Yapıtı: Beethoven, L. v. (1812). *Symphony*, No. 7 in A, Opus 92. New York: Dover. (1998)

Erkin, U. C. (1932). *Keman ve Piyano İçin Improvisation*. Ankara: Devlet Konservatuvarı. (1958).

Müzik Kaydı: Erkin, U. C. (1995). *Altı Prelüd* [V. Erman]. Ulvi Cemal Erkin: Complete works for piano solo [CD]. Avusturya: Hungaroton Classic. (1994).

Plastik Sanatlar

Kişisel Sergi: Misman, H., Resim Sergisi. Ankara: Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar Merkezi. (03-31 Mart 2006)

Karma Sergi: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü Sergisi. Ankara: Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar Merkezi. (20-30 Nisan 2006).

Sanat Yapıtı

Koleksiyon ya da Müzelerde: Sayın, Z. (2003). *Esinti* [Grafik]. Francavilla al Mare, İtalya: Michetti Müzesi.

Yayınlarda: İzer, Z. F. (1986). *Balkondan Susamlar* [Resim]. S. M. Erinç. *Zeki Faik İzer: 1905-1988* (s. 175). Ankara: Türkiye Halk Bankası. (1990)

Principles of Publication

Humanitas - International Journal of Social Sciences is a double blind peer-reviewed international journal, published twice a year *Spring and Autumn* by the Faculty of Arts and Sciences at Namık Kemal University. The aim of the journal is to publish research papers in the fields of social and human sciences, to evaluate contemporary and historical problems with a scientific approach. The journal is indexed on MLA, EBSCO, CEOOL, ASOS, ARASTIRMAX, TEI and Namık Kemal University OPEN JOURNAL systeme.

The articles that are sent to *Humanitas* should be based on research, and original which follow ethical rules, and should not have been published or sent to be published before. The papers presented in scientific conferences are taken for evaluation to be published, if they are not published in any journal or conference book, on condition that its information is given as a footnote. These articles which are published in any journal are not published, in any case. The editorial board is not responsible for checking these articles if they have been published before, or not. This ethic responsibility belongs to the writer. The form of the articles should be organized according to spelling rules, confirmed by administration. The articles sent to be published are checked by the publication commission for their form and content before they are published. The texts that are confirmed are evaluated scientifically by at least two reviewers according to double-blind independent and unprejudiced peer-reviewing principles. The names of the reviewers are not revealed and evaluation documents are kept for a five-year period. The last decision belongs to the publication commission. Publication commission has the authority not to publish the text, which is not approved by the editorial board, and send it back to its writer to be corrected, re-arranged, or its content changed or reduced. It is very important to make the last revision carefully, to use quotations and citation correctly in order not to have problems during the publication process. When the journal is published, one copy is sent to the each writer in a short time. The writers, whose texts are published in our journal, are responsible for all the scientific, orthographical and legal aspects. All copyrights of the published texts are reserved. It is illegal to make quotations without citing our journal's name.

Language: The language of publication is **Turkish**. Besides, articles in **German, French and English** are also accepted.

Spelling rules: The texts that are sent to be published must have these qualifications below considered for publication unity.

Title: It should be related to the content, and it should be written centered, with capital and bold letters, **11 pt**, containing no more than **10-12** words.

Name and address of the writer: First name (small) and surname (capital) of the writer(s) should be written **11 pt**, centered and bold below the title. Also, the position, institution, communication and e-mail addresses should be indicated as a footnote with standard character letters.

Abstract and keywords: Articles should contain an abstract, which should be between **200-220** words. If the text of the manuscript is in Turkish, the abstract should be written in both Turkish and English; if the text is in English or French or German, the abstract should also be written in Turkish and English. The Turkish abstract should be placed on the first page and the abstract in English should be on the last page of the text after bibliography. The abstract must be **10 pt**, single space, and must have **1 cm** margins on the right and left sides. At the end of the abstracts, there should be keywords containing between **3-10** words. Abstract must start just below the name of the writer, with **12 nk** space. The title of the abstract should be written centered, with capital and bold letters, **10 pt**.

Main text: The text, containing no more than **20** pages, should be written in **Microsoft Word Page (17,5 x 25 cm)**, using **Times New Roman, 11 pt, 1 cm** line spacing, one column and **0 cm** indents, and **2,5 cm top, 2,5 cm bottom, 2,5 cm left, 2,5 cm right margins**. Main text must start just below the abstract, with **6 nk** space.

Chapter titles: The topics in the text should be written with numbers beginning from introduction, bold and beginning with left indent.

Figures and boards: The title of the figure should be given under the figure; the title of the board should be above the board. The numbers should be given like these: 1, 2, 3, etc.

Quotations and references: References to the sources must be given by using the citing in-text or date-writer without numbers format (**APA format**). In this format, the writer's last names and publication date are stated on the right place in the text while referring to the sources that are mentioned in the text. Thus, there is no need to use footnotes for the citation or the terms like idem or ibidem. Quotations in the shape of summary are not given with page numbers; they are only given while quoting directly. The quotations with more than **3** lines must have **1 cm** margin on the left side only, considering the main text. Footnotes should be used to make an explanation for the statement that is given in the text, and also their length should be minimal. You can apply for <http://www.apastyle.org/learn/tutorials/basics-tutorial.aspx> for detailed information.

Size of Main Title	11 pt, centered, bold
Preferred Page Size	17,5 x 25 cm
Top Margin	2,5 cm

Bottom Margin	2,5 cm
Left Margin	2,5 cm
Right Margin	2,5 cm
First line indent	0 cm
Font	Times New Roman
Font Type Style	Normal
Size of Normal Text	11 pt
Space Between Paragraphs	3 nk
Space Between Lines	1 cm
Size of Foot Note	9 pt
Size of Block Quotations	10 pt
Block Quotations Margins	1 cm left
Abstract Font	Times New Roman
Abstract Font Type Style	Normal
Abstract Margins	1 cm left and right
Size of Abstract	10pt
Title of Abstract	10 pt, centered, bold

Works with single writer: The last name of the writer is written in brackets in the text, and is separated with a coma, before stating the date of the work. If the last name of the writer is used in the sentence already, there is no need to write the last name in the brackets.

Example: ... (Yılmaz, 1996, p.258) or, according to Yılmaz (1996)...

Works with two or more writers: Example: According to Bond and Smith (1995)or (Bond and Smith, 1995).

Works with three or more writers: Example: McCrae and his colleagues (2000) ... or ... (McCrae and his colleagues, 2000)

One or more works of the same writer(s): Example: Yıldırım (1982b) ...or... (Yıldırım, 1982b)

Sources: The cited sources should be given on a different page under the Bibliography title, after the Notes, if there are any. Sources must be written according to the writer's last names and in an alphabetic order.

Books

Single writer: Gündoğdu, C. (2007). *Hacı Bektâş-ı Velî, Öğretisi ve Takipçileri Hakkında Metodik Yeni Bir Yaklaşım*. Ankara: Aktif Yayınları.

Multiple writers: İşcan Ö. F. ve Naktiyok, A. (2005). *Dijital Çağ Örgütleri*. İstanbul: Beta Yayınları.

Chapter or article in a book with editor: Tüerer, O. (2005). "Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler.Ahmet Yaşar" Ocak (Ed.). *Osmanlı Anadolu'sunda Tarikatların Genel Dağılımı* (pp.207-246). Ankara: T.T.K. Yayınları.

Thesis: Ayık, H. (2000). *Farabi`de Dil-Mantık İlişkisi*. (inedit Phd). Erzurum: Atatürk University Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Translated books: Hellman, H. (2001). *Büyük Çekişmeler: Bilim Tarihinden Seçilmiş On Tartışma*. (Çev. Füsün Baytok). Ankara: Tübitak. (1972).

Institution publications: TÜBİTAK. (2002). *21. Yüzyılda Bilimsel Yayıncılık: Hedefler ve Yaklaşımlar*. Ankara: TÜBİTAK.

Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük* (10. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Handbooks: Özgüven, İ.E. (1992). *HKE Hacettepe Kişilik Envanteri El Kitabı*. (2. Revizyon) Ankara: Odak Ofset.

Anonymous: *The Chicago Manual of Style* (14th edition). (1993). Chicago: The University of Chicago Press.

Dictionaries: Altan, N. (2003). *Bilgisayar Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü* (3. bs.). Ankara: Sistem Yayıncılık.

Articles in scientific journal

Articles in Turkish: Gündoğdu, C. (2007). Âşık Sümmânî`de Aşkın Metafiziği. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 8 (18), 113-154.

Articles in foreign languages: Kurbanoglu, S. S. (2003). Self Efficacy: A Concept Closely Linked to Information Literacy and Lifelong Learning [Öz Yeterlik: Bilgi Okuryazarlığı ve Yaşam Boyu Öğrenmeyle Yakından İlişkili Bir Kavram]. *Journal of Documentation*, 59, 635-646.

Articles in popular journals

Known author(s): Kenar, N. (Nisan 2006). Kayıt Dışı İstihdam. *Popüler Yönetim*, 9, 44-47.

Anonymous: Yerel Bilginin Küreselleştirilmesi. (Mart2006). *Focus*, 12, 14-17.

Newspaper article: Altan, Ç. (23 Mart 2002). Değişik bir ritimde.... *Milliyet Gazetesi*. 12.

Other publications

Proceedings published: Gündoğdu, C. (2005). Pâdişah-Tarikat Şeyhi Münasebetleri Açısından Azîz Mahmûd Hüdâyî ve Çağdaşı Abdülmecid-i Sivâsî [Bildiri]. H. Kamil Yılmaz (Ed.). *Aziz Mahmud Hüdâyî Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 20-22 Mayıs 2007*. (pp. 179-195). İstanbul: Üsküdar Belediye Başkanlığı.

Proceedings unpublished: Yeşilyaprak, B. ve Kısaç, İ. (2000). Marmara Bölgesi Depremleri Sonrası Stres Tepkileri: Karşılaştırmalı Bir Çalışma. 36. *Ulusal Psikiyatri Kongresi*, 3-7 Ekim, Antalya.

Poster: Önal, İ. (Ağustos 2002). Historical Perspectives on School Librarianship [Poster]. *68th IFLA General Conference and Council*, Glasgow.

Patent: Kavur, K. H. (2006). *Heart Flowerpot*, U.S. Patent No. D518,755. Washington, DC: U.S. Patent and Trademark Office.

Encyclopedia subject: Ersoy, O. (1973). Kağıt ve Kağıtçılık. *Türk Ansiklopedisi* (XXI, 112-115). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Report: Devlet Planlama Teşkilatı. (2004). Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu (Rapor No: DPT: 2681). Ankara: DPT.

Laws and regulations: İlköğretim ve Eğitim Kanunu. (1961). *T. C. Resmi Gazete*, 10705, 12 Ocak 1961.

Interview: Because they are not accessible sources, letters, e-mails, phone calls and other similar personal interactions are not added to bibliography. These are referred in the text only. Example: (Personal contact with Aşık Reyhani, 23th June 2003).

Electronic publications: Başar, H. (1999). *Sınıf Yönetimi [Electronic Version]*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

Electronic version of a published book: Akman Demir, G., Yeşilot, N. ve Serdaroğlu, P. (2006). Neurological involvement in Behçets Disease: Clinical Characteristics, Diagnosis and Treatment [Elektronik Version]. *Journal of Neurological Sciences (Turkish)*, 23(1), 3-7.

Article: Yıldırım, A., Ekici, K. M. ve Şahım, T. (t.y.). İşletmelerin Yönetim Sürecinde Sinerjik Yönetim Anlayışının Önemi. *Bilgi Vadisi*, 1(2). Date of Access: 4th of April 2006,

<http://www.bilgivadisi.net/idas/index.php=view&id=86&Itemid=59>

Article or subject in database: Coşkun, T., Bozoklu, S., Özenç A. ve Özdemir, A. (1998). Effect of Hydrogen Peroxide on Permeability of the Main Pancreatic Duct and Morphology of the Pancreas. *The American Journal of Surgery*, 176(1), 53-58. Date of Access: 25th of April 2006, ScienceDirect.

Report: Devlet Planlama Teşkilatı. (July 2004). e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı: Değerlendirme Raporu (Report No: 2). Access: 2th of April 2006, <http://212.175.33.22/kdep/rapor/KDEPHaziran2004.pdf>

Anonymous web page: Bilim Etiği ve Bilimde Sahtekarlık. (t.y.). Access: 4th of April 2006, <http://www.aek.yildiz.edu.tr/bilim.htm>

Web page connected through web site: Gordon, C. H., Simmons, P. ve Wynn, G. (2001). What it is, and how to Avoid it. Date of Access: 4th of April 2006, University of British Columbia Ağ Sitesi:

<http://www.zoology.ubc.ca/bpg/Advising/Plagiarism.htm>

Web site: Tema Vakfı. (t.y.). Date of Access: 4th of April 2006, <http://www.tema.org.tr>

Electronic sources - news, discussion group or forum message: Işık, E. (5th of November 2003). Bitki Kütüphanesi [Message No: 8]. Date of Access: Kutup L, <http://listproc.metu.edu.tr.9000/reguser/KUTUPL/kutupl.1/msg08.html>

Citing a web site: To cite a web site completely (not a particular page), it is enough to give the web site address.

Yazılım Sanayicileri Derneği (<http://www.yasad.org.tr>)

Abstract : Irak, M. (1998). Uyku ve Bilgi İşleme Süreçleri. [Abstract] *Türk Psikoloji Yazıları*, 1 (1), 17-30. Date of Access: 8th of January 2000. <http://www.psikolog.org.tr/tpy/1/metehan.htm>

Web site particular pages: Türk psikologlar derneği deprem özel çalışma "grubu basın bildirisi: Deprem bölgesi eğitim öğretim yılına hazır mı? (22 Eylül, 1999) Ankara: Türk Psikologlar Derneği. Date of Access: 8th of January 2000. <http://www.psikolog.org.tr/deprem/basinbildiri5.htm>

Electronic journals

Articles published in a journal and taken from electronic journals on Internet: Gündoğdu, C. (2005). Mevlânâ'nın Mesnevî'sinde Language of Meaning, [Elektronik Version]. *Tasavvuf İmi ve Akademik Araştırma Dergisi*. 14, 221-231.

Articles taken only from electronic journals on Internet: Önder, M. (2008). Medya Kısılcındaki Çocuklar. Makale 9. Date of Access: 25th of April 2009. <http://www.dinbilimleri.com/dergi/cilt8/sayi4/makale/onder.pdf>

The date (not for CD-ROMs), source (e.g. SSCI, ERIC), the name of the database and other information (such as item number) must be given for the electronic databases. For the web sources, the address of the entry page of the database (URL) must be given. (Example; <http://www.ebscho.com>).

Saracho, O, N.(1999). A Factor analysis of preschool childrens play strategies and cognitive style. *Educational Psychology*, 19 (2), pp 165. [Date of Access: 8th of January 2000 EBSCO (Academic Search Elite), <http://www.ebsco.com>]

Radio and television programs

Film: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (Producer), Özakman, T. (Script Writer) ve Öztan, Z. (Director). (1996). *Kurtuluş* [Film]. Türkiye: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu.

Radio and television programs: Berki, T. (Producer). (8th of March 2006). *Promenad* [RadioProgram]. Ankara: RadyoHacettepe.

Music and theatre arts

Concert/Recital: Erkin, U. C. *Piyano Sonatı*. T. Berki. Ankara: Bilkent Konser Salonu. (9th of April 2006).

Opera: Puccini, G. Gianni Schichi (Libretto: G. Forzano). Director: R. Simone, Leading Role: C. Guelfi ve D. Dessi, Orchestra Chief: G. Gelmetti. Roma: Teatro dell Opera. (22nd of January 2002).

Ballet: Kınıklı, Ö. Giriş, Gelişme, Sonuç. Başrol: Ö. Kınıklı. Ankara: Devlet Opera ve Balesi Büyük Sahne. (15th of April 2006).

Theatre: Shakespeare, W., *Hamlet*. Director: J. Gielgud, Başrol: R. Burton. Boston: Shubert Theatre. (4th of March 1964).

Musical production: Beethoven, L. v. (1812). *Symphony*, No. 7 in A, Opus 92. New York: Dover. (1998)

Erkin, U. C. (1932). *Improvisation for Violin and Piano*. Ankara: Devlet Konservatuvarı. (1958).

Music record: Erkin, U. C. (1995). *Altı Prelüd* [V. Erman]. Ulvi Cemal Erkin: Complete works for piano solo [CD]. Avusturya: Hungaroton Classic. (1994).

Plastic arts

Exhibition Personal: Misman, H., Art Gallery. Ankara Municipality of Çankaya, Modern Arts Center. (3rd-31st of March 2006)

Exhibition Mixed: Hacettepe University Exhibition of the Department of Sculpture, Faculty of Fine Arts. Ankara: Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar Merkezi. (20th-30th of April 2006).

Art works

In collections or museums: Sayın, Z. (2003). *Esinti* [Graphic]. Francavilla al Mare, Italy: Michetti Museum.

In publications: İzer, Z. F. (1986). *Balkondan Susamlar* [Painting]. S. M. Erinç. *Zeki Faik İzer: 1905-1988* (s. 175). Ankara: Türkiye Halk Bankası. (1990)

HUMANITAS

Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi International Journal of Social Sciences

©Namık Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
ISSN: 2147-088X

Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi **Humanitas - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi** Toplum ve İnsan Bilimleri alanlarında elde edilmiş bilimsel birikimleri ortaya koymak, güncel ve tarihsel sorunları bilimsel bir bakış açısıyla değerlendirmek ereğiyle *Bahar ve Güz* sayıları olmak üzere yılda iki kez yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir. Dergi, MLA, EBSCO, CEOOL, ASOS, ARASTIRMAX, TEI indeksleri ile Namık Kemal Üniversitesi AÇIK DERGI sisteminde dizinlenmektedir.

Humanitas'a gönderilen yazılar, daha önce başka bir dergide yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere gönderilmemiş, araştırmaya dayalı, etik kurallara uygun olarak yazılmış özgün makaleler olmalıdır. Bilimsel toplantılarda sunulan bildirimler, daha önce başka bir dergide veya bildiri kitapçığında yayımlanmamışsa etkinlik bilgilerinin dipnotta belirtilmesi koşuluyla yayımlanmak üzere değerlendirilmeye alınabilir. Bildiri kitapçığında ya da başka bir yerde yayımlanan yazılar ne sebeple olursa olsun yayımlanmaz. Dergi yönetimi gönderilen yazıların daha önce başka bir yerde yayımlanıp yayımlanmadığını araştırmak zorunda değildir. Durumun etik sorumluluğu yazara aittir. Dergiye yayımlanmak üzere gönderilecek makalelerin biçimsel nitelikleri Fakülte Yönetim Kurulu tarafından onaylanan yazım kurallarına göre düzenlenmelidir. Yayımlanmak üzere gönderilen yazıların biçim ve içerik yönünden ön incelemesi yayın kurulu tarafından yapılır. Uygun görülen çalışmalar, bilimsel yönden değerlendirilmek üzere, yayın kurulu tarafından belirlenen çift-kör, bağımsız ve önyargısız hakemlik ilkelerine göre en az iki hakem tarafından değerlendirilir. Hakemlerin adları gizli tutulur ve tüm raporlar beş yıl süreyle saklanır. Son karar dergi yayın kurulundadır. Yayın kurulu hakemler tarafından yayın koşullarına uygun bulunmayan yazıları yayımlamamak, düzeltmek üzere yazarına geri göndermek, biçimce düzenlemek ve düzeltmek ya da kısaltmak yetkisindedir. Gönderilecek yazıların son okumasının titiz bir biçimde yapılması, vurgulama, alıntı ve kaynakların doğru biçimde kullanılması yayım aşamasında olumsuzluklarla karşılaşmamak için çok önemlidir. Dergi basıldıktan sonra ilgili sayıda yazısı bulunan yazarlara kısa süre içinde birer adet dergi iletilir. Dergimizde yayımlanan yazıların her türlü bilimsel, yazım ve hukuksal sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayımlanmış yazıların tüm yayım hakları saklı olup, dergimizin adı belirtilmeden hiçbir alıntı yapılamaz.

Humanitas - International Journal of Social Sciences is a double blind peer-reviewed international journal, published twice a year *Spring and Autumn* by the Faculty of Arts and Sciences at Namık Kemal University. The aim of the journal is to publish research papers in the fields of social and human sciences, to evaluate contemporary and historical problems with a scientific approach. The journal is indexed on MLA, EBSCO, CEOOL, ASOS, ARASTIRMAX, TEI and Namık Kemal University OPEN JOURNAL systeme.

The articles that are sent to **Humanitas** should be based on research, and original which follow ethical rules, and should not have been published or sent to be published before. The papers presented in scientific conferences are taken for evaluation to be published, if they are not published in any journal or conference book, on condition that its information is given as a footnote. These articles which are published in any journal are not published, in any case. The editorial board is not responsible for checking these articles if they have been published before, or not. This ethic responsibility belongs to the writer. The form of the articles should be organized according to spelling rules, confirmed by administration. The articles sent to be published are checked by the publication commission for their form and content before they are published. The texts that are confirmed are evaluated scientifically by at least two reviewers according to double-blind independent and unprejudiced peer-reviewing principles. The names of the reviewers are not revealed and evaluation documents are kept for a five-year period. The last decision belongs to the publication commission. Publication commission has the authority not to publish the text, which is not approved by the editorial board, and send it back to its writer to be corrected, re-arranged, or its content changed or reduced. It is very important to make the last revision carefully, to use quotations and citation correctly in order not to have problems during the publication process. When the journal is published, one copy is sent to the each writer in a short time. The writers, whose texts are published in our journal, are responsible for all the scientific, orthographical and legal aspects. All copyrights of the published texts are reserved. It is illegal to make quotations without citing our journal's name.

OKUR YORUMLARI / LETTRES

Lütfen yayımlanan yazılar hakkındaki yorum, görüş ve önerilerinizi Yayın Yönetmenine gönderiniz. / Readers are highly encouraged to express their comments, views or suggestions on published articles to the editor:

Doç. Dr. /Assoc. Prof. Dr. Ali TİLBE: atilbe@nku.edu.tr
Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Sonel BOSNALI: sbosnal@nku.edu.tr